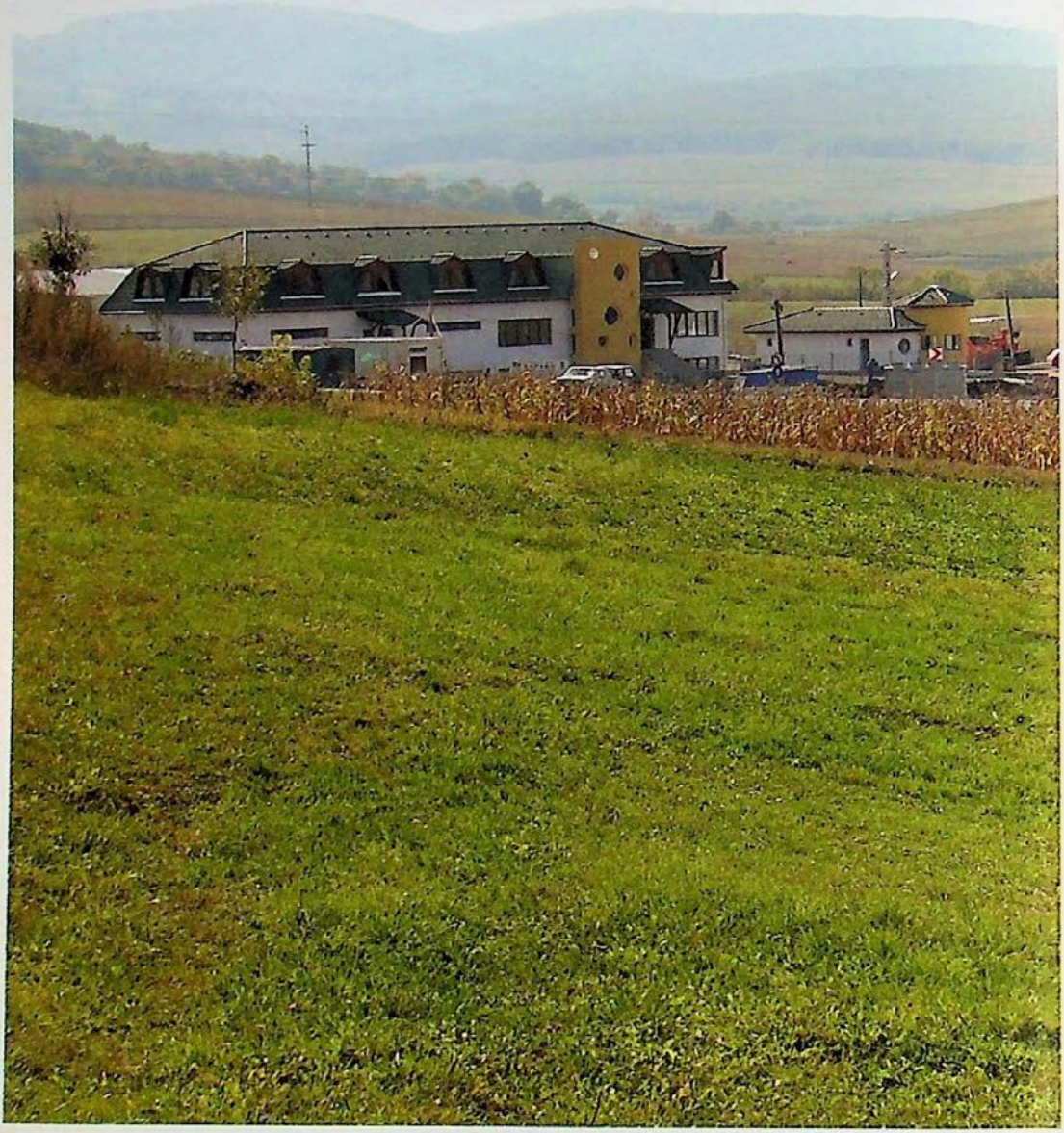
Balázsi Dénes

Nyikómenti hármaskönyv

Tripartitum

2006

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Balázsi Dénes:

NYIKÓMENTI HÁRMASKÖNY

Tripartitum

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Balázsi Dénes:

NYIKÓMENTI HÁRMASKÖNY

Tripartitum

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A könyv kéziratát támogatta
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTÉRIUMA

Olvasószerkesztő: P. Buzogány Árpád

Tördelőszerkesztő: Zólya Attila

A felvételeket készítették:
Balázsi Dénes, Dávid Sándor
P. Buzogány Árpád, Mihály Szabolcs

A borítót tervezte és felvételeket készítette:
Dobai-Pataky Zsuzsanna

Fordítás:
Dr. Hermann Gusztáv Mihály - román
Nagy Boglárka - angol
Szabó Zsuzsa - német

© Balázsi Dénes.
Minden jog fenntartva.

ISBN 13 973-87605-5-0
978 973-87605-5-4

Kiadja az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület,
Székelyudvarhely, 2006

Készült a székelyudvarhelyi
Demaco nyomdában.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Tartalomjegyzék

Előszó *21*

I. A. Haladás a Nyikómentén az őstermelő, önellátó földfelhasználástól a korszerű, szakosodott árutermelő és értékesítő gazdálkodás felé. *24*

1. 1. Az őstermelő földhasználat megjelenési formái a vidékünkön 24

1. 2. Külterjes állattenyésztés, havasi legeltetés. Belterjes állattenyésztés meghonosítása nemesített állatfajták behozatalával, takarmánytermesztéssel és a szakszerű állatgondozás bevezetése által 25

1. 3. Az erdő és a fa szerepe vidékünk életében. Haladás a rablógazdálkodástól a célszerű és szakszerű fakitermelés és fafeldolgozás felé 27

1. 4. Ugarhagyó gazdálkodás, kisbirtokrendszer, mindent termelő gazdasági stratégia 32

1. 5. A gazdakörök nevelő szerepe az új gazdálkodási formák és módszerek meghonosításában 33

1. 6. A gépek és a gépesítés térhódítása, az állati és vízi erővel szemben 34

1. 7. Ipari növények termesztése: napraforgó, cukorrépa, kender és len termesztésének szorgalmazása 35

1. 8. A feldolgozó üzemek megjelenésének pozitív, serkentő hatása 36

1. 9. Árutermelés és értékesítés kilátásainak felvillantása 39

1. 10. A falvak civilizációs szintjének emelkedése a közművesítés által. A jövő – a faluturizmusé 45

I. B. Egy rendtartó székely gazda. A Hegyi család gazdaságának pár évszázados ügyvitelének bemutatása *47*

II. Az önművelés igényének megjelenése a Nyikómentén. A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet 50 éve *80*

III. A. Népi jogszokások. Hozománylevél, perefernum készítésének hagyománya a Nyikómentén *99*

1. 1. A perefernum szó etimológiája 99

1. 2. A hozomány jogtörténeti és néprajzi meghatározása 99

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 3. A hozomány családjogi meghatározása. 100
1. 4. A hozomány néprajztudományi meghatározása 100
1. 5. A hozománylevél megírása 101
1. 6. A hozománylevél formai és szerkezeti elemei 103
1. 7. A hozománylevelek elemzése időrendi és területi megjelenésük szerint 107
1. 8. A hozománylevél tartalmi része 116
1. 9. A népi bútorzat és textília változásai a hozománylevelek tükrében 116
1. 10. A hozománylevél készítés gyakorlatának szövegszerkesztési és informális jellege 125
1. 11. A hozománylevelek a felbecsülhetetlen gazdag szókincse és a magyar népi jogi stílus dokumentumai 125

III. B. Fonákságok – Nyikómenti anekdoták 127
1. 1. Bevezetés. Fonák, fonákol – tájnyelvi szómagyarázat. A humor forrásai, műfaji és formai meghatározása 127
1. 2. Vidékünk humoristái, a tréfamesterek és anekdotáik: Elekes János – Kecset, Lakatos Mihály – Nyikómalomfalva, Albert Elek – Farkaslaka, Pap Károly – Székelyszentmihály, Albert Gyula – Farkaslaka és mások 134

MELLÉKLETEK *172*

I. A Fejezethez: Dokumentumok másolatai:
PAÁL Sándor rugonfalvi földműves életének leírása, kézitat, Rugonfalva, 1966 172
Dénes András 174
Agrofruct 175
Siklódi Albert 176
Mai farmergazdák 177
GORDON Kft 177
GORDON kisvendéglő 177
TERFIN Kft 178
Építkezési és fafeldolgozó Kft 179
ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES 179

III. A Fejezethez:
Hozománylevelek teljes másolatai: 1. 7. 1. – 1.7. 23. 181

Postscriptum *226*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

RAJZOK, FOTÓK, DOKUMENTUMOK

I. A Fejezethez

1. Emléklap – Siklódi Albert, Kobátfalva 229
2. Székelyszentléleki faluturizmus, szórólap
   Székelyszentmihályi Aranyalma panzió, szórólap
   Laura Vendégfogadó Tájház, Székelyszentlélek, szórólap 230

I. B Fejezethez

1. Hegyi Ferenc Jegyző-Könyvének másolata 231
2. a. Hegyi András (Hegyi Lukács apjának)
   Számos fölfgyeinek jegyzéke másolata 232
   b. Kocsmatartási arányjogi királyi Itélet 233
   c. Közbirtokosági arányjog 1930-ból
   d. Közbirtokossági arányjog 1947/48-ból 234
3. Jegyzőkönyv Geréb Domokosné kényszerített birtokleadásáról
   1955-ből 235
4. a. Hegyi Ferenc 1869-i feljegyzései a Székely Kalendáriumban
   - borítólap másolat
   b. Hagymakallendárium 1869. évre 236
   c. Az 1893-i árvízről szóló bejegyzés a Jegyző- Könyvben
   d. Idójárási rendellenességek 1900 után 237
5. Könyvelés: mérleg készítés: a. és b. 238
6. a. ifj. Hegyi Ferenc és neje Berze Veronika; b. Geréb Domokos
   és neje Hegyi Berta és az örökösök: sz. Gagyi Erzsébet,
   férje Geréb Albert és leányuk Klára 239
7. Ifj. Hegyi Ferenc Számadó gondnoki megbízatása: a. és b. 240
8. Szentléleki és malomfalvi szabad emberek: Ambrusok, Hajdók,
   Hegyiek és Hadnagyok 241
9. Első világháborui bejgyzés
   és a La Valettai titok másolat részlet 242
10. Az 1893.-i árvízre emlékeztető sírfelirat;
    2005. augusztus 23-i árvíz után 243

II. Fejezethez

1. A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet
   – jegyzőkönyv 1922-ből 244
2. Meghívó – 1925, 1926, 1928, 1929, 1930 245
3. A farkaslaki Ifjusági Egyesület Meghívója (1920 utánról) 246

[Erdélyi Magyar Adatbank]

III. A Fejezethez

1. Nászhozománya – eredeti dokumentum I. és utolsó oldalainak másolata és a Benedek címer és családfa 247
2. Hozomány levelek
– címoldalainak másolata a következőkben.....248
3. a „*Imre Mária megyen férhez...*"
– hozományos levél – címoldal másolat
b. Tőzsér Ágnes tesztákája.....249
4. Perefarnális Levél: a. és b. 250
5. Varga Mózes végrenelete.....251
6. Hozományosláda 1783 – faragott, festetlen – fotó
7. Szuszékláda 1847 – faragott, festetlen – fotó 252
8. A farkaslaki Tamási emlékház,
a Székelyszentléleki Tájház – színes fotó.....253
9. Székelyszentléleki Tájház szobabelső – színes fotó 254
10. A 2005. augusztus 23-i árvíz áldozatainak emlékműve
a székelyszentléleki útkereszteződésnél 255
11. Transp Tur – Farkaslaka – tájékoztató.....256
12. Scorpion Trans – Farkaslaka – tájékoztató 257
13. Fehér-Nyikó vidékének térképvázlata

A borítón látható:

1. Felső-Nyikómenti látkép
2. Gordon Prod Tejfeldolgozó látképe
3. Farkaslaka – Faluturizmus tájékoztató
4. Alsó-Nyikómenti látkép

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Balázsi Dénes:
Tripartitum Nikoensis

Cuprins

Prefață.....*21*

I/A. Progrese în Valea Nicoului, de la gospodărirea naturală, tradițională a pământului către producția modernă și activitatea de desfacere a mărfurilor agraro-alimentare.....*24*

1.1. Apariția formelor tradiționale de cultivare a pământului în zonă.....24

1.2. Păstoritul extensiv, pe pășunile montane. Trecerea la creșterea animalelor în manieră intensivă, aclimatizarea unor rase nobile, furajarea și îngrijirea lor adecvată.....25

1.3. Rolul pădurii și al lemnului în viața locuitorilor din zonă. Evoluția de la o exploatare ce viza folosul imediat către una eficace și profesională.....27

1.4. Practicarea asolamentului, tendința micilor gospodării către o autoaprovizionare totală.....32

1.5. Rolul educativ al cercurilor (asociațiilor) agricole în adoptarea noilor tehnologii și metode de producție agrară.....33

1.6. Extinderea mecanizării, în detrimentul forței animale și hidraulice.....34

1.7. Promovarea cultivării plantelor industiale: floarea soarelui, sfecla de zahăr, inul și cânepa.....35

1.8. Apariția unităților industriale de prelucrare a produselor agricole, rolul lor catalizator.....36

1.9. Rolul mobilizator al conștientizării posibilității de desfacere a produselor agro-alimentare.....39

1.10. Ridicarea standardului de civilizație a așezărilor rurale în urma amenajărilor infrastructurale utilitare. Agroturismul - ramura economică a viitorului.....45

I/B. O gospodărie secuiască tradițională. Prezentarea tradițiilor pluriseculare de gospodărire în cadrul familiei Hegyi.....47

II. Apariția exigenței autocultivării în Valea Nicoului Alb. Cei 50 de ani ai Asociației de Lectură din Nicoleni.....80

[Erdélyi Magyar Adatbank]

III/A. Tradiţii populare ale dreptului familial. Întocmirea foii de zestre, a aşa zisului „perefernum” *99*
1.1. Etimologia termenului „perefernum” 99
1.2. Definirea istorico-juridică şi etnografică a zestrei 99
1.3. Definirea zestrei din perspectiva drepului familial 100
1.4. Noţiunea etnografică a zestrei 100
1.5. Întocmirea foii de zestre 101
1.6. Elementele formei şi structurii foii de zestre 103
1.7. Analiza foilor de zestre din perspectiva apariţiei lor în timp şi spaţiu 107
1.8. Conţinutul foii de zestre 116
1.9. Evoluţia mobilierului tradiţional şi a produselor textile populare, în oglinda foilor de zestre 116
1.10. Elemente informaţionale şi privind redactarea textuală a foilor de zestre 125
1.11. Foile de zestre - tezaure ale lexicului rural şi ale tradiţiilor dreptului popular 125

III/B. Vorbe sucite. Anecdote din Valea Nicoului Alb *127*
1.1. Introducere. Explicaţii privind termenul „sucit”. Surse ale umorului, definiţia speciilor de resort ale literaturii pupulare 127
1.2. Umorişti (hâtri) ai locului şi anecdotele lor: Eelkes János (Satu Mic), Lakatos Mihály (Morăreni), Albert Elek (Lupeni), Pap Károly (Mihăileni), Albert Gyula (Lupeni) şi alţii 134

ANEXE 172

La capitolul I/A: Copii ale documentelor 172
Povestea vieţii agricultorului Paál Sándor, manuscis, Rugăneşti, 1966 172
Dénes András 174
Agrofruct SA 175
Siklódi Albert 176
Fermieri contemporani 177
GORDON Prod.S.R.L. 177
GORDON Restaurant Mic 177
TERFIN S.R.L. 178
S.R.L. specializat în domeniul construcţiilor şi al preucrării lemnului 179
ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES 179

[Erdélyi Magyar Adatbank]

La capitolul III/A:
Copii comlete ale unor foi de zestre: 1. 7. 1. - 1. 7. 23. 181

Postscriptum 226

DESENE, FOTOGRAFII, DOCUMENTE

La capitolul I/A:
1. Diplomă. Siklódi Albert. Cobăteşti..... 229
2. Pliant promoţional al pensiunii „Aranyalma"
Pensiunea şi casa de oaspete „Laura" - Bisericani.
Pliant pentru promovarea turismului rural din Bisericani 230

La capitolul I/B.
1. Copia „cărţii" cu ânsemnările lui Hegyi Ferenc 231
2.a. Notă privind numeroasele loturi de pământ ale lui Hegyi András (tatăl lui Hegyi Lukács) - copie. 232
2.b. Sentinţă regală privind reglementarea cârciumăritului..... 233
2.c. Reglementări privind composesoratul (1930)..... 234
3. Protocol întocmit cu ocazia predării forţate pentu statul dictatorial comunist a unei proprietăţi funciare de către soţia lui Geréb Domokos, în 1955..... 235
4.a. Însemnările lui Hegyi Ferenc din 1869, pe paginile Calendarului Secuiesc. Copia copertei.
4.b. Calendarul cepii pentru anul 1869. 236
4.c. Însemnare despre inundaţiile din 1893.
4.d. Iregularităţi meteorologice după 1900. 237
5. Contabilitate: bilanţ contabil a. şi b. 238
6. Hegyi Ferenc jr. şi soţia, Berze Veronika;
Geréb Domokos şi soţia Hegyi Berta şi moştenitorii:
Gagyi Erzsébet, soţul ei Geréb Alert şi fiica lor Klára..... 239
7. Diploma de recunoaştere şi evidenţiere a administratorului comunităţii bisericii catolice din Bisericani acordată lui Hegyi Ferenc. a. şi b. 240
8. Secui liberi din Bisericani şi Morăreni:
familiile Ambrus, Hajdó, Hegyi şi Hadnagy. 241
9.Însemnare privind primul război mondial şi Secretul de la La Valetta. Fragment..... 242
10. Inscripţie funerară amintind de inundaţiile din 1893;
o vedere tragică după inundaţiile din 23. august, 2005. 243

[Erdélyi Magyar Adatbank]

La capitolul II:

1. Protocolul Asociaţiei de Lectură de la Nicoleni, din 1922. 244
2. Invitaţie - 1925, 1926, 1928, 1929, 1930. 245
3. Invitaţie a Asociaţiei Tineretului din Lupeni (după 1920). 246

La capitolul III/A.

1. Listă de zestre - copia primei şi ultimei pagini ale unui document originar, cu blazonul şi arborele genealogic al familiei Benedek. 247
2. Foi de zestre - copii ale copertelor 248
3. a. *Imre Mária se mărită...* " foaie de zestre - copia coperţii
b. Testamentul lui Tőzsér Ágnes - fotocopie 249
4. Foaie de zestre (perefernum): a. şi b. 250
5. Testamentul lui Varga Mózes 251
6. Ladă de zestre (cioplită, nevopsită) din 1783
7. Ladă de zestră ca pentru provizii (cioplită, nevopsită) din 1847 .. 252
8. Casa memorială Tamási Áron, casa muzeu de la Bisericani 253
9. Casa-muzeu de la Bisericani, interior. 254
10. Monumentul victimelor inundaţiilor de la 23. august 2005, la intersecţia de la Bisericani. 255
11. Transp Tur - Lupeni. Material promoţional. 256
12. Scorpion Trans - Lupeni. Material promoţional. 257
13. Harta microregiuni Văii Nicoului Alb .....__

Pe coperta cărţii se poate vedea:

1. Peisaj din valea superioară a Nicoului Alb .....__
2. Întreprinderea de prelucrare a laptelui Gordon Prod. .....__
3. Peisaj din valea inferioară a Nicoului Alb .....__
4. Publicaţie pentru promovarea turismului rural din Lupeni .....__

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Dénes Balázsi: Triple book on the landscape along the Nyikó river

Contents

Introduction *21*

I/A Progress along the Nyiko river from the traditional, self-providing use of land towards a modern, specialised farming *24*

1.1. The ancient forms of farming in our region 24
1.2. Extensive animal breeding, alpine grazing. The initiation of intensive animal breeding by importing pedigree sires, growing feed and introducing modern animal handling 25
1.3. The role of wood and forest in the life of our region. Evolving from a robber- farming towards a practical and professional exploitation and processing of wood 27
1.4. Waste-land farming, small-holding structure and the all-producing strategy 32
1.5. The educating role of farmer gatherings in the introduction of new and modern forms of farming 33
1.6. The victory of machines over animal- and water power 34
1.7. Cultivating technical crops: sunflower, beet, flax and hemp 35
1.8. The positive effect of the appearance industrial works 36
1.9. The possibility of goods turnover 39
1.10. Growing civilisation level in villages due to open works. The future belongs to village-tourism 45

I/B A tidy szekler farmer. The history of the Hegyi family's farm ... *47*

II The need for self education. 50 years of readers association in Székelyszentmiklós *80*

III/A The common law. The dowry letter,the tradition of the perefernum *99*

1.1. The etymology of the word perefernum 99
1.2. The ethnical and legal definition of the dowry 99
1.3. The definition of the dowry according to family law 100
1.4. The ethnic-scientific definiton of the dowry 100
1.5. The writing of the dowry letter 101
1.6. The forms structural components of the dowry letter 103

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1.7. Analysis of the dowry letters according to their chronological and regional appearance 107
1.8. The subject-matter of the dowry letter 116
1.9. The changing folk – furniture and material reflected by the dowry letters 116
1.10. The structural and informal nature of the dowry letter 125
1.11. The dowry letters as documents of the rich hungarian vocabulary and legal style 125

III/B Awry things – Anecdotes along the Nyikó river 127
1.1. Introduction. Word etymology. Sources of humour and its definition as a genre 127
1.2. The comedians of our region and their anecdotes: János Elekes – Kecset, Mihály Lakatos -Nyikómalomfalva, Elek Fancsali – Farkaslaka, Károly Pap – Székelyszentmihály, Gyula Albert – Farkaslaka and others 134

ANNEX 172

To chapter I.A. Copies of documents
The biography of farmer Sándor Pál, Manuscript, Rugonfalva, 1966 172
András Dénes 174
Agrofruct 175
Albert Siklódi 176
Present farmers 177
The GORDON Ltd. 177
The GORDON bar 177
The TERFIN Ltd. 178
Building and wood manufacturing company 179
ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES Ltd. 179

To chapter III A: Whole copies of dowry letters: 1.7.1.-1.7.23. 181

APPENDIX 226

DRAWINGS, PHOTOS, DOCUMENTS

To chapter I.A.
1. Souvenir – Albert Siklódi, Kobátfalva 229
2. Village tourism, Székelyszentlélek – flyer
Aranyalma Pension, Székelyszentmihály – flyer
Laura Guesthouse, Székelyszentlélek, flyer 230

[Erdélyi Magyar Adatbank]

To chapter I.B.

1. Copy of Ferenc Hegyi's protocol.....231
2. a. Copy: A list of András Hegyi's (father of Lukács Hegyi) numerous lands.....232
b. Royal verdict upon the right of pubkeeping.....233
c. Public estate right from 1930
d. Public estate right from 1947/48.....234
3. Protocol: How Geréb Domokosné was forced to sell her land, from 1955.....235
4. a. Notes of Ferenc Hegyi in the Szekler Calendar from 1689, copy
b. The 1869 Onion Calendar.....236
c. Protocol notes on the flood in 1893
d. Weather anomalies after 1900.....237
5. Bookeeping – Balance sheet: a. and b.....238
6. a. Ferenc Hegyi jr. and his wife Veronika Berze,
b. Domokos Geréb and his wife Berta Hegyi and the heirs: Erzsébet Gagyi, her husband Albert Geréb and their daughter Klára.....239
7. The assignment of Ferenc Hegyi jr. as janitor: a. and b.....240
8. The free people of Szentlélek and Malomfalva: the Ambrus, Hajdó, Hegyi and Hadnagy families.....241
9. Records form the I. World War and a fragment from the La Valetta secret – copy.....242
10. Epitaph in the memory of the flood in 1893; after the flood on the 23rd of august 2005.....243

To chapter II.

1. The Readers Association in Székelyszentmiklós – Protocol from 1922.....244
2. Invitation – 1925, 1926, 1928, 1929, 1930.....245
3. Invitation form the Youth Association of Farkaslaka (after 1920).....246

To chapter III.A.

1. The dowry – copy of the first and last pages of an original document together with the Benedek coat of arms and family tree.....247
2. Dowry letters-copy of the front pages.....248

[Erdélyi Magyar Adatbank]

3. a. „*Mária Imre is getting married...*"
– dowry letter - copy of front page
b. The dowry letter of Ágnes Tőzsér 249
4. Dowry letter: a. and b. 250
5. The dowry letter of Varga Mózes 251
6. Dowry chest from 1783 – carved, unpainted
7. Flour chest from 1847 – carved, unpainted 252
8. Landhouse, Székelyszentlélek 253
9. Roominterior, Székelyszentlélek.....254
10. The monument for the victims of the flood
on the 23rd of august 2005, Székelyszentlélek 255
11. Transp Tur-Farkaslaka – informative leaflet 256
12. Scorpion Trans-Farkaslaka – informative leaflet.....257
13. The map draft of the White-Nyikó region
Book cover:
1. Landscape of the upper Nyikó.....__
2. Landscape of the Gordon Prod milk processing company .....__
3. Informative booklet about village tourism – Farkaslaka .....__
4. Landscape of the lower Nyikó.....__

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Dénes Balázsi: Dreierbuch über die Landschaft längs des Flusses Nyikó

Inhalt

Vorwort *21*

I./A Der Weg längs des Flusses Nyikó von der traditionellen zur modernen Wirtschaft *24*
1.1. Die Formen der Urproduktion in unserer Gegend 24
1.2. Extensive Viehzucht. Einführung der intensiven Viehzucht durch veredelte Tierarten, Futterproduktion und Tierpflege 25
1.3. Die Rolle des Waldes und des Holzes im Leben unserer Landschaft. Der Weg von der Räuberwirtschaft zu einer fachgemässen Holzausbeutung 27
1.4. Die Brachland-Wirtschaft, die Kleinbesitzstruktur und die allesproduzierende Strategie 32
1.5. Die erzieherische Rolle der Landwirtkreise in der Einführung der neuen Formen und Methoden der Wirtschaft 33
1.6. Die Raumgewinnung der Maschinen gegenüber der Tier- und Wasserkraft 34
1.7. Produktion der Industriepflanzen: Sonnenblume, Zuckerrübe, Hanfs und Leine 35
1.8. Die positive Rolle der Verarbeitungsbetriebe 36
1.9. Die Aussicht der Warenproduktion 39
1.10. Die Erhöhung der Zivilisationsniveau der Dörfer durch Einführung der öffentlichen Werken. Die Zukunft – das Dorftourismus 45

I./B. Ein ordnungshaltender Szeklerwirt. Die geschichte der Wirtschaft von der Familie Hegyi *47*

II. Die Erscheinung der Anspruch an Selbstkultivierung. Die 50 Jahren des Leservereins von Székelyszentmiklós *80*

III./A. Die Rechtsgewohnheiten. Der Mitgiftbrief, die Tradition des Perefernums *99*
1.1. Die Etymologie des Worts „Perefernum" 99
1.2. Rechtsgeschichtliche und ethnographische Bestimmung der Mitgift 99
1.3. Familienrechtliche Bestimmung der Mitgift 100

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1.4. Volkswissenschaftliche Bestimmung der Mitgift 100
1.5. Die Schreibung des Mitgiftbriefs 101
1.6. Die formalen und die inhaltlichen Elemente des Mitgiftbriefs.. 103
1.7. Analyse der Mitgiftbriefe nach ihrer zeitlichen und territorialen Erscheinung 107
1.8. Der inhaltliche Teil des Mitgiftbriefs 116
1.9. Die Veränderung der Völkermöbel und der Textilien im Spiegel der Mitgiftbriefe 116
1.10. Strukturelle und informale Züge der Mitgiftbriefe 125
1.11. Die Mitgiftbriefe als wertvolle Dokumente des ungarischen volkstümlichen juristischen Wortschatzes und Stils 125

III./B Merkwürdige Dinge – Anekdoten längs des Flusses Nyikó 127
1.1. Einführung – Worterklärungen. Quellen des Humors, seine Bestimmung als Gattung 127
1.2. Die Humoristen unserer Gegend und ihre Anekdoten: János Elekes – Kecset, Mihály Lakatos – Nyikómalomfalva, Elek Fancsali – Farkaslaka, Károly Pap – Székelyszentmihály, Gyula Albert – Farkaslaka und andere 134

ANHANG 172

Zum Kapitel I.A: Die Abschrifte der Dokumente
Die Lebensbeschreibung vom Landwirt Sándor Paál, Handschrift, Rugonfalva, 1966 172
András Dénes 174
Agrofruct 175
Albert Siklódi 176
Heutige Farmer 177
Die GORDON GmbH 177
Die GORDON Bar 177
Die TERFIN GmbH 178
GmbH für Bau und Holzverarbeitung 179
Advented Label Technologies GmbH 179

Zum Kapitel III.A: Ganze Abschrifte der Mitgiftbriefe: 1.7.1. – 1.7.23 181

Nachwort 226

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ZEICHNUNGEN, FOTOS, DOKUMENTE

Zum Kapitel I.A:

1. Souvenir – Albert SIklódi, Kobátfalva 229
2. Dorftourismus in Székelyszentlélek -Handzettel
   Pension „Aranyalma" in Székelyszentmihály – Handzettel
   Landschaftshaus Laura, Székelyszentlélek – Handzettel 230

Zum Kapitel I.B.

1. Abschrift des Protokolls von Ferenc Hegyi.....231
2. a.Abschrift: Liste der unzähligen Erdstücke von András Hegyi
   (Vater von Lukács Hegyi).....232
   b. Königlicher Spruch über das Kneipehaltungsrecht 233
   c. Kompossessoratsrecht aus 1930
   d. Kompossessoratsrecht aus 1947/48 234
3. Protokoll über den gezwungenen Besitzverkauf von Geréb
   Domokosné aus 1955.....235
4. a. Aufzeichnungen von Ferenc Hegyi im Szeklerischen Kalender
   aus 1869 – Abschrift
   b. Das Zwiebelkalender für das Jahr 1869.....236
   c. Aufzeichnungen über das Hochwasser vom 1893
   d. Wetter – Ordungswidrigkeiten nach 1990 237
5. Buchhaltung – Die Bilanz: a und b.....238
6. a. Ferenc Hegyi jun. und seine Frau Veronika Berze
   b. Domokos Geréb und seine Frau Berta Hegyi und die Erben:
   Erzsébet Gagyi, ihr Mann Albert Geréb und ihre Tochter Klára .. 239
7. Die Beauftragung als Verwalter von Ferenc Hegyi jun: a und b.. 240
8. Freie Menschen von Szentlélek und Malomfalva:
   die Familien Ambrus, Hajdó, Hegyi und Hadnagy.....241
9. Aufzeichnung vom I. Weltkrieg
   und das Geheimnis La Valetta – Abschrift.....242
10. Grabinschrift über das Hochwasser von 1893;
    nach dem Hochwasser vom 23. August 2005 243

Zum Kapitel II.

1. Das Leserverein aus Székelyszentmiklós – Protokoll aus 1922 ... 244
2. Einladung – 1925, 1926, 1928, 1929, 1930.....245
7. Einladung des Jugendvereins von Farkaslaka (nach 1920) 246

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Zum Kapitel III:

1. Der Mitgift – Abschrift der ersten und letzten Seite des Originals sowie Wappen und Stammbaum Benedek 247
2. Mitgiftbriefe – Abschrift der Titelblätter in den folgenden.....248
3. a. „Mária Imre heiratet sich"
- Titelblatt-Abschift vom Mitgiftbrief
b. Die Mitgift von Ágnes Tőzsér 249
4. Mitgift-Brief: a und b.....250
5. Die Mitgift von Mózes Varga 251
6. Mitgift-Kiste aus 1783 – geschnitzt, ungefärbt –
7. Mehlkasten aus 1847 – geschnitzt, ungefärbt.....252
8. Das Landschaftshaus von Székelyszentlélek 253
9. Das Landschaftshaus von Székelyszentlélek Zimmerinnere 254
10. Das Monument der Opfer des Hochwassers von 23. August 2005.....255
11 Transp Tour – Farkaslaka – Information 256
12. Scorpion Trans – Farkaslaka – Information.....257
13 Landkarte-Skizze der Landschaft von Weissen-Nyikó

Funschlag:

1. Aussicht von der oberen Weissen Nyikó
2. Aussicht der Milchverarbeitenden Firma Gordon
3. Farkaslaka – Informationsheft für das Dorftourismus
4. Aussicht von der unteren Weissen Nyikó

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Előszó

A *„Szép a Nyikó, s a vidéke / Jámbor székely szabad széke"* kezdetű Tiboldi István-dalt fonákjára fordította a 2005. augusztus 23-i szökőár, a székelyföldi cunami. Rúttá, rettenetessé, rémítővé vált a *„szőkének"*, szelídnek becézett patak, s utána a vidéke dantei pokol kínzó iszapbugyraira emlékeztetett. A jámbor Szék szabad székely népét a végzet sötét angyala sodorta a halálfélelem iszapáradatával a kilátástalanság felé. A villámgyorsan érkezett katasztrófa után *„az Istenfélő jámbor nép"* egymásra tekintett, s nem hitt a szemének, hogy még vagyunk, akik vagyunk, s kétkedve kérdezte, hogyan tovább.

Szerencse, hogy rajtunk tatár dúlt, s még ki tudja, mi nem ért, mert hanem honnan vettük volna a hitet, hogy ismét lesz valahogy, mert soha sem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna? Hogy testben és lélekben talpra állt a vidék népe, azt elsősorban a történelem és a természet katasztrófáiban edzett lelkének, derülátásának és humorának köszönheti. Ezt a hitet, ezt az alapállást kerestem, s véltem felfedezni a három nézőpontból megindított vizsgálódásom prizmáján át, s ezt szeretném visszaadni a hármas tükrömben: a gazdasági haladás, az elmét csiszoló művelődés egy szeletének és a megtartó hagyománynak a bemutatása által.

Végig kívánom vezetni az olvasót azon a gazdasági-történelmi fejlődési vonalon, amely az elmúlt századok hagyományos, önellátó kisparaszti gazdálkodásától a nagyüzemi agráripari árutermelő gazdálkodáshoz vezetett a Nyikómentén. Hangsúlyozom a mezőgazdasági gépek megjelenésének és azok tudatos alkalmazásának fontosságát a terméshozam növelésében és a földművelő székely ember élete civilizációs szintjének emelése szempontjából. Kiemelem az ipari növények: a len, kender, cukorrépa, napraforgó termesztése bevezetésének jelentőségét a földművesek árutermelő gazdálkodása felé való haladásának útján. A múltbeli gazdakörök tanfolyamainak és a szövetkezetek említésével követendő példát állítok a jelenben gazdálkodók elé. Szeretném felmutatni a ma már konkrétan jelentkező ígéretet, amely a falusi vendéglátásban fog megvalósulni.

Bemutatom egy önfenntartó családi kisgazdaság (a falu első gazdája) élet- és munkarendjét, amelyet az ugarhagyó szántóföldi növénytermesztésre és az állattenyésztésre alapozott. A szokásjog szabályozta módon alkalmazott cselédeket, kölcsönben kapott gabonáért, szolgáltatásért napszámosok munkáját vette igénybe. A megvalósított értéktöbbletet újabb földterületek megszerzésére, a vagyon gyarapítására, státuspozíció megör-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

zésére és a társadalmi kapcsolatok karbantartására (ünneplés, a ceremoniális alap biztosítása) fordította. Sajnos, nem jutott el az árutermelésre és értékesítésre szakosodott farmer típusú gazdálkodásig. Megmaradt a mindent termelő, önellátó paraszti gazdálkodás szintjén, amelyet ma nem követendő példaként mutatunk be, csupán a szorgalma, a kitartása és rendhez való ragaszkodása az, ami tiszteletet ébreszthet az utókorban.

Az önművelés szükségességét a XIX. század közepén felismerte a vidék értelmisége, és sikeresen alakította meg az olvasóegyleteket, ezek összejövetelein széleskörű ismeretek mellett a nyikómenti ifjak elsajátították az önvezetés tudományát is. A kör összejöveteleiről felvett jegyzőkönyvek az önfegyelem fényes tükrei. A olvasóköröket a mai civil szervezetek elődeinek tekinthetjük. Itt az általános műveltség alapelemeinek a megismerése és az egészséges, civilizált életvitelre való nevelés mellett szakszerű gazdálkodási ismereteket kaptak a falusi ifjak, és felkészítették őket a jövendő faluközösség vezetésére az egyleti közösségben gyakorolt demokratikus együttműködési szabályok elsajátítása által.

A népi jogszokások dokumentumainak elemzése során rámutatok a nyikómenti ember magaalkotta, falu-, család- és életrendje biztosítására hozott szabályok iránti föltétlen tiszteletre és megbecsülésre. Ezek a formulák a szükségszerűség mellett bölcs előrelátásról tanúskodnak. Az élet zavartalan folyamatosságát és a család fennmaradásának biztonságát voltak hivatva szolgálni. A hozománylevelek szókincse a magyar nyelv fejlődésének fontos korszakát, a latinosság béklyójából kiszabadult jogi szaknyelv megszületésének folyamatát szemléltetik. Ugyanakkor a tárgyi néprajz számára adunk gazdag bizonyítást a székely család fejlett anyagi kultúrájának a szemléltetésére.

Az embert, a Székelyföld emberét is be szeretném mutatni, villanófényben, úgy, ahogy a zimankós fellegek alatt a vakító villámfényben megvillan egy-egy arcvonása, amelyben benne van az egész jellemarca. Az anekdoták villanófénye a szellemi sziporkázás terméke.

A székely ember humora az a tükör, amelyben meglátjuk, hogy soha sem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna. A legnehezebb időkben is felül tudtak emelkedni a sors megpróbáltatásain lényének alapvető vonásai: a humorának és a derűlátásának köszönhetően. A közelmúltban (a diktatúra idején) is születtek a nyikómenti ember ajkán fekete virágok, anekdoták és adomák. A letűnt fél évszázad anekdotáinak üzenete: a nép a nevetségessé tétel és a maró gúny eszközeinek mesteri alkalmazása által mond ítéletet a nemzeti és társadalmi elnyomás felett. A székely szellemesség éles fegyve-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

rével vesz elégtételt a nép a gőgös és korlátolt ellenségein. A humor az egészséges és kiegyensúlyozott népi lélek barométere.

A feldolgozott anyag gyűjtésiterülete az Alsó-Nyikómente: Siménfalva község falvai és a Felső-Nyikómente: Farkaslaka község falvai. A gyűjtést a hetvenes évek elején kezdtem, és napjainkig folytatom. Az említett témák eredeti dokumentumokra épülnek, amelyeknek első közlése és feldolgozása a tudományos irodalmunk *forrásközléseit* gazdagítják.

Balázsi Dénes

Székelyszentlélek, 2006. május 12.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

I/A Haladás a Nyikómentén a hagyományos gazdálkodástól az agráripari termelés felé

1. 1 Az őstermelő földhasználat megjelenési formái a vidékünkön

A Nyikómentét – kb. 30 km hosszúságban, 242.000 hektáron elterülő falvak láncát, a Nagy-Küküllő és a Gagy pataka közt kanyargó Fehér-Nyikó árterületén és az azt kísérő dombságon elhelyezkedő huszonhárom falut két községbe sorolták be: a felsőt, a Hargitához közelit, az É-K-i csoportot Farkaslaka községbe és az alsót, D-Ny-it Siménfalva községbe zsúfolták össze még a diktatúra utolsó évtizedében. A huszonhárom falu összesen sem éri el a tízezres lakosságot, nem csupán a szétszórtság, de a megfelelő utak hiánya is gondot okoz a közigazgatásban és a fejlődésben.

A gépek felhasználására gondolunk a kezdettől napjainkig. Mikor és hol jelentek meg az első gépi eszközök a Fehér-Nyikó vidékén? Nyilván Székelyszentlélekre akarunk összpontosítani, de megpróbáljuk behelyezni a történelmi és földrajzi környezetbe a jelenséget. Amikor a Nyikómenti iparról beszélünk, nem választjuk el az ipari tevékenységet a mezőgazdaság iparosításától, vagyis az ipari eszközök mezőgazdaságban való felhasználásától. Az ipari tevékenység keretében az árutermelésre és az értékmegvalósításra gondolunk akkor is, amikor ez nem a kapitalista termelési mód keretei közt történik, hanem a feudalista (hagyományos, őstermelő, önellátó, kisparcellás) termelési viszonyok között. A történeti áttekintésünkben viszont nem választjuk külön a falvak népi *„iparának"* és az iparosodó mezőgazdaságnak a tárgyalását. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a vidék társadalmára jellemző folyamatokat, amelyek döntő módon meghatározzák a változásokat (fejlődést, visszaesést vagy megtorpanást, megrekedést – progressziót, recessziót vagy stagnálást). A Nyikómentén a XIX. század utolsó negyedéig a tradicionális (hagyományos) gazdálkodási rendszer (termelési mód) az uralkodó. A két- illetve háromfordulós ugartartásos határhasználat általános a századfordulóig. A kétnyomásos rendszerről a hármashatárra való áttérés fokozatosan történik. A fejlődést voltak hivatva szolgálni, de mégis sok ellenérzést váltott ki a székelység körében az arányosítás, azután a tagosítás és majd a közbirtokosságok újraszervezése. Az ugar megszűnése a népi állattartás súlyos válságát okozhatta. Az arányosítás a nagybirtok védelmét, és a tagosítás a falvak élelmeskedő vezetőségének megtollasodását szolgálta. Az intenzív (nagytáblás, irányított és terv-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szerűsített vetésforgós, gépesített és vegyszereket alkalmazó) földművelés bevezetése is ilyen gondokat jelentett a kisparaszti típusi székely gazdaságoknak az 1950-1960-as években. A negatív viszonyulásnak, főképpen a szubjektív jellegűnek, a megszokás, a hagyományokhoz való ragaszkodás és az a szomorú történelmi tapasztalat az oka, hogy a székelységtől a változtatások, reformok a legtöbbször nagy áldozatokat, nem egyszer véráldozatot kértek.[1] Az önellátó-tartalékoló és önellátó-vegetáló gazdálkodásmód, amelynek üzemformája az uralkodó típus: a középparaszti mintára szervezett, szántóföldi növénytermesztést és állattenyésztést folytató vegyesgazdaság, még a stagnálás állapotában tartotta a vidék gazdaságát a XIX. század fordulójáig, amikor megjelentek az iparosodás első *„hírnökei"* (gőzmalom, szeszgyár, cséplőgép és a Héjjasfalva–Székelyudvarhely közti vasút – 1888. március 15.).[2] Ez még az árutermelő gazdálkodástól, a szó valódi értelmében vett kapitalista termelési módtól is messze állt. A mindent termelő kisbirtokok helyben topogását megtöri néhol az árutermelésre vállalkozó nagybirtok első próbálkozása, amelyre majd megfelelő példával szolgálunk. A fejlett kapitalista gazdálkodásmódra való rátérés folyamatának kiteljesedését többször megszakította a történelem folyása (a két világháború és a többszöri ország- és rendszerváltás). A következményeiről nem kívánunk beszámolni, mert nem témánk.[3]

1. 2 Külterjes állattenyésztés, havasi legeltetés. Belterjes állattenyésztés meghonosítása nemesített állatfajták behozatalával, takarmánytermesztéssel és szakszerű állatgondozás bevezetése által

Az állattenyésztés pénzbeli jövedelmet, azaz mint árutermelési lehetőség igazán a tejszövetkezetek megalakulásával fog jelenteni. A kobátfalvi és a siménfalvi tejszövetkezetek megalakulásával lehetővé vált a tej ipari áruként való értékesítése a székely kisgazdák számára (1904), később a székelykeresztúri vajgyárnak (1937) a Hangya-mozgalom általi beindítása után szervezetté és rendszeressé vált a tejbegyűjtés, azaz értékesítés. [4, 5] A

1. Bözödi György: Székely bánja. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1997, 134–138.
2. Egyed Ákos: Falu, város, civilizáció. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981. 158. (táblázat)
3. Oláh Sándor: Gazdálkodásmód és életvitel. In: Korunk, Kolozsvár, 1994/6. 59; Oláh Sándor: A székelyföldi agrártermelés társadalmi feltételei 1989 után. In: Székelyföld, Csíkszereda, 1997/10. 77
4. Balázsi Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát... Haáz Rezső K. E., Székelyudvarhely, 1995. 51.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

századforduló táján híres volt a bogárfalvi Simon Ferenc úr lipicai ménese. Bécsi kiállításon oklevelet nyertek a gyors paripái. Az első világháború előtt a Székely Kirendeltség, a 20-30-as években a Székely Gazdák Szövetkezete és az 1940-es években a Székely Akció fellendíti az állattenyésztést és értékesítést a keresztúri állatkiállításoknak és vásároknak a rendszeresítésével. A tenyészállatok népszerűsítésével a produktívabb fajták meghonosítására esett a hangsúly.[6] Az állatok hús- és tejtermelésének fokozása érdekében szakszerűbb takarmányozásra kellett rátérni. A legelők feljavítása mellett a takarmánynövények termesztését kellett meghonosítani. A rugonfalvi székely gazda a bükköny és a lóhere vetőmag beszerzéséről[7] számol be. 1907-ben megalakult Székelyudvarhelyen a Székely Juhtúrógyár, amely egy újabb előrelépés az állati termékek értékesítése terén. A Székely Gazdák Szövetkezete megoldotta a tejszállítás gondjait. A savó feletetésével a sertéstenyésztés fellendítését is próbálta elősegíteni. Komoly szervezkedési intézkedésekre határozták el magukat a székelyföldi szakemberek és vezető értelmiségiek, amikor 1925-ben Marosvásárhelyen megalakult az Erdélyi Tejgazdasági és Értékesítő Szövetkezet, Transsylvania néven. 33 tejszövetkezet lépett be az új központba. A Szövetség (bejegyzési nevén Alianţa) – a Nyikómentén, Siménfalván létrehozta a Székely Kirendeltségét, amely a piackérdést is megoldotta, sőt kiviteli szerződésre is sikerült szert tennie[8]. Nagy előrelépést jelentett a Transsylvania marosvásárhelyi (1935-ben) és a székelykeresztúri vajgyárainak (1937-ben) a beindítása. Az utóbbi egészen közel (15 km) hozza a vidékünkhöz a feldolgozóipart és az értékesítő kereskedelmet.[9] A Szövetség gondoskodott a szakmunkásképzésről is. A működő tejbegyűjtő (házakba) csarnokokba tanfolyamot végzett vajmestereket küldtek. A kirendeltség Kobátfalvára Kovács János vajmestert küldte ki, Homoródszentpálra Nagy

---

5. Paál Sándor rugonfalvi földműves életének leírása. Kézirat, Rugonfalva, 1966. 31. oldalon: *„A helyi tejszövetkezet 1905. május 1-én alakult meg 27 alapító taggal. 100 liter tejjel indult be az átvevő állomás".*
6. Ugyanott: *„Addig fehér teheneket tartottak, de a kirendeltség közbenjárásával és segítségével Pingeuri svájci Zimentári teheneket kezdtek behozatni külföldről. Így 1907-ben a tejszövetkezet olyan vajat termelt, és sokat, hogy ezért külföldi kiállításon kitűntetést kapott, és már volt szép alapja is."*
7. U. o., 52. o.: *„...már elküldtem apámnak 20 kiló heremagot."* (Budapestről 1914-ben. A cukorrépa-termesztést is idegenben, a szerencsi cukorgyár átvevő telepén tanulmányozza, egyéni kereseti lehetőség alkalmával – B. D.)
8. Erdélyi Magyar Unitárius Naptár, 1940. 86
9. Bözödi György i. m. 239–241

[Erdélyi Magyar Adatbank]

M. Antalt. Székelyszentléleken keresztény szövetkezeti gatterről, műmalomról és boltról volt tudomásunk mostanáig[10], de az iskolai katalógusok lapozásakor rábukkantam egy fontos bejegyzésre, amely az itteni tejszövetkezet létére utal, ti. Adler Gabriella I. osztályos tanuló neve után ez áll: apja Schuller Rudolf *tejcsarnokos*. A beírás kelte 1923. május 5. A kislány születési helye: Pest-Pilis-Solt vármegye, születési ideje: 1915. május 15. és ez is fontos lehet: református, magyar. Tehát egy Budapesten kiképzett szakemberről van szó. Továbbá nem helybéli származású s nem is római katolikus vallású, mint a szentléleki lakosság. Nem tisztázott, hogy a keresztény szövetkezeti mozgalom vagy a Hangya központnak volt-e a küldötte. A faluban való jelenléte rövid lehetett, mert a kislány neve nem fordul elő a következő tanév beírási naplójában. A Gazdakör komoly nevelőmunkát végzett a gazdák szakismereteinek és általános műveltségi színvonalának emelése érdekében, hogy ilyen módon segítse őket a hatékonyabb gazdálkodásban. Népkönyvtárakat alapítottak, gazdatanfolyamokat, tapasztalatcseréket, bemutatókat és mintagazdaságokat szerveztek. Mintagazdaság létesült Siménfalván, és a tejfeldolgozók részére tapasztalatcserét szerveztek Kobátfalván. [11]

1. 3. Az erdő és a fa szerepe vidékünk életében. Haladása a rablógazdálkodástól a célszerű és szakszerű fakitermelés és fafeldolgozás felé

Vidékünk természeti adottságai kínálták a lehetőséget a Hargita alji erdők fájának feldolgozására. A tűzi faanyag kitermelése túllépte a saját házi szükséglet igényeit. A Tódugás határnév eredetmondájából tudjuk, hogy a szentlélekiek tűzifát szállítottak eladni az udvarhelyi fapiacra. Itt is, akár a környékbeli falvakban, folytatták a zsindelykészítés kismesterségét. A legrégibb írásos tudósítás erről 1665-ből származik. Oroszhegyi Mihály Deák versben zengi el a számára és havasalji népe számára legértékesebb fa dicséretét *„A Fenyőfának hasznos voltáról, És az Sendely tsinálóknak kellemetes és hasznos munkájokról való História"* című poémájában, amelyből megismerjük a favágás, zsindelyezés, kádározás és még néhány falusi foglalkozás, népi kismesterség eszközeit is: ródaló nagy fejsze, fűrész, faragókés, horony (hornyoló kés), vony (kézvonó kés) – a zsindelyezéshez, és a kádározáshoz még a vaskapcsot, a fakitermelésnél említi a vízi szállítást (a

10. Domus Historia 45-46
11. Székely-Udvarhely. 1906. XII. évf. 1

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tutajozást)[12]. Ugyanezeket használják ma is, háromszáz év múlva is, mint Zetelakán, a Síkaszóban dolgozó Mihály Deák kortársai.[13] Az 1900. évben Udvarhely megye lakosságának foglalkozás szerinti megoszlásából kitűnik, hogy a 81,4%-t kitevő őstermelő mellett az iparból élők csak 8,1%-ot teszznek ki, azaz csupán csak az ipar utáni jövedelemre utaltaknak a száma ez, de sajátos helyzet az a Székelyföldön, hogy az állattenyésztés és földművelés mellett az erdők hasznosítása kereset-kiegészítő, sőt a Hargita alatti Havasalján főfoglalkozássá lép élő. Tehát a megye délnyugati dombvidéki lakosságánál észlelt kereset-kiegészítést hatványozott mértékben meghaladja az észak-keleti helységek, havasaljiak fafeldolgozásból nyert keresete, jövedelme. Az erdőgazdálkodás címszó alatt[14] a Fehér-Nyikó vidékéről az egykori monográfus azt írja, hogy a faárut a lóvontatású, fatengelyű szekereikkel szállították le az *„alföldnek"* nevezett Segesvár, Medgyes, Dicsőszentmárton vidékére a havasaljiak. A termékek skálája széles volt: zsindely, léc, deszka, boronafa, gerenda – mint épületfa, illetve szőlőkaró, faedények, kádak stb. és tűzifa is. A mai hatvanéves szentlélekiek és bogárfalviak, mint gyermekkori élményt mesélik el a szekeresség viszontagságait, amelyekből nem hiányoznak a rablókalandok és virtusosság esetei. Gazdasági eszközt készítettek Firtosváralján (9), Pálfalván többen szekeret, jármot, gazdasági és háztartási eszközöket. A pálfalvi fatálakról, kelyhekről és fadobozokról még a XIX. század eleji krónikás is megemlékezik. [15] A vidéken a kádározásban Malomfalva vezet, ahol 34 kádárt tartottak nyilván, és 1896-ban faipari szövetkezetet is alakítottak, de sajnos csak négy évig állt fenn, mert a helytelen kezelés csődbe vitte. Szentlélek követi 5 kádárral, itt családi melléknév is őrzi emlékét (Kádár, Hajdó Imre). A sort

12. Szabó Károly: Régi magyar könyvtár, Budapest,1874. I. k. 384
13. Haáz Ferenc: Udvarhelyszéki famesterségek, Kolozsvár, 1940. ; Garda Dezső: A gyergyóremetei tutajosok a XIX. Században. In: Acta Hargitensia I. Csíkszereda. 1980. 85; Molnár István: A hazai zsindelyfaragás térbeli-időbeli alakulásának áttekintése és mai termelési sajátosságainak néhány vonása. In: A Székelykeresztúri Múzeum Emlékkönyve. Tanulmányok, közlemények. Csíkszereda, 1974. 327; Gagyi László: Régi sajátos foglalkozások Etéden. In: Népismereti Dolgozatok, 1976. 73-90; Balázsi Dénes: A székelypálfalvi borittómeccő. In: A Duna menti népek hagyományos műveltsége. Budapest, 1991. 257.
14. Kozma Ferenc: A Székelyföld közgazdasági és művelődési állapota. Budapest, 1879, 15
15. Jánosfalvi Sándor István: Székelyhoni utazás a két Homoród mellett. Litera Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2003. 107

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Firtosváralja és Kecsetkisfalud folytatja 4-4 kádárral. A szénégetés szintén ősi erdei foglalkozásnak számít. Farkaslaka ma is nagy haszonnal, de sok áldozatvállalással (az egészség, a családi élet és a gyermekek nevelése árán) folytatja az örökölt mesterséget, csupán a taplóipart adta át a korondiaknak, pedig Borszéky Lina tanítónő először náluk honosította volt meg a XIX. század második felében a taplászást. Szentlélek a fenyőgyantagyűjtésben jeleskedett annyira, hogy a nevéhez ragasztották a *„szurokszedő"* melléknevet. A Tartód havasán ma is láthatók a hajdani hamudombok, amelyek az üveggyártáshoz elégetett bükkfa hamuzsírfőzésre emlékeztetnek. A Tájházunkban található fenyőfakéregből készült kászu az erdei gyümölcsszedés kedvelt voltát bizonyítja. A fából készült nyikómenti műemlékek az itt élő ácsok magas színvonalú tudásáról beszélnek. A szentléleki haranglábról Benedek Fidél tesz említést az új kőtorony építésével kapcsolatban, hogy az 1762-ben történt. Leírása nem maradt ránk, de a kecseti és a kisfaludi haranglábak bizonyosan azonos tudás eredményei, és még ma is állnak. A Nagy- és a Kiskadácsban a fedeles hidak gondozottak, és róluk megmintázták az új szentléleki fedeles hidat a hajdani helyére, amelyet az 1913-as árvíz ragadott volt el. A 2006. augusztus 23-i áradat mid a három fedeleshidat elsodorta.

Az erdő népi hasznosításának bizonyítéka a már említett vadgyümölcs- és gyógynövény-gyűjtögetésnél kiemelendő bükkmakk és a cseremakk (tölgy) értékesítése. A cseremakkot a szabadon tenyésztett sertéskondákkal etették fel, a bükkmakkot betakarították, és olajmalomban préselték ki, hogy kiváló minőségű étolajat nyerjenek belőle a böjti időszakra. [16] Jóllehet a szentlélekiek csodálatos módon egy kérdésre sem feleltek meg az Urbárium alkalmával, de a körül levő szomszédos falvak vallomástevőinek feleleteiből következtethetünk a szentléleki helyzetre. A Héjjasfalva–Székelyudvarhely vasútvonal építése (1887-1888) a talpfa- (siper) kitermelést hozta a Nyikómentének. Ma csak határnevek őrzik a nagy kereseti lehetőség emlékét, tudniillik akkor tarolták le a szentléleki Cseretető erdejét. Hatalmas fatuskóira emlékeznek a mai 70-80 évesek. A farkaslaki születési nagy székely író, Tamási Áron gyermekkori emlékeit idézve meséli el a bükkmakkszedéshez fűződő élményét és annak az étkezésnél való felhasználási módját. Jakab Rozália monográfiája más adatot is idéz az énlaki

16. Udvarhelyszék parasztvallomásai 1820. A forrásokat sajtó alá rendezte és kiadta Takács Péter. Debrecen, 2001. 214-219, 230-233. Források Erdély Történetéhez 1. Szerkesztő: Takács Péter (Urbáriumi összeírások)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

és farkaslaki olajütésről[17]. A Felső-Nyikómente gazdag vulkanikus eredetű, jól hasadó és jól faragható kőzetekben. Kőfaragásban Farkaslaka vezet (5-tel). A szentléleki Thököli Menyhárt mester szép sírköveket állított a helyi temetőben és a szomszéd falvak temetőiben. Az építőanyag-ipar előfutára a vidéken a tarcsafalvi cserép- és téglavetés. (Megelőzi a mi előbbi adatainkat, amelyeket a falumonográfiánk A cserépvetés... című fejezetben közölt.)

A fentiek, azaz a kisipar mellett az úgynevezett háziipar segített be néhol a jövedelem pótlásába: Siménfalván (8), Kobátfalván több szövőaszszonyt említ a monográfia.[18] Szerzőnk a puhafaiparnál említi Szentléleket is, Oroszhegy és Malomfalva mellett (fakanalat, teknőt stb.). A Székelyszentléleki Tájházban őrizzük a vidék két legősibb esztergatípusait: a fürrentyűt (orsóeszterga) és a borittó meccőt (fadobozeszterga). A faluban két kötélverő felszerelést is találtam: Geréb Andrásnál és testvérénél, Áronnál, amelyeket nemcsak a saját szükséglet kielégítésére működtettek. A rokka (fonókerék) készítése is virágzott, mert minden háznál a faragott zörgős guzsaly mellett igen sok esztergált szép példányokat találtunk, amelyeket a Tájházunkban helyeztünk el. Farkaslaka nevezetes volt a halinaposztó szövéséről.

A szűcsmesterséget tízen gyakorolták Farkaslakán, mint kisipart ebben az időben. A Kriza János gyűjtötte Vadrózsák falucsúfolója Malomfalva neve után, nemhiába ragasztotta oda a *„cifrabunda"* jelzőt, mert az eltűnt szűcsök közül egy házaspárt felfedeztem, helyesbítek, csak a síremléküket, a malomfalvi temetőben: Jakab Istvánról és nejéről, Hobáj Zsófiáról van szó, akik a mesterséget a XX. századba áthozták. Ezt a síremlékükre vésetett dátumok és a foglalkozásuk megnevezésével próbálták bizonyítani, ha netalán az emberi emlékezet sántítana. A nyírfavessző seprűkötést és a kosárfonást Siménfalván és Medeséren gyakorolták nagyobb mértékben. 1896-ban az iparfejlesztő bizottság öt tanítót küldött Kolozsmonostorra, hogy elsajátítsák a kosárfonás tudományát, és majd hazatérve átadják a szerzett ismereteket a falubelieknek. A szalmafonást is 39-et tanítottak meg Medeséren. A rozsszalmának a zsúpfedésre való felhasználását, ami

17. Jakab Zsigmondné Mészáros Rozália: Hagyományos táplálkozás Farkaslakán. In: Sokszor úgy szeretnék enni, magam sem tudom, hogy mit. Szerk. Ferencz Angéla, kiadja a Hargita Megyei Kulturális Központ, Csíkszereda, 2002. 26-27
18. Barabás Endre: Udvarhely megye közgazdasági leírása. In: Közgazdasági Szemle1904. szeptember és októberi számaiból. Külön lenyomat. 38-39. o., Budapest, 1904

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ugyancsak egy nyikómenti sajátosság, mint kismesterséget gyakorolták Szentléleken Ambrus Ferenc, Hegyi Ignác fiai és a mester Gerébek, máshol is akadt, aki erre szakosodott bizonyos munkaidényre, pl. Pálfalván Vajda M. P. Árpád, Csehétfalván Deák Albert stb. Kereset-kiegészítési lehetőségnek számítható, de a rozsszalma árucikk is lett, amikor a medgyesi üveggyár kezdte felvásárolni és szállíttatni az üvegballonokat védő kosarak fonására. Kecsetkisfaludban emlékeznek erre a nem hosszú távú értékesítési lehetőségre.[19] A kézi cséplés a székelység számára munkavállalási lehetőségként is létezett, a házi munkaként a saját gazdaságban elvégzett mezőgazdasági munka mellett.[20] A hideg időszakban csapatostól jelentkeztek a Szászföldön csépelni. Munkabérük gabona volt, amellyel pótolták a hazai hiányokat. A cséplőgépek első világháború előtti megjelenése véget vetett ennek a kereseti lehetőségnek.

A növénytermesztésben az árutermelés lehetősége akkor kínálkozik, amikor Székelykeresztúron beindul a lenfeldolgozó üzem 1901-ben. Természetes, hogy a kisparaszti óvatosság miatt lassan fedezik fel az új pénzkereseti lehetőséget, de elindul valami, amire a módosabbak felfigyelnek.

A mezőgazdaság fejlődését az eke – a talajmegmunkálás legfontosabb munkaeszköze – változásainak nyomon követésével tudjuk felmérni.

A XIX. század második felében a házi készítésű munkaeszközök többsége keveset változott. Módosítottak a régi faekén, vas előhántót szereltek fel a fagerendelyre, a tövisboronát felcseréli a fakeretes fafogú, majd vasfogú borona és a *„fakószekeret"* a vasazott, vastengelyű és vasráfos szekér. Magyarországon az 1860-as években jelent meg Sack-féle vaseke. Az erdélyi nagybirtokokon való feltűnésüket forradalminak nevezik a szakemberek.[21] Erdélyben, 1871-ben összesen mintegy 4000 vasekét használtak. Ugyanakkor a faekék száma 197.004 volt. Természetesen, csak a nyugati és a szászok lakta megyékben ilyen emelkedett a vasekék száma. A Székelyföldön nyilván késik ennek a folyamatnak a meghonosodása. Az 1895-ik évben a következő kép tárul elénk[22]:

---

19. Balázsi Dénes: Zsúpfedés a Nyikómentén. In: Népismereti dolgozatok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983, 107; Molnár István: A nyikómenti kézicséplés. In: Ethnográphia 1963/3, 474–791.
20. Tamási Áron: Bölcső és bagoly. In: Bölcső és környéke, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976. 162
21. Erdélyi Gazda, 1870 június 30. Simu, Romul: Monografia comunei Orlat. Sibiu, 1913, 35
22. Barabás i. m. 23. o.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Szerszám neve	Darabszám
Eke, egyes, fagerendellyel	15665
Eke, egyes, vasgerendellyel	103
Eke, kettős, vasgerendellyel	98
Eke, hármas, vasgerendellyel	31
Eke, mélyítő vasgerendellyel	20
Eke, töltögető vasgerendellyel	16
Borona, fakerettel	11302
Borona vaskerettel	544
Borona, tüske	184
Szekér, fatengellyel	20789
Szekér vastengellyel	571

1. 4. Ugarhagyó gazdálkodás, kisbirtokrendszer, mindent termelő gazdasági stratégia

A század eleji földművelési technológiáról a következőképpen számol be a rugonfalvi gazda: *„Megkezdődött a tavaszi szántás-vetés. Zabot, árpát elvetettük, és a törökbúzának is előkészítettük a földeket, s április 20-án kezdtük a törökbúzát vetni. 3 ekével végeztük a szántást. Apám is, ha nem volt beteg, egyik ekével szántott, s ha valamelyik az ekét bennebb nyomta, reánk szólott, hogy a vad földet nem kell felhánytatni. Elbeszéltem apámnak, láttam Amerikában, hogy ott a farmerek minden földet, ami nem kaszáló féle, ősszel olyan mélyen felszántanak, hogy 40-50 cm-re benn jár az eke, s olyan cukorrépát terem és törökbúzát, hogy errefelé olyant nem lehet látni. Próbáljuk meg az őszön mü es, négyes fogattal száncsunk fel egy darabot. Én nem bánom, de sokat nem, mert ez a vad föld nem fog teremni. Jött a kapálás, 8-10 holdon termeltünk minden évben törökbúzát. Kézzel szórva vetettük, a kapálóból felénél többet kiadtunk harmadában kapálni, a másik részét a család napszámosokkal végeztük. Nehéz, hosszas munka volt, a két kapálás eltartott 6 hétig. Abban az időben csak kétszer lett megkapálva a törökbúza, másodikszor fel kellett tölteni magoson, egyet sem szabadott töltetlen hagyni. Ezzel el volt végezve a kapálás. Vártuk a fejlődést, és szeptember végén a termést betakarítottuk. Amelyik gazda jól trágyázta, tarthatott a birtokhoz annyi állatot, hogy ezt megtehette, annak még sikerült a törökbúza, s más termények is, de trágya nélkül gyenge termések voltak. Apánk úgy osztotta be, hogy minden évben négy holdat megtrágyázott. Erre volt tehetség, mert 10-12 db nagy állatot 15-20 db juhot s disznókot tartott, s így 4 hold szántót meg lehetett trágyázni. Ezen búza*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

termett, s utána be lett herézve, s ezzel pihent a föld. 1905-ig is tehént tartottunk, de a főbb jövedelmet az ökörhizlalással lehetett elérni. A fejőstehéntartás is hasznos volt, mert a család élelmezését sokat pótolta, de értékesíteni csak Keresztúron lehetett, s a lehordása minden reggel sok időbe és fáradságba került"[23].

1. 5. A gazdakörök nevelő szerepe az új gazdálkodási formák és módszerek meghonosításában

A vetőgép, a kapálógép, a magtisztító rosta és a csávázó felszerelések elterjedését a gazdakörök szorgalmazták, és beszerzésüket segítették a Székely Kirendeltségeken keresztül, hogy a falvakban létesült gépszínek a székely kisgazdák rendelkezésére álljanak.

A technikai haladást felmérhetjük a szálas gabona cséplésének változásain is. Az Erdélyi Gazda 1871. ápr. 3-i száma felröppentette a jelszót: *„Jobb a kasza, mint a sarló, Tisztábban marad a tarló"*. Jelzi, hogy a haladás elindult egy újabb csapáson is, ti. az aratásról van szó. Az első lépés a sarló után a kaszával való aratás volt, majd a gereblyével felszerelt aratókasza divatba hozása lett, amelyről a rigmusunk is szól. Tudjuk, hogy ezt követte a kézi cséplést felváltó cséplőgép behozatala.

A XX. század első évtizedében Erdély hegyes vidékein tartotta magát a csak sarlóval való aratás. A gépstatisztikánk azt mutatja, hogy az aratógép is megjelent ugyanebben az időben. A technikai fejlődés különböző szintjei egy időben létezhetnek, mert a parasztságunk nem tér rá azonnal az egyik szintről a másikra. Hosszú időre van szükség, amíg meggyőződik az új felsőbbrendűségéről, hasznosabb voltáról. Az aratógépből szükebb Erdélyben (1871) 72 db-t tartottak nyilván, 1895-ben 509-et, de ebből 374 a 100 holdnál nagyobb gazdaságoké volt.

A cséplőgéppel való cséplés is végigjárta az elterjedés megfelelő fokozatait. A járgányos cséplőgép emlékeztet még az állatokkal való nyomtatásos cséplésre. Innen a gőzerős cséplőgép a fejlődés következő foka. 1954. szeptember 10-én, mint első állomáshelyemre kinevezett tanító, saját szememmel láttam Pálfalva-tanyán, a Korond feletti Kalondán, a lóvontatású járgányos cséplőgéppel való cséplést. A gép a fenyőkúti havasi fennsíkon megtelepedett szórvány gazdáinak a tulajdonát képezte. A nagy, modern cséplőgépet nem tudták volna felvontatni a hegyi településre és áthúzatni a patakokkal szabdalt mélyedéseken. A tanyaiak rozsot, árpát és zabot ter-

23. Paál Sándor rugonfalvi földműves életének leírása, Kézirat a család tulajdonában, Rugonfalva, 1966, 30

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mesztettek. A hosszú telet és a hideg, korai őszt és későig tartó tavaszi fagyokat csak ezek a szalmás gabonafélék bírták elviselni. 1895-ben, Csík megyében 38 járgányos és 5 gőzerős cséplőgép működött, Háromszéken 49-49, az Udvarhely megyeiek száma is tanulságos:

Szerszám neve	Darabszám
Kaszálógép	9
Aratógép, marokrakó	13
Aratógép, kévekötő	4
Ló és embererőre járgány	29
Ló és embererőre cséplőszekrény	35
Gőzerőre lokomobil	17
Gőzerőre cséplőszekrény	17

Az összehasonlításból kitűnik, hogy Udvarhely megye Háromszék és Csík megye között található, ami a cséplőszekrények helyzetét illeti. [24]

1. 6. A gépek és a gépesítés térhódítása, az állati és vízi erővel szemben

Valamikor, a települések kialakulásakor a lehetőségek és a szükség szintjén keletkeztek az első *„ipari létesítmények"*, a vízimalmok. Az első technikai eszközök, amelyek eredete visszanyúlik az idő homályába: a malmok, pontosabban a vízimalmok. A Nyikó vizére gátakat építettek, amelyek a csapadékban szegényebb időszakra is biztosították az állandó hajtóerőt a Nyikómenti falvak malmai számára. Adataink igazolják, hogy ezt a természeti erőforrást bölcsen kamatoztatták.

A XIX. században a Nyikómentén 15 vízimalom őrölte a *„mindennapit"*. A felsőfolyás vidékén, a Nyikó mellé települt Farkaslakán 7 malomra emlékeznek, Szentléleken egyről tudnak a mai emberek, a Pakot úréról, amelyet Páll M. Ferenc vásárolt meg, majd Szente Gábor örökölt, de Benedek Fidél az Ethnográphiából kiásott egy legendát, az *„ördög malmát"*, amelyről csak a begyepesedett malomárok és malomkerék gödre tanúskodik. Malomfalván három malmot emlegetnek, szerintem többnek kellett lennie, mert a vidéken csak ennek a falunak a nevében őröl a malom, s a meghajtóerő: a Nyikó is csak ebben az összetételben csobog olyan dallamosan: Nyikómalomfalva. Székelyszentmihályon még 1960-ban magam is hallgattam a híres furulyás András József öreg molnár elbűvölő játékát a még döcögő malomban. Kobátfalván, a vidék közepén is volt egy vízimalom, Kiskadácsban a másik, aztán az alvégen, Rugonfalván 1915-

24. Barabás E. i. m. 22

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ben még őrölt a vízimalom, de már megjelent a versenytárs, a gőzmalom, Sebessy Miklós[25] hengeres, szitás *„műmalma"*, amelyhez körfűrészt és később olajütőt is kapcsolt, az 1930-1940-es években. [26] Ezzel az első világháború táján elindult az iparosodás. Megjelentek a gyárban készült gépek, amelyek lassan kiszorították a küzdőtérről a székely ezermesterek remekeit. Pedig a régi malmok is valós szükségleteket elégítettek ki, és nem is akárhogy, mert a vízimalmok mellett Farkaslakán a fűrészmalmok, ványolók, dürückölők és olajütők is dolgoztak. A Nyikóba ömlő nagyobb patakokon is működtettek időszakosan, esős évszakokban (vagy években) vízimalmokat, pl. Alsó-Bencédben a Szalon patakán.

1. 7. Ipari növények termesztése: napraforgó, cukorrépa, kender és len termesztésének szorgalmazása

AXIX. század végén a Székelyfölddel szomszédos Szászföldön megjelennek az első cséplőgépek és a hajtóerőt jelentő széngázmotoros gépek, amelyek csábító példaként hatnak. Elsőnek a malmok meghajtására vásárolnak *„tüzes kazánokat"*, gőzgépeket, példa erre a rugonfalvi, a Sebessy-féle malom. Siménfalván Györfi Károly is beindítja a széngázmeghajtású malmát. Ugyancsak 1920 táján Kobátfalván Buzogány Jenő indítja be a széngázmotoros meghajtású hengeres szitás műmalmát, amely körfűrészt és gyapjúfésülőt is működtet. Korábbi Székelyszentmihályon az Ugron földbirtok megszerzése után beindított szeszgyár. Rozmann Jakab vállalkozó 1883-ban a megrendült helyzetű Ugron-birtok szentmihályi földjeivel együtt bérbe vette a szeszgyárat is, amelyben az első világháború előtt 30 embert foglalkoztatott. A vidék kisgazdáitól felvásárolta a gabonafölösleget, de nem fizette ki, mert 1928-ban csődöt mondott a vállalkozása, de ennél nagyobb port és felháborodást váltott ki a földvásárlási és ökörkereskedési csalás. [27, 28] Rozmann Izidornak (Jakab fiának) műmalma és körfűrésze működött Szentmihályon a húszas években.

---

25. Paál Sándor rugonfalvi földműves életének leírása. Kézirat, 1966, 3. oldal: *„Károlyt és Elemért Miklósék elhívták magukhoz. Károlyt a gép mellett s Elemért a malomba alkalmazták..."* – A Sebesi Miklós-féle gőzmalomról van szó: *„24 tavaszán, talán májusban érkeztek haza..."*
26. Jakab Zsigmondné i. m. 27. o. (Sebesy Gábort említi – B. D. megj.)
27. Bözödi György: Székely bánja, Mentor, Marosvásárhely, 1997, Nyikómente fejezet 243: *„Mintegy 200 gazdaembert csapott be ilyen vásárlásokkal, és hosszú időre megbénítva a környék gazdasági életét."*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 8. A feldolgozó üzemek megjelenésének pozitív, serkentő hatása

Érdekes, hogy a két cukorgyár mindegyike 100-100 km-re volt a Nyikómentétől: Botfalu (1889) és Marosvásárhely (1893) is, mégis az első gyakorolt nagy vonzerőt vidékünkre, mint munkaerő felvevő piac, gyártási szezonokban. Ezt a vonzódást az előző arató-cséplő szezonokban a barcasági szászokkal kialakult jó kapcsolatra vezetem vissza. A népballada: Leégett a botfalusi cukorgyár és a megszépítő visszaemlékezés maradt. (Egyik szemtanú szerint: *„Miként utaztunk az Albert István tehergépkocsijával Botfaluba, amikor Szente Mihály volt a sofőr!"*). A cukorrépa-termelés csak az ötvenes-hatvanas években jött divatba Udvarhely környékén, és a Nyikómentén. Ezt az állami kötelező szerződéssel honosították meg, de a tsz-ek felbomlásáig, utána már nem szívesen vállalják ma a gazdák, mert nincs jövedelem utána az üzemanyagárak elszabadulása után.

Farkaslakán Albert Géza lépett a modernizálás útjára.[29]

A vízkerék mellé a széngázas meghajtóerőt is megszerezte. Hengeresszitásra szerelte át a malmát 1930 táján. Gattert (fűrészmalmot) is indít, és a negyvenes évek elején modern olajmalmot is vásárol. Amint a következőkből kitűnik, ezek az emberek, akik megbarátkoztak a gépekkel, nem álltak meg a malmok modernizálásánál, tovább léptek a mezőgazdaság gépesítésének útján, és a civilizáció magasabb fokára emelkedtek, amikor áramfejlesztő generátorral megoldották a lakásuk és a gazdaságuk villamosítását. Elmondhatjuk, hogy szinte ugyanezek az emberek, vállalkozók vásárolják meg az első traktorokat és cséplőgépeket és a velük járó garnitúrákat. Itt azonban ki kell emelnünk a gazdakörök szerepét. A századforduló táján szerveződnek vidékünkön az első gazdakörök a magyar kormánynak a marosvásárhelyi, majd a székelyudvarhelyi Székely Kirendeltségén keresztül nyújtott hathatós támogatása révén. Dorner Béla, az Udvarhely megyei Székely Kirendeltség megbízottja a Homoródok és a Nyikó vidékén alapos felvilágosító és szervezőmunkát végzett. Siménfalván hálából utcát neveztek el róla, itt szervezte meg az első hitelszövetkezetet 1895-ben.

---

28. Paál Sándor rugonfalvi földműves életének leírása. Kézirat, Rugonfalva, 1966, 91-103. o. Részletesen beszámol arról, miként lett áldozata a Rozmanféle szélhámosságnak.
29. *Dénes András* (sz. 1926, Farkaslaka, 134) gazdálkodó a következőkben foglalja össze az általa ismert és alkalmazott vetésforgók történetét: (Lásd a Mellékletben).

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kobátfalván a megye első tejszövetkezete alakult meg 1904-ben. [30] Ez azt jelenti, hogy a szervezést alapos népnevelő munka előzte meg, amely a gazdakörök tevékenységének javára írható. Az első talajművelő gépeket éppen Siménfalván rendelték meg a gazdakörön keresztül 1910-ben. 1919-ben Györfi Károly és társai faszéngázas motorral meghajtott cséplőgépet vásároltak. Hasonló a helyzet Rugonfalván is, ahol elsőnek alakult meg az EMGE helyi csoportja. Benzines traktort és cséplőgépet vásárolt 1920-ban Sebessy Gábor molnár és társai. 1928-ban a siménfalvi Józsa-testvérek traktort és cséplőgépet hozatnak. A harmincas években megszaporodik a traktorok és a cséplőgépek száma a Felső-Nyikómentén is. Kobátfalván a gazdakör rendel traktort és cséplőgépet. Kiskadácsban Szakács József lesz traktor- és cséplőgép-tulajdonos, Kecsetben Pál Árpádot emlegetik, mint cséplőgéppel rendelkező gazdát ebben az időben. Farkaslakán Albert Géza, molnár lesz a cséplőgép és traktor első meghonosítója[31].

Szentléleken négy cséplőgép garnitúrára emlékeznek. Családi vállalkozásként indult a Szente testvérek: Mihály gépész (később gépkocsivezetője lett az Albert István autóbuszának, amellyel az idénymunkásokat szállították a botfalusi cukorgyárba, a harmincas években), Dénes, az apa és fia, Dénes, társak, akiknek részvényeit később rendre kifizeti a fővállalkozó. 1935-ben cséplőgépet, benzinnel meghajtott gépet (locomobilt, de vontatást igényelt) és herefejtő-gépet szereztek be, amellyel bércséplést végeztek a faluban és a környéken[32]. Albert István (a farkaslaki Albert Géza testvére) a legnagyobb egyéni vállalkozó Szentléleken. Felesége révén (Bakk Vilma) honosodott meg a faluban. 1930 táján cséplőgépet, herefejtőt és benzines traktort (magánjáró és vontató képességű gépet) állított be. A negyvenes években pedig Lanzbuldog típusú traktort is vásárolt. A havasi tanyai településen, Szencsedben pedig egy faszéngázas fekvő motorral működtette a fűrészmalmát. Palaszkó Arnold (Felvidékről származott), ugyanebben az időtájban vásárolt cséplőgépet és benzines traktort. Imre Domokos a második világháború végén bérelte Karpf Hermanék cséplőgépjét, amelyhez aztán a háborúban defekt miatt itt hagyott, és általa kijavított német autót szerelt át meghajtó erőgéppé, majd favágógéppé alakította át. Hegyi László kísérlete elkésett, mert 1947-ben próbálkozott

30. Balázsi Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát... Szövetkezeti mozgalom a Nagy- és Kis-Homoród mentén. Monográfia, Haáz Rezső Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely,1995, 27, 50, 64
31. Szentannai Mózes: Nyikómente az ezredvégen. Székelyudvarhely, 1999.
32. Vass Katalin sz. Szente, 1940-ben, Szentlélek 18 szám – adatközlő

[Erdélyi Magyar Adatbank]

megszabadulni egy darab földjétől, amelyért egy cséplőgépet vásárolt. [33] Egy évig használhatta csupán, mert mindnyájukat agyonsújtotta a román államosítás. Sajnos, a rövid, négyéves magyar államiság, amely a háborús körülmények között is tudott figyelni és áldozni a székely gazdasági élet fellendítésére, hamar elrepült, és az utána következő zavaros és nehéz időkben stagnálás és összeomlás következett. Az 1948. június 4-i államosítás földönfutókká tette a vállalkozókat és az ipart, a falusi iparosodást a katasztrófa felé taszította. A vállalkozó gépészek nagy részét kuláknak sorolták be, és osztályellenségnek nyilvánították, s mint ilyeneket – a hatóságok – terhes beadásokkal sújtották. Közben szabotázzsal vádolták, ha nem teljesítették a teljesíthetetlen kirovásokat, s a még a tulajdonukban maradt gépek ócskavas árért való leadására kényszeríttették. Szente Mihály özvegyére nem tudták rásütni a kulák bélyeget, de a tehetetlen asszonyt letartóztatják szabotázs vádjával, s mert nem volt pénze, hogy üzemanyagot vásároljon, ezért a cséplési kampány szándékos gátlásával fenyegették. Negyvennyolc órára a nővérére kellett hagynia a kislányát, mert nem tudta, mikor engedik el fogvatartói. 1952-ben az ócskavas-begyűjtőtől az átvételi nyugtájával együtt hozták a 21 (huszonegy) leit, az *„átvett"* gépekért, amelyet Szente Mihályné (sz. Szente Brigitta) haragjában tűzbe dobott (hogy ma még kárpótlást se legyen mivel kérnie). Hegyi László gépét 1953-ban ugyancsak az ócskavas-begyűjtő vette át nevetséges áron. Albert István és Albert Géza sorsrésze a kisajátított és kitelepített kulákok tragédiája lett. Hasonló tortúrán mentek át a többi vállalkozó nyikómenti székelyek is. A kollektivizálás befejezéséig tart ez az állapot, amikor hivatalosan kinyilvánítják, hogy Romániában felszámolták a kapitalista rendszert és a kizsákmányoló osztályokat. A gépészek közül néhányan sok munkahelyi hányódtatás után a szakmában dolgozgattak, és egyesek kiváló szakismeretüknek köszönhetően bekerültek az állam által újonnan szervezett rajoni vagy községi állami gépállomásokhoz. [34]

Az állami gép- és traktorállomás rajoni szinten létesült. Innen küldték idénymunkák (kampányok) idején ki vidékre a szükséges gépeket, azokból, amelyek használhatóak voltak az erőszakkal összeszedettekből és az új brassói szovjet-román traktorgyár lánctalpas traktoraiból. Ezek inkább az aktuális politikai propaganda eszközei voltak, mint a hatékony gépesítés megvalósításáé. A kollektív gazdaságok megszervezésével párhuzamosan

33. Hegyi László, Szentlélek 23 szám, sz. 1913 – adatközlő
34. A volt Udvarhely rajoni kulákok helyzetéről adatszerű tájékozódást közölt Lőrincz György Kulákok címen a Székelyföld 1998/2. és 3. számaiban.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

alakulnak meg a gépparkok, amelyek a rajoni központok szakmai irányítása és a helyi kollektív gazdaság vezetőségének az ellenőrzése alatt működtek.[35] A hatvanas évek elején alakultak meg az önálló községi GTÁ-k (Gép- és Traktorállomások), amelyek ellátták, illetve kiszolgálták a község területén alakult mezőgazdasági termelőszövetkezeteket, mtsz-eket (a kollektív gazdaság új neve, hogy a rossz hírű kolhoztól megkülönböztessék) az igényelt és rendelkezésükre álló gépekkel. A hetvenes években a pártállami mechanizmus a megyék átszervezése után egy új irányítási formát talált ki, egy vidék mezőgazdasági és pártállami központjait hozta létre, amelyeknek igazgatója a körzeti pártaktivista és beosztottjai a gépészmérnök, valamint az agrár- meg az állattenyésztő mérnök voltak.

1. 9. Árutermelés és értékesítés kilátásainak felvillantása

Az elmondottak szerint Székelyudvarhely rajoni székhely az ötvenes években, az első gépállomás székhelye Székelyudvarhely volt, ahová összegyűjtötték a rajon államosított mezőgazdasági gépeit. Ezután a kapott új gépekkel egészítik ki a parkot. Innen küldtek szükségletnek megfelelően az igényelt gépekből a kampányokra. A hatvanas években Szentlélek az első brigádszékhelyek egyike lett, a 17-es számot viselte. Pál Gyula az első brigádfőnök, mellette Geréb Ágoston volt a bérelszámolója a 14 traktorral dolgozó szentléleki csapatnak. 1962-től Geréb Ágostont főnökké léptetik elő és a helyettese Benedek István *„pontator"* (bérelszámoló) lett. Az állomány KD, IAR, 27-es traktorokból és feljavított régi gépekből tevődött össze. Megjelentek az aratócséplőgépek (C12), amelyek traktorvontatással működtet. Majd a megyésítés (1968) után Farkaslaka lett a GTÁ székhelye, később az egész Nyikó és Gagy mente, Etéd környéke és a Sóvidék is a Farkaslaka központú-székhelyű Agráripari Tanácshoz (AGRIT) tartozott. A helyi karbantartó műhelyek mellett, Farkaslakán felépítettek egy központi irodát és javító csarnok-műhelyet is.

1971-ben a megalakult Farkaslaka községi GTÁ 41 db traktorral, 1 db Glória típusú, és 1 db C12 típusú arató-cséplőgéppel, 7 db cséplőgéppel, 2 db vetőgéppel, 5 db tárcsával, 1 db szénapréssel, 2 db silóbetakarító kombájnnal rendelkezett. Hasonló felszereltségű GTÁ brigádközpontok működtek Kobátfalván, Siménfalván és Rugonfalván is.

1974-ben Farkaslaka község GTÁ-ja 59 db traktort, 9 db kombájnt, 15 vetőgépet, 7 db cséplőgépet, 3 db permetezőgépet és 3 db takarmány-

35. Geréb Ágoston, Szentlélek, sz. 1921 – adatközlő

[Erdélyi Magyar Adatbank]

előkészítő gépet tartott nyilván. Emellett Szentléleken az mtsz saját 1 db traktort és három teherautót vásárolt.

1980-ban Farkaslaka község R K Pártbizottságának jelentésében a két mtsz (a farkaslaki és a szentléleki) tulajdonaként 31 db elektromotor, 6 db TV320 típusú utánfutós traktor, 2 db TV65 típusú utánfutós traktor, 5 db tehergépkocsi, 1 db mechanikus szecskáló, 4 db kalapácsmalom, 9 db fejőgép szerepelt.

A gépesítési és a kemizálási folyamat további folytatására enged következtetni az erre a célra előirányzott beruházási összeg is. A szentléleki mtsz 2. 202.000 leit, ebből az állattenyésztésre 1.024.000 leit tervezett befektetni. A GTÁ 2.018.000 leit szánt a géppark bővítésére.

Megfelelő volt a szakember ellátottsága a tanácsi körzetnek. Közel 100 mezőgépészt foglalkoztatott az AGRIT négy részlege: farkaslaki, szentléleki, kecseti és pálfalvi *„szekciók"* (részlegek). Ezeket a munkásosztály falusi osztagának tekinttette a kommunista párt. Az állattenyésztő, a növénytermesztő és mezőgépesítési ágak termelését 20 egyetemi végzettséggel rendelkező szakember irányította.

Az 1989-es fordulat után az álmagánosítás (privatizálás) ráerőltetése az mtsz-ek vagyonára a táblásított földek szétszaggatásához, a gépparkok lezüllesztéséhez és elprédálásához vezetett. Ez kárára ment a szakszerű üzemeltetésnek és a kihasználtság mértékének. Az üzemanyagárak elszabadulása is hozzájárult a megmaradt és az újonnan beszerzett gépek rentabilitásának a zuhanásához. Látszólag nőtt a gépek száma, de a gépek ott állnak kihasználatlanul, vagy nagyon alacsony kihasználtságot élveznek. A politikai tényező, az RMDSZ egyes vezetőitől sem állt távol a politikai demagógia, amikor a földtulajdon visszaszerzésekor a nagyüzemű gazdálkodás felszámolását propagálták. Ez az 1989-es fordulat is felért egy háborús pusztítással, ami a vidék ipari előrehaladását illeti. Nem a gépek számszerű növekedéséről van szó! Az nagyon hízelgő! Íme egy friss felmérés statisztikai adatai: [36]

A gép neve	1990. évben	1999. évben
Traktor	6921	11767
Eke	3806	8293
Vetőgép	1676	2923
Arató-cséplőgép	2360	2059

36. Gépállomány alakulása a Székelyföldön,1990–1999. In: Székelyföld, szerk. Horváth Gyula, MTA, Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2003. 193, 58. sz. táblázat)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Megállapíthatjuk, hogy az elmúlt tíz év alatt a gépek száma majdnem kétszeresére emelkedett, kivétel az arató-cséplőgépeké, amelyeknek a száma 301-gyel csökkent. Kézenfekvő a magyarázat: a már kiöregedett kombájnokat vagy nem volt érdemes megjavíttatni, annyira elkoptak, vagy nem volt meg hozzá a szükséges pénzfedezet. Viszont új gépek vásárlása már csak nagyüzemi szintű vállalkozóknak lett volna érdemes. Tudjuk azt is, hogy a meglévő gépparkok kihasználtság-foka nem jogosítja fel a gazdákat újabb gépek beszerzésére.

Székelyszentléleken a 2004. év kezdetén 10 db traktort, 2 arató-cséplőgépet, 2 db búzavetőgépet, 1 db burgonyavetőgépet, 1 db burgonya-kiszedőgépet, 2 db trágyaszórót, 4 db kaszálógépet, 2 db traktorra szerelhető kaszálógépet, 2 db permetezőgépet és számos kis kézi meg állatvontatású kapát és permetező pumpát számláltunk össze.

Két farmer típusi gazdaság elégtelen emberi munkaerővel és a gépek alacsony fokú kihasználtságával, az önfenntartással küzdve működik. A többi gazdaság éppen csak vegetál, mert a sok állami nyugdíjas felélte pénztartalékát, amellyel nekiugrott a nadrágszíjparcelláinak a műveléséhez, s most nincs miből fizetni a magasra ugrott gépi munkadíjakat és vegyszerárakat. Csak a szövetkezés vagy a társulás valamilyen formája segíthetne, ha ne járatták volna le a becsületét a diktatúra alatt. Az ipari haladást mutatják a Farkaslaka községhez tartozó falvakban folyó ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági és különböző szolgáltatási egységek nyilvántartásának adataiból készült felmérés. [37]

KFT (SRL) – jogi személyek: összesen: 132 (6 egyházközségben)

Falvanként pedig a következő a megoszlás:

Település neve	Vállalkozások száma
Farkaslaka	79
Székelyszentlélek	22
Malomfalva	15

37. (Consiliul Local Lupeni – Farkaslaka község Helyi Tanácsa, Situaţia recapitulativă pentru evidenţa persoanelor juridice autorizate – Engedéllyel működő jogi személyek helyzete; Situaţia privind activităţile independente care funcţionează în raza comunei Lupeni – Farkaslaka község körzetében független tevékenységet folytatók helyzete; Situaţia privind asociaţiile familiale în comuna Lupeni – Farkaslaka községben működő családi társágok (társulások) helyzete – 2003-ban)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Bogárfalva	4
Kecset	4
Székelypálfalva	1
Kisfalud	1
Váralja	0

Alaptevékenység szerint:

Tevékenységi terület	A vállalkozások száma
Erdőkitermelő, fafeldolgozás	33
Kereskedelem	30
Szállítás	15
Élelmiszer, vendéglátás	14
Építés, építőipar	13
Mezőgazdaság, állattenyésztés	7
Fémipar	2
Elektromosság	2
Sport, turizmus	2
Gyapjúfeldolgozó	2
Egészségügy	1
Más tevékenység	5

Megállapíthatjuk, hogy a községi központ faluja, Farkaslaka vezet az iparosodásban, ami megfelel a hagyományainak (erdőkitermelés, szénégetés) és a számarányának (1500), viszont Szentlélek jelentkezése nem arányos a lakosság létszámával (700), Malomfalva helyzete még rosszabb, mert a malomfalviak jobb mezőgazdasági területtel rendelkeznek, és ez az ágazat működik ma a legeredménytelenebbül, bár két jól induló mezőgazdasági társulás működött a kilencvenes évek elejétől. Szentlélek majd az ősi óvatosságuknak megfelelően és az építő hagyományaikkal összhangban a kevesebb hivatalos ügyintézéssel járó, valamint kevesebb anyagi befektetést igénylő kisebb családi vállalkozásokat választotta tevékenységi formának. Az elszigetelt falu, Firtosváralja esetéhez nem kell magyarázat. Bogárfalva, a lebontásra ítélt falu, ahol sikeresen működik az egész vidékre kiterjedő termékfelvevő képességű tejfeldolgozó üzem, az egyik példa értékű, előremutató vállalkozás színhelye lett. A farkaslaki brikett (tojásszén) üzem kísérlete is biztató jelensége a helyi erőforrások és a helyi munkaerő összehangolt értékesítésének. A külföldi munkavállalással (Magyar-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

országon) megszületett a személyszállítás igénye, amelyet sikeresen elégít ki több farkaslaki nagyvállalkozó. Az idelátogató külföldiek számára alapított faluturizmus vendégfogadása új jelenség, amely ígéretesnek mutatkozik.

A független vállalkozások (A. I.) számát vizsgálva (összesen: 65) az előbbi osztályban tapasztalt arányokat észlelhetjük: Farkaslaka (35) több mint háromszorosa Szentléleknek (11), míg Malomfalva (6) aránytalanul még a szentlélekinek is csak a fele, de Bogárfalva (6-tal) megfelelően képviselteti magát. Itt az építőipar vezet (15), melyet követ a kereskedelem (12) és a fafeldolgozás. Egy kosárfonóval találkozunk Malomfalván (romák) és új a 6 autójavító műhely, valamint a benzinkút (üzemanyagtöltő állomás). A szolgáltatásoknál megjelennek a fodrászok (4).

A harmadik osztályba (AF) 50 vállalkozást sorolt be a pénzügyőrség. Talán a kis családi vállalkozásokról, a régi kisiparosokról van szó. Furcsa, de volt 1 szabóság, 1 patkolókovács, 1 tűzifavágó, 1 gyapjúszövő, egy népművész, 1 kapufaragó, de egy cipész sincs nyilvántartva. Ellenben 12 kiskereskedőről tudunk (valószínűleg a Tamási emlékpark mellett árulnak). Firtosváralja 6 bádogossal (csatornás romák) mint a hagyomány folytatóival vezet. A pálinkafőzés is a hagyományt élteti (6), új a két virágárus üzlet. A kisgazdákat kiszolgáló mezőgazdasági gépesítő vállalkozás már nem a régi rendszerrel működik. A 10 építő nagyobb része szentléleki. A 4 autójavító kis szerviz a növekvő civilizációs igényeknek megfelel. Nosztalgiázva beszélünk a hajdani tímár- és szűcsmesterségről. A halinaposztó helyett durva szövésű csergéket árulnak a Tamási emlékpark környékén. A hatvanas években feltámasztott szövőkörök emlékét az alakos rongyszőnyegek őrzik. A híres kőfaragóknak csak egy utóda van Farkaslakán, aki Mária-szobrokat mintáz, hogy az ide látogatónak legyen, amit emlékül hazavigyen. A ládakészítés helyett a mai néhány asztalos natúr fenyőfa bútort készít. No, még a sírkőfaragó társa is működik, koporsóüzem formájában. A helyi panzióban megszálló turista meglátogathatja a Tamási-emlékházat és a Szentléleki Tájházat, betévedhet a néhány faragó vagy szövő házi műhelyébe, ahonnan népművészetből az iparművészetbe *„avanzsált"* stílusú tárgyakat vásárolhat. [38] Összehasonlítás végett álljanak itt Siménfalva község megközelítő pontosságú adatai: 3880 lakos, 14 falu, 12 egyházközség (10 unitárius és 2 református)

Független, családi és kft típusú vállalkozások falvanként:

38. Jakab Csaba, Márton László Attila: Élet Farkaslakán. Hét-Fő Bt., Budapest, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2002. 193.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Település neve	Vállalkozások száma
Siménfalva	115
Rugonfalva	12
Kobátfalva	8
Székelyszentmihály	8
Alsóbencéd	2
Nagykadács	2
Tarcsafalva	2
Tordátfalva	2
Csehétfalva	1
Nagymedesér	1

Foglalkozási ágak szerint:

Tevékenységi terület	Vállalkozások száma
Kosárfonás (Siménfalva, Rugonfalva, Székelyszentmihály)	120
Erdőkitermelés, fafeldolgozás (Székelyszentmihály, Kobátfalva, Siménfalva)	3
kereskedelem	18
vendéglátás	4
építőipar, építés	6
fémipar	3
turizmus	2
növénytermesztés, állattenyésztés (Kobátfalván: Siklódi Álmos, Deák Dénes, Török Mihály)	3

A gépesítés fokát mutatja az alábbi adatsor:

Munkaeszköz neve	Darabszám
kaszálógép	110
állati vontatású vetőgép	76
traktor	62
traktorutánfutó	24
gépi meghajtású vetőgép	11

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tehergépkocsi	11
aratócséplőgép	3

Megjegyzendő, hogy mindegyik magántulajdonban van.

A kosárfonás remekeiért nem kell Siménfalvára fáradnia a kirándulónak, mert Máramarostól Fogarasig megtermelt minden háziipari és népmeg iparművészeti cikket megtalálhat a benzinkúttal szembeni árusbódékban. A farkaslaki élelmesség hamar magára talált, s a kereset kiegészítésnek ezt a módját is hamar felfedezte.

A civilizáció szintje ehhez a gépesítési, iparosodási szinthez igazodik. A hatvanas években a vidék villamosítása befejeződött. Szentléleken 1961-ben komoly meggyőző munkát kellett végezzenek a néptanácsi és tanügyi alkalmazottak, hogy az emberek kérjék a villanyáram bekötését a gazdaságaikba. Az 1970-es években 468 rádiót és 134 televíziót tartott számon a posta Farkaslaka község falvaiban. Az ivóvíznek a lakásokba való bevezetése komoly gondot jelentett, de a község falvaiban az akkori szükséglet szintjén sikerült megoldani a kérdést. Ma már egy újabb Sapard (európai pályázat) programos megoldás van folyamatban a bővítés érdekében. Az 50 működő fürdőszoba számot már rég túlhaladtuk. A falusi vendéglátás intézményes formát öltött Farkaslakán, s már Szentléleken is biztató a kezdet. A külföldi keresetből épített új lakások már nemcsak a benne lakók kényelmét szolgálják, hanem az új jövedelmet hozó foglalatosság, a vendéglátás eszközévé is válik. Igaz, hogy a környező falvak és Szentlélek utcái patakkaviccsal kövezettek és a karbantartásuk elhanyagolt, de a közművesítés után remény van az utak rendbetételére is, a lakosság és a tanács közös akaratában bízva. Székelyszentlélek még a legszerencsésebb a község falvai között, ami az oktatást, és az egészségügyi ellátást illeti. A helyi orvosi rendelőben egy családi, általános orvos, egy szakorvos és egy aszszisztensnő dolgozik, akik helyben laknak. A tanügyiek többsége szintén helyi születési vagy helyben lakik. A plébános is a közeli faluból származik, és helyben is lakik.

1. 10. A falvak civilizációs szintjének emelkedése a közművesítés által. A jövő – a faluturizmus.

Az Alsó- és Felső-Nyikómente összehasonlítása figyelemre méltó következtetésekkel jár. A XX. század első felében a gazdasági és művelődési élet tekintetében az Alsó-Nyikómentéé a vezető szerep, míg a XXI. század fordulóján a Felső-Nyikómentéé lesz a kezdeményezés és a felvirágzás. Az

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1900-as évek elején azt írta a megyei újság, hogy a szentléleki és bogárfalvi szegények a kobátfalvi tejszövetkezettől hordják a sovány tejet, 2000-ben a bogárfalvi Gordon tejfeldolgozótól szállítják a lenti falvakba a savót. Igaz, hogy a tej is onnan származik. Ami arra enged következtetni, hogy most is az állattenyésztés lesz az alsó falvak stagnálásából a kiút. Valamikor a felvidéki legények az alsó módos falvakba mentek szolgálni, ma az egyre jobban civilizálódó felvidékre jönnek férjhez a lányok. Viszont Siménfalván is van egy figyelemre méltó jelzés, a 14 múlt évben összekelt ifjú pár mindegyike otthon próbál boldogulni. A kobátfalvi Siklódi Albert Álmos farmer gazda rendkívüli termelési eredményeinek elismeréséért a Magyar Köztársaság Fölművelési Minisztériuma határon túli hivatalának magas kitüntetésében részesült. [39]

39. Siklódi Albert Álmos mezőgépesítő mérnök (sz. 1967, Kobátfalva) mezőgazdasági termelő és értékesítő magánvállalkozást vezet. (Részletesebb tájékoztatás a Mellékletben)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

I/ B Egy rendtartó székely gazdaság a Felső-Nyikómentén

I. Szentlélek, egy rendtartó székely falu a Felső-Nyikómentén

Ez a kicsi, ősi falucska az egykori Székelyföldnek s egyben Udvarhelyszéknek a közepén található. Alig van helység, melynek szélén annyi autóbusz menne át. Vasútja nincs. Udvarhely, Maros és Beszterce egy vonalba eső északi-keleti negyede erdős rész, és ma is lakatlan. A falu a Székelyudvarhely és Szováta közt futó országút mentén fekszik északi irányban, Udvarhelytől 10, Szovátától 44 km távolságban. Fekvésileg mégis úgy el van rejtve Udvarhely felől, hogy míg szinte a házak tetejére nem lépünk, nem látunk belőle semmit. Három oldalról teljesen zárt völgykatlanban fekszik, szinte szigorúan kimért területen. A település nem nagy. Három részből áll: Alszeg, Felszeg és a Papdomb. Ezt a víz járása szabja meg. A nap délről és nyugatról éri jótékonyan. Déli és keleti része árnyékos, északon magas hegy emelkedik határtávolságban a falu felett. Délen magas dombok vannak, nyugaton valamivel szelídebb, de hosszú dombvonulat. Keleten ismét magasabb dombok övezik. Csupán északra van tágasabb nyílása. De ez sincs messze, mert itt is a záró hegytetőnek, a Hegynek, vagy ahogyan a környék nevezi, a Gordonnak a fái már jól benéznek a faluba északi irányban.

II. A Hegyiek a Hegy alatti Felszegen

A falu sohase volt túl népes. A megélhetőség, az élettér szűk volt, s ez szabályozta a létszámot. Fejlődésre adottsággal nem rendelkezett, a népesedési fölösleg mindig kiáramlott a faluból. Általában hosszú századokon át a falvak lakossága kevés volt. Zetelaka, Udvarhely 60-70 portával szerepelt. Volt idő, mikor a szomszédos Bolgárfalván csak 4 porta találtatott. A falu őslakossága betelepedett székely. Alaptörvény szerint a lakosság száma mindig hullámzott, nem volt azonosan állandó. Jöttek-mentek az emberek.

Szentlélek lakossága hosszú ideig átlag 25 portával, kapuval, házzal, családdal szerepelt. A jó közepes falvak között számláltatott, amíg győzte a lehetőséggel. Eddig a legelső létszámot 1576-ból ismerjük, csak szám, de nem név szerint. Báthory Istvánnak adót fizetett 23 fő. Szám és név szerint az 1602. évi összeíráskor 25 a falubeli főembereknek.

Az eddig ismert lakossági adatok az alábbiak:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1602: 25 porta, 5 személyt számítva, 4 lófő, 18 szabad, 1 darabont – 125 lélek; 1712: 28 porta, lustrum: 1 nemes, 20 lófő, 6 gyalogos – 140 lélek,[40] 1893-ban házat nem említ, csak lakosságot, házállag 100, 497 lélek;[41] 1913-ban ház kb. 120, lelkek száma 594. [42] Egyedül ismert névsor 1602-ből van. A falu 16 székely nevű lakója mellett 7 jövevényt találunk: 1 magyart, Szente Pétert; 6 délszlávot, közülük 4 Barthó és 2 Pakoth. A hetedik a Csík nevű, aki már itt honos nevet vett fel (Lukács). Szentléleken, Felszegen a Lukács-kert őrzi emlékét.

III. A Nagy Hegyi család a legrégibb írásos dokumentummal rendelkező család Szentléleken

A falu legősibb lakói a Hegyi család. Soká fennmaradt, de végül kihalt a Sándor, Pakoth, Ambrus család. A Hegyi és Miklós családok utódai ma is élnek, a Szenték is. A többiek mind eltűntek, közben 17-en elszéledtek. Az 1602-es évből többeket ki kell emelni: a falu első családja volt a Hegyi. Úgy mondhatjuk, hogy a Nagy Hegyi, mivel sok kisebb Hegyi rajzott ki belőle. A régi magyar nyelvjárás szerint a név végi *-i* képzővel a valakihez tartozást fejezték ki. Személynévnél azt jelentette, hogy a névjelzés az illető birtoka. [43] A nemzetség gyűjtőneve azt is jelzi, hogy a székelység területfoglalásakor a Hegy felőli határ dűlőit takarították meg az erdőtől, vagyis irtást végeztek, s a területet művelésbe vették, és apáról fiúra örökítettek aztán.

Valóban ősbirtokos: a Hegytől kapta nevét, melynek tövében állt a háza és udvara. Birtoka többi része pedig bent volt a falu területén, és kiterjedt Felszegre. Végig tisztes család volt. Feltekintettek rá. Védte is a méltóságát. A falu azonban magához tette hasonlóvá. Harisnyában jártak, s egy XVIII. századbeli tanúvallomás az akkori egyik Hegyi-fiút pendelyes gyermeknek mondja, vagyis hosszú ingben járt nyáron, mint a többi falusi gyermek. De méltóságuk tudatában voltak. Egyben pedig legelső vagyonos emberek is voltak a faluban.

Szentléleki Hegyi Lukács lófőséget nyert Báthory Zsigmond fejedelemtől **1591.** március 26-án. Szentléleken, Bogárfalván, Malomfalván, Bikafalván kúriával levő birtokaira új adománylevelet kapott. Nemességet is nyert a család a Rákócziaktól. Hegyi Ferenc, Péter és István igazolták ne-

---

40. SzOkl VII. 191. Udvarhelyszék lustrumának összegezéséből
41. Magyarország helységnévtára, Bp.,1893., 757.
42. Schematismus 1913, 140.
43. Kálmán Béla: A nevek világa. Bp. 1969, 144

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mességüket, és nemesleveleiket bemutatták. Címerüket, nemeslevelüket Pálmay József őrizte magánál. Így valahol még megvan[44].

A faluban 12 Hegyi család eredt tőlük (1900-ban még ennyit tudott azonosítani Pálmay).[45]

Belső birtokuk Felszegben kiterjedt a Nyikó mindkét partjára, és sorban leolvasható a kései utódok házsorából. Most még látható. Leányágon kihalt az utóbbi években. A Hegyi család tulajdonában egy-két ház van, a Benedek család kertje sarkában. De a Benedek- és Hegyi-birtok is magántulajdon volt.

A Nagy Hegyi családban a Lukács keresztnév többször ismétlődött. Hegyi Lukács egyike a hét szentléleki vallomástevőnek az 1820. július 10-i Urbárium alkalmával.[46] Azonos az alább közölt II. Hegyi Ferenc, a *„Jegyző Könyv"* (továbbiakban: Jegyzőkönyv: Jkv.) – írójának nagyapjával, aki 1754-ben született és felesége Simó Zsuzsanna volt. Hegyi Lukács előtt élt Hegyi András, akinek a nevével van jegyezve egy birtoklevél, amely a földeket, a dűlőnevek és területméreteik szerint, sorolja fel.[47] A család közeli rokona volt Hegyi József számadó gondnok (1839–1842).[48] [49]

---

44. Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai. 1906. Pótkötet, 15.
45. A népes Hegyiekből neves emberek is emelkedtek ki. P. Hegyi József Péter ferences rendi paptanár (1907- 1967) az USA-ban hunyt el. Hegyi Miklós, akit Fr. Dezső (sz. 1917.) néven szentelték ferences pappá, 1948-tól a zsilvölgyi Petrillán él és lelkesíti az ott élő magyarságot az önazonosságuk megőrzésre. Jellemző, hogy a ferencrendben, ahol a tanítatásuk nem kívánt megterhelést a családnak, nevelkedtek és tevékenykedtek a népüknek nem csekély hasznára a következő testvérek: Hajdó M. Antal Fr. Ferenc (1884-1921), meghalt Kolozsváron, Hegyi Sámuel (1894- 1918) hősi halált halt Kassán, Hegyi Gáspár Fr. Vigil (1890-1969) Esztelneken hunyt el, Hegyi Vencel Fr. Jakab (1894-1918) az I. világháború hősi halottja.
46. Udvarhelyszék parasztvallomásai, 1820., Debrecen, 2001. Források Erdély Történetéhez 1. Sorozatszerkesztő: Takács Péter. 230. oldalon 68-as számmal Szentlélek – Bisericani
47. Hegyi András birtoklevelének másolatát lásd az 55j. sz. alatt, az eredeti a Geréb Albert tulajdonában van.
48. Szentléleki Római Katolikus Egyházközség Domus Historiája – Lázár Albert plébános munkája
49. Jegyző Könyv
Hegyi Ferentz
1892 ik év 1903 ik
A nagy Atyám, nékem Hegyi Ferentznek, volt Hegyi Lukács
A nagy Anyám Simó Zuzánna születések évei 1754

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A ifjabb Hegyi Ferenc (továbbiakban: II.) Jegyzőkönyve alapján[50] a következő családi kronológiát állítjuk össze:

I. Hegyi Ferenc sz. 1808. ápr. 18, n. 1829. júl. 20, h. 1848. okt. 21.

Simon Terézia sz. 1808. febr. 1, h. 1868. aug. 3. (II. H. F. szülei);

II. Hegyi Ferenc sz. 1843. júl. 22, n. 1865. júl. 4, h. 1934, Jkv. írója;

Berze Veronika sz. 1844. szept. 21, h. 1925. máj. 24, neje;

III. Hegyi Ferenc sz. 1870. okt. 4, n. 1895. május 13. h. 1938; II. Hegyi Ferenc fia, neje Szabó Regina sz. 1875 megh. 1945;

Geréb Domokos sz. 1895, n. 1920. máj. 20, h. 1970, III. Hegyi Ferenc vője;

Hegyi Berta sz. 1896. okt. 27, h. 1970, III. Hegyi Ferenc leánya, Geréb Domokos neje;

Geréb Magdolna-Veronika sz. 1923. márc. 29, h. 1933. júl. 24, leányuk, akinek a korai halálával lezárult a Hegyi ágon való kronológia. III. Hegyi Ferenc zetelaki születésű feleségének, Szabó Regina testvérének unokáját, Gagyi Erzsébetet (sz. 1932) hozták örökbe, akinek a férje aztán a nevelőapa, Geréb Domokos közeli rokona, Geréb Albert (sz. 1924) lett. Tehát Geréb Albert és neje Gagyi Erzsébet a Nagy Hegyi birtok mai tulajdonosai. A birtokukban lévő családi irattárban található a II. Hegyi Ferenc Jegyzőkönyve és a többi irat, amelyeket szívesen a rendelkezésemre bocsátottak.

Feljegyzést találtam az oldalági leszármazottakról is. II. Hegyi Ferenc testvérei: 1. Hegyi Erzsébet sz. 1830. nov. 15, h. 1830. dec. 1; 2. Hegyi Mária sz. 1831. szept. 9, h. 1836. okt. 11; 3. Hegyi Terézia sz. 1833. július 2., h. 1852. jan. 20; 4. Hegyi Anna sz. 1837. ápr. 24, h. 1939. márc. 30; 5. Borbára sz. 1939. szept. 28, férje farkaslaki Dénes István. Ezek korai haláluk miatt nem mentek férjhez, illetve nem hagytak utódot, tehát II. Ferenc lett az egyetlen örökös. II. Hegyi Ferenc gyermekeinek az adatait is megtaláljuk a Jegyzőkönyvben: 1. Viktória sz. 1867. jan. 11, h. 1867. aug. 10; 2. Terézia sz. 1868. szept. 10, férjhez ment Bethlenfalvára Erdős Istvánhoz 1890. jún. 16-án; 3. Ferenc sz. 1870. okt. 4. (Lásd III. Hegyi Ferenc); 4. Vilma sz. 1877. aug. 13, férjhez ment 1892. jún. 13-án Berze Lajoshoz; 5.

Édes Atyám volt Hegyi Ferentz
Édes Anyám Simó Terézia
Én Hegyi Ferentz aki születtem 1843 Julius 22 tő dikén
Édes Atyám meghalt 1848 ban én öt évesen maradtam édes anyám gondozására őkeme mint szorgalmas nő ami kis gazdaság volt idegen cseléd aszt gondosan megtartotta s még szaporitotta 1868 Augusztus 3 dikán meghalt nyugodjék békében

50. Ezután használatos rövidítések: sz. – született, n. – nősült, h. – meghalt.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Veronika sz. 1878. okt. 11, férjhez ment Székelyudvarhelyre Balás Jánoshoz 1899. június 12-én.[51]

IV. A Nagy Hegyiek egyházi és világi vezető tisztségeket töltöttek be a falu életében

Megyebíró volt *„1880-tól 1918-ig Nagy Hegyi Ferenc (II. Hegyi Ferenc, Jkv. írója), aki három lelkipásztort támogatott hűséges, vallásos lelkülettel és nagy tekintélyével"*[52]. A családi Jkv-ből megtudjuk, hogy ez a tisztséget többszöri megszakításos visszaválasztással viselte. Közben a fia (III. H. F.) is volt egyházi gondnok: *„Ferentz volt Megyebiro 1900., 1901., 1902-ben"* – ezt az apa jegyezhette be, és *„Megyebiro volt if. Hegyi Ferentz 1901, 1902, 1903-ban mikoris a két zádokfát a templom eleibe ültettem, idéb a sor akácz fákat is"* – a Jegyzőkönyv írója hangsúlyozni kívánja, hogy fia volt a két szép hársfa ültetője (ma elmúltak 100. évesek, a természetvédők figyelmébe ajánljuk!), aki a római katolikus felekezeti iskola faiskolájának a keleti határára élő mezsgyének, határnak ültettette az akácfasort. A továbbiakban nem feledkezik meg bejegyezni a naplójába, hogy ő maga sem volt rest – idős kora ellenére – egy nagyon tevékeny ciklust levezetni az egyházközsége élén: *„Én üd. Hegyi Ferentz megválasztattam megyebironak 1906. július 30-adikán, 1907-ben épittettem a papilakon lévő csűrt, 1908-ban épült az iskola és a papilakon a konyha, több melléképületek, 1913-ban épült a papilak, 1918-ban mondtam le"*. A Domusban fentebb idézett Nagy Hegyi Ferenc jellemzését aláhúzza a falumonográfia megjelölt két fejezete is[53], amelyekből kitűnik, hogy a szentléleki plébános mellett ott állt a falu politikai vezetőinek mesterkedésével szemben a megyetanács, a presbitérium, élén a határozott kiállású gondnokkal. Másként hogyan lehetett volna ennyit építeni tíz év alatt?

„Törvényhatósági tagválasztás volt részemre másodszor 1889. november 29."– a Jkv. adata arra enged következtetni, hogy II. Hegyi Ferenc az önállósult kisközség[54] életében is vállalt vezető szerepet.

---

51. Pálmay J. i. m. 102. és a Jkv. ; Geréb Albert és neje Gagyi Erzsébet szerint Hegyi Veronika férje Balás Lajos (nem János) volt.
52. Domus H. XI. fejezet 111. o.
53. Balázsi Dénes: Székelyszentlélek 670 éve –falumonográfia, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2003. 50., 88. a papilak- és az iskolaépítésről bővebben.
54. B. D.: Székelyszentlélek 670 éve, 47. o. Az 1876-os, közigazgatást átszervező törvény szerint, miután Udvarhely székei is vármegyében egyesültek, Szentlélek elnyerte az önálló kisközség státust.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ifj. Hegyi Ferenc tagja az 1892. február 22-én a Székelyudvarhelyi Királyi Törvényszékhez italmérési jogsérelemben kártalanításért folyamodó bizottságnak.

Az 1902. május 17-én megalakuló közbirtokosság alapokmányának, mint a politikai község képviselője (bírója ?), első aláírója Hegyi Ferenc a falubeli tagság közül.

Egy 1930. augusztus 17-i közbirtokossági pénztárnoki bejegyzés a Jkv-ben a közbirtokosság tagjainak névsorát és arányjog kimutatását tartalmazza, amelyet III. Hegyi Ferenc (ifj.) pénztáros írhatott be. 1947-1948-ban Geréb Domokos az aktuális fenyőfa kiutalásról készített közbirtokossági kimutatást, nyilván vezetőségi tag minőségében.

V. A Nagy Hegyi család birtokviszonyai

A legkorábbi dokumentumnak véljük a család irattárában megőrzött, Hegyi András nevével jegyzett birtoklevelet, amelyik a XVII-XVIII. század fordulóján keletkezhetett (dátum és aláírás nélkül), 39 sorszám alatt szántóföldeket, illetve 6 tételben szénafüveket sorol fel. Összesítve: 15.886 négyszögöl szántófölddel és 3.842 négyszögöl kaszálóval rendelkezett a Nagy Hegyi család.[55] Átszámítva, ez a birtokos 12,32 katasztrális hold, vagy 7 ha 941 m^2 területtel rendelkezett az ezerhatszázas években.

---

55. A dűlőnevek feljegyzése miatt, nyelvtörténeti és monográfiai szempontból is értékesnek tartjuk a lista közlését:

„Hegyi András számos főlgyeinek	*öl számai*	*hossza*	*szélye suma*
1. A Lokban	*122*	*5*	*610*
2. – „ -	*100*	*6*	*600*
3. – „ -	*122*	*5*	*360*
4. – „ -	*44*	*10*	*440*
5. – „ -	*110*	*6*	*660*
6. – „ -	*110*	*4*	*440*
7. – „ -	*110*	*4*	*440*
8. Nagyhegy oldalában	*52*	*9*	*468*
9. Bükháton	*38*	*9*	*342*
10. – „ -	*55*	*9*	*495*
11. Szőlő oldalában	*84*	*5*	*420*
12. Pálosnéban	*50*	*15*	*750*
13. Szotyóban	*69*	*6*	*414*
14. Som felett	*65*	*13*	*845*
15. Felhágóban	*51*	*6*	*306*
16. Hosszútövisben	*78*	*8*	*624*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A Jegyzőkönyv írója beszámol arról, hogy az apja, I. Hegyi Ferenc halála után anyja, Berze Veronika *„mint szorgalmas nő, ami kis gazdaság volt idegen cseléd aszt gondosan megtartotta s még szaporitotta, illetve, én is azután, mint fijatal gazda nömmel ügyekeztünk isten segitségével két csürt s egy házat ujra épitettük s birtokot az alábbi években vettünk ugy mint:*

1867-ben vetem 313 Forintra

17.- „ – „ -	*91*	*6*	*546*
18. Átalban	*55*	*7*	*385*
19. Ropóban	*45*	*6*	*270*
20. Csereházóban	*53*	*9*	*477*
21. Vőgyhegyin	*48*	*7*	*336*
22. Kútrétiben	*72*	*2*	*144*
23. Bükháton	*40*	*4*	*160*
24. Szotyóban	*25*	*4*	*100*
25.- „ -	*24*	*12*	*288*
26. Posonban	*82*	*5*	*410*
27. – „ -	*82*	*6*	*492*
28. Az Oldalban	*70*	*7*	*490*
29. Fergetyüben	*57*	*21*	*1197*
30. Küserdőhegyin	*82*	*4*	*328*
31. Átalban	*44*	*3*	*132*
32. Átalban	*78*	*3*	*234*
33. Ropó alatt	*95*	*3*	*285*
34. Cserében	*30*	*6*	*180*
35. Cserében	*18*	*13*	*234*
36. Az Átalban	*58*	*4*	*232*
37. Johorospatakában	*50*	*4*	*200*
38. Johoros patakában	*46*	*10*	*460*
39. Johoros patakában	*46*	*2*	*92*
Szénafűnek	*öl számai*	*hossza*	*szélye suma*
Szotyóban	*46*	*7*	*322*
- „ -	*11*	*4*	*41*
- „ -	*106*	*8*	*848*
Gere házánál	*56*	*12*	*672*
Gere jószág felé	*36*	*36*	*1296*
Falu között	*30*	*22*	*660*

Szántó összesen: *15886 négyszögöl*
Kaszáló – „ -: *3842 – „ -*
ÖSSZ FÖLDTERÜLET: *19728 négyszögöl*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1868 – „ – „ – 101 „ –
1871 – „ – „ – 31 „ –
1872 – „ – „ – 660 „ –
1873 – „ – „ – 183 „ –
1874 – „ – „ – 53 – „ –
1875 – „ – „ – 48 – „ –
1876 – „ – „ – 133 „ –
1877 – „ – „ – 163 „ –
1878 – „ – „ – 520 „ –
1883 – „ – „ – 300 „ –
A három leánynak adtam 2505 Forintot".

A későbbiek folyamán részletesen beszámol a leánytestvérek hozományának az előállításáról is és az örökösödési részek kifizetéséről.

Megállapíthatjuk, hogy az új gazda sikeres másfél évtizedet zárt. A Székelyföld történetében ezalatt végrehajtották az arányosítást és a tagosítást. Erre vonatkozó feljegyzéseket nem találtunk. A közbirtokosság megalakulásával a Nagy Hegyi család a falu első határában birtokolt földjei arányában Szencsed és Tartód havasának használatából a megállapított arányjog alapján részesült legeltetési, fakitermelési, valamint értékesítési jövedelmekből. Ezek alapján a faluközösség gazdáinak az élén van a rangsorban a helye.

1925-ben a Berze Veronika, II. Hegyi Ferencné halála után hagyatéki tárgyalásokra kiadott összegek bejegyzését találjuk a Jkv-ben. III. Hegyi Ferenc és leánytestvérei megosztoznak az anyai részen. *„Az egész birtok becsüje: 366.670. Ennek fele: 183.345 lei."*[56]

---

56. Örökösödési és testvérek közti megosztások kifizetése:1925. év május 24-től kiadott: a végrendeletért 3000 leit, a temetés költségére 7000 leit, a haláleset felvételért 1700 leit, a királyi közjegyzőnek a végtárgyaláskor 7424 leit, februárban 28: a perben Vas Lajosnak 2000 leit, megint 47. 471, megint 64. 400, adósság még 33. 456 lei, a második tárgyaláskor a királyi közjegyzőnek 10381 leit. 1929 ben Ferencnek az átíratási költségek: az értékbizonyítvány 1240 lei, Vas Jajosnak (ügyvédnek) 4800 lei, a becsüsöknek 1000lei. A III Hegyi Ferenc nevére került a birtok. A leánytestvérek: Terézia 1924-ig kapott 5000 leit, Véri 1926-ban 4000 és 1927-ben 4000 leit, Vilmának összesen 13000 leit adott az örökös fiútestvér. (Arányjog kimutatás, 1930-ik év 8. /17., ifj. Hegyi Ferenc közbirtokossági pénztárnok nyilvántartási füzetéből. Kimutatás az arányjog utáni fakitermelésből való részesedésről 1947-1948., Geréb Domokos jegyzete.) A szántó-kaszáló birtok ebben az időben 25 hektárt tett ki.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az 1930-as évben III. Hegyi Ferenc 80 arányjog utáni erdőt és havasi legelőt és a falu első határában lévő 25 ha szántót és kaszálóterületet birtokolt (Lásd 55. sz. j.).

Az 1947/1948. erdőkitermelési idényben a Geréb Domokos, az ifj. Hegyi Ferenc veje fajegyzékében már 95 arányjog szerepel. Az utána következő Geréb Márton 50 arányjoggal rendelkezett. Nem ismerjük az előző adathoz viszonyított különbség okát. [57] 1955-ben, a kommunista diktatúra legkeményebb osztályharcos évében, amikor Geréb Domokost, mint szabotáló kulákot kényszermunkára a Duna-deltába internálták, az itthon maradt élettársát, Hegyi Bertát, aki a család egyenes ági leszármazottja volt, arra kényszeríttették a különböző teljesíthetetlen beszolgáltatási és adóterhekkel, hogy *„önmaga önkéntesen"* kérje termőföldjei javának a helyi néptanács *„művelési gondjaira való bízását"*[58].

VI. A Hegyi család birtokművelési módját

a Felső-Nyikómente földrajzi adottságai: a hegy- és a dombvidék érintkezési területének övezetére jellemző talaj- és éghajlati viszonyok, valamint a hagyomány határozta meg. Itt az erdőhöz, havasi legelőkhöz kapcsolódó, de földet is művelő vegyesgazdálkodás alakult ki.[59]

Az ősfoglalással, irtással, a közös birtokot nyílhúzással, majd örökléssel és vásárlással megszerzett földtulajdont nemzedékről nemzedékre gyara-

---

57. Feltehető, hogy Geréb Domokos a szüleitől örökölt 15 arányjogot hozta a Hegyi vagyonhoz, ám az is valószínű, hogy vásárlás útján keletkezett ez a gyarapodás.

58. Jegyzőkönyv, Felvétetett 1955. május 4-én a szentléleki Néptanács iroda helységében. Jelen vannak Gábos Lajos Nép. Elnök, Kádár Emma Népt titkár, Magyari Lőrinc alapszervezeti titkár, Geréb Ágoston gazdasági elöljáró, Tököli István községi kollektor és Geréb Domokosné szül. Hegyi Berta szentléleki lakos. Birtokából a 318. H. C. M. alapján át ad a Néptanácsnak megművelés végett 7,38 Ha területet, mivel is férje Geréb Domokos a Néptörvényszék ítélet alapján községi területünkről bizonytalan időre el van távolítva és egyedül nem képes a földet megművelni. .... A dülők szerinti területek felsorolása 25. tételben. Zárórész és a jelenlévők aláírása, pecsét. (Lőrincz György: Kulákok. In: Székelyföld 1998. január/február (Udvarhely rajoni kulákok névjegyzékén szerepel Geréb Domokos)

59. Madar Ilona: A Sóvidék földművelése, Mentor Kiadó, Marosvásáthely, 2003. 1–14. Oláh Sándor: A székelyföldi agrártermelés társadalmi feltétele 1989 után. In: Székelyföld 1997. október, 1. sz., 77–79

[Erdélyi Magyar Adatbank]

pították. A család a termelésben megvalósított értéktöbbletet az új földterületek megvásárlásába, új gazdasági épületek emelésébe (Ld. 59. sz. j. – ezután így rövidítünk!), az állatállomány létszámának gyarapításába fektette be, vagy az ezután még fennmaradó pénz egy jelentős részét a soron következő idénymunkák munkaerő-szükségletének biztosítására fordította: a napszámosait és zselléreit megelőlegezte: *„adtam dologra"* (Ld. 65. sz. j.) címen pénzértékben is kifejezett élelmiszerrel (gabonával, gyümölccsel stb.) vagy csak pénzzel, amelyeknek a naplóban való bejegyzésekor nevesítették az időszakot és az elvégzendő munkálat módját és mennyiségét is. A Jkv-ben megjelenik aztán a vállalt kötelesség teljesítésének szöveges bejegyzése vagy a törlést jelző áthúzó vonal is. A fennmaradt szabad összeg egy olyan forgótőkét képezett, amelyet a falusfeleknek adott ki kölcsön, a kölcsönzési határidő és a visszafizetés teljesítése mellett megtaláljuk a Mérleg (Könyvelés: bejött, kiment) megfelelő rovatában a kamatbevétel bejegyzését is (Ld. a 81., 82. sz. j.). A Nagy Hegyi család Jkv-ben nem találtam bejegyzést a Hitelszövetkezet helyi fiókjában való üzletrész megvásárlásáról (pedig ebben az időben itt létezett az intézmény, vö. Székelyszentlélek 670 éve), ellenben a világháború időszakában az állami pénzintézetekkel való kapcsolatnak igen fontos mozzanatára lelünk. A hadikölcsönről van szó, ti. az udvarhelyi, kolozsvári és farkaslaki Agrár (?) Bank fiókokból 17. 200 koronaértékben vásároltak kötvényeket. (vö. 82. sz. j.!).

A Nagy Hegyi család is, akár a többi szentlélekiek, az ősi gyűjtögető életmódot is gyakorolhatta, mert korunkig fennmaradt a táplálkozást kiegészítő, sőt ínséges időkben a fennmaradást biztosító vadgyümölcsszedés, vagy ipari célra és gyógyászatban is hasznosítható fenyőgyanta gyűjtése.[60] Az irtások, vadparlagolások nyomát őrzik a Hegyben a mezsgyék, amelyek dűlőnevükben rejtik a feltörés célját: Bikakert, Pityókasarok stb. A havasi szűzgulyának nevezett marhatartási módról és a havasi pajtákban raktározott szőrfű téli feletetésről lassan rátértek a falusi istállózásra, az ősi szürkemarha, a törpe hegyi lovak, a szálas juh és a makkoltatott mangalica sertésfajták kicserélésére és feljavítására. Az erősebb igásállatok megjelenésével (ökrökről is tesz említést, lásd később a 23-as, 27-es és 28-as számú jegyzetekben is), és a túróekénél fejlettebb eketípusok megjelenésével meghonosult a kötött termelésű két- és háromnyomásos gazdálkodás

60. Kriza János: Vadrózsák, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1975. 114. Falucsúfoló versek: Szurokszedő Szentlélek,/Alig élnek szegények.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Szentléleken is, és ez többé-kevésbé megmaradt a kollektivizálásig. [61], [62], 1940 után a magyar állam megfelelő szakmai és anyagi támogatással szorgalmazta a zöldugaros rendszer bevezetését. A második világháború utáni birodalmi változások a gazdálkodást visszazökkentették a negyvenes évek előtti állapotokba. Az ötvenes évek diktatórikus gazdasági irányítása az ipari növények, a len és a cukorrépa termesztését szorgalmazták, de az állandó vetési csatákkal a talaj termőerejét kimerítették. Jegyzőkönyvünk (1869) korában a hármasnyomású határhasználat volt az uralkodó a Hegyi-birtokon. A munkaszervezésnek egy Székelyföldön máshol is ismert és gyakorolt hagyományos eljárásával biztosították a szükséges munkaerőt, mivel a gépi erő teljesen hiányzott. Majd az állattenyésztésnél is szó esik a pásztorok alkalmazásáról, a földműveléshez a gazda két szolgát foglalkoztatott a háztáján és a határban lévő földek művelésére meg az erdőkitermelésre[63], [63b]

---

61. Molnár István: Az Alsó-Nyikómente földhasználati rendszerei a XVIII. Századtól a kollektívizálásig, In Duna- menti népek hagyományos műveltsége, Budapest 1941. 241-242.
62. Fülemüle Ágnes: Földművelési rendszerek Magyarországon Ín orator – Dolgozatok Balassa Iván 70. születésnapja tiszteletére, Budapest. 1987. 51-60.
63. Imreh István: A rendtartó székely falu. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973. 164. o.
Nagy Ödön: Népi hagyományok Havadon. In: Néprajzi Látóhatár II. évf. 1993. 4. sz. Cselédek alkalmazása, Ledolgoztatás c. fejezetek
Jkv. a szolgák bérezésére vonatkozó bejegyzésekből kitűnik, hogy két férfi szolgát alkalmaztak a a gazdaságban: egy nagyobb és egy kisebb legényt: „1901 évre igértem Gyergyáknak 34 Fr. sapka bunda 5 Kr. egy rend ruha megadtam 10Fr., még 1Fr., még 50 Kr., még 20 Kr., még Fr.

63.b. A kisebb legénynek 18 Fr. egész ruházat, szokmány helyett ujas megadtam 60 Kr., megint 30Kr megint 4 Fr.
1902 évre Fancsali Ferénenek igértem 20 Fr. egész ruházatot olyképen, hogy bonda helyett egy szöttes lájbit és sapkát ujasra 5 sing posztot a csináltatásra 50 Kr. egyéb semmi, ebből megment 1 Fr. 80Kr. a kalapjáért, 1 Fr. 10 Kr., megint 10Kr. talpért és szegért 55 pünköstbe 30Kr. még 10Kr.
1902 évre Hegyi Józsefnek igértem 28 Fr. bondára, 3 FR. kalapra, 1Fr. +0 Kr. ujast akár a posztot egebüve nem, azon kívűl a szokott ruházatot, megment 35 Krajcár, a kalapjába megment 1 Fr. 10 Kr., még 30 Kr., 20 úrnapjára, még 15 KR., még 7 Fr.
1908 évre igértem Mártonnak 35 Fr., egész ruházatot oly képen bunda helyet kötött ujas és kalap, egy harisnya megment s kötött ujas ára es megment, még 3 Fr. 3 Kr., még 1 Fr. 50 Kr., csidmáért 11 Fr. viselőt 15 Kr., (felsorolva a pénz részletek).

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ezek mellett állandóan lekötelezett napszámosokra és zsellérekre volt szükség.[64]

Gáspárnak 20Fr., egész ruházat, bonda, sapka, megment (felsorolva...)
1909-re a kisebb legénynek igértem 23 Fr., egész ruházatot, kalappal, bondával.
1910 évre Lajosnak igértem 60 Fr,. bundasapkára 6 Fr., viselő ujas annak ára, poszto, 3 gagya, 4 ing, 2 harisnya, bocskor szija vagy harisnya
1911 évre Lajosnak van igérve 70 Fr. (stb. a szokásos)
1912 évre Balázsnak van igérve 36 Fr.
1913 Eleknek 57 Fr.
1914 Sándornak 60 Fr.
1915 Nörincnek 45 Fr.
1916 a legénynek 95 Fr.
1940 évre, Ferencnek, a szolgának a bérében adtam 20 leut, 1940 március 26 a csizma árában megint atam ötszáz leut, megint atam 2000 leut, azaz irval is kétezer lei, 1940 évben január 13 dikán; 1941-ben Ferencnek a bérében meg van adval egyszer 140 leu marad 175 leu 75 leu, nyári ujas árában 30 pengő. Megfigyelhettük a bejegyzések kezdetén, hogy ugyanabban a naptári évben két szolga neve szerepel, teljes ruházatot adott a gazda vagy annak értékét pénzben, és emellett pénzbeli fizetést is kapott a legény.

64. Jkv. Geréb Domokos bejegyzései a pásztoroknak kifizetett bérekről és a majorok elszámoltatásáról: *„Az Alsó-Tartód havasi pásztornak atam két véka búzát egy véka terebúzát 1941 évre május 11-edikén atam sópénzt 2 Pengő 50 Fillért; Hegyi Jánosnak a Hegy-beli ökör pásztornak atam egy véka kukoricát 1941 évre. Meg van adval 4. véka gabona; Tamás Jenő 1948 október 25-től november 6-dikáig marhapásztor (vagyis őszi őrzés a havasról lehajtott marhák részére) naponta 5-7 mjd 4 darabot csaptak ki a falu határába betakarítás után Mozsi adot 1938 évekre Tartodbol 1 kilo ordát, Szencsedből"* kettedet ordát amin hozta el egyszer Geréb Ferenctől 7 kilo sajtot, egyszer Domokos 16 kilo sajtot Geréb Ferenctől, most pünköstre 1 kilo ordát, 7 kilo sajtot kaptunk meg, Berta hozta el. Julius 4 edikén megadott 16 kilo sajtot és egy kilo ordát, én hoztam el, Domokos Geréb Ferenctől julius 27 én, Áron hozott egy kilo ordát Geréb Ferenctől julius 31 edikén " kilo ordát Hegyi Anna hozta el Geréb Ferenctől;
II. H. F. feljegyzése *„A Tartódi marhákra adtam 2 Frt, 1 véka búzát, 2 félvéka terebúzát, 1 Frt 20 kr. 1 font szalona, 56 kr; A sertés pásztornak 1 véka búzát; Az ökör pásztornak 3 Frt;1911 évre a Hegy beli pásztornak adtam egy nagy véka rozsot és 3 koronát; A sertés pásztornak 1 nagy véka terebúzát / a Hegy-beli pásztornak 1 nagy véka terebúzát még két koronát / a sertés pásztornak 1 nagy véka búzát még 1 nagy véka rozsot, 1 véka rozsot nagyot; az ökör pásztornak 2 forintot; az őszi seregbe ment 18, a makkra 2 gője 3 ártány; A sertés pásztornak adtam egy tetűvakarót; 1913 évre a pásztoroknak*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ezt a rendszer II. Hegyi Ferenc a szüleitől örökölte és sikerrel alkalmazta a Jkv. Szerint.[65]

---

adtam 1 tehénre 1 Frt, sertésre 1 Frt 60 kr; A tartodi marhákra 1 tehénre félvéka gabona és 7 korona, megadtam 1 véka terebúzát, megint 1 véka búzát, megint 1 véka búzát, még egy felet; 1914 évre a marhákra megadtam 2 Frt, Szencsediekre 2 Fr. A sertésekre 2 Frt; 1920 a Hegy-beli pásztornak adtam 1 véka búzát, megint 1 véka búzát, a sertés pásztornak 1 véka búzát; 1922 a tehén pásztornak adtam 2 vékát;

65. Nagy Ödön: Természetbeni fizetési formák Havadon. In Népismereti Dolgozatok, Kriterion Könyvkiadó,1994. 141-152.
Jkv.: *az 1869 edik Évre kinek mit ADTAM DOLOGRA azoknak felírása*
1. Sebestyén Ferencnének 1 kenyeret 20 Kr.
2. Balog Miskánénak 1 véka zabot 36
3. Sebestyén Mihálynénak 4 kupa búzát 33
4. Gergely Ferkónénak 4 kupa rozsot 20
5. Sebestyén Mihálynak 1 véka terebúzát 66
6. Imre Mártonnak 1 véka tiszta búzát még a múlt évben adtunk volt ez is maradott az idénre dologra 1 Fr. 33Kr.
7. Imre Daninénak egy félvéka pityókát?
8. Gergely Jóskának 1 véka rozsot 80
9. Sebestyén Ferencnének 1 fél véka terebúzát 30
A nyári dologra
Sebestyén Miskánénak 1 fél véka rozsot 45 Kr.
Imre Jakabnénak 1 fél véka terebúzát 33Kr.
Imre Mártonnak 1 véka picsókát 28Kr.
Demény Ferencnek 2 véka zabot 88Kr.
Imre Jakabnénak 1 fél véka rozsot 40Kr.
Sebestyén Miskánénak 1 fél véka tiszta búzát 66Kr.
Fancsali Márinak 1 kupa aszalszilvát 35 krajczárért
Feljegyzése 1892 tődik évre kinek mit adtam dologra az alatt írtak ugy mint:
Hajdó György a múlt évről maradot ados 3Fr. 66Kr.
Miklos István 3 80
Peter Ferenc 1 40
Imre Mozesnél van kölcsön 10
Hajdo P. Ferencnél vankölcsön 25
Miklos Istvánnak 2liter (véka) terebuzát + 2
Kis Mozesnek 1 fél (véka) liter buzát 75
Sebestyén Jánosnak 1 liter (v.) terebuzát 1
Sebestyén Mihálynak a mult évről maradot
ados 2 liter (v.) zabbal 1
2 lier (v.) terebuzával 2Fr.
Hajdo Ignácnak még 90-ben adtam volt

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1 liter (v.) buzát 1Fr. 40-be,
abbol ledolgozot Ignác 60 Kr. fen van még 80Kr.
Miklos Istvánnak 2 liter (v.) pityokát + 50Kr.
Hajdo Gergely tartozik 2 napi kapával
Miklos István faára 11Fr. 30Kr.
Miklos István 2 nap szántot az ökrökel 12 Fr.
megint vetet ekével 1 nap 1
908 évi aratás búza zab
Bak Mozes IIIII II
Boriska III IIIII
Imre Teri III 1/1
Márija I 1/1
Gáspár I III
Hajdo Gáspár I III
Mártonné II
Dimáné II
Sebestyén Jánosné III
Biro Berta IIII
Hajdo Mozesne I
Szász Ilona III
Péter Véri III
1910 ben ezek dolgoztak másadik buzaaratás zabaratás kaszálás fű sarju
Bak kapált 1/1 keten 1 nap
keten 1 nap IIII
Bak Mozes IIIII I II III
Boriska IIIIII III
Hajdo János II I
Imre Teri IIIIII II
a néma III
Hajdo Mozesne I/I I/I I/I
Janosi Gáspár II
Sebestyén Gáspár II
Hajdo Viktor IIII II
Hajdo A Gáspár I
Véri I/I I I I III
Hajdo Antal I I
Sebestyén Mártonné I/I
Hegyi Mártonné I I III
Fancsali Bori I/I I/I I/I

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Télvíz idején a rászoruló napszámosok kölcsönözték a gazdától a hiányzó gabonát, élelmet, pénzt stb. a következő termelési szezonokban elvégzendő munka, ledolgozandó munkanapok terhére.

VII. Állattartás

A fentebb bemutatott birtokegység műveléséhez szorosan hozzátartozott a szükséges állatlétszám fenntartása. A gyorsszállítás, közlekedés, a gazdaság vezetése és irányítása megkövetelte a két darab igázható hámos ló tartását. A lófő székely státus és hagyomány is kötelezte a Hegyi család lótartását. A bogárfalvi, lótenyésztésben birodalmi rangot elért Simon családdal (Millenniumi Kiállításon díjazott lipicai ménesről van szó) való rokoni kapcsolatuk is erre ösztönözték. Másfelől a Tartód (40 km) és Szencsed (20 km) környéki, nagy távolságra lévő havasi birtokainak kezelése lehetetlen lett volna a lófogat nélkül. A gazdának a faluközösségben betöltött vezető szerepe és rangja szerinti díszes kocsiszekér állandó készenlétet igényelt.

A közteherviselésben hagyományos *„postaszer"* (levelek, üzenetek kézbesítése és kiküldött hatósági személyek szállításának kötelezettsége) végzéséhez is a megfelelő lófogattal kellett rendelkeznie egy ilyen gazdaságnak[66], a szántás-vetés, termény-betakarítás soron következő munkálatainak folyamatos elvégzéséhez állandóan 4 db ökröt tartottak. Az ökörtenyésztésre utal a székelységnek azon kötelezettsége is, hogy a királynak fia születésekor az ünnepi ökörsütéshez ökörrel adóztak. A kiöregedő igások pótlására és a család, meg a kisegítő és bedolgozó személyzet szükségleteinek ellátására 5-6 fejőstehenet tartottak. Ezek mellett a növendékmarhák és borjak állománya elérte a 6-7 darabot. A Hegyi Ferenc Jegyzőkönyvében a

66. Jkv. Adó, postaszer:
1924 évre az adoban fizettünk 714 leit
1928-ra letettem 2 rövid postát és egy szencsedi postát
1928 évi ado 1626 lei 56 bani, meg a Ferencé 199 lei 45 bani
1940. évre községi potadoban atam elore 500 leit, Szente Simon felesege vitte el nyugtát nem kaptam ere apenzre május 16 adikán Geréb Domokos
március 9 edikén fizettem I sö fertályra 500 leit, megint 672 leit
1928 ban a búza 175, árpa 20
1928 ra letettem2 rövid postaszert és 1 szencsedi postát
1929 az erdészt kivitette a Hegybe postaszerbe, megint Szencsedbe 300 leiért
1931 erdésznek fizettem a köteles részben 2800 leit

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szaporítást célzó megtermékenyítési tevékenység nyilvántartására szolgálnak a vemhességi naptári bejegyzések.[67]

A havasalji, földművelő-állattenyésztő vegyes gazdálkodásnak nélkülözhetetlen eleme a juhtartás. A gondos gazda naplójában pontosan vezeti a tavaszi seregekbe kiadott fejők, meddűek (pároztatásra még nem érett) és pünkösdiek (az ünnepre levágásra szánt bárányok és anyjuk) számát, amelyek 20-30 darabot tettek ki évente.

A tenyésztésük a család és a gazdaságban dolgozók sajttal és hússal való ellátása mellett a ruházati alapanyagot, a gyapjút is szolgáltatta. Gazdasági szempontból a szarvasmarha és az aprómarha (juh) tenyésztése a szegény havasalji földek termőerejének utánpótlását, a nélkülözhetetlen szerves trágyát adta. Jól kiszámított érdek diktálta az állatállomány létszámának állandó fenntartását. A sertéstenyésztés ősi formája volt a havasalji szokásnak egészen a második világháborúig. A falu kedvező fekvése kínálta a vegyes tartást: a háztáji, benti és az ugarhatári nyári legeltetést,

---

67. Jkv. vemhességi bejegyzések: „1911 november 23 madikán fojatot meg a tino, azután ujra fojatot; 1920 április 18 adikán lett a hodos borju; 1921 év április 18 adikán a Piros tehén megfojatot; A Szilaj megborjuzot új év napján 1924-ben; a Szürke megcsikózot május 1-án 1922-ben; a Piros csikózot 1924 május elsején; a Rigó megborjuzot április 28; 1924 évben a Rigo tehénmegfojatot szeptember 21; a Szilaj tehén december 21; a Szürke let fedeztetve május 15; a Piros let fedeztetve május 16;
Szilaj borjuzott március 15, a Szilaj lett fedeztetve május 17;1927 ben a Rigo tehén megborjuzott november 1 sjén;a Szilaj 24, 27, 28 –1928; a Virág február 22 tedikén;
1931 a Rigo megfojatot november 29; 1932 március 21 edikén a kiseb Szilaj megfojatott, a kicsi tehén megfojatott auguszrus 14;1934 a Kajla tehén megfojatott március 22 dikén; 1938 A Ruzsa tehén és a Zimbo tehén megüzetek agusztus 21 edikén 1939 évben fizetem180 leit fedezési dijban; Zimbo ujbol megfojatot 1939 szeptemberben; A Ruzsa tehén és a Bojtos megfojatot 1940. július 4 dikén; A Bojtos tehén meg fojatot július 8-adikán 1940 évben; A Zimbó tehén megfojatot 1939 szeptmber 8-adikán;
1904 év február 22 tődikén Sz Keresztúron 130f-on 2 éves korokban Szászkeresztúri szásztól a két kanca csitkót vettük;
1938-ban a malac ára 250 lei db, párja 500lei, egy anyadiszno 1400 lei, két napi kaszálás 60 lei;

[Erdélyi Magyar Adatbank]

valamint az őszi makkoltatást a falu határában és a Szencsed bőséges makktermő havasi erdőiben.[68]

Az élelmezési szükség és a gabonatermelés arányában háziszárnyasokat a hagyomány szerint tartottak: *„egy eke után kilenc tyúk és egy kakas járt"*, jelen esetben a két eke utáni szárnyaslétszám is megvolt. A Felszeg, ahol a Hegyiek élete zajlott, a Nyikó-patak alkalmasnak mutatkozott a liba- és rucatenyésztésre, ezt ki is használták. A Jkv-ben tükrözött korban a Hegyiek egyaránt kultiválták a bel- és külterjes állattenyésztést. A bejegyzések tükrözik a falubeli telken lévő istállóban tartott állatok gondozására és a más gazdasági munkák végzésére fogadott szolgák bérezési megállapodásait, a havasi vagy a falu melletti határban legeltetett marhacsordák, juhse-

---

68. Erdély rövid története, Akadémiai Kiadó, Budapest 1989. 503.: A mezőgazdaság átalakulása;
Egyed Ákos: Tenyészállat-kiállítások és vásárok Székelykeresztúron a XIX. század végén és a XX század elején. In 25. A székelykeresztúri Múzeum emlékkönyve, Csíkszereda, 1974, 229–241
Állatlétszám: Székely Naptár az 1869-dik évre szerkeszti és kiadja: Lőcsey Sp. Sándor, Maros-Vásárhelytt, 1868. A gazdasági bejegyzések számára fenntartott helyen ez van beírva: *„Az 1869-edik évben ment az esztenára 14 darab fejő ju a pünkösdin kívűl eben van 7 fejér 7 szűrke ezn kívűl 1 fejér a pünkösti öszvesen 15. /Itthon maradot 2 nagy berbécs két milora berbécs, két szürke milora 5 fekete bárány 4 fejér öszvesen 15 darab/ Az őszi seregben van 29 darab ju: 15 fejő 13 medű; 1896-ban ment az esztenára 13 fejő a pünkostivel együt eben van 4 bárány 4 kos; 1897-ben ment az esztenára 14 fejő itthon van a pünkösti 8 berbécs 4 berbécs a bárányokból / 2 fekete juh 5 fejér 3 szürke bárány 1 nagy öszvesen 17 eből egyet megöltem marad 7 bárány / az őszi seregben van 23 darab ebből 11 fejér 12 szürke; 1898-ban ment az őszi seregbe 24 darab ju eben van 10 fejő, barány van 5 eből egy kos / 1898-ban ment az esztenára 13 ju 1 pünkösti öszvesen 14; 1907 évben az esztenára ment 9 darab 4 fehér 5 szürke Május 6-án / pünköstinek maradot 2: 1f. 1 sz. / tavai bárány 1 kos szürke 5 nöstén eből 3 fehér 2 szürke öszvesen 6 darab és még van 1 berbécs és 1 medő 2 pünköstivel öszvesen 10 darab / idén bárán van 6 fehér 4 szürke öszvsesen 10 darab / a medü pásztor előt van öszvesen 20 darab; 1925 ben ment az esztenára a pünköstin kívűl 9 eben van két fekete, össz 12;a honi seregben 3 szürke 3 fejér, még 1 bárány fejér;1926 az esztenára ment 16, 4 fejér, 2 fekete, a pünköstivel; itthoni seregben 3 berbécs, 1 milora 2 fejér bárány, 3 fekete, összesen 8 darab;1930ban ment az esztenára fejő 9 darab a pünköstivel együt, eben van 5 szürke, négy fejér, 1 szürke megdöglött; itthoni seregben van 11 darab, eben van nagy 3 szürke 3 fejér, a berbécset eladta, bárány: 3 fejér 2 fekete;*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

regek és sertéskondák pásztorainak fizetésfolyósítását is (lásd a 23-as, 24-es számú jegyzetben is).

VIII. A néphagyomány szerepe a Hegyiék gazdálkodásában

Itt elsősorban a szóbeli és írásbeli néphagyományra gondolunk, amely akkor az időjárás megfigyelésében szerzett tapasztalatok átadásának szándékára és a különböző mezőgazdasági tevékenységek elvégzésének időpontjára vonatkoztak. A gondos elődök szóban és írásban igyekeztek átadni tudásukat a következő nemzedéknek. Ezt figyelembe is vették az utódok a munkálatok megtervezésénél és végrehajtásánál.

A tárgyalt korban nagy szerepük volt falusi tájékoztatásban és *„ismeretterjesztésben"* kalendáriumoknak. Az írás-olvasásban jártas Hegyiek a Jkv. szerint is a falu előkelőségei közé tartoztak, akik megengedhették maguknak, hogy a Székely Naptárt (1869.) megvásárolják és hasznosítsák is ezt. (A Népújságra is előfizettek, mert a szerkesztőség címét megtaláljuk a Jkv.-ben). Ez a Naptár a Hold változásai és bolygók állásának a csillagászati megfigyeléseire alapozta teljesen a korabeli időjárási előrejelzéseit (meteorológiai prognózisait), természetesen a korabeli *„tudományosság"* színvonalán. Ezen nem szabad mosolyogni, de a Százesztendős jövendőmondó jóslatait olvasva már minden jóhiszeműségünk mellett el kell húznunk a szánkat. Nem csodálkozhatunk, ha a Jkv.-ben több alkalommal (50-60 éves távon) rögzíti a rendtartó gazda időjárási megfigyeléseit. Nyilván ezek tudatában szervezte és vezette a gazdaságát. Például az 1869. évet a Mars bolygó uralja és a Naptár *„szárazságra hajlandó, s meleg inkább, mint hideg tavaszt jósol"* stb. A mezőgazdasági tanácsok ehhez alkalmazkodnak. A Jkv. – írónk a Naptár jegyzetek számára üresen hagyott lapjaira elkezdte a megfigyelései rögzítését már az év első napján: [69]

A hagymakalendárium készítését is gyakorolták. Az egyik változat szerint Luca napjától Karácsony első napjáig jegyezték a 12 nap időjárási (nedvesség-szárazság) változásait, a másik változat szerint a fejhagyma 12 szelvényének Karácsony éjszakáján történt változásai (nedvesség-szárazság) szerint jósolták a következő naptári év hónapjainak csapadékos

---

69. *„Az 1869 edik év első napján hajnalban az ég egy kisé megéget miről az öregek aszt tartyák sok szélvész lesz azon évben."*
70. *A hagymakalandárium ezt mutatya úgy mint:*
I. Januárius nyirkos

[Erdélyi Magyar Adatbank]

vagy száraz előrejelzését. Ezt találjuk a Hegyi Ferenc Székely Naptárja üres lapjára bejegyezve.[70]

Elemi csapások cím alatt jegyezte be a Jkv.-be a gazda, feltevésem szerint, nem minden nap, naplószerűen, hanem egy rendkívüli alkalom kapcsán az előző hasonló eseményt is rögzítette. Az 1893-as árvízről hiányos a visszaemlékező feljegyzése.[71]

A Domus História pontosabban meséli el az eseményt. Az 1913-as árvízről nem találunk tudósítást a Jkv.-ben, pedig a falu emlékezik[72], a plébánosa által is a Domusban, erre is[73]:

---

2. Február hasonló vizes
3. Március – „ – „ -
4. Április – „ – „ -
5. Május – „ – „ -
6. Június – „ – „ -
7. Július ugyan száraz
8. Augusztus vizes
9. Szeptember vizes és ugyan mind végig vizesek

71. 1893 május 13-án délután olyan nagy záporeső lett. Oroszhegy felől jött. Oly nagy zápor lett a bogárfalvi határon, hogy bogárfalvából elvitt a víz két házat, s egy csűrt, két asszonyt s egy gyermeket. Szentlélekről is, Geréb Domokosnak a házát, csűrét, feleségét, gyermekit. Bíró Mózesnek a csűrét, Bíró Ignácnak a házát, s az anyját.

72. Szente Dénes id. (1893-1980) közlése:
„Az 1893-as árvízről mesélték, hogy 9 embert vitt el az árvíz Bogárfalváról és Szentlélekről. Az akkori pap, Péterffy méltóságos úr, bément a harangozóval a csűrkertbe, hogy takarjanak fel egy buglya szénát a Nyikó martján. De olyan sebesen jött az ár, körülvette őket. Fel kellett menniük egy kőrisfára, egymást felhúzták, egymásnak meggyóntak félelmükben, mert nem reméltek szabadulást.
1913-ban akkora volt a Nyikó, hogy a felszegi fedeles hidat lehozta a Simórétbe, a bogárfalvi hidat elvitte, s temetőnél való nagy hidat is, pedig új volt az. A papilakot építette Bándi, s én is ott dolgoztam. Lementünk a temetőhöz, hogy az árvizet megnézzük. Hajdó Mátyás 30 kalangya búzáját hozta a víz. Jött két koszorúfa, keresztbe fordult a hídnál, nekinyomta a sok vizes búzát a gerendáknak, nagyot reccsentek, szerencsére az ár tovább sodorta a törött gerendákat s a búzát, így nem vitte el Simó Áron házát. A víz feljött egészen hozzánk, a Szente utcába. Velünk szemben a Csáki utcán a malacot vitte lefelé az ár." A B. F. említette beton hídlábakra a második világháború után fahíd épült, amely helyett az 1970-es évek elején a Farkaslaka község néptanácsa (az 1968-as területi átszervezés után Szentlélek falu is ide sorolódott, egyike a 9 helységnek: Farkaslaka, Nyikómalomfalva, Bogárfalva, Kecset,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

„Péterffy idejében történt az 1893. évi árvízkatasztrófa. Június hó 7-én, délután óriási felhőszakadás következtében a bogárfalvi patak annyira megáradt, hogy mindent, amit útjában talált, magával sodort. Tizennyolc kisebb-nagyobb épületet pusztított el. Tizennyolc család maradt hajléktalanul, s hét emberi élet is áldozatul esett. Bogárfalván az árvíz többek között elsodorta a községházát, Gáspár Józsefné Sz. Fancsali Veronika szüleinek házát, csűrét és melléképületeket; Szentléleken Geréb Domokos házát, csűrét, melléképületeket, Bíró András házát, Bíró Mihály házát, Bíró Mózes csűrét, Geréb István házát, csűrét és Czigány Sándorné házát. Amikor Bogárfalváról a megáradt patak hozta az épületeket, s Szentlélekre Geréb Domokosékhoz értek az épületek, ott a patakparti fákban megakadva, úgy feldugták a vizet, hogy hamarosan keresztül loccsant a Geréb Domokos csűrének tetején. A hét vízbe fúlt ember közül négynek a nevére emlékeznek a mostani öregek. Ezek a következők: Geréb Domokosné sz. Geréb Etelka, ennek 3 éves kislánya Etelka, Bíró Mihály édesanyja, ez utóbbinak 3 éves kislánya, Veronika. A többi háromnak a nevét a mostani emberek nem tudják. Péterffy plébános a fenti szomorú dolgot jelentette a püspökségnek, s Ferenc püspök 50 Ft. segélyt küldött az árvízkárosultaknak."

A Jkv. Ben olyan időjárási rendellenességeket is bejegyeztek a Hegyiek, amelyekről máshol nem találtam feljegyzést. Gondolom, hogy ezek közlése nem érdektelen a meteorológia szakemberei számára.

„1896 augusztus 12-én délután 5 órakor, naphaladtakor oly erős idő jött, hogy a jég a tavaszhatáron a zabot, a törökbúzát egészen tönkre tette, A házakról a cserepeket s a zsendelyt leverte. Akkora jegek hulltak mint egy kis csirke tojás és olyanok mint a cseber füléből amely karikát szoktak kifúrni, oly formák."

Kisfalud, Firtosváralja, Székelypálfalva és Szencsed) új beton hidat építetett a község költségén. A felszegi fedeleshíd helyébe többször is megújított fahíd került, de az emlegetetthez hasonló zsindellyel fedett hidat csak az 1990-es évek elején épített a falu közmunkával Balog Kálmán bíró vezetésével. Ezt a fedeles hidat ismét és tizennégy házat, sok mellék épületet elsodorta vagy megrongálta, felbecsülhetetlen károkat okozot, és két asszony életét követelte: a 85 éves özv. Hajdó Lázárné szül. Hegyi Juliánna és a 72 éves özv. Tóth Pálné szül. Hajdó Anna, a 2005. augusztus 23-i minden eddigi árvizet meghaladó méretű áradata – megj. B. D.

73. Szentléleki Római Katolikus Egyházközség Domus Históriája (Lázár Albert plébános kézirata) 43-44. o.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

„1903 év nyarán két részben volt oly nagy víz, hogy a rétből a kertek füvét mind elseperte, oly erős üdők voltak júniusban, júliusban az idő még jó volt egész nyár, az ősz mind jó száraz idő volt. A szárazság miatt forgatni nem lehetett (ti, az ugarhatárban végzendő szántásról van szó – B. D.) Ősszel a szüret után lett egy kis eső, ami után nagy bajjal vetést végeztünk. Azóta szép karácsonyig a juhok kijártak. Hó nem lett. Mind száraz idő volt. Az új év száraz hideggel telt egész február 14-ig. Akkor egy éjen annyi eső lett, hogy a jeget felszaggatta, azóta esegetett, néha keveset havazgatott."

„1904. évben oly nagy szárazság volt, hogy a Férnyikó feneke mindenütt megszáradott. A göbők helyén, ami csepp víz maradott, az oly büdös volt, hogy a marhák szomjan kellett üljenek. A felső malomtól kellett egy csepp vizet hozni, egyebütt nem lehetett kapni".

„1907 év május 25-én egy kis dergéssel, kelet felől, oly hatalmas forgószél jött, hogy Farkaslakán a templom előtt a zádogfákat mind kifacsarta. Onnan megkezdve az út mellett le (fele) a házakat, a csűröket mind összerombolta. Szentlélekre érkezve, Hegyi Ferencnek a csűrit a Lokra kihánta, a házáról a cserepet mind lehánta, s alább a Sebestyén utcában két csűrt és két házat egészen széjjelrombolt, és kerteket, fákat, ahol útjában volt, mind összerombolta."

„1910-ben június 22-én a Hargitán felazon bé Oláfalváig hó lett és hűvös éjjelek lettek, de méges nem ártott".

„1911. év rendes hóval kezdődött, de kemény hideggel. Áprilisben megkezdődött az esős idő, attól fogval tartott karácsonyig. Azon a nyáron meleg egész kevés volt. Két-három hétben legfeljebb három nap, ha volt meleg, azonnal kezdődött az eső. A határon a földek vetetlenül maradtak. Ősszel a zabok a mezőn kalongyákba kizöldültek, a jobb része elrothadott a fűnek, sok helyen lekaszálatlan maradott. A sarjuk, kit nyersen meg nem etettek, elrothadt."

„1917. év április 30-án mindenféle fa ki volt virágozval, és egy szárközépig érő hó lett, május másodikán újból még nagyobb hó lett. A virágos fákból sokat lerontott."

IX. A mezőgazdasági munkák tervszerűsítése, a munkálatok idejének megállapítása és végrehajtása

szorosan függött az időjárás előrejelzéstől és a faluközösség hagyományos termelési rendszerétől (a vetésforgó falutörvény által előírt rendjé-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

től[74], a terméseredmények e tényezők összehangolásának vagy szerencsés egybeesésének a következményei. Különös hangsúlyt kapott a kenyérgabona megtermelése és terméseredményének rögzítése a Jkv.-ben így rögzítik a Hegyi gazdák a mezei munkák megkezdésére, befejezésére és eredményeire vonatkozó adatokat, nyílván azzal a céllal, hogy ezeket majd saját maguk és az utódaik tevékenységükben hasznosítani tudják:

Jkv.: *„Az 1898 évben megkezdtük az aratást Julis 27 tedikén végeztük Aug. 11.*
Lett ez évben rozs összesen 86 kalongya
búza 149 – „ -
egész összeg 235 – „ -
zab 200 – „ -
elvetettünk búzát 50 vékát
ez évben megőrlettünk 173 vékát
Cséplési eredmények:
1899 a gépész elvit 15 véka búzát és 26 véka zabot
1908 búza 2821 kiló vám 8,5: 226
1910 rozs 11mázsa 67 kg 82 vám
búza 46 m 72 327
zab 37 09 299
összesen 698 vám (1 mázsában van 7 litervéka)

Az 1899 évben megkezdtük az aratást Július 19 edikén Lett ősz gabona összesen 207 kalongya
Az 1902 évben tavaszi vetést megkezdtük Március 20 adikán végeztük Április 12 tődikén
1904 ben kezdtük a zabot vetni március 23 végeztünk április 15 ikén a terebuzát elvettük március 24 és 26 végeztük április 12
1907 évben lett búza 4990 kilo zab 4930 kilo
1910 évben a répát elvetettük március 10 az árpát vetettük április 1 sején szárazba
1914 évben raktunk a sarju bugjában 6 szekérrel a rétből, Szencsedi buglyában es 6 szekér, Tódugásbeli bugjában 3 szekér
1918 évben lett búza 4623 kilo zab 1140 kilo árpa 323 kilo
1934 ben vettünk árpát május 15 tödikén"

74. Imreh István: A rendtartó székely falu, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1973. 156.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

X. A gyümölcstermesztés

Nagyon kezdeti stádiumban volt a Székelyföldön a XIX. század végén. *„A mindenütt megtalálható szilva adta Erdélyben a mindenütt megtalálható gyümölcsfajták kétharmadát"*[75]

A Tusnádi Kongresszuson (1902) vetődik fel az egyeduralkodó hagyományos termesztésről a nemesített fajtákra való áttérés javaslata. A gyümölcstermesztés fellendítésére a Székely Akció 20.000 db oltványt osztott ki a Székelyföldön: Udvarhelyvármegyében 1905-ben 942 darabot, 1906-ban 4534 darabot. [76] A Hegyiek is ebből az Akcióból részesülhettek. A Jkv. dátumának egyezése erre enged következtetni. A Nyikómentén ugyan már előbb megkezdte az almafák nemesítését a székelyszentmiklósi Tiboldi István tanító[77]. A Török Bálint almafajta az ő alkotása. A Hegyi gazdaság a hagyományos szilvatermesztés mellett, mint pálinkafőzési felszereléssel és hatósági engedéllyel működtetett mellékfoglalkozás gyakorolója, példát mutat a nemesített gyümölcsfajok meghonosításában is. [78] [79] A Jkv.-ben a következőket olvashatjuk:

„1895 szeptember 12 a pálinkafőzéshez megkivántatott edényeket hitelesitették a törvénykezők:

egy jártató korsó 8 literes, második 8 " literes, a harmadik 10 literes, bemérőfazék 2 liter, feltöltő kártya 9 liter, vízhordócseber 52 liter, a nagy kád 25 liter;

1905 november 9 edikén ültettünk:

20 darab oltványt: az életre, 2 aranypárment, a konyhavégénél 2, a csűrszegénél belöl és küjel 2, Jonathán a kapunál Török Bálint,

az aszalónál elöl hátul 3 Török Bálint, bejeb 2 batul, a konyha megett 4 van Jonathán, 2 batul;

1606 március 26 ültettünk a kertben 4 májusi cseresznyefát, a favágóra késeji disznódi cseresznyét;"

---

75. Erdély rövid története, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989. 5051
76. Balázsi Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát...,Haáz Rezső K. E., Székelyudvarhely, 1995. 26.
77. Ürmösi Kálmán: A szentgericei unit. eklézsia, Ín Keresztény Magvető 29/1894
78. Kanyaró Ferenc: Tiboldi Búcsú-levele Szentgericzén, Ín Keresztény Magvető 38/ 1903. 3. füzet.
79. Ürmösi Kálmán: Tiboldi István, Ín Keresztény Magvető XVI. évf. július – augusztus 1881. 4. füzet.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

XI. A birtok üzemeltetésének vizsgálata

A Nagy Hegyi birtok üzemformáját tekintve az uralkodó típus a középparaszti mintára szervezett, szántóföldi növénytermesztést és állattenyésztést is folytató vegyes gazdaság. Nem piacorientált. A termelés tényezőit alig tapasztalt mértékben igazították a piaci követelményekhez, általános volt a biztonságra, a status qvo megőrzésére, a kockázatkerülésre összpontosító stratégia. A tradicionális termelésben az önellátásra, az önfenntartásra felhasznált javak mellett a készletekből a felesleget a presztízsorientált befektetésekre (birtokvásárlás, építés stb.), családi és társadalmi pozíciók és kapcsolatok megerősítésére (alapítványtétel az egyház részére, keresztállítás a falu iskolája elé, hársfaültetés a templom elé, a lánytestvérek kifizetése a birtokrészből stb.), nem a bővített újratermelésre és a piaci fokozottabb részvételre fordították. A Jkv. bevezetőjében erre konkrét utalást találunk. Bár 20 holdon felül gazdálkodtak a Nagy Hegyiek, s túlsúlyban idegen (családon kívüli) munkaerőt vettek igénybe, mégsem nevezhetjük árutermelő paraszti nagygazdaságnak [80], tekintettel a havasalji talaj és időjárás viszonyokra. Másfelől a kapitalista jellegű bérmunka alkalmazása összefonódott a feudális eredetű ledolgozással (Ld. 65. sz. j. *„adtam dologra"*). Könyvvitelében felfedezzük ugyan a piaci értékesítés és vásárlás tételeit, de ezek nem rendszeresek és nem tömegesek. (Lásd Mérleg) A z alkalmiság jellemző rájuk. Nem hangsúlyos a termelés fokozása érdekében alkalmazott gépesítés és modernizálás. Uralkodó a hagyományhoz való ragaszkodás. A kapitalista termelésre jellemző pénztőke felhalmozás és kamatoztatás jelenségét megtaláljuk, de ez nem alapvető jellemvonása ennek a Nagy Hegyi gazdaságnak.[81] A Jkv.-ben szereplő hadikölcsön bejegyzése az egyetlen utalás a pénzintézetekkel való kapcsola-

---

80. Egyed Ákos: Falu, város, civilizáció, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1981. 208-210

81. Kölcsönadás: Ambrus József 18 ?
Hajdó Ignácnál 120 magyar forint
Geréb Andrásnál 159 – „ – „ -
Hegy Józsefnél 68 – „ – „ -
Hajdó Miklósnál 70 – „ – „ -
Hajdó Antalnál 30 – „ – „ -
Szász Zsiginél 300 – „ – „ -
Hegyi Mártonnak adtam kölcsön 5 pengő forintot Április 1-ig,
Demény Ferkönek adtam15 forintot értékben Április 12-ig,
Rupinál van 15 Ft. 33Kr. keresztúri vásárig, marad Szentmihály napig 2 Ft.-ra, s a két Ft. hátra van s azon kívül egy inget elviselt 90 Krajcárban

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tukra. [82] Ezt inkább a falu vezetőségének az élén álló gazda saját presztízsének megőrzésére tett lépésnek, hazafias tettnek vélem elkönyvelni. A falusi szövetkezeti mozgalommal való kapcsolatukat bizonyítja, hogy a Hegyiek birtokában lévő kertben indították meg a gattert (fűrészüzemet)[83], de a Mérlegben nem találjuk az innen származó jövedelem elkönyvelését. A Mérleg (Így neveztem el a Jkv. 1900. januárjától decemberéig vezetett könyvelését, amely a bevételek és kiadások tételes rögzítését és összegezését tartalmazza.) vezetése, ebben a szabályos formában, nem folytatódott, de alkalmi adás-vételi, földbérleti[84], pénzkölcsönzési-törlesztési, testvé-

---

82. 1914-ben megkezdödött a VILÁGHÁBORÚ.
Az azelőtti évben a szerbek meggyilkolták a trónörököst és nejét is, mire a szerbek megtámadták a magyarokat és németeket. Azután meg az oroszok, meg a románok, kik is 1916 október havában kijöttek, elfoglalták Gyergyó, Csík, Háromszék és Udvarhely megyéket, aholis raboltak, öltek és égettek. 13 napig voltak itt is, azonban jöttek a németek és a magyar sereg, és visszaverték Romániába. Újból ránk jött az olaszok angolok, franciák, és ily veszedelemben teltek az évek. 1918-ban kezdtek a békekötéshez, előbb a...
1916-1917. években az államnak a sok háború miant oly sok kiadása lévén, hogy kéntelen volt az állam adós kötvényeket bocsátani ki, akikor én is az államnak hatszázalékos kamatra adtam az udvarhelyi agrát bankba 10000 Korona. Farkaslakiba 4000 Kr., Kolozsvárnak 1000 Kr.., még Farkaslakára 1000 Kr. Összesen 15000 Kr.,
Kamatkivétel: február 1 Ft, május 1 Ft, augusztus 1, november 1,
Ferencnek 2200 korona., Összesen 17200 Korona;
Ily veszedelmes világba jutván oly drága volt minden, amit nagy bajjal megszerezhetett az ember:
1 véka búza 95 Forint
1 véka terebúza 90 Ft.
1 pár férficsizma 280 Ft.
1 tyúk 9 Ft.
1 pár ökör 400-500Ft.
1 közepes tehén 1500Ft.
„A világháború költségeinek fedezetéről a résztvevő államok költségvetésük keretén belül nem tudtak gondoskodni és ezért kötvények kibocsátása útján kölcsönöket, ú. n. Hadikölcsönöket vettek fel". Új Lexikon, Negyedik kiadás, Dante- Panteon Kiadás, Budapest 1936. 1602.:

83. Benedek Fidél: Belső harc, In Balázsi Dénes: Székelyszentlélek 670 éve, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, 2003. 49-50.

84. Földbérlet (Árendába adás)
Hajdo Áronnéval megegyeztünk két darab földnek az egy évi haszonbérében 500 leiben, amelyet köteles 1940 edik évben lefizetni 250 leut lefizet 250 leut

[Erdélyi Magyar Adatbank]

rektől megváltott birtok részének törlesztési szilvórium[85] és tűzifa értékesítési[86], állatvásárlási és eladási, vemhességi és állatlétszám nyilvántartási bejegyzéseit, az évek folyása szerint, vegyesen találjuk a Jkv. többi lapjain. A Mérleg rovat úgy néz ki, mintha egy új kezdet új lendülettel indult volna. Nem tudtam kideríteni, hogy ezt a pénzügyi szabályossággal elindított könyvelési technikát miért nem folytatta II. Hegy Ferenc. A Jkv.-t tovább vezetők bejegyzéseit az *„adtam dologra"* tételek uralják pénzügyi szempontból. Véleményem szerint gondolkodásukat nem a tőkés közgazgasági látásmód határozta meg. Emiatt nem tudtak tovább lépni az iparosodás felé, mint Albert István, aki cséplőgépet vásárol, havasi gatert létesít és a szövetkezeti bolt üzletrészeit is megszerzi, és így válik a falu első kapitalista vállalkozójává. A Nagy Hegyiek megmaradtak a hagyományos gazdálkodás keretei közt a falu első gazdáinak.[87]

---

ledolgozik a fia kaszálással 1940 évben március 27 edikén (Geréb Domokos gazda – B. D.)
Hajdo Áronnéval a két darab földel ujbol megegyeztünk a Nagyhegy és a Szilváspatak két darab földel 1941 évre 20 Pengővel melyet köteles lefizetni július 24 edikén egy évi haszonbérben, 1941 április 6 odikán. Bérben adó Geréb Domokos. Kis Péter bogárfalvi lakos adott a rétbeli hely adóságában 45 leit 1938. év június 29

85. Pálinkafőzés
1895 szeptember 12 a pálinkafőzéshez megkivántatott edényeket hitelesitették a törvénykezők egy jártató korsó 8 literes, második 8" literes, a harmadik 10 literes, bemérőfazék 2 liter, feltöltő kártya 9 liter, vízhordócseber 52 liter, a nagy kád 25 liter;

86. Erdőkitermelésből befolyt anyagok: Szencsedben van 9 s fél ölfa tőke 3 öles 13.. (olvashatatlanok)
Faportéka ára 35 forint –1892
1893 július 28 tőke van 3 öles 6 2 öles 4; 1895 Szencsed végében van 14 fenyőfa jegyeztetve

87. Mérleg

Folyó-szám	Az 1900. Évi	Bevétel		Kiadás	
		Ft	Kr	Ft	Kr
Jan. 4.	cukor				25
	liszt				24
	kása				16
	tea				10
	gyertya				10
	szivar				5
	bor				60

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Jan. 7.	szilvorium	1	20		
	dohány				10
	szilvórium		40		
Jan. 9.	vám				20
	gyertya				15
	szappan				15
	alma	4			
	szilvórium		30		
Jan. 16.	szilva előleg		90		
	talpért				70
	liszt				18
	nádméz				25
	élesztő és fűszerszám				8
Jan. 22.	két ökörért	160			
	Vérinek			100	
	kávé				20
	szivar				5
	dohány				10
	papnak			2	50
	szappan				20
	kasza				22
	talp			1	
	nyakravaló				30
	sóért			2	80
	vám				16
	szivar				5
	sóörlőért			3	
	almáért	6	60		
	orvosságért				60
	szilvórium	1	60		
	szivarért				5
Összeg		115	00	114	54
Február 6.	Almáért jött	1	60		
	Szilváért	3			
	vámba adtam				16
	Két pakk fonalért			3	80
	Kásáért				22
	Dohányért				14
10.	Fotogénért				1

[Erdélyi Magyar Adatbank]

	Vámban adtam				24
	Két szekér fáért jött	3	20		
Febr. 11.	dohányért				8
	Ferencnek a bérbe				30
13.	Dénesnek			1	
	Jött szilvoriumért		30		
	Szerszámért				6
	Szivar				5
17.	Fonalért				30
	Vámban				24
	Két szekér fáért	3	40		
21.	Masina fonalért adtam			1	90
	Két ökör borjúért			46	
	Húsért kiadtam				80
	Cukorért s fotogénért				42
	Mü Ferentzünknek				60
28.	Lakatos Jánosnak				40
	A két legénynek			1	50
	Szivarért				10
	Dénesnek adtam				20
	Tojásért jött	1	70		
Március 10.	Két véka szilváért	2	20		
	Legénynek adtam				10
	Kántornak tandijat				10
Márc. 12.	két szekér fáért	3	50		
	szilváért	4	50		
	egy pakét fonalért			2	10
	cérnáért, egyet-másért				80
	vámban				24
Márc. 18.	két szekér cserefáért			2	20
	egy szekér fáért jött	1	90		
	egy pár talpért			1	30
	fő bőrért			1	
	egy fejsziért			1	10
	tojásért				20
Márc. 20	két véka szilváért	2	40		
	szivar				5
	bor				40
	kan díjban				96

[Erdélyi Magyar Adatbank]

	egy pár talpért				80
	szénáért jött	20			
Összeg		34	50	11	35
Április 1.	Vérinek adtam			20	
	tojásért és kásáért			1	35
	- „ „ - „ -				75
	csenderektől jött	48	28		
	fejtő			1	50
	szapan			1	42
Április 12.	Ferencnek adtam			1	
	répamagért				65
	gyertyáért				60
	tojásért		60		
Április 27.	Ferencnek adtam			7	20
	gyufa, gyertya				20
	Dénesnek három hónapra			3	30
	Ferencnek				50
	pityókáért	7			
	egy juhért	7	50		
Május 2.	jött	20			
	ment			16	
	ment			1	
8.	jött sarjúból	10	20		
	kiadások			5	
	két pár csikóra			16	
	gabonáért	6			
	talp és gyolcs			2	80
	Vérinek			1	40
	kaszten takaró és l			1	20
	két ökörvasalás				60
	két kánta vaj			2	10
	csináltatása			1	
	két szekér fáért	4			
	pünköstre szerszám			1	
Június 7.	két bárányért jött	4	70		
	sarjuért	2	50		
	Csíkbajáró fuvarért			3	50
	húsért			1	42
	borért			7	50

[Erdélyi Magyar Adatbank]

	vízért több összefogás			1	70
	fáért	1	80		
	vám				12
	sóért			1	64
	gyapjúfonalért				50
	gabonáért jött	7	40		
	egy szekér fáért	1	60		
	egy szán czepüért			4	20
	. .....				50
	egy liter terebúza		90		
Július 1.	egy szekér fa ára	1	70		
	két véka fuszujka ára	1	80		
	még Vilmának kiadtam				90
	két véka terebúza	1			
2.	jött egy csitkóért	31			
	akkor elkelt				70
	két véka terebúza	2			
	egy véka rozs		80		
	Csenderektől jött	48			
	Vérinek adtam				50
	Terinek egy ágyért				7
	adóba adtam				10
	Vilmának				15
	három véka terbúza ára	2	90		
	tinó bőréért	8	50		
	szappanért			80	
Aug. 6	Hajdó M. Ferenctől évi kamatba	5			
	két véka tiszta búzáért	1	90		
	bélyegért Terus folyamodványáért			3	
	Hajdó Lajosnak kaszálásért			1	20
	szappan és sóért				80
Szept. 8.	egy kancáért	34			
	két legénynek			11	
14.	két juhért	5			
	talpért			4	50
25.	méter véka (mázsa) terebúza	7	80		
	női gúnyáért			5	40
26.	nyári dologért			3	
	három véka terebúzáért	3			

[Erdélyi Magyar Adatbank]

	egy kis ujasért			3	
	csenderektől jött	47	27		
	2 szekér fáért és 4 véka rozsért	6			
Október 2.	négy véka rozsért	3	20		
	a marhák fizetésébe			6	
	két szekér fáért	3	20		
	vám				24
	malomfalvi adóba				13
Okt. 24.	gabonából jött	3			
	tehén bőréért	9			
	egy szekér fáért	1	40		
	házi szükségre kiment				80
	Vilmának egy varrógépért			40	
	a papnak			2	
	káposztáért			5	80
	három szekér fáért	4	20		
	vámba elment				36
	sóért kiment			2	64
	csürkékből jött	2	40		
	házi szükségre			4	
	két szekér fáért	3			
	6 véka gabonáért	4	80		
	vámba				40
	az adóba			6	21
	négy véka rozs	4	40		
	kiment				60
December	két szekér fáért	3			
	gabonáért	9			
	vámba és egyébért			2	
	két szekér fáért	2	60		
	négy sing posztóért	2	40		
	adóba			2	
	ravatalba			11	
	egy ujasért			13	
	egy pár strimfliért			1	50
	a legénynek			3	
	egy kalapért			1	70
	Ferenc kapott napszám	2	50		
1900.	ÉVI KIADÁS			585	65

[Erdélyi Magyar Adatbank]

XII. A népi vallásosság egyes elemi a Nagy Hegyi Család életében

A Hargita Havasaljának szomszédságában fekvő Szentlélek lakói a római katolikus vallást gyakorolják. A Nagy Hegyiek gazdasági és politikai helyzetüknél fogva is az egyházközség világi vezetésében fontos szerepet töltöttek be. Amint már említettük, megyebíró és egyháztanácsos tisztségeket töltöttek be, és adományokat tettek az egyházközség tisztviselői fizetésének a biztosítása javára. Érdemei elismerésének jeléül püspöki kitűntetésben is részesült. Az oklevelet kegyelettel őrzik az utódok. A családot mélyen megrázta az utolsó vérszerinti Hegyi ági leszármazott, Hegyi Berta és férje, Geréb Domokos, egyetlen leányának a tíz éves Geréb Magdolna-Veronikának (1923. március 29. – 1933. július 24.) a korai, tragikus halála. A dédnagyapa, a Jkv. író II. Hegyi Ferenc vagy a nagyapa, III. Hegyi Ferenc és a nagyanya, Szabó Regina a szülőkkel együtt siratták porba hullott reménységüket. A szülői és a nagyszülői kegyelet állíttatta azt a feszületet, amely ma is az egykori római katolikus elemi iskola előtt a Magduska és az öt torokgyíkban (diftériában) tragikusan elhunyt tanulótársa emlékét őrzi. A Jkv. Csak a kórházi költségek és a temetés költségeit őrzi, de nincs említés a kegyeleti emlékmű készítésének kiadásairól. Feltehetően Tököli Menyhárt síremlék készítő neve után szereplő pénzösszegek és hízott sertés bejegyzése erre a tényre is utalnak. A család előzőleg már állíttatott egy rangjukhoz illő, méreteiben és kivitelében a többi temetői keresztfák és sírkövek fölé emelkedő síremléket, amelynek stílusa a Tököli Menyhárt kőfaragó mester alkotásaira hasonlít.

A család népi vallásosságának több bizonyítékára lelünk, például a karácsonyi kántálási szövegeket őrző füzet és a halottvirrasztási énekgyűjteményt tartalmazó irka. Az Egyenlegben és a Jkv.-ben elszórtan ilyen formában: *„pünkösdiek"* – a tavaszi juhsereg kiszállásakor megjegyzett bárányokat csak pünkösdig adták számba a majornak, mert akkor az ünnepre a család fogyasztására és a piacra haza hozzák az esztenáról. Az ünnep előtti kiadások közt szerepel fűszerszámra és borra kiadott összeg, amelyek jelzik, hogy a család felkészült a vidék előkelő rokonok és barátok családjai tisztelgésének fogadására. A csíksomlyói búcsúval kapcsolatos szószerinti utalást nem találunk a Mérleg kiadási rubrikájában, de feltételezem, hogy egy időponti egybeesés arra utal, hogy saját fogatán kívül a népes családja számára a gazda más szekeres fuvarát is igénybevette, hogy mindenki eljuthasson a búcsúra, ünnepszombatján (bejegyzés a Mérlegből:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1900. jún. 7. – *Csíkbajárás, fuvarárt kiadva 3 Ft. 50 krajcár*), mert pünkösd ünnepén a székelyszentléleki templom védőjének, Szentlélek Isteni harmadik személynek a búcsú napjára haza siettek, Csíksomlyóról. A falu többi kegyes hívei és a szomszéd falvak katolikusai is gyalogosan zászlóaljakba szerveződve indultak Csíksomlyóra az ünnepet megelőző szerdán, csütörtökön vagy pénteken, attól függően, hogy hány napi járóföldre tudták lakhelyüket a bűnbocsátó szent kegyelem elnyerésének helyétől. A csodatevő Szűz Mária hitének ősi gyökerei mélyre nyúlnak a Hargita mindkét oldalán. A Hegyi Ferenc Jkv.-be nem véletlenül került be gyöngybetűs írással bemásolva *„A La Salettai titok"*[88]

A jövendölés beteljesülésének hitték az első világháborút és annak következményeit, mert ugyanazon az oldalon jegyezte be: *„1914 ben meg kezdődött a világháboru..."*. Mit írt volna be az ötvenes évek után Geréb Domokos, a vej, aki végig járta a romániai Gulág poklait?

---

88. Ennek a misztikus hitnek az alapgondolata az Újszövetség 1 Jn 2, 18: „Gyermekeim, itt az utolsó óra. Hallottátok, hogy eljön az Antikrisztus. Most sok Antikrisztus támadt, ebből tudjuk, hogy itt az utolsó óra". A hit szerint az utolsó órában nemcsak a sátán kap hatalmat, hanem Mária is, aki megjelenéseiben figyelmezteti hívőket a kegyes, Istennek tetsző életre és a sátán csábításaival szembeni ellenállásra. 1846. szeptmber 19-én a franciaországi Alpok Mount Planeau vidékén a La Salette csúcsából kicsapó füst gomolyagból kibontakozott Szűz Mária fényes alakja a teheneiket a csúcstól nem messze legeltető két hegyi pásztor gyermeknek: a 14 éves Mélanie Matheunak és a 11 éves Maximin Geraudnak közölte a figyelmeztetéseit és azokat a csapásokat, amelyek az európai országokat és azok vezetőit érik. A Jóslatokat nemcsak a XIX., de a XX. századra is alkalmazva magyarázták a misztikusok." La Salettai titok" 22 pontban összefoglalt szövegét és az áldásokat azok számára, akik leírják, olvassák és terjesztik ezt – találjuk a Jkv.-ben. Bővebben tájékozódhatnak az érdeklődők az alábbi kiadványból:
Michael H. Brown: Az utolsó óra, Marana Tha sorozat 25.,Kiadó: Az Emmausz Katolikus Közösség, Marana Tha 2000 Alapítványa, Budapest, 1994. 32-36

[Erdélyi Magyar Adatbank]

II. Az önművelés igényének megjelenése a Nyikómentén.

A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet 50 éve.

Amikor azt olvastam a falu jeles szülöttének a szülőhely iránti kegyelettől indíttatott munkájában, hogy *„a nyikómenti falvak közül Székelyszentmiklósról végeztek a legtöbben középiskolát vagy egyetemet, a falu lakosságához viszonyítva. A falu lakosságának 37%-a rendelkezik felsőbb iskolai végzettséggel!"*[89], akkor elhatároztam, hogy utánanézek a dolognak. Honnan meríthetett ennyi erőt egy ilyen kicsi falu? Szándékom megvalósításában első segítségem éppen ő, maga az említett dolgozat szerzője lett azzal, hogy a kezembe nyomott egy vaskos iratcsomót, amelyet ő köttetett be: A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet félévszázados jegyzőkönyveinek gyűjteményét.

Ebből sok mindent megtudhatsz rólunk, ha figyelmesen átolvasgatod! – ennyi volt az ajánlása.

Utánanéztem a dolgoknak. A faluról és lakosairól pontosan az ő dolgozata tájékoztat bővebben[90]. Az alsó-nyikómenti kis falu ma Siménfalva községhez tartozik. Neve az 1333. évi pápai jegyzékben szerepel először, mint a vidék központi plébániája. A lakosság száma 1995-ben 84. Az egykori virágzó kis falu sorsa az elnéptelenedés. Az egykori eklézsiaközpont ma a volt leányegyházközség, a siménfalvi unitárius lelkész fíliája. Temploma, iskolaépülete és művelődési otthona jó karban van, csak éppen az nincs, aki használja. De nem így volt ez ötven évvel, sőt száz évvel ezelőtt, amikor élet, zsongás volt itt, akár a méhkasban. Orbán Balázs 1868-ban 172 lelket említ, később 1890-ben 195, 1900-ban 195, 1941-ben 162 volt a lakosok száma. Szorgalmasan és eredményesen gazdálkodtak a szentmiklósiak. Semmiben sem akartak lemaradni a szomszédos, egyre fejlődő Siménfalvától, ahol a szellemi pezsgést már az 1830-ban elindította Wajda István unitárius lelkész, aki *„népművelési társaságot"* hozott létre. Saját házuk és könyvtáruk volt. Az ő idejében 40 db könyvvel és folyóirattal gazdagodott a könyvtáruk. Gazdasági tárgyú előadásokat is hallgatott a kör 43 tagja. 1895-ben itt alakult meg az első Udvarhely megyei hitelszövetkezetek egyike, és 1905-ben Siménfalván indította el a Székely Akció az első Udvarhely megyei népi mintagazdaságot[91]

---

89 Szentannai Mózes: Nyikómente az ezredvégen, Székelyudvarhely, 1999, 61-66

90. Ürmösi Kálmán: Alsó-Siménfalvi Unitárius Eklézsia, Ín Keresztény Magvető XIV. köt., 1879. május-június

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A siménfalvi események közt logikus összefüggést látok, feltételezem, hogy ezt fedezték fel a szentmiklósiak szellemi vezetői is, ti. az olvasókörön kiművelt emberek hamarabb felismerik a jobb és civilizáltabb élet felé vezető utat. A közeli jó példák szaporodni kezdtek, a szomszéd falvak már elindultak a siménfalvi példa nyomán. Kadácson 1870-ben, Firtosváralján 1874-ben, Énlakán 1880-ban és Medeséren szintén 1880-ban alakult meg az ifjúsági olvasó egylet. Innen csak egy lépés kellett, s ezt megtette a lelkes pap, Gálfalvi Sámuel és a hozzáértő tanító, Gelei Vilmos, akik hivatásuk magaslatán álltak, illetve az őket becsülő és a rájuk hallgató szentmiklósiak. 1884. december 15-én megalakították a 32 tagot számláló *„szent-miklósi olvasó egyletet"*[92].

Igazságtalanok lennénk, ha elhallgatnánk, hogy a Nyikómentén Szentmiklóssal nem fejeződött be a civil szervezeteket létrehozó mozgalom. A székelyszentmihályi Deák Miklós lelkész a parókiájához tartozó Kobátfalván és Szentmihályon, Gyarmathy Dénes tanító Bencédben szervezte meg 1885-ben az ifjúsági önképzőkört. A székelyudvarhelyi unitárius egyházkörben 16 működő egyletről tud a krónikás. Különös figyelmet érdemel a vargyasi olvasókör, önképzőkör és ifjúsági egylet, amelynek tehetséges és lelkes elnöke Kiss Károly tanító, aki olyan Alapszabályzatot szerkesztett, amelyet 1905-ben államilag is elismertek. [93]

Ha esetleg azt hinné valaki, hogy ezeket az önművelést célzó civil szervezeteket csak a Nyikómentén és csak az unitáriusok találták volna ki, az akkor tájékozatlan lenne. Nem tagadhatjuk, hogy ez erdélyi jelenség, s ha mélyebbre ásunk, reformkori általános jelenség – Széchenyire és Wesselé-

---

91. Balázsi Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát...,Haáz Rezső K. E., Székelyudvarhely 1995. 13. és 24.
92. Gyerő Dávid: Kévekötők, Az erdélyi unitárius ifjúsági mozgalom története, ODFIE, Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2000. 58. o.: *„Székelyszentmiklóson Darkó Lajos tanító alapította meg 1892-ben"*. – Téves állítás, ti. a rendelkezésemre álló eredeti jegyzőkönyvtömbben a *„A szentmiklósi olvasó-egylet alapszabályai. (Az egylet alakult 1884. decz. 15.én.)"* Aláírás: Gálfalvi Sámuel lekész, egyleti elnök, Gelei Vilmos tanító, egyleti jegyző. 1892. év január 18-ántartott első, *„évi alakuló gyűlésén"* Darkó Lajos tanító *„ideigle-nes elnök"* neve szerepel, de már 1888-ban Göntz Károly lelkész, olvasó köri elnöksége idején Darkó Lajos tanító, egyleti könyvtáros javaslatot tesz egy műsoros est megszervezésére.
93. Gyerő Dávid: i. m. 59.. Gyerő Dávid i. m. 59. oldal: A városfalvi ifjúsági és olvasó egyletnek Bartalis Márton (nem Barabás!) a létrehozója – helyesbíti B. D.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

nyire gondolunk –, sőt európai, újvilági, észak-amerikai *„fertőzésre"* is bizonyítást kapunk, ha a Bölöni Farkas Sándor által 1833-ban Kolozsváron alakított polgári kaszinóra[94], és a mellette 1834-ben létrehozott Olvasó Társaságra gondolunk. A kolozsvári főgimnáziumok és papnevelő intézetek diákjainak reformkori újító szellemét és az elfojtott szabadságharc eszméit a fiatalos nemzeti dac érzésébe mentette át a Bach-korszak elnémetesítő dermedtségével szemben az olvasóköri, egyleti szervezői láz, amely a magyar nyelv ápolására és a szabadságharc költészetének megismerésére serkentette a tanuló ifjúságot. Ezek az egyleti ifjak, köri tevékenységben felkészült egykori diákok lettek azok a vidéki papok, tanítók és hivatalnokok, akik Erdély szerte fennen hordozták a népművelés fáklyáját. Amikor a Magyar Királyi Vallásügyi és Közoktatási Minisztérium 1911-ben kiadja az egyletek működését egységesítő rendeletét, akkor már komoly tapasztalatok és szabályzatok alapján dogoztak ezek az öntevékeny civil szervezetek. Nyilvánvalóan a helyi szükség és jó példa szerencsés találkozása kellett ahhoz, hogy a legeldugottabb falu egyletében is áldásos tevékenység bontakozzon ki.

A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet első, alakuló gyűlését 1884. december 15-én tartotta, amint erről az I. számú Jegyzőkönyv is tanúskodik. Az alakuló gyűlést a falu unitárius lelkésze, Gálfalvi Sámuel vezette. Az első jegyzőkönyvi pont arról árulkodik, hogy a tagság már találkozott már néhányszor ebben az ügyben, mert a hiányzók bejegyzése után azt a határozatot fogadják el, hogy *„a mulasztókra az alapszabályokat csak új év után alkalmazza"* az egylet. Tehát már létezik egy alapszabály, amelyet megtárgyaltak, és életbe fogják léptetni majd, mert a hivatalos elfogadása a gyűlés 3. pontjaként szerepel. Ezt megelőzi a 2. napirendi pont: az egylet vezetőségének a megválasztása. Elnök: Gálfalvi Sámuel lelkész, jegyző és könyvtárnok: Gelei Vilmos tanító, pénztárnok: Farkas József, ellenőrök: F. Vári István, Sófalvi István, Márton András, Lukácsi János lettek. Az újonnan megválasztott jegyző felolvasta az Alapszabályt, hogy a gyűlés általi elfogadás után egy példányát felterjesszék megerősítés végett a miniszterhez. A 4. pontban a Jegyzőkönyv egy határozatot rögzített, amely szerint az

94. Utazás Észak-Amerikában, 1834. Bölöni Farkas Sándor (1795-1842) író, az MTA tagja (1834). 1830-32-ben Nyugat-Európában és Észak-Amerikában tett utazást; korában nagy érdeklődéssel fogadott útinaplója (Utazás Észak-Amerikában, 1834.) a nyugati polgári demokrácia és az amerikai demokrácia vívmányairól számol be. A Vasárnapi Újság megalapítója (Kolozsvár, 1834.) Kiadva: Napnyugati utazás - Napló (1984). Akadémiai Kislexikon, Akadémiai Kiadó Budapest, 1989. I. k. 273.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

egylet az új év első vagy második vasárnapján dalárdai fellépéssel és szavalatokkal egybekötött ünnepélyt fog tartani. Megválasztják a rendezőség tagjait, és megállapítják a belépti díjakat. Az 5. pont alatt kijelölték a következő gyűlésen szavaló tagokat. Határozat: *„Tudomásul vétetik"*, azaz vállalták a szereplést. A 6. pontban jegyezték, hogy lapokat és könyveket az ünnepély után fognak rendelni. (Kitaláljuk, hogy miért? – mert az akkor megvalósított bevétel teszi ezt lehetővé). Aláírták az elnök és a jegyző. Ebből az egyetlen dokumentumból is tájékozódhattunk az indulásról és az egylet előtt álló távlatról.

Hogy az Alapszabály helyi-e, eredeti-e vagy pedig egy szomszédból átvett, jónak és alkalmasnak látott szöveg, nem vitathatjuk az idő távlatából, de hogy ez helyi szükség kielégítésére alkalmas volt, azt nem kérdőjelezhetjük meg[95].

---

95. *„A szent-miklósi olvasó-egylet alapszabályai".*
(Az egylet alakult 1884. decz. 15. én.)
I. Az olvasó egylet czime: Szent-miklósi olvasó egylet.
II. Az egylet czélja. Az egylet czélja: összejövetelek alkalmával eszme cserélése s igy az általános miveltség egymás között való terjesztése.
III. Az egylet tagjai. Az egylet tagja bárki lehet, a ki az egyletbe beiratkozik és a tagsági dijat fizeti. A tagsági dij községbelitől: 20 krj, más községbelitől 25 krj. A tagsági dij csak egy évre szól, még pedig új évtől számitva a másik újévig. A ki újra be nem iratkozik az az egyletnek nem tagja, s igy annak vagyonához semmi joga nincs. Ha az egylet tagjai annyira megfogynak, hogy az egylet magát fenntartani nem tudja, akkor az egylet vagyona lezáratik, el nem adható, hanem úgy marad míg az egylet újból meg nem alakul.
IV. Az egylet tagjainak munkássága: Az egylet gyüléseket tart, minden héten egyet. A gyüléseken kebli ügyek intéztetnek el, továbbá szavalatok, felolvasások tartatnak, az egylet mint dalkör énekeket tanul, az egylet könyvtárából a tagok könyveket vesznek ki s azokat olvassák, az egylet lapot is járat. A szavalás és felolvasás ajánlkozás alapján történik. Ha az ajánlkozó nem szaval vagy felolvasást nem tart 5 az az öt krj. büntetést fizet. A mulasztó csak betegséggel igazolhatja magát.
V. Az egylet tisztviselői: Egyleti elnök, jegyző, pénztárnok és könyvtárnok.
a. Az elnök kötelessége a gyüléseken megjelenni, a gyüléseken a tanácskozást vezetni.
b. A könyvtárnok kötelesége: az egylet könyveit és lapjait kezelni, rendben tartani s annak állásáról minden órán jelentést tenni.
c. A jegyző kötelessége: a gyüléseken felmerülő ügyekről jegyző-könyvet vezetni s azt a jövő gyülésen hitelesités végett felolvasni. A jegyzőkönyv hitelesitése az elnök aláirásával történik.
d. Pénztárnok kötelessége: az egylet pénzét kezelni, a bevételeket és ki-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

adásokat a pénztári könyvben pontosan kimutatni. A pénztár állásáról minden év végén jelentést tenni.

e. Az egylet választ három ellenőrt, a kik minden negyedik hó mulva megvizsgálják a pénztárt és könyvtárt, s annak állásáról jelentést tesznek.

f. A tisztviselőket az egylet vagy titkos szavazat vagy közfelkiáltással választja egy évre. A hanyag tisztviselőt év közben is jógában áll hivatalától megfosztani.

g. Az egylet a gyűlésen határozza meg miféle lapokat és könyveket vásárol. Azok megrendelésével a jegyzőt bizza meg. A kiadást a gyűlés szavazza meg, a jegyző utalványt ir, s az elnök is alá ir, s erre fizeti ki a pénztárnok a szükséges pénzt.

***VI.** A gyülésen való megjelenés. A gyülésen kötelessége minden tagnak megjelenni, ki meg nem jelenik öt krajczár büntetést fizet. Büntetés alól csak betegség vagy oly elfoglaltatás aminek el nem végzése káros következménye menti ki a mulasztót. A büntetést a pénztárnok 5 nap alatt beveszi.*

***VII.** Az egylet vagyona. Az egylet vagyonát képezi minden pénzbeli bevételek, melyek tagsági dijakból, büntetésből és ajándék útján folynak be. Továbbá lapok és könyvek, melyeket vagy maga az egylet veszen vagy ajándék útján kap.*

***VIII.** Az egylet lapjaihoz és könyveihez jóga csak egyleti tagnak van. Ha nem egyleti tag az egyletet megkárositja, mint egyesületnek jogában áll, bármikép is az illetővel a kárt megtérittetni. Ha egyleti tag az egylet lapját vagy könyvét elszaggatja annyira, hogy használhatatlan lesz, megfizeti, ha kevésbé rongálja meg a kárt a gyűlés itéli meg.*

***IX.** A ki az egylet határozatának alá nem veti magát, azt az egylet kebeléből kizárja, de a tagsági dijat vissza nem adja.*

***X.** Az egylet meghatározza, hogy a lapok a könyvtárnoknál lesznek. Vasárnap az iskolából nem viheti el senki. Más napokon a könyvtárnok adja ki: egynek pld. reggeltől estig vagy estétől reggelig. Aki vissza nem viszi első esetben öt, másodikban 10 krj., harmadik esetben kizáratik az egylet kebeléből.*

***XI.** Könyvet a könyvtárnok ad ki, a kivevő köteles egy hét elteltével azt visszaadni, vagy megujitani egy hétre. A mullasztó 2 az az két krj. büntetést fizet. Az olyan tag aki nem egyleti tagnak az egylet lapját vagy könyvét átadja olvasás végett 20 az az húsz krj. büntetést fizet.*

***XII.** Az egylet pénztára gyarapitására ünnepélyeket is rendez, dalárdával, szavalatokkal egybekötve.*

Ezen alapszabályok az egylet alakuló gyülésén felolvastattak s az elnök és jegyző aláirásával hitelesittettek.

Kelt Szent-Miklóson 1884., deczember, 15én.

Gálfalvi Sámuel sk	*Gelei Vilmos sk*
egyleti elnöki	*egyleti jegyző*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A fent közölt két dokumentum és az azokat időrendben követő jegyzőkönyvek, valamint a három volt egylettag visszaemlékezése alapján próbáljuk összerakni azt a képet, amely beilleszthető a nyikómenti egykori egyletek freskójába. Az Egylet (a következőkben ebben a rövidítésben használom) élettartama hosszabb volt, mint a jegyzőkönyvekben rögzített 45 év (1884–1930), mert a második világháború előtt és utána is (1948-ig) kisebb pangásokkal folyt a tevékenység.

Az Egylet első alapszabályát fogadom el tárgyalási vezérfonalamnak ebben a monografikus leírásomban.

I. Az Egylet neve (*„czime"*) a kezdetben, 1884-ben felvett *„olvasó-egylet"*-től az 1930-as nyomtatott meghívóban szereplő *„Dávid Ferenc Ifjúsági Egyletig"* több változáson ment át. A névváltozás bizonyos külső kapcsolatfelvétel és befolyás eredményének tudható be. A kezdeti megnevezésben, sem az alapszabályban nem jelölték meg a tagok életkorát, tehát, hogy *„ifjusági"*, habár a célból lehet következtetni, hogy elsősorban az iskolából korán kikerült fiatalokat célozta meg. Talán ezt és más bizonytalanságot akart kiküszöbölni a vidéki egyletek irányvonalából az Unitárius Egyház központjában, Kolozsváron, a Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet vezetősége, amikor elkészítette működésének új irányát meghatározó szabályzattervezetét (1908), amelyet az Unitárius Közlöny népszerűsített. S talán nagyon gyorsan reagáltak erre a szentmiklósiak, mert 1908. január 17-én javaslatot tett, és január 21-én el is fogadták az új alapszabályt, amely már *„olvasó és ifjúsági egylet"*-nek nevezi a civil szervezetet. Az eddigi elnöki funkciót igazgatóinak nevezik, betöltője Darkó Lajos tanító lesz. A 16-21 éves ifjak művelésére, oktatására és nevelésére a Magyar Királyi Vallásügyi és Közoktatásügyi Minisztérium hivatalosan is felhívja a vallásfelekezetek központjainak figyelmét, hogy egységesítsék az egyleti mozgalmat (1911)[96]. 1925-ben és 1926-ban a nyomtatott táncmulatsági meghívón már *„A székelyszentmiklósi **Dávid Ferenc** Ifjúsági Egylet"* szerepel, mint rendező, de a jegyzőkönyv ekkor is röviden vagy megszokásból csak ifjúsági egyletnek nevezi magát, pedig már Erdély-szerte Boros György püspök szorgalmazására a felekezeti valláserkölcsi nevelés hangsúlyosabbá tétele érdekében nemcsak nevében, hanem tartalmában is átszervezték az ifjúsági-művelődési mozgalmat.

II. Az Egylet első alapszabálya tömören *„az általános míveltség... elterjesztését"* jelöli meg célul. Megvalósítási módként ajánlotta a kölcsönös önművelést, *„eszmecserélést"* az *„egymás között való terjesztés"* által. A

96. Gyerő D. i. m. 48.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

miniszteri és egyházközponti utasítások egészen részletesen és konkrétan megmondták, hogy az egylet tevékenység célja az iskolaköteles koron felüli fiatalok hazafias és valláserkölcsi szellemben való nevelése, valamint a szükséges gyakorlati-gazdasági ismeretek elsajátítatása és civilizált viselkedésre szoktatása az olyan foglalkozásokba és szórakozási formákba való bevonásuk által, amelyek távol tartják a fiatalokat a kocsmáktól és a kártyázástól. Az 1908-i alapszabály megvitatásakor az egyik hozzászóló kéri a gyűléseken való dohányzás eltiltását is. Az állami tervezet a felekezeti és politikai orientáltság kizárását követeli.

III. Az Egylet tagságának feltétele bizonyos életkor betöltése, az első alapszabályban. Lehet, azért nem kötötték szigorúan egy meghatározott életkorhoz, mert a kis faluban az Egylet volt az egyedüli lehetőség a még nem középkorúak összefogására, és a megfelelő létszámra is szükség volt a tevékenység sikeres megszervezéséhez, például dalárda és színjátszó kör működtetése alkalmával. Az évente újraalakuló egylet névsorában nem tüntették fel egyszer sem a tagok életkorát. Adatközlőinktől tudjuk, hogy a konfirmált (14 évet betöltött) ifjakat vették fel a szervezetbe.

Szentmiklós lakossága 1890-ben a következőképpen oszlott meg életkor és nemek szerint: 195-ből 101 férfi és 94 nő; 6 éven alul: 35, 6–14 közöttiek: 28, *15–19 közöttiek*: 35, 20–60 évesek: 77, 60 éven felüliek: 26 személy volt nyilvántartva. Az Egylet tagsága szempontjából a 15–19 évesek korosztály volt elsősorban a megcélzott. Tehát a fentiek szerint az a 30-35-ös létszám könnyűszerrel meggyőzhető volt a hivatalos belépésre, bevonható volt az Egyletbe. A tevékenység kiterjeszthető volt a 19 évet meghaladó korosztályra is. Az iskoláskorúakra nem számíthattak. 1894. január 11-i jkv.-i javaslatra határozat születik, hogy *„14 éven aluli növendékek, miután csak zavart okoznak a gyűlésbe ne járjanak"*. Pártoló tag megjelölés is létezett: a műsoros ünnepélyekre, bálokra tiszteletbeli meghívottként érkezett előkelő birtokosok, vezetők és értelmiségiek nevét külön felvezették az adományozott összeg bejegyzésével.

Kültag megnevezés is gyakori volt, azok számára, akik a szomszéd falvakból jártak, s iratkoztak az Egyletbe: Elekes Zsigmond (Siménfalváról), Molnár Mihály (feltehetően Tarcsafalváról), Fekete Károly és Szatmári Péter (Kedéből). Tudvalevőleg már saját falujukban is működött egylet. Miért jártak ide? Csak a tevékenység, a foglalkozási formák és tartalmak vonzották Szentmiklósra?

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A szolgalegények is beléptek az Egyletbe.[97] Varga János csak 10 krj tagsági díjat fizet, mert ő nem kölcsönöz könyvet (ti. nincs ideje az olvasásra, de az összejöveteleken való részvételt igényli.). Adatközlőm szerint nők is szerepelnek az Egylet tagjainak sorában: Molnár Anna, Bándi Zsuzsánna kültag, Göntz Károlyné kültag (papné), Szentannai Zsuzsánna, Farkas Zsuzsánna, Szederjessi tanítóné, akik különböző alkalmakkor szavalatokkal vagy énekszámokkal és színdarabszerepek vállalásával vettek részt az egyleti tevékenységben.

A tagok létszáma változó volt: 10-től 37-ig is felment a rendes tagok száma. A jegyzőkönyvek adatai szerint 15-25 tag jelent meg a gyűléseken. A tagsági díj 10-20 krj volt a rendes tagoknak, kültagoknak pedig 15-25 krj. Ez azonban változott évenként és a cél megkívánta igények szerint. A jelenlétet komolyan vették, és a hiányzókra pénzbüntetést rótták ki.

A tagság megvonása csak súlyos fegyelmi vétségek esetén volt kilátásba helyezve. Erre példát nem szolgáltattak a jegyzőkönyvek.[98]

---

97. Piros Imre ny. erdész, sz. 1919. Nyikómalomfalva. Emlékezik, hogy két nagybátyja szolgált a székelyszentmiklósi gazdáknál: Vári Ferencnél Piros Pál és Vári Dénesnél Andrási Ferenc. A szolgák szabadidejét nagyon tiszteletben tartották a gazdák. A harmincas években itt látott éltében először paradicsomot enni, és az örves sertést is itt ismerte meg.

98. A szent-milósi olvasó-egylet tagjai 1885-ben: Gálfalvi Sámuel lelkész, Gelei Vilmos tanító, Vári András, F Vári István, A Vári István, Vári Áron, Márton András, Farkas József, Sófalvi Dénes, Lukácsi Mihály, Lukácsi Mózes, Lukácsi János, Sófalvi Mihály, Tiboldi Zsigmond, Sófalvi András, Farkas Ferenc, Szentannai Mózes, ifj. Szentannai János, Tiboldi Elek, Molnár Mihály, Benke Lajos, Péterfi Sándor, Farkas Mózes, Tiboldi Mózes, Lukácsi Áron, Szentannai Dániel, Tiboldi Ferenc, Márton Mózes, Fekete Károly (kültag), Szentannai Ferenc, Simó Mihály, Szathmári Péter (kült.)
A Székelyszentmiklósi „Olvasó Egylet" 1914. január 10-én tartott „alakuló közgyűlésén", az Egylet tagjai: Tiszt. Göntz Károly lelkész úr, egyleti elnök, Márton András, Farkas József, könyvvizsgáló (ellenőr), L. Sófalvi Dénes, Tiboldi Elek, Lukácsi Áron, Józsa Pál, Lukácsi Ferenc, Farkas Domokos, Demeter Ferenc, Vári Mózes, Szentannai Sándor könyvvizsgáló (ellenőr), Vári Ferenc, Szentannai Dániel, Vári Mihály, Szentannai Mózes, Farkas Elek, Farkas János, Lukácsi József, Tiboldi Sándor könyvtárnok, Bálint Domokos, Szentannai Domokos, Tiboldi József, Tiboldi István egyleti jegyző, Vári Dénes, Farkas Lázár pénztárnok, Lukácsi Áron, Márton Dezső, Sófalvi János, Tiboldi Dénes, Farkas Péter, Szentannai Dénes, Tiboldi Mihály, Lukácsi Mózes, Darkó Lajos tanító úr, Sófalvi Dénes, könyvvizsgáló (ellenőr), Szentannai Ferenc

[Erdélyi Magyar Adatbank]

IV. Az Egylet tagjainak munkássága

Az önművelés érdekében szavalatokat vállaltak minden összejövetel alkalmával, amelyeknek megtartását nagyon komolyan vették mind a jelentkezők, mind a hallgatók. A választott versek statisztikája igazolni látszik a dolgozatunk elején tett kijelentésünket, miszerint az egyleti tevékenység tartalmi szempontból a negyvennyolcas irodalom népszerűsítését és a hazafias szellemben való nevelést igyekezett szolgálni. A kimutatás élén Petőfi Sándor vezet 80 költeményével, ezt követően Arany János 11, Vörösmarty Mihály 8, Tompa Mihály 5, Bajza József 3, Berzsenyi Dániel 2, Gyulai Pál, Czuczor Gergely, Kölcsey Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály egy-egy versével szerepel. Nem hiányoznak az erdélyiek sem, pl. Szász Károly, sőt az Udvarhely környéki Fekete Mihály vagy a nyikómenti Tarcsafalvi Albert költők versei sem. Jelen vannak a népballadák és a humoros népi versek is a repertoárban.

A prózai művek felolvasásának listáján Jókai Mór elbeszélései és regényei vezetnek. A korabeli irodalmi lapok és füzetek írásai gyakran szerepelnek, amíg meg nem érkeznek az értékes és hozzáférhető színvonalas könyvek. Álljon itt az 1885. január 7-i gyűlésen elfogadott könyvmegrendelés listájából (a kolozsvári Stein J. könyvkereskedő által felajánlottakból) néhány:

Petőfi Sándor összes költeményei – 1Frt. 50 krj
Tréfás versek gyűjteménye (Győrffy István) 50 krj
Jósika Miklós: Zólyomi. Regény 50 krj
Jókai Mór: Sonkolyi Gergely 40 krj
Jókai Mór: A kalóz király 40 krj
Jókai Mór: A Petki Farkas lányai 40 krj
Jókai Mór: Regék 40 krj
Jókai Mór: Koronát szerelemért 40 krj

Összesen 25 db könyvet és egy Képes Néplapot rendeltek a műsoros népünnepély 22 Frt 61 krj bevételéből, amelyből 10 Frt-t letettek az Egylet alaptőkéjéhez. 10 könyvet adományozott Lukácsi János tag és 2 könyvet még Gellei Vilmos tanító. 1992. február 6-án 35 db könyv szerepel az Egylet leltárában. Megrendelték a Tolnai Világlapját, a Politikai Újdonságot, a Világ Krónikát, az Unitárius Közlönyt, valamint olvasták és hasznosították az évente kiadott unitárius könyvnaptárakat, az ún. kalendáriumokat.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kik szavaltak? Felfedezhető néhány azonos név, de ösztönöztek minden tagot, hogy alkalmassá váljon majd mindenki az önálló szereplésre, a helyes kiejtés gyakorlására, az önreprezentálás és a tehetsége kibontakoztatására. A szavalás a színdarabokban való szerepvállalás előszobája volt. Kialakult lassan a kritikai és önkritikai érzékük, s a kiválasztott új színdarab szereposztásakor tudták, hogy ki milyen szerepre alkalmas, illetve ki az, aki a darab sikere érdekében a legjobbat tudja adni.

A színjátszás mozgatta meg a legalaposabban az Egyletet és a kis falu lakosságát is. Minden farsangra egy nagy színmű bemutatásával készültek. Ezekre meghívták a vidék előkelőségeit, rokonokat, barátokat és a szomszédos egyletek érdeklődő fiatalságát. Év közben még sor került egyfelvonásosok, bohózatok, rövid vidám jelenetek és monológok bemutatására is. A korabeli divatos népszínművek bemutatása hozta a legnagyobb sikert. Felsorolok belőlük néhányat:

1908. március 3-án Géczy István: Gyimesi vadvirág,

1922. április 4-én Gerő Károly: Kis madaram,

1923. február 16-án Tóth Ede: A falu rossza,

1925. január 18-án Tóth Ede: A tolonc,

1926. február 21-én egyfelvonásos vígjátékok: A végrehajtó, Táncos Feri fogsága,

1928. február 26-án Péterfy Gyula: Piros rózsa, fehér rózsa,

1929. március 3-án Guthi Soma és Rákosi Viktor: Tartalékos férj,

1930. február 22-én Molnár Ferenc: Doktor úr című darabja.

Az Egylet tevékenységében fontos szerepet töltött be a Dalkör. Az éneklés öröme életkedvvel töltötte el a résztvevőket, és a hazafias és vallási érzéseket művelő, legközvetlenebbül ható eszköze lett. A közösségi szellem megteremtőjének és az Egylet fő mozgósító erejének bizonyult a dalárda. Az egyleti tagság egyben dalköri tagságot is jelentett. Karmestere a kántortanító. Szólóének-tanulás és egyéni énekszámok bemutatása is szerepelt az egyleti összejöveteleken. Minden kedden este dalkört tartanak, amelyről nem szívesen hiányzott egy ifjú sem. 1914. január 22-én Darkó Lajos tanító két szólamra betanította a Himnuszt és a Szózatot. A műsoros esten bemutatta a dalkör a következőket: Mátra hegye... c. népdalt (2 szólamú), Krasznahorka büszke vára, Pusztán, Nem bánom, hogy elhagytál, A toronyban delet harangoznak, Rákóczy kesergő, Balogh Ádám nótáját és más dalokat. A népszínművek betétdalait mindannyian megtanulták, a szerepeket is hasonlóképpen. Nem okozott különös gondot egy-egy szereplő betegség miatti kiesése, mert mindjárt került egy beugró, aki helyettesíteni tudta. A jegyzőkönyvek őrzik a női énekesek és dalköri kültagok nevét is.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az 1908-as előadásra hívó lapot aláírták: Darkó Gizi, Lukácsi Juliánna és Ida. Megtaláljuk Szentannai Juliánna, Szentannai Ida, Deák Zsuzsánna, Sófalvi Juliánna és Eszter nevét is a dalkörösök és az énekes színdarabok szereplői között. Kiváló szereplőként emlegetik Tiboldi Bandi komikust, id. és ifj. Szentannai Sándort. A jegyző, Tiboldi István gyönyörű írása és pontos fogalmazása 1909–1930 között értékes dokumentumai az Egyletnek. Szavalatokkal, szólóénekekkel és monológok előadásával szerepel. (A fél évszázaddal korábban, 1793–1880 között élt Tiboldi Istvánt, a Szentgericéről nyugdíjba hazakényszerített népköltőt, anekdotagyűjtőt, pomológust, néptanítót juttatja eszünkbe). A hangszeres zene is helyet kap a műsorokon, a harmóniumvásárlás után Szederjesi József kántortanító, egyleti jegyző szóló- és kardalokat tanít be harmónium kísérettel.

Az általános műveltséget terjesztő és tudománynépszerűsítő előadások megtartása és hallgatása a köri tagsággal járt. Felolvasást tartott az Alkoholról Sófalvi Dénes egyleti tag, Egészségvédelmi tanácsokat ismertet Göntz Károly lelkész, előadásokat hallgattak meg a balesetek alkalmával szükséges elsősegélynyújtásról, az agyról és az idegbetegségekről, a veszettségről; Darkó tanító úr beszélt a babonák káros hatásáról és az igazi orvoslásról, tűzvédelmi ismeretekre tanították, számoló esteket tartottak a gazdálkodás jövedelmezőségének a kiszámítása, ellenőrzése érdekében. A világegyetemmel kapcsolatos ismeretekből is jut a hallgatóknak: Az üstökösök, Laknak-e a Holdon?, A technika világából: A repülő ember címmel, illetve a történelemből: Deák Ferenc és mások.

Az ünnepélyek műsorának előkészítése, megszervezése és levezetése az egyleti élet kiemelkedő eseményei közé tartozott. Különös hangsúlyt nyertek a hazafias szellemben való nevelés szempontjából a március 15-i ünnepélyek. Az 1914. február 26-án tartott gyűlésen hangzott el L. Sófalvi Dénes egylettag ez irányú javaslata: *„... mivel Március 15-dike, nemzeti ünnep és épen vasárnapra esik, rendezzen az egylet erre a napra egy lélekemelő és a nagy nap jelentőségének megfelelő szép ünnepélyt, hogy a már úgyis kialvó félben lévő hazafias lelkesedést mindnyájunk kebelében felújítsuk."* A határozat szerint a táncmulatsággal egybekötött ünnepélyt a következő műsorszámokkal teszik emlékezetessé:

„Nyitányul hazafias éneket énekel a dalkör, vezényel Darkó Lajos tanító,
Ima: Göntz Károly unit. lelkész, egyleti elnök,
Hazafias szavalat: L. Sófalvi Dénes egylettag,
– „ – „ – „: Tiboldi István egyleti jegyző,
Hazafias ének,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Hazafias beszéd: Göntz K. tiszteletes,
Hazafias ének,
Hazafias szavalat: Szentannai Sándor egyl. t.,
Hazafias szavalat: Farkas Péter egyl. t.,
Hazafias ének."

Sajnos az 1914-es évből a március 12-i gyűlés jegyzőkönyve az utolsó, és a következő már csak az 1921. december 21-én tartott gyűlésről szól. Így nem tudjuk, hogy melyek voltak azok a hazafias dalok és versek, amelyeket előadtak. A két gyűlés közt lezajlott az első világháború, amelynek nyomait nem az Egylet jegyzőkönyvei, hanem a székely-magyar nép tragikus történelme őrzi kitörülhetetlenül. Hasonló pangás állt be az egyleti tevékenységbe a második világháború végén 1944-45- ben is.

Az Egyletnek az egész falu lakosságát mozgósító, sőt a vidékre is kiterjedő kulturális rendezvényeiből már említettem a nemzeti-hazafias jellegű, március 15-i ünnepélyeket, de az egyházi-vallásos jellegű, lelkészbeiktatási és Dávid Ferenc halála évfordulóján tartott ünnepélyekről nem esett szó. Bensőséges és családias jellegűek voltak a *„kosaras táncvigalmaknak"*, ahol a házastársak, komák, barátok és rokonok élettársaikkal együtt jelentek meg, és a kosarakban hazulról hozott ételek-italok fogyasztása közben énekeltek és táncoltak. Természetes, hogy a színdarabos bálokat, az úgynevezett táncvigalmakat, táncmulatságokat a farsang végén tartották. Erre az egész egyleti tagság készült, és részt is vett velük együtt a falu és a vidék művelődni, szórakozni vágyó lakossága. Ezeknek a *„színelőadással egybekötött táncvigalmaknak"* az előkészítésére és levezetésére bizottságot küldött ki az Egylet. Például az 1892. február 12-i *„táncvigalomra"* rendezőknek Farkas Mózes, Szentannai Mózes, Márton András, Vári Eszter, Szentannai Zsuzsánna és Tiboldi Márta voltak megválasztva. Pénzszedéshez Farkas Józsefet és ellenjegyezni Sófalvi Dénest tették. Muzsikásfogadók Farkas József és Ferenc voltak. A *„hegedüsöknek"* ebédet adtak Farkas Mózes, vacsorát Tiboldi Márta, másnap *„frustokot"* Tiboldi Elek. A következő egyleti összejövetelen pénztári vizsgálatról és a kiadás – bevétel egyenlegéről beszámoltatták a pénztárnokot, majd elhatározták, hogy a jövedelmet mire fordítják.

V. Az Egylet állandó *„tisztviselői"* az 1884-es megalakuláskor lefektetett alapszabály szerint: elnök, jegyző, pénztárnok, könyvtárnok és könyvvizsgáló ellenőrök, alkalmilag megválasztották a rendezvény szervezőit, akik időleges feladatokat kaptak. Az 1908-as miniszteri rendeletre történt újraalakuláskor nem elnököt, hanem igazgatót választottak és ez az iskola

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tanítója kellett, hogy legyen. Jelen esetben Darkó Lajos vállalta el ezt a tisztséget.[99]

VI. Az Egylet vagyonát a tagsági díjak, büntetések, adományok és a rendezvényekből megvalósított jövedelem képezte. Ezek forgatásából (kölcsönzés kamatra) még befolyt összegekkel gazdálkodott az Egylet. A könyv- és újságmegrendelésekről már beszéltünk mindjárt a megalakulás évében, de még 1930-ban is vásárolnak könyvet, és végeztetnek újraköttetést. Az iskolának a teremhasználatért bérleti és fűtési díjat fizettek. A pet-

---

99. A Székelyszentmiklósi Olvasó (és Ifjúsági, majd Dávid Ferenc) Egylet tisztségviselői:

Dátum	Elnök (igazgató)	Jegyző	Pénztárnok	Könyvtárnok
1884. 12. 12	Gálfalvi Sámuel unit. lelkész	Gelei Vilmos tanító	Farkas József	Gelei Vilmos
1885. 11. 18.	Gelei Vilmos	Vári András	–„–„–" -	–„–„–„-
1887. 12. 19.	Göntz Károly unit. lelkész	–„–„-	Sófalvi Dénes	Darkó Lajos tanító
1890. 11.08.	Darkó Lajos tanító	Sófalvi Dénes	Farkas Ferenc	Darkó Lajos
1992	-„–„-	–„–„-	Farkas József	–„–„-
1893	-„–„-	–„–„-	–„–„–„	–„–„-
1894	-„–„-	Márton András	Farkas József	-„–„-
1896	-„–„-	Vári Dénes	Farkas Mózes	-„–„-
1898	-„–„-	-„–„-	-„–„-	-„–„-
1899	-„–„-	Sófalvi Dénes	-„–„-	-„–„-
1900	-„–„-	Tiboldi András	Tiboldi Sándor	-„–„-
1908.01. 17.	Darkó Lajos igazgató, Sófalvi Dénes elnök	Farkas Elek	Vári Mihály	Tiboldi Sándor
1809	Darkó Lajos	Tiboldi István	Farkas Domokos	-„–„-
1914.01. 10.	Göntz Károly	-„–„-	Farkas Lázár	-„–„-
1921. 12. 23.	Szederjesi József állami tanító	-„–„-	-„–„-	-„–„-
1922–1925	-„–„-	-„–„-	-„–„-	-„–„-
1928	-„–„-	-„–„-	Ifj. Márton András	„–„-
1929	-„–„-	Lukácsi Elek	Ifj. Tiboldi S.	-„–„-
1930	Szederjesi József	Lukácsi Elek	Ifj. Tiboldi S.	-„–„-

Ellenőrök:
1884-ben: F. Vári István, Sófalvi András, Márton András, Lukácsi János;
1885-ben: Lukácsi János, Sófalvi Dénes, Vári András;
1892-ben: Lukácsi János, Farkas Ferenc, Sófalvi András;
1896-1900: Lukácsi János, Farkas Ferenc, Sófalvi András, Farkas József

[Erdélyi Magyar Adatbank]

róleumlámpák (világítás) üzemeltetése is pénzbe került. A könyvtári könyvek javítása is pénzbe került. Könyvszekrényt rendeltek a könyvtári könyvek megőrzése érdekében 1908-ban a siménfalvi Józsa József asztalosnál 24 koronáért. Már 1909-ben felvetődött egy *„otthon"* gondolata, amelynek létesítésére alapítványt tesznek. 1922-ben újra *„Köz-otthon alap létesül"*. Közben fűtőkályhát, színpadi függönyt vásárolnak. 1922-től két alkalommal is szerepel a bejegyzés, hogy az énekeket harmóniumon kísérte Szederjesi József tanító. Nyilvánvaló, hogy az Egylet az első világháború utáni zűrzavarban elveszítette azokat a jegyzőkönyveket, amelyekben a harmóniumvásárlásról volt szó, de a vagyontárgy létezett, és sikerrel használták. 1925. januárjában felavatták a *„Tánc Terem, Ifjuságí Otthont"*, erről az ünnepélyről a január 22-i jegyzőkönyv tesz említést.

Karitatív tevékenység is folyt. Az 1922. április 4-i rendezvény jövedelmét a hadiárváknak ajánlották fel. 1886. február 3-án befolyt 3 Frt. 56 krj. összeget a Keresztúri Középtanoda javára adományozták. 1898-ban az Eklézsia (Unitárius Egyházközség) gondnokának orgonajavításra 46 Korona 86 fillért kölcsönöztek.

Működött egy, a tagságot megsegítő kölcsönpénztár-féleség. Természetesen kedvezményes feltételek mellett jutottak hozzá a tagok az igényelt összeghez. Például:

Farkas József az 1885. március 11-én felvett 27 Frt-ért 30 Frt-ot fizet vissza november 1-jén,

1885. november 2-án árverésen adták kölcsön a több kamatot ígérő Sófalvi Mihálynak a 10 Frt 62 krj-t,

1898 január 5-én Darkó Lajos tanítónak 10 Forintot kölcsönöz az Egylet 8%-os kamatra,

1899. március 31-én *„a tagoknak kiadva"* 10 Frt 53 krj,

1908. január 5-én 46 Korona (összvagyon) kiadva.

Büntetést fizettek az idejében vissza nem hozott könyvekért: 1886-ban 2 Frt-ot Vári András és Szentannai Ferenc, igazolatlan hiányzásért az alapszabály által előírt büntetés alkalmazására nem került sor, mert a tagok igyekeztek utólag igazolni távolmaradásukat a következő gyűlés alkalmával.

A műsoros táncmulatságok belépti díjai változóak voltak évenként és a jövedelem előre meghatározott felhasználásának megfelelően is:

1888. január 17-én a táncvigalom belépti díját 10 krj-ban határozták meg, és 3 Frt-ot fizetett Sófalvi Mihály muzsikásfogadó a zenészeknek, *„hegedüsöknek"*,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

az 1894. január 21-i kosaras táncvigalom alkalmával: egyedüli személy számára 15 krj, családnak 20 krj, +1 családtag esetében 10 krj volt a belépti díj,

1925. január 18-án a színelőadással egybekötött táncmulatságra a belépti díjak: I. ülőhely 30 Leu, II. ülőhely 25 Leu, állóhely 20 Leu,

az 1926. február 21-én műsorral egybekötött táncmulatságra a belépti díj: I. hely 35 Leu, II. hely 30 Leu, állóhely 20 Leu,

az 1928. február 26-i, színielőadással egybekötött jótékony célú táncmulatságra I. hely 35 Leu, II. hely 30 Leu, állóhely 25 Leu,

1929. március 3-án I. hely 40 L., II. hely 35 L., állóhely 25 L.,

1930. február 22-én I. hely 40 L., II. hely 30 L., állóhely 20 L.

Az előadások tiszta jövedelmét és a tagsági díjak összegét érdemes megvizsgálni:

1885. január 7-én az *„ünnepély jövedelme és tagsági díj"*: 29 Frt 73 krj,

1898. évi pénztári készlet: 16 Frt. 79 krj,

1908. február 16-i bál tiszta jövedelme 44,50 Korona,

1908. évi tiszta maradvány 10 Korona,

1909. február 7-i tiszta maradvány 38 Korona 66 Fillér,

1911. február 12-i mulatságon megmaradt 45 Korona 76 Fillér,

1922. április 2-án megvalósított bevétel 1592, 25 Lei,

1923. március 18-i műsoros bál bevétele 1262,65 Lei,

1925. I. 22-i Dávid Ferenc Ifjúsági Otthon felavatási ünnepélyének jövedelme: 6214, 50 Lei

1926. II. 21-i műsoros táncmulatság jövedelme: 3786 Lei,

1928. II. 26-i műsoros táncmulatság jövedelme 4505, 85 Lei, évi összbevétel 14186, 85 Lei,

1929. III. 3-án műsoros táncmulatság jövedelme 1896,70 Lei, évi összbevétel 2499,70 Lei

1930. február 22-i műsoros táncmulatság jövedelme 3642 Lei, évi összbevétel 6472,70 Lei.

A pénztári helyzetről a könyvvizsgálók havonta jelentést tettek, ezt az Egylet soron következő gyűlésén megvitatták, és elfogadták.

VII. Az Egylet tagjai ősztől tavaszig, a mezőgazdasági mezei munkák szünetelése alatti szezonban hetente kétszer-háromszor találkoztak. 1908-ban szerdán és pénteken, 1914-ben kedden és csütörtökön, 1921-ben kedden és pénteken este voltak az egyleti összejövetelek. Kedd este dalkört tartottak. A nagy színdarabok megtanulása idején majdnem minden este találkoztak.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A rendes gyűlések megszokott napirendje a következőképen alakult: 1. elnöki megnyitó, 2. az előző ülés jegyzőkönyvének meghallgatása és jóváhagyása, 3. a jelenlét tisztázása, 4. Javaslatok a következő időszak akcióira, 4. Különböző tárgyú előadások, szépirodalmi művek részleteinek felolvasása, 5. A vállalt szavalatok, énekszámok bemutatása, 6. Vállalások a következő összejövetelre: szavalatok, ének és előadások. Havonta vagy szezon végén pénzügyi és gazdasági jellegű megbeszélések is sorra kerültek. Ezek a gyűlések egyfelől a civil szervezet önvezetési, másfelől az önművelés magasiskolái voltak. A bátortalan és szokatlan ifjak teret kaptak arra, hogy megszólaljanak, véleményt mondjanak és megtanuljanak jegyzőkönyvet írni.

Epilógus. Az Egylet az utókor emlékezetében úgy él, mint egy hősi korszak, amikor elindultak a szentmiklósiak az önművelődés útján. Az elődök iránti tisztelet vezette Szentannai Mózes tanárt, amikor terjedelmes dolgozatban felmérte a Nyikómente ezredvégi helyzetét, és szülőfalujában felkutatta a második világháború alkalmával el nem pusztított írásos emlékeket, hogy azokat a kallódástól megóvja, mint például a hajdani Egylet jegyzőkönyveit, és azokat unokaöccsével, dr. Szentannai Dénessel lefénymásoltassa, és beköttesse. Nem ok nélkül, mert szüleik és nagyszüleik az egykori Egylet tevékeny tagjai voltak.

Megpróbáltam emberközelbe hozni a múltat, ezért kerestem fel a Szentmiklósról elszármazottakat, hogy valljanak elődeikről és önmagukról. Farkas Dénes földművest egykori hajlékában, mint nyaraló vendéget találtam, mert a teleket fiánál, ifj. Farkas Dénes unitárius lelkésznél, Kolozson, és lányánál, özv. Csongvai Attila unitárius lelkészné szentgericei otthonában tölti. [100]A családi és falusi élő krónikából tudja, hogy a nagyapja, Farkas József (3. sz. az 1914-es egyleti tagsági listán) tevékenyen részt vett az Egylet munkájában. Hasonlóképpen Farkas Jánosról (18. sz. a listán, Farkas Albert tanító apjáról) és testvéréről, Elekről (17. sz.), hallotta, hogy egyleti tagok voltak, az utóbbi jegyző is volt. A 21. sz. alattit, Bálint Domokost a Bálint Dezső nagyapjával azonosítja. Dénes bácsi felidézi a saját első fellépését A vén bakancsos és a fia, a huszár című színdarabban, amelyben cigány szerepet kapott. Jó komikus volt, abban az időben Tiboldi Bandi és ifj. Szentannai Sándor, az idős Szentannai Sándor is kiváló sze-

100. id. Farkas Dénes sz. 1918 nov. 22. Székelyszentmiklós 9. sz. unitárius, földműves, VII. o.-t végzett, abszolvált, a falujában többször volt világi és egyházi vezető;

[Erdélyi Magyar Adatbank]

replő volt. Élettársa, sz. Szentannai Julianna[101] elmondja, hogy édesapja Szentannai Sándor (12. sz.) egyleti vezetői tisztséget töltött be, és nagybátyja, Szentannai Dániel (14. sz.) is tagja volt 1914-ben az Egyletnek. Juliánna néni édesanyja, Sófalvi Eszter és az ő unokatestvérei mind szerepet vállaltak az akkor betanult színdarabokban. Nosztalgiával idézi, hogy *„még énekeltem is abban a darabban"*. Lídia szerepét alakította, de már nem jut eszébe a mű pontos címe. Jakab Gáspárné, Szentannai Ida (Jakab Zoltánnak, aki az ötvenes-hatvanas években Nagykadácsban volt tanító, az ő édesanyja) aki a Piros rózsa, fehér rózsa című színdarabban és még sok szerepben remekelt akkor. Id. Szentannai Sándor szépen énekelt.

Lukácsi Domokos ny. tanárt a jegyzőkönyvekben előforduló Lukácsiak felől kérdeztem. Az Egylet számára 10 db könyvet adományozó Jánosról (1885) azt állítja, hogy a gyermektelen család örökbe fogadta Sófalvi Dénest, akinek a nevét L. Sófalvi Dénes alakban nagyon sokat olvastuk: mint aktív egylettag az Egylet vezetőségének az élén állt, jegyző, pénztárnok, ellenőr és 1908-ban elnök. Lukácsi Domokos édesanyja, Farkas Zsuzsanna szenvedélyes olvasója volt az Egylet könyvtárának. Szépen énekelt, és a dalkör tagja volt. Lukácsi Julianna, apai nagynénje is tevékenykedett kültagként az Egyletben. Farkas Albert tanító kollégát és kortársát emlegeti, akinek a nevét mi is több egyleti rendezvény kapcsán felfedeztük a dokumentumokban. Feltehetően tanulmányai megszakítása közbeni télidőben, amikor otthon volt a szülőfaluban, akkor vállalt megbízatásokat és szerepet az Egylet tevékenységében. Farkas Albert (Farkas Árpád költő édesapja) szép néprajzi monográfiával adózott a szülőfalunak (Farkas Albert: Szülőfalum, Székelyszentmiklós. Sepsiszentgyörgy, 2003). Lukácsi Domokos Szederjesi tanító feleségére és Göntz nejére és pap lányára emlékezik, akik bekapcsolódtak, és segítették az Egylet művelődési és nevelő tevékenységét. A kortársak közül Lukácsi Mózest említi, aki diákként és lelkészként is az Egylet ügyét szolgálta. Bálint Dezső tanító (1929–2006) Visszaemlékezéseit (kézirat a család tulajdonában) megerősíti azzal az észrevételével, hogy tud arról, mert a második világháború végén hadifogságban szenvedő apja helyett a gazdaság gondjainak viselése miatt otthon rekedt diák az apja szabadulásáig együtt élte a falu fiataljainak téli szezonját, s mint az Egylet könyvtárosa tevékenykedett.

Külön kérdés volt a Tiboldiakról való tájékozódásom. A húszas években az Egylet gyönyörű kézírással vezetett jegyzőkönyveinek szerzője,

---

101. Farkas Dénesné, sz. Szentannai Julianna, 1920. június 1-jén (mh. 2004 V. 29.) VII. osztályt végzett, unitárius vallású, háziasszony

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Tiboldi István nem azonos a Szentmiklós hírnevét megalapozó, azonos nevű elődével. Lukácsi Domokos szerint a népköltőnek nem maradtak utódai. Tiboldi István pomológus és néptanító (1793–1880) az egyleti mozgalom kibontakozása előtt került haza Szentgericéről. Élete végéig szülőfalujában és Kis- meg Nagykedében tanítóskodott, a néphagyományokat ápolta és a gyümölcsnemesítést gyakorolta. Az Egylet jegyzőjéről tudjuk, hogy nem a módosabb ág leszármazottai voltak, sem István, sem Sándor. Tiboldi István olvasottságához társult zenei tehetsége is. Lukácsi tanító úr Kadácsban rendezett egy hazafias ünnepélyt, amelyen a meghívott Tiboldi István Rákóczi-dalok tárogatón való előadásával gyönyörködtette a közönséget.

Lukácsi Ferenc, a Domokos édesapja egyleti tagként szerepel (8. sz.). Kiváló gazdaember volt. Nyilván az egyleti gazdasági előadások és megbeszélések hatására társaival, Márton Andrással, Szentannai Mózessel és Vári Mihállyal elsők voltak a nyikómenti gazdák közt, akik az ipari növények: cukorrépa, lenn, napraforgó és a takarmánynövények termesztésére korán rátértek. A Székelykeresztúri Vajgyár létesítése után (1937) jól tejelő tehénfajtákat honosítottak meg.

Vári Mihály ökörhizlalással is megpróbálkozott, de a Rozman-panama áldozata lett, és egész vagyona ráment, úgy, hogy a faluból is el kellett költöznie, egy kedei szegényes házikóban húzta meg magát. Szentmiklóson a gazdálkodási mód is fokozatosan korszerűsödött. A kettős vetésforgóról áttérték a hármas, a négyes és a szabad vetésforgóra is, amint azt a piaci igények (az ipari növények, a tej, tojás és a hús értékesítése) megkívánták. Ennek következtében a civilizációs szint is emelkedett. A vidéken egyedülálló, 991 méter hosszúságú vízvezetéket létesítettek. Vasárnap délután a faluközpontban nagy érdeklődéssel hallgatták a pihenő gazdák az ablakba helyezett egyetlen telepes rádió Budapestről sugárzott műsorát. A bevezetőnkben említettük, hogy a szentmiklósiak 37%-a közép- vagy felsőfokú iskolát végzett, az országban vagy a világban gyarapították a székely nép hírnevét, de akik otthon maradtak, azok sem ragadtak le a sárba, a maguk rendjén a vidék gazdasági és művelődési életének élvonalába verekedték magukat. [102]

---

102. Lukácsi Domokos sz. 1917. március 7-én, Székelyszentmiklóson, és 1938-ban szerzett tanítói oklevelet a székelykeresztúri román tanítóképzőben. Nagykadácsban volt tanító, az 1950-es években Udvarhely rajoni tanfelügyelő, az 1670-ben kiadott nemesi oklevél szerint Szentmiklóson törzsgyökeres család a Lukácsi

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

III. A népi jogszokások HOZOMÁNYLEVÉL, PEREFERNUM KÉSZÍTÉSÉNEK HAGYOMÁNYA A NYIKÓMENTÉN

A népi jogszokások egyike a hozománylevél készítésének hagyománya. Ez szerves része a lakodalmi szokásnak, annak egy meghatározott mozzanatában születik meg, és rögzíti a lányt elbocsátó család jogi viszonyát az új családhoz és az ifjú házasok jogi-gazdasági helyzetét.

1. 1 A perefernum szó etimológiája

1. Hozomány – dos[103]

2. Dos (dotis) s. f. – 1. zestre – hozomány, 2. dar – ajándék, calitate – minőség, tulajdonság, merit – érdem[104]

1. 2. A hozomány jogtörténeti és néprajzi meghatározása

– hozomány-móring; dotă, zestre; Mitgift. 1863: *„A kül-magyar utzai... házak és telkek nőm hozománya lévén, a mennyiben nékem abban, két harmadom van, tehát az egész két telket teljes tulajdoni és szabad rendelkezési joggal hagyom Nőm Konnerth Ers'ébethnek (Kv; Végr.).”*[105]

– *„(hozományként / örökségként) hoz/visz magával vmt; a aduce / duce ceva (ca zestre/ moştenire); etw. (als Mitgift / Erbe) mit sich bringen...”1573: Dorko azzon Zep Martonne Azt vallia hogi Twgia Mindent valamit Apatinenak az Annya hozott volt mykor darochy Matiashoz Ment... Mindeneket ely vit Apathine (Kv; Tjk III/3. 157)... 1785: Vagyon nékem elég miből főzzen, ne hánnya nékem mit hozott (Mv; Dlev. 4. XXXVI. –Ti. a férjnek a feleség).”*[106]

---

103. Magyar–latin Szótár, Burián János, Franklin Kiadó, Budapest, 1907. 210.
104. Dicţionar Român–Maghiar, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1962. 235
105. Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár V. Akadémiai Kiadó, Budapest, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1993. 322.
106. Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár V. Akadémiai Kiadó, Budapest, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1993. 310. 12.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 3. A hozomány családjogi meghatározása.

– *„dos"* (amelyből a *„dotalitium"* szó ered) és az ajándék, meg a jegyajándék egymástól nagyon különböznek, mi mégis, a kifejezés összezavarásával, a hitbért és ajándékot egybevéve *„dotalitiumnak"*, vagy csakis *„dos"*-nak, azaz hitbérnek mondjuk. S ez nem egyéb, mint a feleségnek szüzessége vesztéséért és elhálásáért a férj javaiból adnak. [107]

– *„Jegyajándéknak pedig mindazokat az ingó javakat nevezzük, amelyeket a férj vagy a szülők vagy az atyafiak vagy bárki más a menyegző vagy az eljegyzés avagy a kézfogás szertartásának idején adnak a nőnek"..."a férjnek gyermekek hátrahagyása nélkül történt halálával a mennyasszony vagyis felesége részére... azokat ki kell adni"..."ha az asszony a férje iránti hűségét megszegvén, házasságtörést követ el... utóbb elválás következik be, hitbérét elveszti, nem jegyajándékát..."* [108]

1. 4. A hozomány néprajztudományi meghatározása

– *„hozomány, allatura (lat.): általában minden (ingó vagy ingatlan) vagyon, amelyet a nő hoz a házasságba a könnyebb megélhetés érdekében. Feudális jogunk szerint csak az az ősi ingó jószág volt hozomány, amelyet a nő a fivéreivel vagy a szüleivel való osztozkodáskor kapott, vagy maga keresett és férjének átadott. Helyi formái, ill. nevei voltak: – kelengye (Kalotaszeg), parafernum (Székelyföld), menyasszonyi ágy vagy menyasszony ládája, – láda, tehát azok a tárgyak képezték a hozomány tárgyát, amelyeket a menyasszony ezekben kapott, kiházasítás, stafirung stb. Kezdetben, néhol századunkig, nem az ágy tartozott a hozományhoz, hanem az ágynak nevezett ágynemű."* [109]

„A leány hozománya... talán, jelképes az, hogy a leány kelengyéje az, ami a lakást otthonossá teszi: bútor, ágynemű stb. ... Amikor a leány férjhez ment, leltárt készítettek a házasságba vitt ingóságokról. A leltárt vagy a menyasszony apja készítette, vagy egy írástudó rokont kért fel erre, és a vőlegény két tanú jelenlétében aláírta. Ez azért történt, hogy ha a házastársak a későbbiek során nem tudtak volna együtt élni, akkor becsületesen

---

107. Dr. Márkus György: Magyar Magánjog, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1906. I. 309

108. Dr. Márkus György: Magyar Magánjog, Grill Károly Könyvkiadó vállalata, Budapest, 1906. I. 290

109. Magyar Néprajzi Lexikon, Főszerkesztő: Ortutay Gyula, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 590

[Erdélyi Magyar Adatbank]

osztozzanak meg, illetve a váláskor a fiatalasszony visszakaphassa a házasságbavittértékeit."[110]

– *A perefernum* szót népi-nemzeti örökség/hagyomány ápolása értelemben használják ma is az alsónyikómentiek, amikor a jeles kezdeményezést folytatják. A perefernum névvel az örökségbe kapott értékeink megőrzésére buzdítják a vidék ifjúságát.

– *„perefernum-vetélkedőt"*, honismereti versenyt rendeztek a nyikómenti Siménfalván H. Szabó Gyula helybeli tanár vezetésével a végzős VIII. osztályos tanulók részére 1976-ban.[111]

1. 5. A hozománylevél megírása

A két család első döntéshozó találkozása alkalmával, *kikéréskor* történt a hozománylevél megírása. Az egyezséget rögzítő dokumentum magániratnak számított, amelyet az igényes szerkesztés hivatalos rangra is tudott emelni, adott esetben.

Szentléleki mai gyakorlat az, hogy a lakodalmat (hivatalos állami és egyházi esküvőt) megelőző eljegyzéskor a közvetlen család tagjai: szülők és testvérek, valamint a meghívottak: édeskeresztszülők (akik a keresztvíz alá tartották), bérmakeresztszülők (akik majd a lakodalomban násznagyok lesznek) és az unokatestvérek (akik vőfélyek és koszorúslányok lesznek) vagy a legközelebbi rokonok, barátok, munkatársak, esetleg szomszédok (akik közül kikerül majd a szószóló) ajándékot adnak (használati vagy emléktárgyat, újabban pénzösszeget), amelyet *jegyajándéknak* tekintenek (nem azonos a lakodalmi ajándékkal). Csak azért rögzítik írásban, hogy alkalomadtán az új pár viszonozza az őket megajándékozóknak. A *lakodalmi ajándék* feljegyzése hasonló célból történik. Ezek nem képezik a leány külön kapott vagy szerzett hozományát, tehát nem csak a leányé, hanem közös vagyonként tekintendő.

A hozományvitel szokására nem emlékeznek Szentléleken, hogy valamikor gyakorolták, azt a Tájházunkban összegyűjtött szép számú festett és faragott hozományos ládáink és vetett ágyaink bizonyítják. A legrégibb 1750-ből és a legújabb 1892-ből való. Régi emlék, hogy a pencelasszonyok kísérték a hozományt vivő ökrös szekeret, amelyiken szállították a vetett

110. Nagy Ödön: Népi joghagyományok Havadon. In Néprajzi Látóhatár, II. évf., 1993/4. sz. 22-23.

111. Ki volt Tiboldi Márton? Oláh István riportja a Hargita megyei újság IX. évf. 147. (2156) számában

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ágyat és a tulipános ládát. A pencelasszonyok a fiatalok összeszerzői voltak, és ilyenkor jól mulattak a sikeres házasság áldomásán.

Szentléleki szóbeli közlésből tudok olyan esetről, amikor a házasélet folyamán az após, a fiatal férj apja, minden puliszkafőzés, és az azt követő reggeli alkalmával felemlegette az ifjú asszonynak, aki éppen a puliszkát kiborította a lapítóra: – Állj félre, Éliza, mert apád nem adott neked törökbúza földet! [112]

Itt a hozománylevelekből hiányzó föld adományozásának szokásáról van szó, amelynek a megsértése súlyos következményekkel járhatott. Férjek emlegetik a leánynak a házasságba hozott földjéről, hogy *„apósomtól kaptam p... pótlásba"*.

A Felső-Maros mentén[113] a háztűznézés alkalmával a leánykérés és a lakodalom időpontjának megtárgyalásakor *„arra is módot és alkalmat találtak, hogy értésére adják egymásnak, gyermekük mit visz magával a házasságba"*. Itt a megegyezés írásban való rögzítéséről nem tesz említést a szerzőnk. A szakirodalom[114] a leánykérés érdembeli tárgyának tartja – a leány férjhezmenetelébe való beleegyezés mellett –, hogy milyen anyagi feltételek mellett biztosítják a fiatalok további közeledését a leányt elbocsátó szülők. A hozomány komoly vitát, esetleg nézeteltérést okozhatott a szülők között, ami útját állhatta a házasságkötésnek.

Nem érdektelen az sem, hogy kik voltak *a hozománylevelek jegyzői.* Szentléleken 1905-ben idős Geréb Márton neve szerepelt. A falu halottkéme és földész (iskolai beírási napló szerint), egyházi és világi elöljáró. Az iratainkban tanúként és írástudatlanok névírójaként is előfordul az aláírása. Később (1913-tól) fia, ifj. Geréb Márton is átveszi ezeket a szerepeket. Lakatos Mihály bíró és Geréb Péter elöljáró is volt tanú, illetve leltárvezető. Egy esetben (Egyed Eszter *„Perefernális levelében"*) nem *tanút, hanem kezest* szerepeltet (a vőlegény nagybátyját, Fodor Lajost) a hozománylevél, és csak a leendő férj, mint átvevő írja alá. Ugyancsak átvevői megnevezéssel írja alá az okmányt a szentléleki Tamás Ágoston. A jövendőbelije aláírása hiányzik. Nyilván abból a meggondolásból, hogy az ifjú férjjel ismertetik el az átvett hozomány valódiságát. Más esetekben mindkét fél, fiú és leány is aláírja, hogy a szülőktől átvették a megbecsült értékeket.

---

112. Adatközlő: Szente Dénes 1915-1989, Szentlélek 6. sz.
113. Palkó Attila: A Felső-Maros menti magyarok lakodalmi szokásai. In Néprajzi Látóhatár, IV. évf., 1995. 1-2. szám, 71. o.
114. Magyar Néprajzi Lexikon, III. kötet, 543.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A becsüsök (értékelők) általában nőszemélyek a közeli rokonságból, keresztszülők, szomszédok voltak, akiket a férjhez menő lány szülei kértek fel erre a nem könnyű feladatra. Ebben a bizottságban helyet kaptak a testvérek is, különösképpen akkor, ha vagyonmegosztás is szóba jött. Pl. Geréb Rózánál bátyja Albert, Szente Mózesné leányai egyességénél a falu bírója és egyik tekintélyes vezetője.

1. 6 A hozománylevél formai és szerkezeti elemei

A rendelkezésemre álló *hozománylevelekben* a férjhez menő leány ingóságait és ingatlanjait rögzítő iratnak a megnevezése térben és időben elég változatos. Ugyanabban a faluban sem találunk két azonos címzésű iratot. A Fehér-Nyikó felső folyása mentén épült Szentléleken[115] a következő formában fordul elő a hozománylevél népi írásos jogi formula: az 1905-ös és az 1913-as nem használ címzést, az 1923-asban *„kiállításban staférung"* kifejezést használja, az 1927-es Jegyzék címet kapott, 1935-ben Jegyzőkönyvnek nevezték, 1951-ben G. R. Kiállítása staférungja szerepel a bevezető megnyitójában, 1952-ben kiemelt *Becsübizonyítvány* nevet adtak az okiratnak. Az 1920-as kisfaludi *Becsülevél* és a korondi 1892-es *Jegyzet* címet kaptak. Az eddigiek alapján a jegyzet és a jegyzék a jegyzőkönyv megnevezés előfutára, egy jogi aktus rögzítése kíván lenni. A staférung, a kiállítás az okirat tartalmára utal, a becsülevél és a becsübizonyítvány a hozománylevél létrehozásának célját jelöli meg a címben. Figyelemre méltónak találom, hogy mind magyar nyelven keresik a megfelelő cím megfogalmazását. Az 1879-ből, Máréfalváról származó okmány *„T. Á. tesztákájáról való lajstrom"* kifejezést használ, amelyet a testamentum latin szó magyarításának vélek, a lajstrom is meghonosodott névjegyzék értelemben. A homoródmenti 1935-ös hozománylevél népiesített latinosságú: *„perefernális"* és egy magyar szó: levél összeházasításából született: perefernális levél.

Csíkban is hosszú utat tett meg a szó a fogalom latin megjelölésétől a szép magyar névig. 1869-ben Madarason még *Inventarium*, majd 1929-ben Inventárium (ékezettel!), Leltár lesz belőle 1935-ben Csíkkarcfalván, de 1941-ben még *Perefernumlevél* és 1946-ban *Perefernális levél* nevet viseli Csíkcsekefalván. 1967-nek kellett eljönnie, hogy megszülessen a néprajztudományban is elfogadott *„hozománylevél"* címzés Felcsíkban, Göröcsfalván. Ha nagyon erőltetném a fejlődési vonal kimutatását, akkor

115. *Székely*szentlélek, könnyebb megkülönböztetés végett a Magyar Autonóm Tartomány idején

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tévedhetnék, mert az Erdővidéken már 1897-ben Benedek jegyző úrék sikeresen magyarították szép magyarsággal a latin megnevezést *„nászhozományá"*-ra.

1. 7 A hozománylevelek elemzése időrendi és területi megjelenésük szerint

1. 7. 1. Kiemelt cím nélkül, a dátum megjelöléssel kezdődik: *„Folyó 1905..."*, helységnévvel folytatódik: *„Szentléleki"*, a leány szülei: *„Imre Antal és neje Tamás Trézia"* azonosítása után megnevezi a leányukat: *„Imre Mária"*, az írás elkészítésének alkalma, majd célja következik: *„**megyen férhez**, hogy amit által adnak azt **megbecsülnök**"*. (Bútor, ágynemű és női ruha szerepel a felsorolásban.)

1. 7. 2."*1913... Szentléleki Bíró Mihály (az anya nevét nem említi)... leánya Bíró Trézia **megyen férhez** hogy a miket által adott azt **becsülnök meg**"* (bútor, ágynemű és női ruha)

1. 7. 3."*(Szente) Juliánnának **kiállításba staférung**"* (A leány hozományában szerepel 1 db marha ára 1000 lei értékben, és külön felsorolja a leány saját keresetéből vásárolt ruháit és textíliáit. Ezen leltárt megelőzi egy *„Egyezmény"*, amelyet hagyatéki okmánynak tekinthetünk, mert *„Szente Mózesné sz. Márton Anna a néhai Szente Mózes hagyatékát élvezetileg átengedi a két leányának az alább megnevezett birtokokban..."* – földterületek nagyság és határ szerint megnevezve – *„... Szentléleken 1923 évi julius 1én"*)

1. 7. 4. *„Jegyzék"* – cím után figyelemre méltó szöveg következik, mintha az esküvő (a lakodalom) utáni eseményt rögzítenének: *„Szente Simonné, Benedek Márta ingóságai tárgyának megnevezése és becsértékéről"*. Már a férj utáni nevét használják az új asszonynak. Az aláírás is ezt támasztja alá: *„Átvettük Ifj. Szente Simon és neje Benedek Mártha"*. A záró formulában viszont megnevezik, hogy a *„leírt ingó tárgyakat mint. .. **menyasszonyi hozományt**... vettük át..."* (A visszaemlékezések és a hagyomány szerint a hozománylevél megírása általában a két család, a lányt elbocsátó és befogadó család egyezkedő kikérésekor szokott megtörténni, a lakodalom előtt)."*Szentléleken 1927. év Julius hó 10-én"*.

1. 7. 5. *„**Jegyző könyv** felvétetet Szentléleken az Hajdó Tamás házánál az Erzsi leánya **ingóságairól** az alábbiakban"* – bevezető formula és a záró rész sem beszél férjhezmenetelről, csak a becsülő bizottságnak az elkészített jegyzőkönyv felolvasását és aláírásának tényét rögzíti. Az aláíró Roth Jozsefről tudja a család, hogy ő volt a csíkcsicsói sógor, a vőlegény. *„Kelt Szentléleken 1935 Junius 3 án."* Itt bejön egy érdekes adat, ti. a hozo-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mánylevél 1. számú tétele: 1. drb tehén... 2000 lei értékkel. Az állatok perefernumban való feltüntetése, amint a későbbiekben is tapasztalni fogjuk. Máréfalván, a Homoródok mentén, Erdővidéken és Csíkban volt szokásban.

1. 7. 6. *„Leltár a budapesti szoba berendezéséről"*. A fenti leltárhoz kapcsolódik: Tamás Albert, sz. Szentlélek, 1915. febr. 15-én, és Jakab Erzsébet, sz. Farkaslaka, 1922. aug. 26., ifjú pár 1943. okt. 28-án kötött házasságot (házassági anyakönyvi kivonatának másolata szerint). A leltáron nincs keltezés, sem a leltárkészítésen résztvevők megnevezése, valamint a leltározás céljának megjelölése is hiányzik. Az utód, Tamás Albert (sz. 1954) bocsátotta rendelkezésemre a fenti iratokat. A nagyobb testvérek visszaemlékezése szerint az ifjú pár a lakodalom után Budapestre ment dolgozni. A Leltár szobájuk berendezési tárgyait foglalja magába. Arról nem tudnak, hogy ezeket itthonról vitték-e vagy onnan hozták volna haza a háború után.

1. 7. 7. (Geréb Rózának) *Kiállítása staférungja* (1951) Bútor, ágynemű és ruhanemű van bejegyezve, *„az értékelők és az átvevő: Tamás Ágoston"*, vőlegény aláírásai.

1. 7. 8. *„Becsübizonyitvány"* címmel indul, majd így folytatja – *„Amely létrejött Geréb Domokos és neje Hegyi Berta a nevelt leányuk Gagyi Erzsébetnek menyasszonyi hozományként adott házi szőttes dógoknak leltári értékéről"*. A záró részben leltárvezetőnek nevezi a nevelőapa testvérét (Geréb Pétert), értékadók maguk a nevelő szülők, becsüsök Hajdó Ferencné (csak egy aláírás) és átvevők: Geréb Albert, vőlegény (az apa közeli rokona) és Gagyi Erzsébet, menyasszony (az anya közeli rokona). A leltárban bútorok, ágyneműk, ruhaneműek és fel nem dolgozott textíliák, szőttemények vannak felsorolva 1–62-ig (A leggazdagabb hozomány Szentléleken.)

1. 7. 9. A felső-nyikómenti (Farkaslaka község) Kecsetkisfaludból is előkerült egy *„Becsülevél"*.

A bevezető formulában a lány, Varga Róza után a szülőket nevezi meg (Varga Mózes és Szász Anna), akik *„maguk javaikból kiadták"* a leányuknak szánt hozományt, amelyet két becsüs (asszonyok) becsült meg közvetlenül az impériumváltozás és pénzcsere (1920) utáni időben, megegyezéses alapon, de még a régi pénznemben: 3288 koronában. A leltárban a sifon és a két ágy után az ágynemű felsorolása következik. A lány kapott konyhai szőtteseket, a gazdaságban szükséges zsákot, durgát és átalvetőt és a legnélkülözhetetlenebb ruhadarabokat: fersinget, posztókabátot, blúzt és fehér alsószoknyát. Földekről, állatokról és gabonáról nem esik szó. Az ingatla-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

nokat Varga Mózes csak az 1929-i Végrendeletében adja gyermekeinek: Zsigmondnak, Lajosnak, Sándornak és Rózának (Kiserdőd alatti dűlőben 10 vékás szántót, A Cserébe 5 vékás szántót. [116].

1. 7. 10. László István[117] emlékezik, hogy hozománylevet írtak Nyikómalomfalván, amikor László Ilonát (sz. 1938), a mai Ilyés Elekes Ilkát Kecsetbe adták/vitték férjhez (előzőleg ott már örökbe fogadták). A kiállításáról írást készítettek.[118]

Ugyancsak Malomfalvára a módos Bálint családba hozott farkaslaki Demény-leány staférungjáról is készült hozománylevél. Sajnos ezeknek nyomuk veszett.

1. 7. 11. Leltár készült az anya elhalálozása alkalmával Malomfalván. A hátramaradott árva gyermekek számára rögzítette az anya hozományát az Árvai szék, amelyik elárverezte az ingóságokat, és a pénzt az árvák nevére az udvarhelyi bankban helyezte el.[119]

1. 7. 12.. Hozomány, illetve kelengye bejegyzését találtam a Bibliában, Székelyszentmihályon (kb. 1940) Pap Zsuzsánna férjhezmenetelével kapcsolatban. Csak az ágynemű van felsorolva darabszám szerint. A vőlegény (Tóth József kéményseprő) nevére csak a család szóbeli közléséből tudunk következtetni.

A Nyikómentével szomszédos Sóvidékre áttekintve – az összehasonlítás kedvéért – például Korondon, tizenöt évvel korábban, mint Szentléleken, hasonló helyzetet találunk.

1. 7. 13. *„Jegyzet Mely felvétetett KORONDON 1892. évi Junius ho 19-én az Imre György lejánya Imre Rákhel **férjhez menése** alkalmával **házi butorok és ágylepek** felvétele és **meg becsüléséről**"* Feltűnt, hogy a *„becsüsök"*, az aláírás szerint, csak nők és külön 7 férfi aláíró szerepe eddig nem tapasztalt eseményre enged következtetni: *„Az alul irt holmik az az tárgyakat hogy mi az Imre Rákhel férjéhez szálitottuk Vintzefi Imréhez igazoljuk"*. Itt egy lakodalmat megelőző olyan szokásról lehet szó, amelyen nemcsak az összeszerző pencelasszonyok, hanem a rokonság férfi tagjai is jelen voltak. Farkaslakán a lakodalom hetében a férfiak is jelen vannak a lakodalmas háznál, ott ügyeskednek és mulatoznak a konyhán segítő asszonyok körül. Erdély más etnikumainál is ismerünk ilyen előzetes lakodalmi mulatságot. A leltár külön rovatában négy alkalommal jegyezték be, hogy

116. Mellékelve a Végrendelet, Székelykeresztúri Molnár István Múzeum, Lsz 231. Köszönet érte Sándor-Zsigmond Ibolyának.
117. László István, sz. 1927, Nyikómalomfalva
118. Adatközlő: Páll Árpád, 50 éves Kecset, 100. sz
119. Piros Imrétől kaptuk a tájékoztatást, 86 éves, Nyikómalomfalva

[Erdélyi Magyar Adatbank]

„saját keresménye" vagy *„saját szerzeménye"*. Hasonló esettel találkoztunk már a szentléleki 3. sz. hozománylevélnél.

A Hargita Havasalja, az egykori Udvarhelyszék Szentlélektől kb. 16 km-re, keletre fekvő római katolikus falujából, Máréfalváról származik a következő hozománylevelünk, amelyik a legkorábbi az eddig felkutatottak közül. Már ennél fogva is érdekes következtetéseket kínál.

1. 7. 14. A négyrétben összecsomagolt négyoldalas (A5) iratcsomó a következő címzést viseli: 1879.

„Tőzsér Ágnes férjhezmenetele tesztákájáról való lajstrom. Május 5-én. Kinek férje Bíró János. C./ jegyzet." Itt két eddig ismeretlen szóval találkozunk: a *„tesztáka"* feltételezésem szerint a testamentum – hagyaték, örökség – latin szó a népi jogi nyelvezetben kialakult kicsinyítő képzős formája, és a *„lajstrom"* a máig fennmaradt értelemben leltárt, listát jelent.

A tulajdonképpeni leltár úgy kezdődik, mint a szentlélekiek: *„Folyó 1879. évi Május 5-én Tőzsér Ágnes férjhezmenetele alkalmával, mely javakat vitt magának Tőzsér Péternő házától, vagyis mint gyermek szülői háztól: C. jegyzet."* Itt jegyzem, hogy csak az anya nevét említi az irat, régiesen a férje utáni besorolás szerint: *„-nő"* azaz a mai *„-né"*-nek megfelelő formában. Feltételezem, hogy az apa már el volt halva (hasonló helyzettel találkoztunk már a 3. sz. hozománylevélnél). A záró részben is előfordul egy hasonló jelenség: Papp Ferenc*nő*, tehát ez a *„-nő"* képző általános használatnak örvendett. Tőzsér nevű személy egy tanú: László, aki névíró és a leltár írása szerint ítélve a jegyzőkönyvvezető is volt. Kalligrafikus írása és *„helyesírása"* után ítélve tanult emberre utal, amelyet igazol Kovács Piroska: (A Máréfalvi Iskola 210 éve 1786–1996, Székelyudvarhely, 1996, 42. o.) *„Tőzsér László a Székelyudvarhelyi Római Katolikus Főgimnázium tanulója 1878-82-ben, később papi pályára lépett."* A jelen hozománylevél másolatát a Máréfalvi Tájházból Kovács Piroska tanárnő (sz. 1932., Máréfalva 73.) – volt szíves eljuttatni hozzám. (Köszönet érte.). A hozománylevél szerkezete is erre utal, hasonló iratok szerkesztésében való járatosságát bizonyítják az oszlopokra való felosztás: Folyó szám, Megnevezése a *felkelhető és fekvő vagyonoknak*, az ingó és ingatlan megnevezésére máshol nem használt kifejezésekkel találkozunk. (Mintha a nyelvújítás korában élnénk), Becsérték, osztrák értékben (Frt., Kr.). A fejezetcímzések is a fenti kijelentésünket támasztják alá: Ruha neműekben (1–14), *Parafernale* (15–21), Asztalnemű (22–25), és nem nevezi meg, de külön sorolja a bútorokat (26–30), Gazdasági szerekben c. fejezetben egy pálinkafőző üst árát említi, majd az adományozott állatállományban felsorolja a kapott tehén, juh, kecske és sertés árát. Meglepő, hogy itt ismeri a leltárké-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szítő a *parafernále* kifejezést, de csak az *„ágyneműek"*-re, az *„asztalneműek"*-re és a bútorokra vonatkoztatva használja. A gazdasági eszközökről, és az állatok adományozásáról eddig csak a szentléleki 3. sz. hozománylevélben találtunk említést.

A záró részben két férfi és egy nő tanúsítja *„az előírt vagyon és portéka"* valóságnak megfelelő értékét. Az átvevő ifjú pár neve alá ezt írta a jegyző: völegény, *vőleány*, ismét egy sajátos helyi megnevezés a menyasszony szó helyett.

1. 7. 15. Udvarhely megyei *Homoródújfaluról* származik az egyetlen deákos címzése a hozománylevelünknek: *Perefárnális Levél*, amelyik a parafernum megnevezésre emlékeztet. 1935-ben keltezték, Satu Nou-ban, amikor az unitárius székely falu nevét hivatalosan román nyelven írták. (Nó – hibásan a Nou-t, akár a hozománylevél megnevezése is a hallás után író, gazdaember, gyakorlatlan jegyző: Dénes József torzításában jelenik meg. A helységnév román nyelvű formájának használata az iratnak hivatalos jelleget kíván adni, hogy később az esetleges vitát hatóság elé lehessen vinni). A bevezetőben megnevezik a férjhez menő Egyed Eszter szüleit: Egyed Pétert és Burjány Julist. A leltár végén az 57. sorszám alatt feltüntetik a menyasszonynak adott *„egy drb négy éves előhasú borjuzó szimentali tehenet – 4800 lei"* értékben. A záró részben aláírják a hozományt Balási János átvevő (völegény) és egy-egy *kezes* mindkét család részéről (Fodor Lajos, Recsenyéd, és Dénes József, Homoródújfalu). A leltár összértékét: 29092 leit összehasonlítva az ugyanabban az évben Szentléleken kiállított 5. számú (Hajdó Erzsi) hozománylevelének összegével: 12.860 lei-vel, nagy különbséget veszünk észre. Hajdó Tamás Szentléleken közepes gazdának számított [120]

A dolgozatunkban tárgyalt gazdaságok a következő táblázati sorszám alatt, értékpapírban és készpénzben részesültek: 159... Tamás Terézia leánya: Imre Mária/0/ 46 frt, 18 kr – a mi 1. szám alatti Imre családunk a szegényebbek közé sorolható; a 32... Bíró Terézia szülei: 100 /19 frt., 29 kr., a mi 2. sz. alatti gazdaság közepesnek számítható; a 276... Szente Juliánna szülei, Szente Mózes: 150 /3 /14, a mi dolgozatunkban a 3. szám alatti – jó közepesnek mondhatók; a 96–133. sorszámok közötti Hajdók – általában: 50/ 25 /50., a mi számozásunk szerint 5. Hajdó Erzsi szülei közepes vagyo-

120. „Az 1892. évi február hó 22-én helyesbített és hitelesített egyéni birtokkimutatás, illetve aránytáblázat" szerint, melyet a Székelyudvarhelyi Királyi Törvényszék a szentléleki italmérési jog kártalanítása iránti ügyben hozott Ítélete, Sz. 3102-1892. / polg. alapján állított össze

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ni helyzetű gazdák voltak; a 69-70... Geréb Károly és társai, 300 /32 /17; majd 0 /15 /63. alatt, a mi sorszámunk szerint 7. Geréb Róza szülei – jó gazdának számítottak; a 137... ifj. Hegyi Ferenc 550 /8 /08., a mi sorszámunk 8. pontja alatti Gagyi Erzsébet örökhagyói a falu első gazdái, oklevéles primipili, a lány férjhezadásakor kuláknak nyilvánítottak. 1930-ban ifj. Hegyi Ferenc pénztáros Szentlélek község Közbirtokosságának Aranyjog kimutatása szerint az elébb említett gazdaságok a következő besorolásban jelennek meg: 102. sorszám Imre Antal (Mária apja) 6 aranyjog, 8. sorszám Bíró Albert testvére, Mihály, a Terézia apja 34 aranyjog, 37. sorszám özv. Szente Mózesné (Juliánna anyja) 13 aranyjog, 53. sorszám Benedek Lajos (Márta apja) 14 aranyjog, 48. sorszám Hajdó Tamás (Erzsi apja) 15 aranyjog, 31. sorszám Geréb Károly (Róza apja) 13 aranyjog, 11. sorszám ifj. Hegyi Ferenc (Gagyi Erzsi nevelőanyjának, Hegyi Bertának az apja) 80 aranyjog. Itt jegyzem meg, hogy a nagyon szegények 1, 2 vagy 3 joggal rendelkeztek, 149 sorszám (gazdaság) összesen 1983 hold 166 négyszögöl közbirtokossági területet birtokolt.) Viszont Egyed Péter Homoródújfalun a közepesek szintjéig ért fel. A két lány kiállításában mutatkozó különbség okát a két vidék mezőgazdasági termelésében mutatkozó szintkülönbségben látom. A szentléleki havasalji és havasi birtok jövedelme alacsonyabb, mint a Kis-Homoród mente enyhébb éghajlatú és domborzatú vidékéé, bár egyik besorolás szerint[121] egy osztályba tartoznak, viszont a kapitalista termelési módra (gépesítésre, szövetkezesítésre, ipari növények termesztésére stb.) már korábban rátért a Kis- és Nagy-Homoród mente [122]

A szentléleki közmondás szerint is: *„Módtól függ a tarisznyálás"*. Ehhez nem szükséges bővebb magyarázat. Az 1937-ből való *„Lertár"* („-r"-elírás – megj. B. D.) Gidró Gizella hozományába, Csíkkarcfalván, 1–36. sorszámig felvett ingóságokat (beleszámították a három marha árát, 15.000 leit is) végösszegben: 50.970 leire értékelték. 1929-ben Csíkmadarason Ványolós Erzsébet hozományát 76.778 leire becsülték. A csíki hozománylevelek az ingatlanban kapott földterületek és az állatállomány értékét is beszámítják. Ványolós Erzsébet esetében ez 30.000 leit jelent, tehát ennyivel emeli a végösszeget. Más vidék, más szokás. Hadd lássuk a Kis-

121. Molnár Jenő: Táj és társadalom, Agora, UKE, Székelyudvarhely, 2004. 178
122. Balázsi Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát, Haáz Rezső K. E., Székelyudvarhely, 1995. 69.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Homoród mentével szomszédos néprajzi zónát, *Erdővidék*et, ahonnan a hozománylevél mintapéldányát kaptuk.[123]

1. 7. 16. *„Nász-hozománya Csorba Juliánának ifj Benedek huszár Jánosal egybekelésük alkalmával szülői Csorba György és Ráduly Borbára által adományozott jovai az alábiakban jegyeztetnek fel u. m..."* Erről a bevezető részről annyit, hogy a stílusa nem az eddig ismert latinos/deákos szaknyelv, de jól magyarított, ízes formában rögzíti a lényeget. A református kollégiumi nevelésnek a hatását vélem felfedezni ebben a magyarosításban. A Benedek huszárok közül sokan jártak az Udvarhelyi Református Kollégiumban, némelyek négy kollégiumi osztállyal maradtak, és otthon gazdálkodtak, s mellette deákoskodtak is.[124]

A kalligrafikus írással megszerkesztett leltár betűit az aláíró vőlegény grafiájával azonosítom. A hozománylevél fejezetekre való felosztása a máréfalvi (13. sz.) leltárt juttatja eszünkbe. Ez a kisbaconi az ismert ingóságok mellett ingatlanokat, kapott birtokot, *„vagyonok"*-at (szántókat, kaszálókat) is értékel. A fejezetek címei:

Ruhaneműekben (1–20)

---

123. A kisbaconi születési nagy székely írónk családi irattárából jutott el hozzám az alábbi oklevélmásolat (Benedek Huszár Borbála, Boriska, a Benedek Elek, nagy székely író lányának, Flóra néni unokahúga. Nem apai, hanem anyai ágon való rokon, ti. Benedek Elek édesanyja is Benedek, Marcella, egy másik kisbacini azonos nevű család leszármazottja.) 1918-ban végezte a gimnáziumot és az érettségi vizsgán elvágták román nyelvből. Vigasztalásul a bátyja vásárolt egy írógépet, és arra biztatta Boriskát, hogy tanuljon meg írógépelni, majd alkalmazni fogja a Cimboránál titkárnőnek. 1922–1926-ig sikerrel töltötte be ezt a nemes hivatást a gyermeklapnál. Boriska néni 1980 tájáig Székelyudvarhelyen lakott. Itt adományozta a nála található értékes családi okiratot: *„Nász-hozomány"*- levelet Szőcs Lajos korondi tanítónak, akiben hűséges Benedek Elek tanítványt ismert meg. A Nász-hozomány levélből hiányzó dátumozást is a család még élő tagjai következtették ki: 1897. április. A gyászjelentés szerint özv. Benedek Huszár Borbála életének 93. évében 1997. február 9-én csendesen elhunyt. Köszönet Szőcs Lajosnak a dukumentumok másolatainak kölcsönzéséért.

124. A vőlegény: ifj. Benedek János, Huszár nagyapja: Benedek János, sz. 1816., nótárius, birtokos, ifj János apja: B. Gábor, sz. 1843., körjegyző, állami anyakönyvvezető, aki az írónak, Benedek Eleknek a tetvére, sz. 1859. – ld. Pálmay József: Udvarhely vármegy nemes családjai, Kiadja Betegh Pál, Székelyudvarhely, 1900. 30.; Benedek Elek Emlékkönyv, szerkesztette Lengyel Dénes, Budapest, 1959. 9.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ágyneműekben (21–38)
Asztalneműekben (39–54)
Butornemüekben (55–72)
Konyhaedényekben (73–85) folyik a sorszám, de tovább a kenyérsütés, szapulás-mosás, kender- és gyapjúfeldolgozás eszközeit nevezi meg és értékeli (86–99),
Gabonaneműekben (100-106),
107. s. sz. alatt *egy szalona négy sódor*,
Házi állatokban (108–112),
Ingatlanokban (113–121).

A leltár 121. sorszámmal és 3049 Frt 59 Kr összeggel zárul. Nyilván, hogy az állatok és a birtokok ára viszi messze a szentléleki, máréfalvi, és a homoródújfalvi értékek fölé az összeget, de a székely primor család (*„huszár"* ragadványnév katonai rangot jelentett a székely határőrségnél) vagyoni helyzetével és az erdővidéki gazdasági viszonyokkal is magyarázom a különbséget. Az elbocsátó szülőknek az *„egybekeltek"*-ről való távlati gondoskodása mellett (szántók, kaszálók és állatok) felfedezhetjük a közeli, máról holnapra való lét biztosítására törekvését is a fejőstehén, az 1 drb szalonna, négy sodor és a búzával vagy a rozzsal bevetett szántók adományozása által, hogy már az egybekelés első percétől biztosítva legyen az új család mindennapija. Ehhez hasonló esettel Csíkcsekefalván találkoztam, amikor a késő ősszel új életet kezdő fiatal párnak (Páll Annának és Miklós Istvánnak a *„Perefernumlevele"*) *„2 zsák búzát, 1 zsák rozsot, 1 zsák zabot, 4 zsák pityókát"* adományoztak a szülők. Ugyanebben a faluban, a Részegh Rozália *„Perefernális levelében"* a földek és az állatok adományozása mellett gabonát (2 zsák rozsot) is említenek. Ezek után megállapíthatjuk, hogy míg a szentléleki hozománylevelek csak a férjhez menő lány ingóságát, addig az Udvarhely megyei más falvakban (Máréfalván, Homoródújfalun) a kapott állatot is, míg az erdővidéki Kisbaconban és a csíki Csekefalván a birtokot is a leltárukba veszik, sőt élelemmel is ellátják az új életbe indulókat. Tehát a perefernum fogalma (a lány kelengyéje) kibővül, kiszélesedik, itt az ingóságok és az ingatlanok együttesét jelenti.

Az alábbiakban kitérünk a csíki hozománylevelek elemzésére.

1. 7. 17. *„INVENTÁRIUM Csík Madarasi Böjte István hajadon lányának Rózáliának minden névvel nevezendő perefernumba számlált javainak összve irása az alább következők u. m."* – ez a bevezető már elárulja, hogy a közéleti iratok szerkesztésében járatos egyén a hozománylevél szerzője, az aláírással igazolja is magát Csáki János jegyző. A stílusa és a szókincse

[Erdélyi Magyar Adatbank]

a XIX. század közepének a dokumentuma. Az eddig megtalált legrégibb hozománylevelünk keltezésekor 1869. január 17-t írtak. Tíz évvel öregebb a Máréfalván talált T. Á. *„tesztákájáról való lajstromnál"*. Az okirat megnevezése latinos iskolázottságról árulkodik, nem is csoda Csíksomlyó szomszédságában. Ugyanakkor a közéleti okiratokban használatos szerkesztési gyakorlat birtokában van a jegyző. Viszont nagy örömünkre a népnyelvi fogalmazás és szókincs is érvényesül: *„Vagyon láda zárostól"*, *„Vagyon derekaj héjastól"*, *„Vagyon ágy takaró magok szőtte"*, *„Vagyon bunda ujjostól"*, *„Vagyon csizma párjával"*. Ezeket olvasva a Kodály Zoltán gyűjtötte Tiszán innen, Dunán túl kezdetű népdal jut az eszünkbe: *„... van egy csikós nyájastul"*. Az arhaikus tájszavak: maradvái (utódai), tőke (kikotort faág) gyertyatartó, küpü méh (fakéreg kaptárban a család méh), diszke (1-2 éves tinó) tehén, fijas (vemhes, fiadzó) juh, vánkos (párna), cserge (állatszőrből és gyapjúból szőtt takaró), festékes (csíki színes-mintás szőnyeg vagy takaró) stb. nemcsak nyelvtörténeti értékek, hanem kultúrtörténeti dokumentumok is. A népi festett bútorok jelenlétéről tanúskodnak: festett pad, festett asztal, kendőszeg és fogas, karos szék stb. A csíki, híres gyapjú- és más szőttesekről beszélnek a festékes, cserge, kendőző kendő, abrosz, rúdra való lepedő (a rúd a gerendák közé felerősített alkalmatosság a kényesebb ruhák tárolására), kendőző kendő és takargató (takaró ruhák és szalvéták), ágy takaró magok szőtte (osztovátán a háznál szőtte a gazdaasszony). A női ruházat állapotáról is tájékozódhatunk: hosszú bunda, fekete zeke, szoknya (bolti és maga szőtte), rokoja, elő ruha (kötény), főre és nyakra való keszkenő, lájbi, ujos, kurti (rövid kabát), bunda ujjostól, ing ujjostól, gyolcs ing (ünneplő). Nem hiányzik a mezőgazdaság akkori fejlettségi fokán használatos ponyva vagy durga csíki megfelelője: búza aszaló (a kézi cséplésnél a csűr földjére leterített kenderlepedő). Viszont a hozománylevélből hiányoznak az edények, csak egy tormareszelőt említ meg. A leltár a bútorokkal kezdődik és az ágyneműkkel folytatódik, majd a ruhaneműk következnek. A 32. sorszámtól pedig gazdasági dolgok és az állatok felsorolásával, a 36. sorszámmal fejezi be az ingóságok értékelését. Az új család megélhetését biztosító állatállományt egy hároméves tehén, 1 éves borjú, két vemhes juh és 1 bárány jelentette. Ezek számára takarmányt a két darab ingatlan, kaszáló biztosította, amelyeket pontosan meghatároztak a hozománylevélben. Aláírók hárman hitelesítették az Inventáriumot: Bogáts Imre Ágoston, valószínű a vőlegény, Juhász Ignác, tanú és a jegyző, Csáki János. A leltár összértéke: 398 frt 68 krj.

1. 7. 18. Az 1929-ből való *Inventárium* csak a címét kölcsönözte az előző családi dokumentumnak. A bevezető formula már új elemeket is tartal-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

maz. Míg Böjte István egyedül, a felesége nevének megemlítése nélkül leltároztatja fel leányának *„minden névvel nevezendő perefernumát"*, addig madarasi Ványolos István már a nejével, Süket Juliánnával együtt szerepelnek, mint adományozók, akik *„ingó és ingatlan vagyont"* jegyeztetnek a leltárba. Tehát hatvan év alatt a népi jogi dokumentumok átveszik a hivatalos magyar szakkifejezéseket. Itt jegyzem meg, hogy a Nyikómentén, az iskolai oktatás utáni fiataloknak a téli időszakban az olvasókörökön az általános műveltségi ismeretek mellett gazdaságtant és közéleti iratok megszerkesztését és tanították. Csíkban oklevelek készítését is tanulták a római katolikus elemi iskolákban már a XIX. század közepe táján. Feltehető, hogy innen származik a népi jogi iratok nyelvezetében és szerkesztésében mutatkozó fejlődés. [125] Tartalmi szempontból vizsgálva ezt az Inventáriumot, gazdagabbnak találjuk, mint az előzőt (17. sorszám). A Böjte Rozália hozománylevele 36. pontban vette fel és értékelte a szüleitől kapott javakat, Ványolós Erzsébet hozománylevele 54 pontot leltároz és értékel. Ugyan megegyeznek abban, hogy mindkettő tartalmaz az ingóságok mellett ingatlanokat is, a csíki hagyományoknak megfelelően, de a család vagyon helyzetének és a kor igényeinek megfelelően Ványolós Erzsébet, jövendőbeli háziasszonyi munkáját elősegítendő, eszközökkel jobban el volt látva, mint anyósa. Sütőteknőt, törzsölő teknőt, mosogató csebret, evőeszközöket, edényeket, kávéőrlőt, rézmozsarat, vasalót, varrógépet, függőlámpát és zsákokat hozott az új család számára. A női ruhák tekintetében is nagy a különbség. Itt a kor divatjáé a szó, ami a változatosságot illeti. Pénzbeli értékének összehasonlítását nem tudom elvégezni, mert az előző osztrák pénzben számolt (398 frt 68 krj) és későbbi leltározó román leiben (76778). A záró részben az ifjú pár: Bogács Tamás és Ványolós Erzsi saját kezű írása jegyzése alá nem mulasztják el odaírni: Köszönettel fogadjuk.

1. 7. 19. A Bogács Imre feleségének 1967-ben Görócsfalván jó magyarsággal megnevezett *„Hozomány level"*-et állítottak ki. A bevezető részben nem fontoskodnak a szakszerű jogi formulákkal: *„létre jött Görócsfalván Kosa Ignác házánál leánya Teréz férjhezmenetele alkalmával felvett javairol"*. Nincsenek gazdaasszonyi eszközök, mert nincs rájuk már szükség. Itt csak ingóságokról van szó, a 22 leltári sorszám alatt értékelt vagyonban nincs szó állatokról, sem földekről, azaz ingatlanokról, ti. már öt éve annak, hogy Romániában kollektivizálták a falvakat, és a földek, az

125. Szőcs János: A gyimesközéploki iskola című monográfiájában közölt órarend alapján, ld. Székelyföld, Csíkszereda, X. évf. 2. sz., 2006. február, 95. o.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

állatállomány a *„közös vagyon"* tulajdonába ment át. Ezzel már nem rendelkezett a család, ezt nem hagyományozhatta az utódokra, viszont a polgári igényeknek megfelelően állították ki a lányt, és az értéke leiben 38030-at tett ki. Tehát az ingatlanok nélküli összeg megközelíti a Bogács Imre vőlegény édesanyja hozományának értékét. A záró részt az adományozók: Kosa Ignác és Ignácné, az átvevők: Bogács Imre és Kosa Teréz, valamint a tanúk: Szőcs János, Szőcs Jánosné és Csiszér Árpádné, valamint a jegyző (az írás karaktere alapján következtetve) Bálint Jakab írták alá hitelesítésképpen.

1. 7. 20. Felcsíkból, Karcfalváról egy *„Leltár"* címszóval indított dokumentumot kaptam: [126.]

„Azon ingo és ingatlan vagyonrol, amelyet Gidro István és neje, Gizella nevű leányoknak férjhez menése alkalmával adnak, amelyeket magával visz az Antal Sándor lakására". Ez a bevezető igazolja, hogy az ingóságokkal ingatlant, földeket is adtak a lány hozományába Csíkkarcfalván is 1937-ben. A leltár formai és tartalmi szempontból egyezik az előzőkkel. Érdekessége, hogy a sorszám után a darabszámot betűvel is utána írták. A földeket *„Ingatlan vagyonok"* alcím alatt dűlők, szomszédok és területnagyság vagy a terméshozam (egy szekér szénát termő) megnevezésével sorolja fel, de folyóárban nem értékeli. A záró részben közli, hogy az új tulajdonost teljes jogaiba helyezi: *„azokat sértetlenül használhatja"*, ti. *„amelyeket visz az Antal Sándor lakására"*.

1. 7. 21. Alcsikban készült a *„Perefernumlevél Mely Fölvétetett Csíkcsekefalvi Páll Dávid házánál leánya Páll Anna férjhez menetele alkalmával, amit elvisz az apai háztól ingó és ingatlan vagyonokban"*. Bár nem használ a leltárkészítő fejezetcímezést, de felfedezhető az alábbi rendszer:

1–14. s. sz. bútorok (*varrógép*! – új dolog),

15–31. s. sz. ágynemű, házi textíliák (*drapériák, székely varrottas falvédők!* – új)

32-33. s. sz. zsákok, szőnyegek,

34–38. s. sz. női ruhák,

39-40. s. sz. lábbelik,

126. Köszönet Páll Antal Sándor tudományos kutatónak, aki a családi levéltárából ajándékozott meg ezzel a másolattal és Csíkmadarasról két, Göröcsfalváról még egy hozománylevél másolatot küldött.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

41. s. sz. *függő és asztali lámpa*! (az eddigiekben gyertyatartót sem emlegettek !)

42–55. s. sz. edények (*mázas és porcelán* készletek!),

56-57. s. sz. sütés és mosás eszközei,

58–60. s. sz. állatok: tehén, juh és sertés,

61. s. sz. termények: búza, *rozs, zab, pityóka,* vagyis burgonya (helyi jellegzetességek!).

Sorszámon felül: szántók, kaszálók, *havasi birtok* (helyi jellegzetesség!).

A dűlt betűs szavak jelzik a kor – 1941. november 20-at írtak! – és a vidék (Csík) sajátosságait.

A perefernum írója feltételezésem szerint a vőlegény, ti. az ő aláírásával azonos a levél kalligráfiája. A jelen hozománylevél tartalmában megfelel a felcsíkiaknak, csupán a címzése üt el az előbbiektől. Hasonlóan a következő is. [127.]

1. 7. 22. *„Perefernális levél, amely felvétetett Csikcsekefalván Részeg József és Péter Apollonia házánál Részeg Rozália Lötényi Ignáczhoz valo férjhez menetele alkalmával minden nemü ingo és ingatlannal együtt név szerinti és darab szerinti megjegyzéssel a mai ár-viszonyoknak megfelelő alapján"* 1946. július 10-et írnak, és az értékeket leiben számolják közvetlenül a második világháború után. A 16. sz. *„perefernum"* viszont a bécsi döntés után született, amikor pengőben és fillérben értékeltek. Az impériumváltozások alapvetően nem változtatják meg a hozománylevelek formáját és tartalmát, az árviszonyok azonban módosultak a gazdasági, politikai összeomlás és az infláció miatt. Ezek feltárása túllépi kutatásom lehetőségeit, de összehasonlítási alapul szolgálhat a Gyergyóalfaluból Bogárfalvára hozott Baricz Ilona leltára (23. sz.) 1946. július 22-ről, amelynek összege: 26. 597.000 lei, ezzel szemben a Részegh Rozália *„perefernális levele"* (gabona, állatok és földek nélkül): 39. 640.000 lei értéket állapít meg. A két vidék: Csík és Gyergyó között nincs különbség földrajzi-gazdasági és vallási szempontból, a két család gazdasági erejében és a helyi hagyományban kereshetjük a különbségek okát. A két csíkcsekefalvi hozománylevél 80 körüli sorszámig megy el, a felsorolás ugyanazt a sorrendet követi. Az 1941-es modell szerint készült az 1946-os, csupán az írás nem azonos.

---

127. A Csíkcsekefalván készült hozománylevelek másolatáért köszönet Burus János tanárnak.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az előbbi szép, olvasható, míg az utóbbi egy gyakorlatlan kéz nehezen olvasható írása. Feltűnt a Részeg Rozália hozománylevelében a *„8 drb férfi ing és 4 drb lábravalo"* (alsónadrág) beleltározása. Ezt a lány hozta a vőlegényének.

A Leltár az ágyneműk érékelésével kezdődik(1–13), a ruhaneműekkel (14–23) és a lábbelikkel (24–27), majd a bútorokkal (28–36) folytatódik. Az ingatlanok (37–41) érték nélkül kerültek be a Leltárba.

1. 7. 23. *„Leltár azon ingóságokról melyek Baricz Ilona férjhez menetelekor kapott illetve s. tulajdonát képezi..."* Ez a hozománylevél Gyergyóalfaluban készült 1946. július 22-én. Átvevők, akik aláírják: Szente Gyula (vőlegény) és Baricz Ilona (menyasszony). Tanúk: a falu segédjegyzője, Ambrus István, aki a lány rokona és Lackó János. A leltár lejegyzője Ambrus István volt, özv. Szente Gyuláné vallomása szerint. Az 1–51. s. sz-ig bútort, *női* varrógépet, női ruhát, cipőt, ágyneműt, textíliákat és edényeket értékel. Tehát itt nincs szó marhákról és ingatlanokról. Nem áll módomban, hogy ezt egész Gyergyóra általánosítsam, viszont azt tudom, hogy a menyasszonyt az udvarhelyszéki Bogárfalvára hozták, ahol nem volt szokásban a földek adományozása lakodalomkor, az állatok adományozása is esetleges a szomszédos Szentléleken. Feltűnik, hogy az átadó szülők nevét nem tüntetik fel sem a bevezető, sem a záró részben.

1. 8. A hozománylevél tartalmi része

Magába foglalta *„az ingóságok megnevezését"*, darabszámát, értékét az aktuális pénznemben, esetleg sorszámozást is. Külön leltári tételként szerepeltetik a jószágrészben kapott tehenet vagy annak az árát. Pl. Szente Mózesné a Juliánna lányának *„marha ára"* címen 1700 leit adott (1923), Hajdó Erzsinek 1 db. tehenet adtak 2000 lei értékben (1935). Itt az átvevő vőlegény, Roth József aláírása (és a család szóbeli emlékezete) arra enged következtetni, hogy más községbe (Csíkcsicsóba) vitték a lányt, és vagyoni kielégítést is kapott a családtól. A homoródújfalvi Egyed Eszter hozományába Balázsi János recsenyédi férjjelölt átvett egy db. négy éves, előhasú, borjúzó siementhali tehenet 4800 lei értékben (1935). Tíz udvarhelyi hozománylevél közül csak ebben a háromban találtuk ezt az adomány formát, a csíkiakban az adományozott földek is szerepelnek.

1. 9. A népi bútorzat és textília változásai a hozománylevelek tükrében

Általában a bútorok felsorolásával kezdődött a *„becsár"*-ak megállapítása. A bútor garnitúra 1905. és 1935. között nem mutat nagy változatossá-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

got. Hozományleveleinkben 1905-től már kasztenek (a ládánál nagyobb térfogatú és fiókos kelengyetárolók) szerepelnek. Feltételezem, hogy ezek akkor jöttek be divatba. A festett padláda helyett kanapét adnak. Nincs külön szó a vetett ágyról, csak háló ágyat (1905), s 1 asztalt, két karos széket írnak. 1913-ban a falu egyik módosabb családjából kiházasított lánynak (Bíró Trézsinek) sifont (ruhás szekrényt) és varrógépet is adtak a szülei. Itt szerepel 1 tükör, két fali kép (szent kép?) és 1 esőernyő. 1923-ban Szente Mózesné Juliánna lányának üvegest, sifont, kasztent kanapét, egy asztalt két székkel és 3 ágyat adott (ez lehetett az akkor már divatba jött vásári, barnára festett, ecset-nyom mintával díszített, magas lábú vetett ágy is). 1927-ből való Benedek Márta leltára ugyancsak: üvegest, sifont, 2 ágyat, kanapét, két széket és kerek (!) asztalt sorol fel. 1935-ben Hajdó Erzsi 2 ágy, 2 szekrény, 2 asztal, 4 szék, 2 kanapé mellé toalett-ét és két nádszéket is kapott. 1951-ből való staférung összeírásban egy leltári tétel alatt: egy szobaberendezés megnevezéssel elintézték a bútorok dolgát. Itt az érték bejegyzésen volt a hangsúly, mert a lányt a fiútestvérek ki akarták fizetni az atyai örökségből. Az 1952-ös *„Becsübizonyítványból"* megtudjuk, hogy asztalosnál rendelt, modern kőrisfa bútort kapott az örökbefogadott rokon lány, akit a gyermek nélkül maradt örökbefogadói egy ugyancsak rokon legényhez adtak férjhez.

Összehasonlítási alapot képez a homoródmenti Egyed Eszter *„perefárnális levele"*. Nemcsak egy más tájegység, hanem más vallásfelekezetű (unitárius, míg Szentlélek római katolikus) is a vidék lakossága. Közös alapul szolgál a két család: a szentléleki Hajdó Tamás Lázár és a homoródújfalvi Egyed Péter gazdasági helyzete. Mindkettő 3-4 hektáron gazdálkodó kisgazda, és a keltezés is 1935. év júniusa és júliusa. A Hajdó Erzsi bútordarabjai közül a toalett és a nádszék jelent újat, de kevesebb értékű (3500) lei, mint a szentléleki 1923-as (3900 lei) vagy 1927-es (4000 lei) hozománylevélben szereplő bútorok, ellenben több az újfalvinál, amely pedig darabszámra is meghaladja az előbbit, s mégis csak 2200 leire értékelték az utóbbit. Az árkülönbözetet az asztalossal való egyezségben látom. Egyed Eszter bútorát a kor divatos bútorasztalosánál rendelték, aki sorozatban gyártotta a vásári bútorokat, s feltételezem, hogy a mesternek így is megérte, mert volt folyamatosan munkája. Viszont a falusi szobaberendezések történetében beállott változást megállapíthatjuk: nincs többé kaszten, saroktéka, tálas-kendőszeg, kamarásasztal, kontyosszék és karosszék, de helyettük van sifon (ruhásszekrény), üveges, éjjeliszekrény, edényfogas és tükör (toalett).

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A szomszédos Korondon 1892-ben a leltár a hagyományos népi bútorokból a régi ládát, kanapét, kasztent, karosszéket, kalántartót, üvegtartót, asztalt és karosszéket sorolja fel, de nem emleget festett bútort. Talán a *„régi"* jelző engedi meg ezt a sejtést.

Hargita havasalji Máréfalván 1879-ben Tőzsér Ágnesnek hagyományos festett bútort adtak hozományul: festett láda, festett pad, festett asztal, új kasztenláda (feltételezzük, hogy festett), 2 db szék (nem jelzi a milyenségét).

A felcsíki Madarason 1869-ben Böjte Rozália is a hagyományos festet bútort kapta a szüleitől: láda zárostól, festett pad, festett asztal, kendőszeg és fogas, karosszék és gyertyatartó. Ugyanabban a családban nyomon követhetjük a hozományozás szokását a nagyanya, a fenti, majd az anya, madarasi Ványolós Erzsébet és a Bogács Imre göröcsfalvi feleségének, Kósa Teréznek a hozománylevelei alapján. Az első kettő az inventárium címet viseli, bizonyára a család birtokában lévő előbbi keltezésű okmányt mintául használták. Az időköz 60 év, Ványolós Erzsébet inventáriumát 1929-ben keltezték. A bútorok felsorolásánál nem találjuk *„a festett"* vagy *„régi"* jelzőt: ágy, kanapés (talán ez utal a hagyományos bútorra?) pad, asztal, karosszék (!), kaszten-láda (ez már a festett bútor utáni kor terméke, de nem a vásári sorozatban gyártott polgári bútor). 40 év múlva, 1967-ben már polgári szobaberendezést adnak Kosa Teréznek a szülei (szobabútort, háló- és konyhabútort, sezlonnal, meg varrógépet).

Alcsíkban, Csíkcsekefalván Páll Anna sezlont (1941), Részeg Rozália sezlont (1946) is kapnak terítővel, mosdóasztalt, vízszéket, mosogatószekrényt is, függönyráma mellett. A gyergyóalfalvi Baricz Ilona hozomány levele is azt bizonyítja, hogy 1946-ban itt is ruhásszekrényt, éjjeliszekrényt, fonókereket és varrógépet adnak a leánynak az ágy, az asztal stb. mellett. Tehát Udvarhely, Csík és Gyergyó vidékének falvaiban beköszöntött a polgáriasodás. Szóbeli közlésből tudjuk, hogy bizonyos esetekben, amikor a férjhez menő lány anyjának a bútora jó állapotban volt, és kellett a hely az egyik fiútestvér jövendőbelije bútora számára, a család úgy határozott, hogy a lány kapja az anyja bútorát, és azt viszi el. Ezt pénzbeli felértékelés után pénzzel pótolják majd [128].

A textíliák külön csoportját képezték a hozománylevélnek. Először a szoba- vagy konyhabútorhoz tartozó szőtteményeket sorolták fel. Szinte mindenik a derékalj értékelésével kezdi. Ebből kettő mindenik háznál ta-

128. A szentléleki Benedek Ignácné, sz. Hajdó Ágnes Márta (1928), saját bevallás szerint

[Erdélyi Magyar Adatbank]

lálható volt, a hozzávaló 1-2 héjjal (huzattal). Utána következett a szalmazsák (surgyé vagy dusza – mindkét tájszó előfordul a régebbi iratainkban), az ágyvetésnél a szalmazsákra tevődik rá a derékalj. A lepedők felsorolásánál a csipkés lepedő említése, az egy széles, két vagy három széles lepedők mellett arra enged következtetni, hogy még létezett vetett ágy is a hozományban (a húszas években), vagy, ha már nem is a magasra vetett ágyban, de a hálóágyban is összevetéskor használták a hímes lepedőt, és a 6-8-10 párna szerepeltetése is ezt az állításunkat erősíti. A negyvenes évek táján beszélnek díszpárnáról is. A *„földirongyot"* (rongyszőnyeg), csergét és pokrócot meg a *„takarozót"*, majd a paplant a szentléleki nagygazda lány 1952-es leltára említi, de az újfalvi lány, aki egy cipészmester felesége lesz, saját szolgálati keresetéből rendelt paplant visz a házasságba már 1935-ben. Hasonlóképpen a gyergyóalfalvi lány is (1946). A tarka párnahéjról tudjuk, hogy, az vagy takácsmunka, vagy bolti áruként jutott el a stafírungba. 1935-ben a régi házi szőttesek mellett sifongyolcsot és garnitúrákat adnak a lánynak. Az ablakra való függönyöket régebb lenből és gyapotból szőtték, és télen a havon fehérítették, lyukhímzéssel[129], szálkihúzásos eljárással tették áttetszőbbé azsúrozással[130], vagy csipkével díszítették a szegélyét. Még az ötvenes évek elején megtaláljuk a hozománylevélben a csíkos posztótarisznyát és az átalvetőt, amelyiknek a szövésmintájáról és a különböző színöszszeválogatásáról azonosítani tudták egymást a falusiak. Az ágyterítőknél észlelhetjük a polgári ízlés nagy betörését. Itt össze kell kapcsolnunk az asztalterítőkkel is a vizsgálatot, mert a régi szőttes ágy- és asztalterítők (gyapjú, kender és len) mellett megjelennek a gyári bútorhuzatos mintás garnitúrák. Kis-Küküllő vidékén[131] gyapjú falvédőt és függöny helyett az árát és *„egy népi hímzéssel kivarrt falvédőt meg néhány csipketerítőt kapott a lány"* (1962). Nálunk a giccs hamarabb belopódzott a hozományba a vásári falvédők, kanáltartók és kefetartók formájában. Előre nyomtatott *„életképek"* és rémes rimelvényeket varrtak ki az ügyes lánykezek, és azt hitték, hogy már ezzel a polgáriasulás, városiasodás útjára léptek, ha ezt a konyhájukban kiakasztják a falra. A régi szép hímes abroszo-

129. Lyuggalással, stickolással –lásd németül: Stickerei, Magyar Néprajzi Lexikon III. kötet, Akadémiai K., Bp. 1980. 475.
130. Francia eredetű – Gazdáné Olosz Ella: Kézimunkázók könyve, Kriterion Kk., Buk. 1986. 172., 275.
131. Nagy Ödön: Népi joghagyományok Havadon. In: Néprajzi Látóhatár II. évf., 1993. 4. sz. 23.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kat, törülközőkendőket, takaróruhákat és szalvétákat kezdték a fiókba rejteni, mert a kartonra nyomtatott vásári portéka megtévesztette őket.

A kenderből, a lenből és a gyapottal szőtt (elvegyes) textíliák, mint mindennapi használati kellékek még szerepelnek ezután is. A szép pántlikás (fejtős) zsákokból, hímes törülközőkből, csíkos takaróruhákból és szalvétákból alig maradt néhány mutatóban. A radinás (pocitás) vagy a húsvéti ételszentelésre vivő kosár és a csipkés terítője is szerepel a hozományelvélben.

A havadi leány hozományában, kelengyéjében a bútor, ágynemű stb. szerepelt[132].

A stb-ről nem tesz említést a további elemzés során sem. Feltételezem, hogy a lány ruhájáról és a háztartásban, konyhában használatos eszközökre gondolt. A mi hozományleveleinkben tételesen fel vannak sorolva a ruhadarabok (Egy esetben: Szente Juliánnánál az a megjegyzés, hogy *„saját szerzeményéből"*) és a háztartásban használatos edények, evőkészletek stb. Ezeknek értékét beleszámolták a hozománylevél végösszegébe.

Különösen érdekelt *a székely ruha jelenléte* a leltárban. Ezzel a megnevezéssel 1952-ben Szentléleken készült *„Becsübizonyítvány-ban"* találkoztam. A leltár 42. f. sz. alatt: székely ruha 1 rend 350 lei, majd az 50. f. sz. alatt 5 méter székely ruhának való 175 lei értékkel van felvéve.

Vegyük időrendi sorban az Udvarhely környéki hozományleveleinket, és vizsgáljuk meg a leány magával hozott/kapott ruháit.

1879. Máréfalva: 10 db fersing; 8 db vereses szőttes; 10 db setét szőttes; 9 db előruha (kötény): 5 db szőr, 2 db szőttes, 2 db karton; 2 db lajbi (új, szőr); 2 db posztószoknya; visike (?): 2 db oleanz fekete, 2 db szőr, veres rozsdás, 1 db szürke, 1 db flaner; 1 db fekete selyem ruha virágos szélyű; posztóruha: 1 szürke rojtos, 1 kávészín, 1 veres kockás, 1 setét lila szén, mindegyik rojtos szélyű; szőr ruha: 1 kávészín, rózsás, 1 szürke szín, lilás, 1 fekete szín, rózsás; szőr ruha: 2 fekete földű, 3 kávészín, mind veres rózsás szélyűek, 1 tiszta fekete; 2 előruha, egy szoknya tisztességes állapotban és ahhoz való karton ruha; 2 pár jó csizma, 1 pár viselő csizma. Módos család lánya Tőzsér Ágnes, talán árva, mert az anya szerepel csak a bevezetőben, mint adományozó. A leltárban szereplő szőttesek a székely viselet erőteljes jelenlétét bizonyítják.

132. Nagy Ö. i. m.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1892. Korond, 2 szerviz ruha, 8 rendbéli öltöző ruha és fejre való ruhák, 5 db kendő és ruha, 1 lájbi és 1 fejér fersing, 1 pár új csizma. Az itt felsoroltak után a székely viseletre nehezen lehet következtetni.

1897-ből való erdővidéki *„nász-hozomány"* nem tekinthető mindenben megfelelő összehasonlítási alapnak az Udvarhely környékiek számára, mert az egy magasabb társadalmi rétegű, anyagi és műveltségi szintű családnak a helyzetét tükrözi, de a hagyományhoz való ragaszkodást meg lehet állapítani a leltárból. A népi bútorok és ágyneműk mellett: 1 rend posztóruha, 4 rend szőttes ruha, 3 fehér szoknya három derékkal, 1 posztó felső, 2 posztó derék, 2 nagy posztókendő stb. A textíliák anyaga is abban az időben hagyományos: gyapjú, kender és gyapot. Ezek mellett a rang és a mód kifejezői abban az időben a szőr, a vadmon, a szatén, a gazmét, és a hárász anyagokból készült ruhák, vagy az olyan ruházati cikkek, mint: nyakkendő, kesztyű, strimfli és esernyő. Ezt a szintet csak ötven év múlva éri el egy székely parasztcsalád. Lásd az 1935-ös, 1952-es vagy az 1967-es keltezésű hozományleveleinket.

1905. Szentlélek: Két rend szőr gunya, Egy rend szöttes gunya, Három rend szöttes rokolya, Két rend szatin gunya, Egy fejre való nagy kendő, Hat darab fejre való ruha. A szőttesek a székely ruha viseletére utalhatnak.

1913. Szentlélek: Tíz darab fersing (női felsőruha/köntös – Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár IV. Kötet, Kriterion, Bukarest, 1984. 72.), Egy kobát, Hat darab buluz, Négy darab fejkendő;

1920. Kecset-Kisfalud, 3 db szöttes fersing, 4 db ször fersing, 1 posztókabát, 6 db blúz, 4 db fehér alsó szoknya. A szőttesek jelenléte a népviseletre utalhat.

1923. Szentlélek: 2 rend ruha, 3 fejkendő, 3 bluz, 1 ing, 6 gyolcs ing ingaljjal, 2 szőr rokolya, 3 rokolya, 1 bluz, 4 fejkendő;

1927. Szentlélek: 1 rend posztó ruha, 1 rend fekete szőttes ruha, 1 szőttes rokoja blúzal, 1 szőr rokoja blúzzal, 1 szöttes rokoja piros lájbival, 1 kék karton rokoja fehér blúzzal, 2 fejre való kendő, 1 nagy ruha, 1 rend selyem vászon (elírás!) ruha, 2 rojtos ruha, 2 alsó fehér szoknya. Népviseletre utaló darabokat is találunk.

1935: A szentléleki Hajdó Erzsinél az ágynemű után nincs egyetlen ruhadarabról sem említés a felvett 18 leltári tételben, ellenben szerepel 40 sing gyolcs (elvegy?) és 12 méter sifon gyolcs (feltételezem, hogy fehér ing, blúz és alsószoknya készítésére is szánták).

1935: A homoródújfalvi Egyed Eszter 68 tételes hozomány-leltárában a szüleitől kapott dolgok mellett saját szerzeményei is szerepelnek (ezt csa-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ládi szóbeli hagyományból ismerem, ti. 3 évet szolgált Brassóban a Reiser Ida kereskedő családnál, és keresetét a saját ruházására és stafírungozására fordította). A 68 tételből 18 (25–42) tételen át sorolja fel a következőket:

8 drb alsó ing, 6 ingalj, 5 fehér rokolya, 1 rend felső ruha, szöd ször (szödör?), 1 rend felső ruha, drap, 1 rend felső ruha, fekete selyem, 1 rend felső ruha, vászon, 1 rend felső ruha, parkét, 1 rend felső ruha, piros, 4 drb ünneplő bluz, 4 drb lájbi, kötény, 5 fejkendő, új, 2 rend ünneplő ruha, bluz és rokolya, 1 drb barna hárászkendő, 1 szvetter, 2 pár száras cipő, 1 pár félcipő; 12 rend ünneplő ruha, 3 rend kosztum, 2 rend viselő ruha, 4 ünnepi fejkendő, 6 női ing, 2 hálóing, 1 alsószoknya, 2 télikabát, 2 pár félcipő, 1 pár női szárascipő.

1951. Szentlélek, a Geréb Róza staférungja:

9 db ing, 1 pár száras cipő, 2 hosszú kabát, 1 kosztüm, 3 szövet ruha, 2 selyem ruha, 1 karton ruha, 2 szoknya, 3 bluz, 3 fejkendő;

1952. Szentlélek, a Gagyi Erzsi *„becsübizonyítványa"*, 62 tételből 22 tétel ruha és lábbeli: szürke kosztüm 1 rend, fekete szövet ruha 1 r., lerekott szövet szoknya 1 db, selyem ruha 2 r., selyem bluz 2 db, parkét ruha 2 r., karton ruha 2 r., *székely ruha* 1 r., téli nagykabát 1 db., bundás kabát 1 db, viselő kabát 1 db, szvetter 1 db, 1 szoknya és 2 db bluz, hárászkendő 1 db, fejkendő 4 db, 5 méter *székely ruhának való*, bakancs 1 pár, félcipő 1 pár, félcipő viselő 1 pár, száras cipő viselő 1 pár, zokni 5 pár, harisnya 4 pár.

Ezek után megállapíthatjuk, hogy a szentléleki lányok hozománylevelei közül a leggazdagabb a Gagyi Erzsébeté, hiszen ő a falu első gazdájának egyetlen leánya. *A polgáriasodás és a jó mód jele a ruhák változatossága*, az alkalomnak megfelelő (viselő, ünneplő) formák jelenléte, pl. téli nagykabát, a bundás kabát, a hárászkendő helyett vagy vele párhuzamosan, és a lábbeliknél hasonlóképpen: bakancs, félcipő (viselő, ünneplő), száras cipő, hócipő stb. A székely ruha megnevezése a korszellemnek is köszönhető. Tudjuk, hogy a harmincas években a vidék falusi művelődési életet megpezsdítő mozgalma a Gyöngyösbokréta volt. A kecsetiek országot jártak a lakadalmassukkal. Szentlélekre is behozták 1934-ben a szüreti mulatságot bemutató díszes felvonulást, de alföldi magyar népi öltözetben jelentek meg a szüreti táncosok az első években. Majd rádöbbentek, hogy a saját népviseletük, a székely ruha nem alábbvaló, és aztán a székely legények és leányok saját népviseletükben rendezték meg a szüreti bált. A tudatosításban fontos szerepe volt a Kaláka- és a Kalot-mozgalomnak, amely megrendezte Csíksomlyón az 1000 székely lány találkozókat. A házi szőttes ruhák szerepelnek a hozománylevelekben már előbb is, de itthon magunkat szé-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kelynek tartjuk, akkor is, ha ezt nem mondjuk ki naponta, s a ruhánkat sem kellett addig megkülönböztetnünk, amíg nem kezdtük a másét majmolni. A székely menyasszony (maga szőtte) szőttes szoknyában és hozzávaló mellényben, a fején koszorúval jelent meg az oltár előtt (nem beszélek a díszítéséről). A középosztály és a falusi értelmiség is példát mutatott a szőttesbálok megrendezésével a székely népviselet tudatosítására.

Az első hozománylevelekből hiányoznak a konyhai edények és eszközök. Oka az lehet, hogy ezeket a lakodalomban, mint ajándékot kapta az ifjú pár, s ha az eljegyzés előtt elkészült a hozománylevél, akkor csekély számú edény és tárgy kerülhetett be a jegyzőkönyvbe. Ezt erősíti meg az az észrevételünk is, hogy Egyed Eszter hozománylevelének két lezárása van. Az első rész az 57. sorszámmal zárul. Szabályos záróformulával, majd a következő oldalon az 58. sorszámmal folytatják, ahol kimondottan edények és konyhában, háztartásban használatos tárgyak szerepelnek szép számmal. A varrógép már egy 1913-as levelünkben is szerepel, fonókerék is van felvéve, darálók, konyhamérlegek stb. a civilizáció jelei a háztartásban. A vendéglátás kellékei: a kancsók, poharak, tálcák stb. szintén erről tanúskodnak.

A csíki hozománylevelekben felleltározott női ruhaneműek vizsgálata jó összehasonlítási alapul szolgál az Udvarhely környéki női viselet tanulmányozásákor.

Az 1869-ben Csíkmadarason keltezett hozománylevélben a 13. sorszámtól a 23-ig sorolja fel, és értékeli a lány ruháit: szoknya bolti és maga szőtte – 5 db, rokolya bolti és maga szőtte – 6, elő ruha – 8, főre és nyakra való keszkenő – 14, lajbi – 5, ujos – 2, kurti – 4, bunda ujjostól – 8, ing ujjostól – 6, gyolcs ing – 6, csizma párjával – 3. Itt a maga szőtte ruhák, előbb a magok szőtte takarók, festékesek felsorolása, valamint a festett bútorok jelenléte arra enged következtetni, hogy Csíkban ebben az időben a hagyományos székely népviselet teljében virágzik.

Ugyancsak Csíkmadarason, 1929-ben ugyanabba a családba érkező lány a következő ruhaneműket hozza: 11 db főre való kendő, 4 hárászkendő, 12 rend ruha, 2 rend kosztüm, 1 db télikabát, 1 hosszú kabát, 1 nagy kendő, 12 db ing, 4 kötény, 1 pár csizma, 3 pár cipő. Lényeges változást nem észlelünk. Bizonyos ruhadarabok kicserélődnek ugyan, de ez nem jelenti a hagyománnyal való szakítást. Pl. a bundafélék helyett nagykabát és télikabát jön be divatba. Változik a név: előruha helyett köténynek mondanak. Megjelenik a készruha, a kosztüm, de a bútorokban és a szőtteményekben a helyi, a népi dominál.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1937-ben a csíkkarcfalvi menyasszony, Gidró Gizella hozománylevelébe a következő női ruhadarabokat veszik fel értékelés céljából: 18 db ing, 6 db bugyigó, 1 db hosszú kabát, 2 db kabát, 8 db fejkendő, 2 db hárászkendő, 2 db alsószoknya, 1 pár félcipő, 1 pár csizma, 1 pár hócipő, 1 pár bokacipő. Az előbbi leltárhoz viszonyítva a polgári bútorok mellett a női higiénia is helyet kap (a 6 db bugyigó), a lábbelik változatossága a városi élet igényeihez igazodott. Nincs háziszőttes ruházati cikkekről már szó. A hócipő és az utazókosár azt juttatják eszünkbe, hogy a városi környezetből, ahová az utazókosárban vitte a holmiját, valami újat is hozott haza: a hócipőt. Lehet, hogy a kávéskészletet is volt gazdaasszonyától kapta ajándékba a szorgalmas szolgálóleány.

1941-ben Csíkcsekefalván Páll Anna hozománya a polgári kiállítás igényeihez igazodik. A bútorzat, az ágyneműk, a konyhafelszerelés, edények és a lakást díszítő kézimunkák majdnem mind a polgári ízlés szerintiek. Azért találunk festékes ágyterítőt, piros csergét, két vég szőnyeget, 24 zsákot és székely varrottas falvédőt is. A ruházat értékelésekor felsorolnak: 18 db női inget, 2 db női kabátot, 1 kosztüm ruhát, 6 szövetruhát, 6 nyári ruhát, 5 pár cipőt, 3 pár harisnyát, 3 pár kesztyűt. Feltehetően a lány városi szolgálatából keresett dolgok is bekerültek a leltárba.

1946-ban ugyancsak Csíkcsekefalván Részeg Rozália perefernális levelében szembeötlő, hogy a lány 8 db férfiinget, 4 db lábravalót (férfi alsónadrág) kap a szüleitől, feltehetően ajándékul az eljövendő férjének a részére. Ezután következnek a női ruhadarabok: 14 db női ing, 5 db női szövetruha, 9 db nyári ruha, 1 téli és 1 tavaszi kabát, 1 ujjas bunda, 1 fekete hárászkendő, 2 cvetter, 6 fejkendő, 2 kötény, 1 pár csizma, 1 pár bokacipő, 3 pár félcipő, 3 pár harisnya. Már az előbbi leltárban észrevehettük a harisnya megjelenését. A nyári, tavaszi és a téli ruhák, kabátok itt is megjelennek, a kötött ruhafélékkel először itt találkozunk (cvetter). Nincs szó a székely népviselet ruhadarabjairól.

1967-ben a csíki Göröcsfalván írt *„Hozomány levél"*-ből teljesen hiányoznak a falusi gazdaasszony munkáját elősegítő eszközök. Teljesen a polgári életre készítik az új családanyát. A városról most érkezett a falusi otthonába a leendő háziasszony. Ezt igazolják a hozott tárgyak: 2 db utazóbőrönd, 1 kézitáska, 3 pár kesztyű, 1 esernyő, 7 pár félcipő, 1 pár csizma. Szerencse, hogy 2 imakönyvet és feszületet is kapott a lány, hanem azt hinnők, hogy a pártiskolából most szabadult ki, de az is lehetséges, hogy nehéz gyári munkával kereste meg mindezt, miután megszabadult a kollektív gazdaság rabszolgaságából. A szükséges polgári bútor és a hozzá való korszerű ágyneműk, meg az edények, konyhai kisgépek stb. mellett Kosa

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Teréz a XX. század második felének megfelelő higiéniai és civilizációs színvonalú ruhatárral jött a házaséletbe. A leltár nagyon beszédes: 6 db kötény, 13 kombiné, 2 alsószoknya, 5 melltartó, 7 hálóing, 20 bugyogó, 24 zsebkendő, 13 fejkendő, 3 télikabát, 2 tavaszi kabát, 1 rend ruha, 1 tergál szoknya, 9 rend szövetruha, 11 nyári ruha, 2 kosztüm, 8 pulóver, 5 szvetter.

A hozománylevél felsorol csipkegarnitúrát, díszpárnákat és különböző terítőket, de nem beszél a díszítés stílusáról, így csak sejteni engedi, hogy ezek a népművészet akkori megújulásának termékei lennének.

1946-ban a gyergyóalfalvi Baricz Ilona leltárában a bútorok után mindjárt a ruhák következnek: 12 rend ünnepi ruha, 3 rend kosztum, 2 r. viselő ruha, 4 db ünnepi fejkendő, 6 női ing, 2 hálóing, 1 alsószoknya, 2 télikabát, hosszú, 2 pár félcipő, 1 pár női száras cipő. A bútorok, az ágyneműk, konyhai és háziasszonyi segédeszközök az Udvarhely és a Csík vidéki korabeli civilizációs szintnek felelnek meg. A gyapjúgarnitúra (ágyterítők, takarók), törülközők stb. helyi népi mintával, házilag voltak szőve és kötve. A 12 rend ünneplő ruhából székely ruha is volt egy rend, szóbeli közlés szerint.

I. 10 A hozománylevél készítés gyakorlatának szövegszerkesztési és informális jellege

A hozománylevelek – elsősorban – *a népi családi jogszokások dokumentumai*. A népi joggyakorlat forrása, amelyik a hivatalos polgári jogból származik. A rendtartó székely falu családi életre kiterjedő joggyakorlatának egyik megnyilvánulási formája. A hozománylevél készítésének hagyománya a gyermekek jövője iránti szülői gondoskodás és felelősségtudat bizonyítéka.

I. 11 A hozománylevelek a felbecsülhetetlen gazdag szókincs és a magyar népi jogi stílus dokumentumai

Mint írásos emlék, *a nyelvészeti tudományos kutatás szempontjából* is felbecsülhetetlen érték. A magyar nyelv népi jogi és néprajzi szókincsének megbízható szótára és a jogi, valamint a néprajzi nyelv fejlődésének hű tükre. A néprajzkutató számára a népélet tárgyi világának névanyagát térképezi fel és rögzíti.

A gazdasági élet kutatója számára a mindennapi használati dolgok folyó árát kínálja összehasonlítási alapul. Népünk civilizációs igényei fejlődésének a fokmérője is lehet.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A nyelvész a tájszavak zamatát ízlelgetheti, változatosságukban gyönyörködhet. Tanúi lehetünk írástudóink azon törekvésének, hogy nyelvünket felszabadítsák a latinosság béklyóiból azáltal, hogy keresik és megteremtik a találó, a megfelelő magyar nevét a már ismert vagy az új fogalmaknak.

Önismeretünk elmélyítésének egyik jelentős forrása. A hagyományőrzésre buzdít a hozománylevelek és a hozomány-ajándékozás szokásának ismerete.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

III. / B. FONÁKSÁGOK

Nyikómenti anekdoták

1. 1 Bevezetés. Fonák, fonákol – tájnyelvi szómagyarázat. A humor forrásai, műfaji és formai meghatározása

A székely tájszólásban jól ismert a *„fonák"* szó és származékai: fonákol és fonákság. Ellentétpárja a *„szín"*: a dolgoknak van színük és fonákjuk, pl. a ruhának a színe és fonákja, azaz külseje és belseje, bélése vagy visszája. Amikor valaki a dolgok jelentését az ellentétével állítja szembe, szándékosan kifordítja, visszájára magyarázza, akkor azt mondjuk mi, nyikómenti székelyek, hogy az illető fonákol. (Ezt pozitív jelentésében értelmezem, mert negatívan fonákolást, bugyutáskodást, agyalágyult beszédet, eszetlenkedést is jelenthet tájnyelvi használatban.). A kifordítás, a szándékos, a tudatos torzítás, túlzás a kommunikációban a komikum egyik forrása lehet. A jelölés képességével együtt tehát magából a nyelvből született tréfa mégis, mint az emberi civilizáció egyik legősibb közlési eszköze – akárcsak a mítosz, a mese, a közmondás vagy a találós kérdés – mindenkor a legszívósabb, legélőbb eleme, műfaja volt és maradt a folklórnak.

A székely népköltészetben: mesékben, mondákban, adomákban stb. ismeretes ez a gondolkodásmód, amelyet furfangosságnak, agyafúrtságnak neveznek, mi mondjuk csak friss észjárásnak!

Jó példa erre a juhász és a látogatója társalgása:

Aluszol-e, te juhász? Hejje-hujja-haj!

Nem is álmodom.

Jártanak-e farkasok? Hejje-hujja-haj!

Nem is angyalok.

Vittek-e el báránykát? Hejje-hujja-haj!

Nem is hoztanak... stb. (Kriza János: Vadrózsák, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1975. 251. o. /485.)

A nyikómenti humor jeles egyéniségének, Kriza János barátjának és munkatársának, Tiboldi Istvánnak, a tréfamondó, tréfacsináló és gyűjtő egyetlen emberben szerencsés hármassá ötvöződött személyiségének hagyatéka számos példát szolgáltat a székely ember eme sajátos gondolkodásának a bemutatására (Lásd *„veszekedő-verseit"*! – hivatkozik Mészáros József az Adomák és tanítómesék című gyűjteménye előtanulmányában, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1988. 42. o; Tiboldit Hermányi Dienes József kiváló utódjának és követőjének tudja Mészáros). Tiboldi emlegeté-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

se azért is alkalmas ezen a helyen, mert az ő életművéből nemcsak a nyikómenti (szentmiklósi), hanem a marosszéki (szentgericei) ember gondolkodását is megismerjük. Ti. gyermekkorát, ifjúságát és öregkorát Székelyszentmiklóson, férfikorát, alkotóképességének javát a marosszéki Szentgericén töltötte, mint néptanító. Alkotásait Mészáros József *„félnépi eredetűek"*-nek nevezi, mivelhogy ezek *„olyanok, amelyek a nép között, vele együtt élő ismeretlen vagy esetleg ismert, úgynevezett népköltőktől származnak, amelyeket azonban az illető közösség el- és befogad, de rendszerint át is alakít". „Tiboldi István összekötő láncszem is a 18. és 19. századi népköltészeti mozgalomban"*. Jakab Elek, volt tanítványa és barátja írja: *„Mester volt Tiboldi az alkalmi versek írásában is, írt: lakodalmi és sírverseket, koporsófeliratokat, halotti búcsúztatókat, főként pedig névnapi verseket"*. A *„veszekedő versek"*, ahogyan azokat a tanítványai nevezték, különböző tárgyúak voltak, dicsőítették az erkölcsi elveket vagy polgári erényeket, vagy valamely társadalmi bűnt, s egyéni hibát ostoroztak. Mészáros József (i. m. 440–442. o.) közöl egy példát a *„veszekedő vers"*-re, amelyben elítéli a feleségét verő férjet.

Az öreg:
Lassabban, fiaim! Ne háborogjatok,
A páros élethez más képen fogjatok.

A lakodalmak alkalmával a vőfélyek (némelykor a Tiboldi mester iskolás tanulói tanulták meg, és adták elő) a *„veszekedő versekkel"* egymást túllicitálták, a hallgatóság nagy derültségére és okulására. A kéziratgyűjteményből (Tiboldi István művei és folklorisztikai gyűjtései. *„Veszekedő versek"*. Részletek Mészáros József sajtó alá rendezett kéziratos kötetéből. Lelőhely: Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára, Kolozsvár. Mészáros József hagyatéka.) egy másik példát idézek:

– A kocódó új házasok és a jóra intő öreg -

Lakodalmi ünnepségen szavalta három tanuló: egyik férjnek, másik nőnek, a harmadik készített fejér hajjal öregnek öltözve – 1821-ben...

„A férj:
... A vidék leányit rendre látogattam,
Mint más ifjak, bennök én is válogattam.
Végre a sok közül vettem akit vettem,
De úgy látom, vele a szurkot megettem.
Arany szabadságom engem elhagyott,
Hogy ezt elgondolám, sóhajték egy nagyot.
A feleség:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ezt végig hallgatám nagy áhítatoson,
Te. híres gaz ember! Mért szólsz ily mocskoson?
Ha jól megtekintjük benned a sok hiba,
Mégis reám gágogsz, mint egy hitván liba.
Ősz hajamra mondom, így ti, meg nem éltek,
Romlásnál egyebet hijába reméltek.
A meghasonulásnak romlás a vége,
Mert ez a jó rendnek makacs ellensége.
A férj:
Könnyű kendnek, apó! Kend könnyen beszélhet,
Meghalt felesége, s attól nem félhet,
De én nem tűrhetem, hogy engem rágjon
Egy asszony, s a kontya a kalapomra hágjon.
A feleség:
Hallgass! Fogd meg a szád, ne bosszants engemet,
Míg rád nem önteném felforrott mérgemet.
Az öreg:
Mi bajotok? Talán ördög bújt belétek,
Hogy ti magatokból csúfot tevétek.
Ha mégis kocódtok, ma reátok hányok,
Talán csak nem vagytok sátoros cigányok?..."

Ez a veszekedő vagy inkább versengő, egymást beszédben legyőző, egymásnak feleselő vőfélyek vetélkedése ismeretes a lakodalmi szokásokban a Nagy-Homoród mentén is. A városfalvi vőfély a szomszéd falusi, jánosfalvi kollégáján vesz elégtételt, mert amaz egy előbbi lakodalomban a városfalviakat sértegette emezek fonákságainak felemlegetésével. Ezek a versek a pástílussal (paszkvillus, gúnyvers) rokoníthatók (a népi irodalomban, a szépirodalomban a persziflázshoz állnak közel). Konkrét esetre utal a Balogh Domokos szerzőségére valló vers (Csiki Ferenc lakodalmán, amelyen a jánosfalviak is jelen voltak, hangzott el. Az eset, amelyre utal a gúnyvers, az volt, hogy a jánosfalvi vezetőség apaállatot, kant vásárolt a sertésállomány feljavítása érdekében. Jó áldomást ittak a sikeres vásár kontójára, csupán annyit hibáztak, hogy nem vették észre, hogy a kan éppen abban fogyatékos, amiben jeleskednie kellett volna. László Miklós egykori vőfély visszaemlékezését lejegyezte Gedő Géza tanító 1994-ben.) A vőfélyvers inkriminált részére még ma is emlékeznek:

„Megállj, hé! Ki vagy? Eleget mondottál.
A becsületünkkel eleget mozsdottál.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Előbb törülközz meg a saját kendődbe,
S azután nézz bele a kristály tükörbe!
Különben igaz a ti szavatok,
Ti vettétek a féltökű malacot."

Ilyen szavakkal hallgattatta el a vetélytárs jánosfalvi vőfélyt.

A Felső-Maros mentén is ismerik a *„vőfik vagdalkozását"*, azaz vetélkedőjét, amelynek során az egyik a házasságot dicséri, a másik meg azt ócsárolja a jelenlévők szórakoztatására (Palkó Attila: Felső-Maros menti magyarok lakodalmi szokásai – In: Néprajzi Látóhatár IV. évf. 1995. 1-2. sz., 80. o.).

Székely íróink éltek az örökség hasznosításával. Mikes Kelemen Törökországi leveleiben olvassuk, hogy *„... úgy megszerettem már Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont"* (37. levél). A magyar irodalomba berobbanó Tamási Áron stílusának fő ismérve lett a székely beszéd és gondolkodás diadalra vitele (Ábel, a *„feleselő novellák"*, az Énekes madár stb.).

„– Rusnya legény vagy! – fogadta Bódi.
– Láss szebbet! – mondta a másik.
– Azért ülj le, lám, hogy esik – szólott, ismét.
A legényecske lassan leereszkedett a másik mellé a földre.
– Tán kúdúlni jársz? – mosolygott Bódika.
– Oda.
– Van is kitől.
– Fenn van az Isten.
– Ő fenn!
Meg tudtak felelni egymásnak.
– Lám, ereszd el magadat! – biztatta Bódikát ismét.
– A dologtól ráérek.
Melléjük feküdt.
– S hát te mi járásbeli vagy? – kérdezte.
– Én-e?
– Te.
– Még van üdőnk.
– A van, bezzeg.

Hibáikban s jó sajátságaikban is székelyek voltak mind a ketten. De tudták is úgy tartani a tempót, hogy ember úgy nem.

– Fordulj ide, nezzelek meg! – mondta a rongyos.
– Sokra mész véle.
– A sükei leán is sokra ment volt...
– Hogyhogy?

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Hát addig s addig nezte a csillagokat, amíg kettesivel gyermeke lett. Eltűnődtek az eseten.

– Téged hogy hínak? – kérdezte aztán kicsi Bódika.

– Engem úgy, hogy „jeride", a nevem meg Berze Ferenc. S téged? – tette hozzá.

– Engemet vasárnap úgy, mint ennek előtte egy királyt, aki hármasban járt, művesnapon pedig Bódinak.

Tartózkodás nélkül firtatták tovább egymást." (Tamási Áron: Szűzmáriás királyfi 3. 28-29.)

„Tovább újra kérdést tett valami csizmadia:

– Mivel fogtátok?

– Füttyszóval s kalappal – mondta Ferke.

– Likban, úgy-é?

– Nem, met fa hegyiben.

– Nagyon vattok el.

– Rókánk vagyon, lehetünk nagyon – mondta Bódika rímben." (Tamási Áron: Szűzmáriás királyfi 14. 87.)

A humor a székely ember szellemi fegyvere, amellyel képes legyőzni a mostoha sorsa hétfejű sárkányát. *„A humor lételeme a munkálkodó, építő-alkotó embernek. Mert van egy ilyen jelenség is: a humorát elveszejtő ember előbb-utóbb életkedvében, munkásságában is sorvadozni kezd. Ez nemzetre, sőt az emberiségre kiterjesztve is érvényes"* (Mészáros i. m. 47.). Népünk megismerésének kiváló forrása is egyben. Jókai Mór írja 1888-ban: *„... semmi népleírás nem rajzolja oly jól egy nép életét, jellemét, észjárását, mint ahogy az maga képes önmagát rajzolni adomáiban. Minden adoma egy tanulmányvázlat, mely egyént, osztályt, korszakot, s abban uralkodó eszmejárást jellemez, s ezekből alkothatja meg a korfestő az egész képet." „Az adoma, ha jó, mindig embert jellemez, s az egyénben egyszersmind az emberiségnek egy kis vonását láttatja"* (Brassai Sámuel, 1860).

Szerény gyűjteményünk példával szolgál a nyelvi komikumra, amelyet az azonos alakú (omonimák, pl. a fej ige: a tehén nincs megfejve, tehát fejetlen, de a fej főnév: a tehénnek nincsen feje, tehát fejetlen.), és a többjelentésű szavak (poliszémiák: az élet szó az irodalmi nyelvben a latin *„vita"*-nak felel meg, a székely tájnyelvben a telek a latin fundus-nak, a kapu és a csűr közti térnek, ahol a gazdasági élet folyik) mesteri használata teremt meg, illetve a helyzetkomikumra, meg az iróniára is találunk példát. A szatíra sem idegen a székelytől, szellemesen használja azok ellen, akik arra okot szolgáltatnak, megérdemlik. A persziflázst is remekül alkalmazza.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Gyűjteményünk darabjait nem könnyű beskatulyázni a műfaji kategóriák dobozaiba, mert ezek a történetecskék nem egy letűnt, régmúlt kor alkotásai, hanem ma is élő vagy a közelmúltban elhunyt emberek szülemények, esetei, amelyek még élő-eleven formában közkézen forognak, szájról szájra járnak. Az anekdotáink besorolhatóak, de az adomáink osztályozásáról lehetne vitatkozni. (szívesen veszem az építő észrevételeket).

Tóth Béla meghatározása klasszikusnak számít: *„Az anekdotában élő személyek, ismertek és ismertebbek szerepelnek, ki-ki a nevén; az adomában csupa ismeretlen ismerősök: típusok – az obsitos katona, a cigány, a fukar, az aggszűz, az iszákos."* Ettől eltérő, tágabb és szabadabb a Katona Imre meghatározása: *„Az egyéniség – közösség, szerzőség – ismeretlenség, hagyomány – újítás és egyéb látszólag egymásnak ellentmondó ellentétpárok éppúgy összefonódva jelentkeznek az adomák esetében is, mint más szóbeli (népköltészeti, közköltési) műfajok körében..."*

A témában tekintélyes hazai szakembernek tartom Vöő Gabriellát (Székely ésszel, humoreszkek – Kolozsvár, 2005, Tinivár kiadó), aki nem tesz különbséget az anekdota és az adoma közt, amikor Előszavában a komikumot mai megvilágításban elemzi. (A kötetben közölt humoreszkeket Tóth Béla, szerény véleményem szerint, az anekdoták közé sorolná.) A megnevezésen nem akadunk fenn, mert a lényeget kiválóan ragadja meg és fogalmazza meg: *„A komikum-helyzetek társadalmi, családi, faluközösségi területen alakulnak ki, melyek együttesen alkotják a székelyek életterét, és a Székelyföld emberi kapcsolatainak változatos formáiban jönnek létre... A székely anekdoták komikumának magvát rendszerint az a mód képezi, ahogyan a székely atyafi a véletlen, az akarat okozta konfliktushelyzeteket megoldja."*

Műfaji besorolás alapján felismerhetjük az anekdotákat, amelyek Tamási Áron, Orbán Balázs, Márton János színművész és más, mai híres vagy nem éppen általánosan közismert emberek nevéhez fűződnek. Az utóbbiak az adoma kialakulásának egy korai/fiatal formái, ti. vidékünk ismert közemberei a szereplői vagy előadói. Közül sokan eltávoznak az élők sorából, és meglátásunk szerint egy-két nemzedék múlva nevük feledésbe megy, s akkor már adomák hősei lesznek, akiket úgy emlegetnek majd, hogy *„egyszer egy ember"* vagy *„a székely"*... Esetleg mint személyhez, helyhez és időhöz nem kötődő, konkretizálás nélküli szólásmondás-magyarázatként maradnak fenn, így fog emlékezni rá az utókor. Mi nyakon csíptük az adoma születésének pillanatát. Az olvasó majd eldönti, hogy sikeres volt-e a kísérlet.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Még egy érdekes jelenséget figyelhetünk meg: a tréfamesterek (tréfacsinálók) nem a népköltészet homályában, névtelenségében rejtőznek, hanem a mában élő vagy a közelmúltban létezett, és jól ismert személyek. Ők az anekdoták szerzői, akik szerzeményeiket, mint saját élményt színesen és plasztikusan adják elő, akiket a közösségük elismeréssel és bizonyos tisztelettel vesz körül, s megfelelő alkalmakkor (lakodalom, kaláka, közmunka, családi vagy kocsmai összejöveteleken) igénylik a fellépésüket. Így például a nyikómalomfalvi Lakatos Mihály lakodalmak és társas összejövetelek szószólója volt. Ma már a neve említésekor elkezdik mondani a szellemes tréfáit. Az érdekes az, hogy született beszédhibás (akadozó, nyekegő ember) volt. Nagy elégtétel volt számára, hogy rá figyelt a közösség és elismerte eszességét. Még a plébános is megengedett magának bizonyos csipkelődést, amin felbátorodva, Mihály is viszonzott. Dicsérik bátorságát, amellyel a diktatúra ferdeségeit, fonákságait kipellengérezte. Anekdotáinak, tréfáinak jelentős részét a nyelvi komikumra, szójátékra építi.

Elekes Jánosnak (Gyurka Jancsi a ragadványnevén, de szerintem ez becenévnek is vehető, mert az iránta érzett szimpátiának a kifejezője is a Jancsizás; a Gyurkát, az Elekes családok közötti könnyebb megkülönböztetésért a György nevű apja után örökölte, kapta) a rendszert kigúnyoló szatirikus énekei-versei szájról szájra jártak, s ezért üldözték, tehát csak szűk baráti körben emlegették a nevét. Ő maga csak az ital hatása alatt felbátorodva kockáztatta meg az előadásukat. Ma már anekdotai hősként emlegetik, s nevéhez talán újabb történeteket is társítanak.

Albert Elek (*Mónár* melléknevet a családi malom után kapta) kőműves a kocsmai társaság kedvelt előadója volt, aki saját furcsa, fonák eseteit adta elő fordulatos, ízes székely nyelven. Kópéságain ma is jól mulat a vidámságot kedvelő közösség. Pap Károly élcei a népi szellemességnek a bizonyítéka, a faluközösség, amelyben él, értékelte szellemes szókimondását.

A gyűjtemény darabjai sok társadalmi-történeti, antropológiai és tájnyelvi elemet tartalmaznak, amelyeket nem akartunk kilúgozni, mert dokumentum értékűnek tartjuk azokat. A kommunista diktatúra sötét éveire világítanak Elekes János (Gyurka Jancsi) szatirikus rigmusai, kicsúfoló esetei, Pap Károly szellemi kelepcéi, amelyet a kollektívszervezőknek vagy a milicistának kínált fel nagy tettetett jámborsággal.

Viszont nem olyan egyszínűen sötét az élet még a kollektívben sem. A humor napja derűt és fényt lop be a szürke hétköznapokba. Lakatos Mihály egészséges humora feloldja az alkalmi feszültségeket (pl. *a gépnél, az IFET*). Nevetve verjük el a port a szélhámos vállalkozón, a kapzsi kocsmároson és a pulykatolvajon. Ítéletet mondunk magunkban a szegényt kicsú-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

foló, gőgös nagygazda felett. Jól szórakozunk a lakodalmi szószólók szópárbajára emlékeztető szellemes feleselésekben (Lakatos Mihály). Az egykori civilizációs szokások elevenednek meg Albert (*Mónár*) Elek történetében (villa a csirkepaprikáshoz). A humor forrása lehet a gyermeki elszólás (Marcsa sír, olvas). Sok tréfa születik a kocsmában. A *„félhúsban"* lévő mulatozók szellemesek szoktak lenni (Menyek-e vagy jövök, Szerencse, hogy nem póknak születtem). A romák tudatlansága, babonássága gazdag forrás a tréfacsinálók számára.

A gyűjtemény közlése bizonyíték kíván lenni arra, hogy a nép szellemi alkotó ereje kifogyhatatlan és megfékezhetetlen, még a kommunista diktatúra sem tudta elhallgattatni a humorában az elnyomók fölé emelkedő népet.

A székely ember humora az a tükör, amelyben meglátjuk, hogy soha sem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna. A legnehezebb időkben is felül tudott emelkedni a sors megpróbáltatásain lényének alapvető vonása, a derűlátásának köszönhetően. A közelmúltban (a diktatúra idején) is születtek a nyikómenti ember ajkán fekete virágok, adomák.

1. 2. Vidékünk humoristái, a tréfamesterek és anekdotáik: Elekes János – Kecset, Lakatos Mihály – Nyikómalomfalva, Albert Elek – Farkaslaka, Pap Károly – Székelyszentmihály, Albert Gyula – Farkaslaka és mások

1. Orbán Balázsról maradt fenn a következő történet.

A szejkei házában írogatott. Munka közben, amint kitekintett az ablakon, gyönyörködött a libasorban egymás mögött haladó kaszások munkájának ritmusán. Figyelte és hallgatta a kaszafenés zenéjét. Észrevett szerinte egy érdekes dolgot: a kaszások kiviszik a rendet a parcella végére, s aztán a vállukra veszik a kaszát, és visszajönnek, s kezdik elölről vágni ismét a rendet.

– Mi lenne, ha visszafelé jövet is kaszálnának? Időt takarítanának meg – gondolta, s meg is akarta mondani ezt a munkásainak. Kinyitott az ablakot, hangtölcsért sirített egy papírlapból, és magához szólította a kaszásokat.

A bárónak nem csak esze, de szíve is volt. Töltött az embereinek egy pohár lengyelfalvi szilvapálinkát, s aztán előadta az ötletét.

Bence Balázs, a keresztúri unitárius gimnázium vakációzó diákja, aki maga is élvezte a bárói alapítvány jótéteményét, tisztelettel engedélyt kért:

– Méltóságos báró úr, tessék megengedni! Méltóságod, amikor ír a tollával, a sor végétől visszafelé is szokott írni?

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Orbán Balázs rögtön megértette, hogy lehetetlen az, amit kér, s hogy elvegye az élét a felsülésének, így zárta le a jelenetet:

– No, elég volt a pihenésből. Emberek, menjenek vissza, s dolgozzanak úgy, ahogyan tanulták az elődöktől. Te Balázs, látom, hogy nem hiába költjük rád a pénzt Székelykeresztúron.[133]

***

2. Tamási Áron egyik hazalátogatására így emlékezett az író sógora, Sípos Ferenc:

– A sógor úr megsürgönyözte, hogy mikor érkezik az udvarhelyi vasútállomásra, és ott várjuk őket szekérrel, mert a feleségével jön. Hazafelé jövet a szombatfalvi kocsmánál megálltunk, hogy a sógor egy italt fizessen a fuvarosnak. Furcsa látvány fogadott a fogadónál. A kocsmából hanyatthomlok menekültek ki az emberek. Belülről heves és széles karcsapásokkal ütlegelők biztatták a menekülőket az utcára való kitódulásra. Az író felesége városi úriasszony volt, aki ilyent még nem látott. Megkérdezte sógortól, hogy ezek kicsodák. Tamási mindent tudóan pisolygott:

– Farkaslakiak!

– Honnan tudod? Miről ismered őket?

– A kezük járásáról.

Akkoriban elég gyakoriak voltak a kocsmai verekedések a környéken, főképpen Farkaslakán.[134]

***

3. Az öreg kántor,[135] aki népes családot tartott fenn, még nyugdíjas korában is tanított. Az utolsó években csak az első osztályt adták a keze alá.

---

133. Orbán Balázs, miután ellenségei a választók félrevezetésével elbuktatták az országgyűlési képviselőválasztáson a keresztúri kerületben, alapítványt tett, hogy a népfelvilágosító szabadelvű oktató-nevelő munkát végző Székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumban vallásra és nemzeti hovatartozásra való tekintet nélkül kedvezményesen tanulhassanak a tehetséges szegény diákok. Bencze Balázs is ezt az ösztöndíjat élvezte, unokaöccse, Bencze Márton visszaemlékezése szerint, elmondta a Székelyszentléleki Általános Iskola Tamási Áron Irodalmi Körének lengyelfalvi látogatása alkalmával. A beszélgetést a Fejér-Nyikó című iskolai folyóirat 1972/5. számában közöltük

134. A beszélgetést a Székelyszentléleki Általános Iskola Tamási Áron Irodalmi Körének tagjai jegyezték le, és a Fejér-Nyikó iskolai folyóiratunk 1972/5. számában közöltük. Sipos Ferenc: Amikor Tamási Áron haza akart költözni c.visszaemlékezését, Cseke Péter bevezetőjével, a Falvak Dolgozó Népe 1972/19. szám, 11. o. közölte.

135. Márton János színművész édesapja, Márton Lajos, kántortanító volt Zetelakán. Márton János is tanítóként kezdte, majd tehetséges műkedvelőként

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az egyik lurkót, a gyenge előrehaladása miatt, így korholja a szülője:

– Tanulj, te, mert megbuksz, s megint az első osztályba tesznek!

– Nem baj az, mert az öreg kántor is megbukott, a tavaly is az első osztályt tanította – válaszolta a kisokos lurkó.

***

4. Az 1940-es években Kiss Kálmán kecseti gazda országgyűlési képviselő volt. Budapestről az általa kiharcolt autóbusszal utazott haza. Korondon erővel feltolakodott a buszra *Gyurka Jancsi*[136] is, pedig a sofőr eléggé magyarázta neki, hogy Kecsetnek nincs buszmegállója, csak Udvarhelynek.

– Nem baj – mondta Gyurka Jancsi. Már felfedezte a falubeli képviselőt, akinek ő szolgája is volt. Lehet, azt gondolta magában, hogy Kiss Kálmánnak biztosan megáll majd a busz.

Már ereszkedni kezdett a busz lefele a Kalondán, amikor Kiss Kálmán azt mondja Jánosnak: – Te, ez az ember nem tréfál. Nem fog megállni nekünk Bak Sándor fogadójánál. Én eldöntöttem, hogy bemegyek Udvarhelyre.

Jánosnak mi fordult meg az agyában, mi nem, egyszer elkezd nyögődözni. Tolakodik előre a sofőr felé.

– Mi van magával, ember? – kérdezi a sofőr.

– Jaj lelkem, vezető úr, olyan hascsikarásom van, hogy nem bírom tovább!

---

tovább képezte magát, és kiváló hivatásos színművésze lett a Kolozsvári Magyar Színháznak. Elmondta Simon József, sz. 1922. Bogárfalva, 93 szám

136. *Gyurka Jancsi* (becsületes nevén Elekes János, 1906. április 11. – 1975. november 4., Kecset, elődje Elekes György volt, aki után kapta a Gyurka megkülönböztető nevet, mert a faluban sok Elekes család volt) jókedvű, szellemes székely gazda volt, aki szerette az italt és a vidám társaságot. A vidék emlékezetében úgy él, mint nagy tréfamester, akiről sok mulatságos történetet mesélnek. A kommunista diktatúra idején többször összeütközésbe került a hatóságokkal. Emiatt sok kellemetlensége volt. A rendőrséggel és az állami biztonságiakkal is volt dolga. Verésekben, pénzbírságban és börtönbüntetésben is volt része. A hosszabb börtöntől úgy szabadult meg, hogy bolondnak tetette magát. A következő sorszámú, Gy. J. nevéhez fűződő anekdotákat: 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14 – Sófalvi Bak Albert (sz. 1950, Kecset 11 szám), a 8 és 12 számúakat Pap Sámuel (sz. 1920. Alsó-Bencéd, 19 szám), a 11. számút Pap Károly (sz. 1929. Székelyszentmihály, 41 szám) közölte.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

De továbbra is jajgatott, s nyögődözött, s talán erőlködésében elszalasztott egy görényfiút, mert a gépkocsivezető felhorkantott erre, mint a paripa, amelyik farkast szimatol. Ráförmedt:

– Hallja maga, ha nem bírja visszatartani, szálljon le rögtön!

Ez hiányzott Gyurka Jancsinak, mert a kecseti letérőtől már csak egy baloghajításra voltak. Kiss Kálmán képviselő úrnak sem kellett biztatás, mert ő is János után hamar lesuvadt a buszról. (Pap Károly szóbeli közlése)

***

5. Erdélyt vissza, mindent vissza – fújta a kocsmából hazamenőben *Gyurka Jancsi* az orosz-román bejövetel után. A csendőr nyakon csípte, s máris vitte az őrsre.

– Mi bajuk van velem megint? – méltatlankodott ő.

– Vrei Ardealul, măi banghine? (Erdélyt akarod vissza, te hazátlan?) – mert értett magyarul a csendőr.

– Én hogy mondtam volna ilyent – hevesen tiltakozott János –, én azt mondtam, hogy árdét (a paprika neve román jövevényszóval) ettem, s mind jő vissza.

Így szabadult meg a büntetéstől.

***

6. *Gyurka Jancsit* büntetésből kirendelték falusi postaszerre, hogy a kollektívszervezőket fuvarozza be Székelyudvarhelyre. A Baknya-hágón kifelé leszállította az elvtársakat a szekérről, hogy kíméljék a lovakat, mert *„még sok máccor (máskor) van"* – mondta a gazda. Amikor kiértek a tetőre, az egyenes útra, felülhettek az elvtársak. Az egyik megkérdezte a lépésben hajtó kocsistól:

– Bácsi, nem futhatnák egy kicsit?

– Dehogynem, de a lovakat kire hagyjuk? – volt a Gyurka Jancsi válasza. (Ugyanezt a történetet Szentléleken Fancsali Pistának is tulajdonítják.)

***

7. Egy szomszéd falusi gyorstalpalású elvtársnő tartotta a demokrata nők gyűlését Kecsetben. *Gyurka Jancsit* a pógár (polgár, kisbíró) értesítette, hogy ő lesz az elvtársnő hazafuvarozója. János a kocsmában állt meg rögtön. Felhajtott már egy-két deci pálinkát, amikor megérkezett a sejttitkár (kommunista párt alapszervezeti titkára), aki számon kéri, hogy hol a kirendelt fogat. János készségesen válaszol:

– Rögtön eléállok, csak az elvtársnő legyen elkészülve! Máris kifordul a kocsmából, s a szomszéd kapu mögül előhúz egy gyalogszánt (korcsolyának is nevezik), amivel télen a gazdaságban szalmát, szénát vagy fát szoktak szállítani kézi vontatással.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Tessék beszállni, elvtársnő! – kajánkodott Gyurka Jancsi.

A kocsmából kitódult ivók kuncogása kíséretében felháborodottan tiltakozott a csúfot űzés ellen az elvtársnő.

***

Az államosítás és a kollektivizálás idején több rigmust költött Gyurka Jancsi. A népi emlékezet megőrzött belőlük néhányat:

8. Kié ez a szép nyárfás?
Ugye tiéd, kedves elvtárs?
Ha visszajön a gazdája,
Mehetsz aztán a p... ba!

Hej továris, továris,
Mit csináltál továris!
Kutyafa... t a kulákból,
Főminisztert a cigányból!
Ugye bánod, továris?

***

9. Van tehenyem, de nincs szénám.
Eladnám, de nincsen kinek,
Kecskéje lesz mindenkinek.
Kollektívnek LÁNG a neve,
Aludna ki mindörökre.

Megjegyzés: a kollektivista csak 1 db tehenet tarthatott, de soknak még arra sem volt lehetősége.

***

10. Tehenyem az istállóban,
De nincs széna az odorban.
Eladnám, de nincsen kinek,
Kecskéje lesz mindenkinek.

***

11. Gy. J. betért a kocsmába. Ott találta a fiát a barátjával, akik már jó hangulatban voltak, de azért észrevették, hogy az öreg sűrűn kezdi rendelni az italt. Felkerekedtek, hogy mennek haza, és azt szeretnék, ha velük tartana.

– Már elég volt, apám – mondta a fia.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Nektek igen, de várjatok, hogy érjelek utol tütököt! – s azzal a söntéshez ment, s egy fél liter pálinkát rendelt, azzal lépett a fiáék után. Az utolérést az elfogyasztott ital mennyiségére értette.

– Na, most már mehetünk. Úgy lehet, hogy el is hagylak tütököt!

***

12. A milícia és a szekuritáté állandóan figyelte *Gyurka Jancsi „ellenpropagandáját"*, és alkalmas pillanatban letartóztatták. Törvényszékre került az ügye. Az ügyvédje kioktatta, hogy tegye magát bolondnak, mert csak így szabadulhat meg a súlyos tömlöctől.

Az orvosi bizottság előtt azt kérdezte az elmegyógyász, hogy mondaná meg János, mikor vagyunk most, karácsony előtt vagy után. János azt válaszolta, hogy két karácsony közben. (Az orvos értette a székely beszédet, de hallgatott vele, mert az elvtárs, a komisszió elnöke, bolond beszédnek számította a választ.)

Süketnek, rövidlátónak, mindennek próbálta tenni magát, de csak a bolondságát fogadták el úgy, hogy elmegyógyintézetbe csukták. Amikor felöltöztették a csíkos kórházi pizsamába, végignézett magán, s elkiáltotta magát:

– Ej édesanyám, ha látnál, hogy milyen tarka bikabornyút hoztál a világra!

***

13. Elmesélte, hogy egy valódi bolond kórházi társa megfogta, és ki akarta dobni Jánost az emeleti ablakon, hogy repüljön egyet. János rászedte a bolondot. Azt mondta neki, hogy könnyű innen kirepülni, de lám azt tedd meg, amit én: lemegyek az udvarra, s onnan felszököm ide hozzád. Tetszett a bolondnak a *Gyurka Jancsi* ötlete. Hát így hagyott békét neki.

– Tudja-e, sógor, nehéz épeszű embernek bolondot játszani – mesélte az élményeit Pap Sámuelnek a kiszabadulás után.

***

14. *Gyurka Jancsi* a feleségével sem volt egyenesben. Amíg otthon tartott a házifőtt szilvóriumból, Jánossal nem lehetett bírni. Nem törődött semmivel, csak illározott egyfolytában. A feleségének emiatt sok leleményességre volt szüksége, hogy a pálinkából valamennyit megmentsen a családi ünnepek alkalmaira. Az asszony soha sem tudott túljárni a férje eszén, pedig minden leleményességét latba vetette. Megpróbálta elrejteni a gabonás szuszékba, a szalmakazalba. Még a földbe is elásta, a ribizlibokor tövébe. Most is talált egy rejtekhelyet. Nyugodtan ment a hetipiacra. János egyedül otthon mindent felforgatott, de nem volt sikere. Leült az udvaron a favágótőkére, szivarra gyújtott, s így töprengett magában:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Te János, ha egy ilyen itkányos (részeges) embernek lennél a felesége, akkor hova dugnád el a pálinkát előle?

– Hát hova egyebüve, ahol nem is gondolják! – válaszolt magának. – Ahol senki sem jár, nem is keresik!

Felállt a csutakról, s körbehordozta a tekintetét az udvaron. Régóta nem tudtak disznót tartani, mert Jánossal nem lehetett spórolni disznóra is. Hát üresen állott az ól.

– Lám, békukkintok oda – biztatta magát. Tele volt szalmával. Csodálkozott, hogyan került ide a szalma. Nem emlékezett, hogy ő hordta volna oda.

– Ez furcsa, meg kell nézzem jobban – morogta, s kezdte a villával piszkálgatni a szalmát. Hát megakad valamiben.

– Csak óvatosan! Nehogy korsó lenne, s eltörjem.

Valóban rátalált a sarokban a korsó pálinkára. Fel is szentelte. Addig illározott, hogy mire a felesége megérkezett a városból, János már daloló kedvében volt.

– Te Isten átka, ejsze nem akadtál rá a korsóra! – kiáltotta a kapunál felháborodott feleség. Sietett, hogy mentsen meg valamennyit a korsó linkából.

***

15. Az is megtörtént fiatal házas korukban, hogy *Gyurka Jancsiék* s rencsésen hazaérkeztek a kocsiszekérrel a hetipiacról. Ahogy betértek udvarra, azt mondja boldogan a feleség:

– Hála Istennek, szépen megjártuk a várost. Ez célzás volt arra, hogy italozás nem járt semmi különösebb bonyodalommal. Erre János rácsapc a lovakra, s a gyeplőt elhúzta, s a szekeret a trágyadomb mellé felborította

– Na, asszony, nyugtával dicsérd a napot! – vigyorgott kajánul Gyurka Jancsi.

***

16. *Lakatos Mihály*[137] és László Domokos nyikómalomfalvi székelyek egymás mellett mentek a falu között, a gödrös-pocsolyás úton, amikor mellettük elrobogott egy fekete pártautó, s lelepcsentette őket.

– Hogy vinne el az ördög mind, ahányan vagytok! – szakadt ki László Domokos szájából az átok. (Szokatlan volt az ilyen hang tőle, mert ő az ideiglenes néptanács elnöke volt nem is olyan régen.)

– Ó, te Domokos, ezt te csak most mondod, de mi mióta mondjuk nekik ezt – jegyezte meg cinikusan Lakatos Mihály.

---

137. Adatközlő: Pap Sámuel sz.1921, Alsó-Bencéd

[Erdélyi Magyar Adatbank]

***

17. *A szántóból hazafelé jövet* találkozik L. Mihály a falubelijével. Azt mondja neki:

– Te, k-komám, akkora v-varjút láttam, mint a tehén!

– Az nem létezik.

– Pedig a-akkorának látta a-a te-tehén is. [138]

***

18. *A kollektív gazdaság* (mezőgazdasági termelőszövetkezet) idején az állatok abrakolására takarmányliszt szállítmány érkezett. Nyáron, amikor mindenki a mezőn volt, a brigádos csak két öreget talált a faluban, L. M. dadogóst (beszédhibást) és B. D. nagyothallót (süketet), őket hívta a liszt lerakására. A lisztet lapáttal kellett leüríteniük a raktár padlójára. Nagy port vert fel a két öreg. Az odaérkező mérnök nem tudta őket megközelíteni a lisztporfelhőtől, emiatt kiáltania kellett, hogy hagyják abba a lapátolást, és más módszerrel próbálják leüríteni a lisztet. L. M. hallotta, de a társa, aki háttal is állt, süket is volt, folytatta a munkát, mintha semmi sem történt volna. A felindult mérnök, nem ismerve B. D. hibáját, szidni kezdte az öreget. L. Mihály a rá jellemző önirónával csillapította a mérnököt:

– Hagyja, mérnök úr, D. annyira sem hall, mint ahogy én tu-tu-tudok beszélni!

***

19. *Raktári munka* alkalmával L. M. és komája, Sz. G. beszélgettek.

– Nagytudó vagy, Mihály, azt mondják, hogy táltos vagy – kezdte az ugratást Sz. G.

– Aza-a-a, még le-le-legyet is tudok teremteni – vette a lapot Mihály.

– Azt hogy, te Mihály?

– Azt úgy, hogy mindent úgy csinálsz, ahogy én mondom. Most felmászol a zsákrakás tetejére... úgy, most felemeled a bal kezedet, most a jobbat...

A szótlan várakozás után megszólal Sz. G.:

– No komám, hol a légy?

– Hhh-hát, bé-bé-bévallom az igazat, nem sikerül, legyet nem tudtam te-te-teremteni, de ahhharég fel tudék állítani egy nagy szamarat, tiszta ingyen.

Ha nem komák közt történik meg ez, bizonyára verekedéssé fajul a dolog. Egy déci (dl) pálinkában kibékültek.

---

138. Hegyi Miklós adatközlő, sz. 1917, Szentlélek

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Hát nem kellett volna éppen így megszégyeníts! – tette a szemrehányást Géza.

– Ki gondolta, hogy neked csak ennyi eszed van! – vette el a tréfa élét Mihály.

***

20. Műtrágya leürítésekor Mihály új gumicsizmában feszít. Társai felfigyelnek rá, s érdeklődnek, hogy honnan szerezte. Mihály dicséri, hogy milyen kényelmes és csak 50 lejbe került. Rácsap a jobb lábán lévő csizmára, és megismétli, hogy ez a csizma 50 lej.

Az olcsó csizmavásár felcsigázza az érdeklődésüket. Mihály szívesen igazítja útba őket, hogy itt vásárolta a helyi szövetkezeti boltban, s úgy vette észre, hogy fogyóban van az olcsó áru.

Az egyik sietősebb munkatárs máris átszaladt a boltba, hogy félretétessen magának egy pár csizmát. Fel is próbálja, s kéri a boltost, hogy ebédszünetig tegye félre a számára a csizmát.

S úgy indulóban megkérdezi a boltost, akkor ugye 50 lej. A boltos hamar rájön a félreértésre, s rávágja:

– Ez igen, 50 lej és a társa is 50 lej. A háta mögött a boltajtóban ott vigyorog L. M. nagy elégtétellel.

***

21. A kicsi búcsú (augusztus 6-án, új búzazsenge másnapján) napján is folytatni kellett volna a kollektívben az aratási kampányt. Ez pártfeladat volt, s a mérnök mozgósította volna az embereket, akik ilyenkor összegyűltek a szomszédságban, s mulatni szoktak magukban, vendégek nélkül. Ez már nem is vallási ünnep, inkább népi hagyomány, ezt addig sem tudta eltörölni a pártpropaganda.

A mérnök, aki erélyes ember volt, maga mellé vette a mezei brigádost és házról házra járt, hogy az embereket mozgósítsa az aratásra és a megkezdett cséplésre, mert ez a munka nem várat magára. Máskor az augusztus 6-i búcsúra új búzából sütöttek kalácsot a malomfalviak.

Egy olyan házhoz kopogtak be, ahol éppen együtt volt a szomszédság és javában folyt a mulatozás. L. Mihály is köztük volt.

– Most mindenkinek gépnél van a helye! – szólt a mérnöki felszólítás.

– Ne mérnök úr, én reggel óta a gép mellett vagyok – mutatott a kanapé végénél lévő varrógépre Mihály. A társaság elnevette magát, s az oldott hangulatban a mérnöknek is igazat adtak.

***

22. A kollektív gazdaság évi nagygyűléséről elkésik Mihály bácsi, s mások is szotyogva érkeznek. A jelenlévő községi pártaktivista megdorgálja a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

késöket, így mutatva meg a megyei elvtársnak, hogy itt a rendre és a fegyelemre is adnak a helyi vezetők:

– Mit gondolnak az elvtársak, hogy ez mise, az áldásra elérkezhetnek ide is, mint a templomban?

Mihály nagy alázatosan kér bocsánatot a késésért, s megtoldja egy szerény megjegyzéssel:

– Bocsásson meg nekünk, titkár elvtárs, mü falusiak ilyenek vagyunk. Münköt mindenütt szidnak, pedig mindenütt eleget akarunk tenni. Engedjen meg nekünk, hogy elmondjam, hogy maga beszél jó pénzért, hogy nincs Isten, a pap a templomban jó bérért hirdeti, hogy van Isten, s mindenki mondja a magáét jó fizetésért, mü mindenkinek mindent elhiszünk tiszta ingyért.

A titkár ledorongolja Mihályt:

– Könnyű ilyen felelőtlenül bölcsködni.

– Könnyű be-be-beszélni annak, aki tud, de l-l-l-lám nekem nem mejen olyan kö-kö-könnyen – vette el a bírálat élét az önirónával Mihály, a terembeliek helyeslő morajlása közben.

***

23. A mérnök sóhajt a kollektív gazdaság irodájában:

– Úgy meguntam már ezt a tavaszi kampányt!

– Én még meg sem szerettem! – csattant a Mihály válasza.

***

24. A malomfalvi kultúrházban az elvtársak gyűlés tartottak a falu számára. Nagy bőszen sorolták, melyik állat után mennyit kell beszolgáltatni az államnak. Amikor a tyúkhoz értek, mondták, hogy egy tyúk után évente 80 db tojást kell beszolgáltatni. Erre Mihály bácsi szót kért és kapott is:

– Elvtárs, maga mit gondol, hogy a tyúk feneke golyószóró?

***

25. Sinka Áron a kollektív gazdaság belső brigádosa lett. Szerette a földművelést, s az állattenyésztést. Nagy elismeréssel beszélt Bethlen grófról, aki a kollektív agrármérnöke volt, de szidta a kollektív szökevényeket, mert – szerinte – szorgalommal és kemény munkával itthon a föld mellett is meg lehet élni. Egy ilyen beszélgetésnél a falu piacterén jelen volt Lakatos Mihály is, akinek nemrég sikerült megszabadulnia kollektívből. Érintve érezte magát, s gyorsan vissza is vágott:

– Emlékszel-e, Áron, arra, hogy mit mondott volt a hittanórán nekünk Fülöp esperes a világ teremtéséről? Az Úristen megmutatta volt Szent Péternek azt a raktárt, amelyben az ész van elhelyezve, amit ki kell osztania az emberek számára. Figyelmeztette, hogy csak annyi ész áll a rendelkezé-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

sére, amennyi a raktárban látható, és ezt úgy kell szétosztania, hogy mindenkinek jusson. Péter elég figyelmesen osztotta, de egyszer csak a végére ért, s megrökönyödve látta, hogy egy embernek nem jutott belőle. Az Úristenhez sietett, hogy mitévő legyen. Az Úristen azt tanácsolta Péternek, hogy tegye meg azt az embert brigádosnak a kollektívbe.

***

26. Az IFET fafeldolgozó vállalatnál dolgozott Mihály bácsi is. Korán reggel, amikor az igazgató napi ellenőrzését tartotta, köszönés nélkül ment el a dolgozó munkások mellett. Mihály odaszólt az egyik munkatársának:

– Te, ez az igazgató nem járt iskolába?

– Miért? – kérdi a kollégája.

– Mert a köszönést az első osztályba tanítják.

***

27. Mihály bácsinak sikerült megszabadulnia a kollektívtől. A városi fakitermelő vállalathoz (IFET) került. Egy idő leteltével magasabb fizetési osztályba való besoroláshoz vizsgát kellett tennie Mihálynak is. Ez szakmai, munkavédelmi és politikai ismeretek vizsgálatából állott. A bizottság egyik kérdése az volt Mihályhoz, hogy mondaná meg:

– Mi az erdő legnagyobb ellensége?

– Az IFET – válaszolta dadogás nélkül Mihály. A bizottság tagjai már ismerték őt, s ezért elnézően mosolyogtak a szellemes válaszon, mert mindenki tudta, hogy féktelen erdőirtást végez az állami vállalat.

***

28. Vasárnap délután karonfogva sétálnak hazafelé vecsernyéről a nyikómalomfalvi lányok. Megelőzik az andalgó Mihály bácsit, aki mosolyog magában. Az egyik lány bizalmasan megkérdezi:

– Mihály bácsi, minek örvend?

Mire az öreg:

– Hát miért szomorkodnék, nem vagyok állapotos.

***

29. Estendőn (estefelé) Mihály a háza utca felőli tornácában állt, s figyelte az úton le-feljáró falusfeleket, akikhez hozzászólt, vagy azok szóltak Mihály bácsihoz.

Éppen hazafelé dülöngélt L. Á., akinél ez napirenden volt. Irredenta nótázás miatt börtönt is viselt. Most is fújta:

– Nem ér ez az élet semmit...

– Hát a cs-cs-cs-csűrkert mennyit ér, Á-á-árpád? –szólt hozzá Mihály hutcutul. (Az élet – tájszóként – az udvarnak a csűrön elüli része a bennvalóban.)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

***

30. Mihály bá az állatokat itatta a kútnál, amikor egy felvidéki szekeres megállt az úton és megkérdezte tőle:

– Maguk ebből a kútból isznak-e?

– Nem.

– Hát akkor miből?

– Csi-csi-csiporból! – csattant a válasz.

***

31. A városi vendéglő négyszemélyes asztalához leül Mihály és a komája, hogy egy sört igyanak meg cukorrépa beszállítás idején. Odajön egy román ember, és mutat a szabadon lévő két helyre:

– Ocupat? (foglalt)

A gesztikulálásból megértette Mihály, hogy mit akar a román, hát miért ne ülhetne le ő is, gondolta, s mondta is felét magyarul:

– Fél cupat (értsd úgy, hogy csak fele foglalt az asztalnak). Mihály megértését és a jóindulatát mosollyal nyugtázta az idegen.

***

32. Reggel a csordahajtás után a tejcsarnok előtt találkozik Mihály a komájával. Rámutat az egyik tehénre, amelyiknek szokatlanul nagy és tele van a tőgye.

– Ne, azt fejetlenül csapták ki a csordába – kacag a koma.

– Mit beszélsz, koma, ha *fejetlen* lenne, hogy tudnák megkötni a jászolhoz –válaszol ugratóan Mihály.

***

33. Egy halottvirrasztáson történt. A virrasztók halottas éneket énekelnek, és rózsafűzért mondanak közben. Ez néha hosszadalmas, ha az imavezető olyan személy. Az egyik alkalommal a vezető belezavarodott az imádkozásba, elvesztette az ima fonalát, s feltűnő ismétlésbe kezdett. A szomorú gyászolók észrevették, hogy mindjárt csúnya felsülés lesz. Mihály mentette meg a helyzetet a közbeszólásával:

– Olyan képpen, amilyen képpen, de már egyszer le-le-legyen v-v-vége! Ámen!

Így oldódott meg a kínos helyzet a jelenlévők nagy megkönnyebbülésére.

***

34. Más alkalommal az igen buzgó pap azt ajánlotta a híveinek, hogy mise végén végezzék el a keresztutat. Jöttek az állomások: I, II, III, IV... Mihály kezdte sokallani az állomásokat. Oldalba bökte a kórusban mellette ülő komáját, s megkérdezte:

– Hány ilyen állomás van?

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Összesen tizennégy – válaszolt a koma.

– No, akkor én a következőn leszállok – határozta el magát Mihály.[139]

***

35. L. Mihály a székelyudvarhelyi hetipiacra indult, de az alsóbb falvakban úgy megtelt az autóbusz, hogy Nyikómalomfalván meg sem állt. Gyalogszerrel már nem először járta meg a várost, most is így próbálkozott. A falun kívül utolérte őt a helybeli plébános, Hajdó István, s betessékelte Mihály bácsit a kocsijába. A városban, leszálláskor M. vájni kezdte a zsebét, hogy fizessen. A plébános leintette:

– Mit akar, Mihály bácsi?

– Hát fizetni, plébános úr, bepótolok a benzinbe.

– Szó sem lehet róla. A plébános mástól sem szokta elfogadni a pénzt

– De kérem, atyám – erősködött Mihály.

– Na, ha éppen annyira óhajtja, akkor mondjon el értem egy Miatyánkot.

– Kettőt is, plébános úr! – hálálkodott Mihály

Egy idő múlva a falu utcáján hevesen inti le a plébános kocsiját.

– Mi baj van, Mihály bácsi, ismét utazni óhajt?

– Dehogy, plébános úr, cs-cs-cs-csak azt akarom mondani, hogy az atya tartozik nekem öt fuvarral, mert nem csak két Miatyánkot, hanem hatot mondtam el magáért.

***

36. L. Mihály és a falu plébánosa gyakran szópárbajra hívták ki egymást a papi primícia (felszentelt pap első miséje) utáni ünnepi ebéden, a mulató közönség jó hangulatának fokozása érdekében úgy, mint a szószólók a székely lakodalmakban.

Mihály azt a találós kérdést tette fel a papnak, hogy melyik a legszebb imádság.

– Óh, Mihály bácsi, ezt mindenik első hittanos kisiskolás tudja. A Miatyánkra gondolt, ugye

– Dehogy, plébános úr, az Óh, én édes Istenem-re, mert utána lehet lefeküdni.

***

37. – Plébános úr, annyit tanult, hát tudja-e, mitől függ Gyergyószárhegynek a becsülete? – ugratja L. Mihály a papot.

---

139. A Lakatos Mihály nevéhez fűződő anekdoták adatközlői: Andrási Péter, Nyikómalomfalva, 1924-2001; Piros Áron, Nyikómalomfalva, 1935-2001; Geréb Imre, Szentlélek, sz. 1942; Hajdó Mihály, Szentlélek, sz. 1946.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– A híres kolostorától, Mihály bátyám –hangzik a válasz.

– A mán nem! – tiltakozik Mihály.

– Meg a restaurált Lázár várkastélyától.

– A' sem! Látom, maga hejába tanót, ha ennyit sem tud. Hát megmondom én: Szárhegy becsülete attól az egyetlen kicsi vonástól függ, amelyik az á betű felett van.

***

38. L. Mihály avval dicsekedett, hogy teológus korában H. I. arra kérte őt, hogy legyenek búcsús pajtások. Mihály avval hárította el a baráti javaslatot, hogy ez lehetetlen, mert a búcsúi visszavendégelésre nem kerülhet sor, mert Bogárfalván nincs templom, tehát búcsúja sincs.[140]

***

39. Lakatos Mihály, hogy ott volt Gyulafehérváron H. I. pappá szentelésén, a püspököt megkérte, hogy ezt a kicsi papot nevezze ki Malomfalvára. A püspök beleegyezett, de arra kérte a jövendő híveket, hogy gyámolítsák, és gondját viseljék az ifjú lelkésznek.

– Mü aztán addig gondoztuk, s csiszoltuk, hogy a szomszéd falunak megtetszett, s elvitte a mü papunkot. Most bánjuk, hogy annyit idomítottuk, bár maradt volna úgy, ahogy kaptuk – mondja Lakatos –, akkor még ma is a mü papunk lenne.[141]

***

40. Egymást sűrűn követték a fiatal öngyilkosok temetései. A fiatalok, mint ahogy szokás, székely ruhásan, koszorúval vonultak a faluközpont felé. Lakatos Mihály, hogy kérdezzen valamit, azt mondja:

– Hát tük megint hova mentek?

---

140. Akkor Bogárfalva még a közös szentléleki templomba járt, és a búcsújuk pünkösd napján volt. Azóta Hajdó István lelkesítő biztatására és hathatós segítségével a bogárfalviak gyönyörű kis templomot építettek, és a búcsú napját május13-án tartják, a Fatimai Szűzanya, Mária megjelenésének napján.

141. Lászlóné, Bálint Irén bocsátotta rendelkezésemre azt a kazettát, amelyre felvettek néhányat a humoreszkek eredeti elhangzása alkalmával Nyikómalomfalván. Andrási Péter, Piros Áron és mások is elismételték élőszóban az általuk ismert anekdotaváltozatokat 1990-ben.
Hajdó István gyergyószentmiklósi római katolikus esperes is közölt Lakatos Mihály nevéhez kapcsolódó anekdotákat (A Vasárnap évkönyv 2001, Glória, Kolozsvár, 2000. 190-199), amelyekből sokat felhasználtunk. A főtisztelendő Hajdó István esperes úr jelen közléshez való szíves hozzájárulását hálásan köszönjük

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Elmondták, hogy a szomszéd faluban egy vénlegény felakasztotta magát, s annak a temetésére mennek.

– Ej, ezeket a mai fiatalokat az úristen sem győzi meg kötéllel! – szakadt fel az akasztófahumor az öreg lelkéből.[142]

***

41. A nagy misén Hajdó István plébános bejelentette, hogy elhelyezték Gyergyóújfaluba. Mihály bácsi hazament, és újságolta a nagy hírt a feleségének, aki nem tudott elmenni a templomba:

– Hallod-e, hogy elhelyezték a mi drága papunkat?

– A fene enné meg azt a püspököt – mondta az asszony –, azt hittem, hogy engem még ő fog eltemetni.

Mire Mihály bácsi:

– Ne búsulj, azt mondta, hogy egy hónapig még itt marad.

***

42. A plébános megkérdezte Lakatos Mihályt, mikor gyónt legutóbb. Az öreg azt válaszolta, hogy nagyon rég.

– Hát miért, Mihály bácsi?

– Há azért, mert azt még ki tudom mondani, hogy *„én vétke"*, *„én vétkem"*, de azt nem, hogy *„igen nagy vétkem"*, a szentnek sem tudom kimondani.

***

43. – Mihály bácsi, volt-e cigány szeretője?

– Az nem, de cigányné az lehet.

***

44. Mihály bácsi szomszédja, Gergely Albi hangoskodott, hogy ő különb ember, mint Gergely Bandi. Mihály bácsi közbeszólt:

– Különb annyival, hogy fel sem tetszik.

***

45. A vasárnapi misében a prédikáció alatt Mihály bácsi mindig félhangosan *„kommentálta"* a hallottakat: igen, úgy van, ez igen, jól mondta stb. Boldizsár Áront, a falu kovácsmesterét zavarta a sok morgás, és megszólította:

– Ejnye, te Mihály, mennyit beszélsz!

Erre Mihály bácsi:

– S há-hát még ha nem a-akadoznék!

***

142. Sinka Áron, 1914-1998, Nyikómalomfalva

[Erdélyi Magyar Adatbank]

46. Mihály bácsi felesége, Berta néni egy hideg reggelen a városba indult. Megkérdezte az urát:

– Te Mihály, vegyek-e szvettert?

Mire az öreg:

– Vegyél, ha lesz pénzed.

***

47. Egyik este Mihály bácsi az istállóban fejte a tehenet. A szomszédja benézett a pajta ajtaján, és megkérdezte:

– Mihály bácsi, maga a setétbe' fej?

– Nem, a sétárba – jött a válasz.

***

48. Gergely Albinak a rádiója elromlott, és vitte a városi javítóba. Találkozott Mihály bácsival, a szomszédjával, aki azt kérdezi:

– Hova viszed a rádiót?

– Viszem a javítóba, mert nem fogja a Kossuthot.

– Hát akkor fogjad a Bethlen utcát! – szellemeskedett az öreg.

***

49. Egy alföldi bácsi megrészegedett Székelyudvarhelyen, és Malomfalván beesett a sáncba. Nem tudott kikászolódni, hát elkezdett sírni. Mihály bácsi odalépett hozzá, és megkérdezte:

– No, miért sírsz, mi a baj?

– Jaj, jaj, úgy megrészegedtem, hogy nem tudok hazamenni, s itt halok meg mindjárt.

– Az nem baj, mert nálunk is van temető! – vigasztalta huncutul Mihály.

***

50. Disznóvágáskor Mihály belépett Lakatos Lőrincékhez.

– Isten áldjon meg! – köszönt illendően.

Te Annuska, nincs üres bélre szükségetek? – szólította meg a ház asszonyát.

– Nincs, Mihály, a disznó jó nagy vót, s elég lett a bele –felelt az asszony.

– No, akkor mehetek én az üres béllel – azzal fordult is ki a házból Mihály.

***

51. Kecsetben kemencét rakott Mónár Elek. A gazda, ismerve szenvedélyét, munka közben is kínálgatta a mestert, hogy jobb kedvvel dolgozzon. Hamar elkészült a kemence. A gazda jó áldomással vendégelte meg Eleket. Úgy, hogy hazafelé már dalolgatott a mester. Még ki sem ért a Bak

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Sándor fogadójához, amikor az utána szaladó gyermek kiáltására lett figyelmes:

– Elek bácsi, Elek bácsi, álljon meg! Azt üzeni édesapám, hogy jöjjön vissza, mert beomlott a kemencéje!

– Mondd meg apádnak, fiam, semmi sem tart, míg a világ! –s ezzel folytatta is az útját Elek Farkaslaka felé.[143]

***

52. Házat építettek. Jó ellátásban volt részük. Haladtak is a kőművesek a falrakással. Emelkedett a téglafal. Egyszer elkiáltja magát az egyik:

– Elek bácsi itt megingott valami alattam!

– Falra fiúk, dől az állás! – adta ki a parancsot a pallér, de nem az állással volt a baj, amint hamar kiderült, hanem az eltraktált kőművesek fuser falrakásával.

***

53. Udvarhelyen, a városközpont parkjában egy padon üldögélve várta Mónár Elek, hogy sorra kerüljön a törvényszéki tárgyaláson. Bámulta a munkában meggörnyedt arató lány szobrát, a hajlott hátú, fejszét fenő favágót. Úgy látta Elek, hogy mindenik alak gondterheltséget sugároz magából.

– Ejszen ti is templomot vállaltatok, azért vagytok olyan szomorúak? – sóhajtott fel hangosan Elek.

Ti. Elek elvállalta egy templom renoválását, amelyre fel is vette az előleget, természetesen el is költötte már a pénzt, de a munkához hozzá sem kezdett. Az egyház törvényszékre vitte az ügyet. Erre a tárgyalásra várt a parkban.[144]

***

54. Mónár Elek vállalkozói úton volt. Ilyenkor szokás szerint felöntött a garatra. Most is jól be volt állítva. Malomfalván alul lenyomta az ittasság terhe a sáncmartra, s az egyik útszéli almafa alatt mély álomba szenderült. Amikor magához tért, azt sem tudta, hogy hol van, s a nap melyikórájára ébredt meg. Lassacskán eszébe jutott, hogy mintha Bencédbe indult volna, de arra már nem emlékezett, hogy már járt volna ott. Kutatgatta a zsebeit, de egy árva fityinget sem talált egyikben sem. Töprengett, hogy vajon már

---

143. Albert (*Mónár*) Elek sz. 1909, mh. 1974 (Albert a családi neve, a *Mónár* ragadványnevet a Nyikó melletti vízimalmukról kapta) farkaslaki építővállalkozó nevéhez sok mulatságos történet fűződik. Adatközlőm fj. Albert Elek sírkőfaragó

144. Az 51, 52 és 53 sorszámúak adatközlője Györgydeák Árpád, Bogárfalva, sz. 1922

[Erdélyi Magyar Adatbank]

felvette volna az előleget, s azt mulatta volna el, vagy még nem járt Bencédben, s akkor ezután fogja megkapni a pénzt. Bár így lenne! Éppen arra jött egy ember, akit megkérdezett:

– Jó atyafi, mondja meg nekem igazán, hogy én jövök-e vagy menyek? Ha menyek, akkor jó, de ha jövök, akkor régen rossz nekem

Az ember bámulta, s tanácstalanul nézte, hogy ez vagy bolond, vagy részeg.

***

55. Mónár Elek ittasan érkezett haza. A felesége kellett, hogy lehúzza csizmáit. A sok hasonló bosszúságot megelégelt asszony, amint lerángatta nagy nehezen az egyik csizmát, mindjárt a részeg ura fejéhez vágta azt, hasonlóképpen a másodikat is. Ekkor jegyezte meg Elek:

– Szerencse, hogy nem póknak születtem, mert most mind a négy pár lábamról lerángatott csizmát a fejemhez csapdosnád!

56. Az egyik kocsmárosról azt beszélték a faluban, hogy vízzel hígítja a bort, amikor az ivók már olyan állapotban vannak. Mónár Elek ezt megfigyelte. Egy pohár bort kért. A kocsmáros megkérdezte, hogy nem fröccsöt, vagy külön bort és külön vizet?

– Hinnye, a szentségét – emelte fel a hangját Elek –, hát annyira részegnek néz engem, hogy ne tudnám megkülönböztetni a vizet a bortól? Mind huncut gazember, *aki a borba vizet tölt.*

A mulatóban jelenlévők helyeslő morajlással jelezték, hogy megértették, mire céloz Elek.

***

57. Cigány napszámos segédlettel is dolgozott M. Elek. A munka végeztével asztalhoz hívták őket. A csirkepaprikás ínycsiklandóan párolgott a terített asztalon. A szokásos két pohár pálinka után jó étvágyat kívánt a gazdaasszony. Minden rendje-módja szerint volt, csak egy hibázott, éspedig az, hogy csak egyetlen egy villát tett a gazdaasszony az asztalra, s azt is a mester elé. (Akkoriban a család minden tagja az ujjbegyei közé csípett darab puliszkát mártotta a lábasba, s a húst is az ujjaival fogta meg, s úgy evett.)

Mónár Elek hamar észbekapott, amikor meglátta, hogy a roma a fekete ujjai közt a puliszkával készül mártani a lábasból.

– Hó, Rupi, megállj, ez a villa a tiéd, téged illet, ma itt te vagy az úr! – adta ki a helyreigazító utasítást a furfangos mester.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az ilyen szokás volt nála, tehát Rupi sem tétovázott, hamar a villa után nyúlt. Az asztaltársak megértően mosolyogtak, s a mester is csupasz kézzel jóízűen kezdett mártogatni.[145]

***

58. A farkaslaki apa és fia egy fedél alatt éltek, s egy asztalnál ettek. A rosszmájú koma, tudva a két nemzedék közti súrlódásokról, amelyeknek oka a fiatalember könnyelműsége, megkérdezte:

– Ugye ti jól vagytok egy kenyéren a fiaddal?

– Az igaz, hogy egy kenyéren vagyunk, mert a fiamnak nincs, de az is az én bajom, koma, s mi közöd ahhoz – szólt az elutasító válasz.[146]

***

59. Hét végén azt mondja az öreg farkaslaki a fiatalember fiának, akivel egy fedél alatt éltek:

– Fiam, gyere, ma együtt menyünk a kocsmába, fizető kedvem van!

A fiatalembernek szokatlanul hangzott a meghívás, mert a vasárnap délutánt ki-ki a maga kortársai társaságában szokta eltölteni. Valamit sejtett, mert a két asszony, az anyós és meny közti viszony nem volt éppen zajtalan. Ezt mind a ketten, apa és fia egyformán tudták, de hét közben, fent a havasi kaszálón, ahol dolgoztak, nem hozódott elő ez a téma, pedig ott csak ketten voltak. Este, amikor hazaérkeztek, mindkét asszonynak ki volt veresedve a szeme, bizonyára ismét veszekedtek és sírtak. Remélte, hogy most napirendre kerül a kérdés.

A két férfi elfogyasztotta a kocsmában a kikért üveg bort, de ez alatt sem esett szó a fehérnépekről. Az utolsó pohár bor felhajtásánál azt mondja az öreg a fiának:

– Én fizetek. Most pedig hazamenyünk, s otthon rendet csinálunk, megveri ki-ki a maga feleségét, s nálunk több marakodás nem lesz![147]

***

60. Mártát, a farkaslaki menyecskét jól hordozták a legények a táncban. Az ura a kocsmában mulatott, de egy idő után benézett a táncba, s látta, hogy Mártának jó keletje van. Nem unja magát az ura nélkül. Kartőn ragadta, s kiadta a jelszót:

– Elég volt, hazafelé! Márta ismerte az urát, tudta, hogy ilyenkor nem érdemes vele ellenkezni, hát elindultak. Alig léptek ki a teremből, az ura

---

145. A 54, 55 és 56 számú történetek adatközlője: Demény Sándor tanár, 1932-1987, Farkaslaka

146. Adatközlő: Geréb István, sz. 1963. Szentlélek

147. Adatközlő: Márton Géza, sz. 1932, Farkaslaka

[Erdélyi Magyar Adatbank]

elkezdte a fenyegetőzést, hogy érjenek csak haza, lesz aztán haddelhadd. S ez így ment egy darabig, amíg Márta meg nem unta, s szembeállt az urával az út közepén:

– Legyen elég már a fenyegetőzésből, essünk túl azon a verésen, ne hallogassa hazáig!

Az ember kővé dermedt az asszony váratlan bátor fellépése láttán[148].

***

61. Albert Gyula mondta egyik lakodalomban, amikor szószóló volt:

– Az én anyám olyan tiszta asszony, olyan tisztán főz, hogy a tányér alján tisztán látszik a virágdísz. (B. Gy. anyját jól ismerték a szomszédok a fösvénységéről.) [149]

***

62. Azt a kérdést tette fel az egyik lakodalomban nekem a jópofáskodó Géza:

- Tudod-e, hogy miért vagy te csak ekkora?

Ő meg is adta a választ, hogy ne találgassam: – Azért, mert *anyád e- e-egeret evett*, amikor veled állapotos volt.

Erre nagy röhögés támadt, mert a hallgatóság tudta, hogy a néphit szerint, ha a tyúk egeret, eszik, akkor a szokásosnál kisebbet tojik. [150]

***

63. Fancsali Vencel bátyám, aki lakodalmi zenész volt, egy alkalommal azt mondja nekem kissé csúfondároson, mert ő 2 méter 5 centis volt, én csak 1 méter 50 centi:

---

148. Adatközlő: Tamás András, 1911–1978, Szentlélek

149. Adatközlő: Albert Gyula, sz. 1942, Farkaslaka

150. Faraslaki Bütü Gyula (Albert a becsületes neve. Azt hinné az ember, hogy a „bütü" ragadványnevet az átlagnál jóval alacsonyabb termete miatt kapta. A „bütü" tájszó jelentése: rövidebb oldala vagy a vége valaminek. Gyula elmondta, hogy a nagyapja, Albert Tamás selypített iskolás gyermek korában. Petresné tanítványa volt. A betű helyett azt mondta, hogy bütü. Sehogy sem tudta kijavítatni a tanítónő a gyermekkel a helytelenül ejtett szót. Haragjában azt mondta a: -Legyen minden utódod „bütü"! Így ragadt a családra ez a megkülönböztető név. Farkaslakán szinte mindenkinek van „csúfneve", de ezt nem veszik zokon, mert sok ember visel azonos családi és keresztnevet, és a megkülönböztetésre szükség van. B. Gy. nagyon szellemes ember. Az önirónia eszközével emelkedik az esetleg sértőnek is vehető ragadványneve miatti kisebbrendűségi érzése fölé. Lakodalmi szószólói minőségében gyakran példát szolgáltatott erre.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Te, Gyula, valamilyen rigmust kellene, csináljunk, hogy a népnek legyen kedve, mulatassuk őket. – Öcsém, te nem tudod azt megcsinálni, amit én. – Nagy csend volt a kultúrotthonban.

– Nem hinném. Én, igazán meg! – s erre nagy kacagás lett megint.

Feltett a polcra egy tárgyat, hogy én azt onnan vegyem le. Ugrándoztam, de nem értem el, de kaptam egy pálcát, s azzal levertem onnan.

– De, maga, nem tudja meg tenni azt, amit én mondok. – S erre nagy kacagás lett megint a teremben. Levettettem a kabátomat:

– Na, Vencel bátyám, legyen szíves ezt öltse magára! – Erre aztán még nagyobb kacagás tört ki a teremben.

***

64. – Hogy jártam én? 1978-ban tettem le a sofőr vizsgát. Az első nagy utam Marosvásárhelyre volt. Mikor jöttem vissza a klinikákról, egyedül. Az első nagy szemafornál, ahol meg kellett álljak, az útszéli oszlopnál ott állt egy nagydarab rendőr. Láttam, hogy a távbeszélővel úgy mond. Közben zöldre váltott a szemafor. Én izgalmamban addig tökéletlenkedtem, hogy a lábam lecsúszott a kuplungról, bedöglött a motor, a mögöttem jövők dudáltak, közben a könyvem is leesett a bordról, s utána le kellett hajoljak, úgy, hogy egyáltalán nem látszottam a volán mögött, igaz addig sem igen. Valahogy aztán elindultam. Hát, ahogy jövök ki Vásárhelyről a koronkai ellenőrző pontnál, az út közepén áll egy fehér kesztyűs forgalmista rendőr. Meg kellett, hogy álljak.

– Actele vă rog! Kérem az iratait!

Odaadtam neki, de láttam, hogy valami nagyon jól eshetik neki, mert pisolyog. Magyarul kezdett beszélgetni. Megbátrodtam én is látva a barátságos képét:

– Őrmester elvtárs, mit tetszik pisolyogni? Azt mondja magyarul:

– Legyen szíves, szálljon ki a kocsiból! Amint meglátta, hogy olyan kicsi ügyes vagyok, még jobban kezdett kacagni.

– Na, legyen szíves mondja meg.... !

– Én azt kacagom, hogy az előbb bentről a kollégám kiszólt a távbeszélőn: – Átment az imént itt egy 6504-es rendszámú HR jelzésű sárga Dacia, embert nem láttam benne, s ha tudod állíts meg!

***

65. Mentünk ötön Temesvárra a nagynéném temetésre. Az öcsém vezetett Segesvárig. Láttam, hogy olyan lassan haladunk, hogy a temetésre nem érünk ki idejében, hát átal vettem a volánt. Nyomtam egészen Lugosig. Aztán 110-120-on alul nem hagytam. Egyszer az ángyom síró- könyörgő hangon megszólal:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kicsi Gyula, légy szíves a volánt ad ét Dénkónak, mert úgy elfáradtam.
Hogy a csudába, ángyom, hát nem maga vezet?
Jó-jó, de amióta te vezetsz a fenekünk az ülést nem éri.
Úgy féltek a gyorsaságtól.

***

66. Mónár Elek bátyám vállalkozó volt. Solymosi Ferenc, Sípos Mátyás és Magyari Vencel voltak a kőművesei. Elek bátyám akkor már betegeskedett, s hagyományozott az embereinek:

Hogyha meghalok, s visztek ki a temetőbe, a bodega (korcsma) előtt tegyetek le, egy-egy decit igyatok meg az én lelkem nyugalmára, de nagyon megkérlek, hogy Vencel, Magyari, ne vigyen, mert úgy reszket a keze, hogy elráz valahol.

***

67. Mónár Elek bátyám elvállalta egy templombelső renbetételét. A szobafestője Solymosi Ferenc volt. Fent az állványon festegetett, s közben fütyörészgetett. Jött a plébános, s meghallotta. Azt mondja Elek bátyámnak, hogy mondja meg az emberének, a templomban nem illik fütyörészni. A következő alkalommal ismét fütyörészve talált a festőt a pap. Rögtön a mestert, Elek bátyámat vette elé a pap. Elek bátyámnak sem kellett több. Felkiáltott az állványon dolgozónak:

– Te, Feri, nem megmondtam, a Szűz így meg úgy..... !,hogy a templomban ne fütyölj! – Jóformán be se tudta fejezni az istenkáromló beszédét, amikor a pap karon ragadta Elek bátyámat, hogy hagyja már, hadd, inkább fütyöljön, csak csendesen, hogy az arra járó hívek ne botránkozzanak meg.

***

68. Pálfi plébános urat én szoktam hordozni a kocsimmal. Akkor még csak tíz kocsi volt Farkaslakán. Szeretett engem. Megkért, hogy vigyem el Nagyernyére a volt gazdaasszonyának a temetésére. Én korán felmentem a plébániára, de a plébános úr addig erre, s arra, hogy tíz óra már el volt múlva, s mi tizenegykor ott kellett volna, hogy legyünk a remetésen. Szóltam neki, hogy így nem érünk el. Felbosszantott, hogy én idejében ott voltam, s őmiatta késsünk el. Aztán gondoltam, hogy behozom a lemaradást. Kezdtem szúrni a kocsit. Ahajt az igyenesbe úgy felvette a sebességet a kocsi, hogy Bak Sándor fogadójánál már éreztem, hogy nem tudom annyira levenni a sebességet, hogy az előttem lévő kanyart be tudjam venni. Ráadásul szemből jött egy nagy, hosszú autótrén. Hirtelen nem volt mit tennem, eresztettem tovább egyenesen, ki a régi pálfalvi úton. Amikor ott a hágó megfogott, s megálltam. Azt mondja a plébános úr:

Mi nem Pálfalvába indultunk, kicsi Gyula! Rávágtam rögtön:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Nem is Szent Péterhez, plébános úr!

Aztán ahogy mentünk tovább, s a Kalondán befelé a kanyarokat úgy szeltem, hogy sírtak a gumik. Beakartam hozni a késésből. Azt mondj egyszer a plébános úr:

Kicsi Gyula, ne hajts úgy, mert még élni szeretnék!

Ne szarjon bé, plébános úr, én es, maga es legény, nem hagyunk árvát.

A pap aztán lenyugodott, s azt mondja egyszer:

Kicsi Gyula, ne hajtson úgy! Ha nem érünk el a temetésre, majd elérünk a torra.

***

69. A torokban és a lakodalmakban jópofa volt Pálffy plébános úr, csak a temetéseken volt baj, mert olyan hosszú lére eresztette a beszédeit, hogy alig tudott a végére érni. Volt, hogy esős időben elszivárogtak a hívek a koporsó mellől. Egyszer hideg volt januárban. A pap olyan témát kezdett, hogy alig tudta abba hagyni. Temetés után azt mondja neki jóindulatúan a kántor: – Plébános úr, az Istenre kérem, ne menjen beszédeiben túl a tengeren, mert nem tud vissza érni még a temetés végére sem.

***

70. Egy öreg pap két falut gondozott. Kerékpárral járt át egyik faluból a másikba. Egyik vecsernye után megkésett, sötétben indult haza lámpa nélkül. A rendőr megállította, s mivel este lámpa nélkül közlekedett, a papot 50 lejre bírságolta. A lelkész elismerte vétkességét, és elővette a pénztárcáját, hogy fizessen. A bukszában egymás mellett lapultak a százasok.

– Plébános úr, maga nem fél ennyi pénzzel járni, hogy leütik?

– Nem, őrmester úr, mert mindig velem van az Isten.

– Akkor 100 lei a büntetés, mert két személynek tilos egy kerékpáron közlekedni.

***

71. Az udvarhelyi unitárius templom javítását vállalta volt el Mónár Elek Bátyám, de az elkészítési idejéig még hozzá sem fogott. Jött- ment, hogy anyagbeszerzés, s egyebek után járt, de ő mindig a Szabótól a Fényesig, onnan a Zöld Bodegáig rendezte a dolgait. Albert Imre s én voltunk a segédek Magyari Vencel mellett. A tiszteletes úr jött oda, s a méreg ölte meg, hogy nincs haladás, de a vállalkozót nem tudta soha elkapni. Egyszer elleste, hogy merre jár a vállalkozó, s este felé, amikor visszajött Elek Bátyám, az a termetes nagy esperes elkapta, felemelte, s úgy megrázta, hogy a félcipő kihullott a mester lábából. Miután elment a pap, azt mondja bátyám:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Látjátok-e, az eszem megjárta volna, hogy kivágjam a papnak a belit, de mit csináltunk volna itt, a templomban ekkora béllel? Megvert volna érte az Isten!

***

72. A szentléleki kőművesek Oroszhegyen dolgoztak. Hétfőtől szombatig, hajnaltól sötétig hosszú volt a műszak. Csordahajtáskor már az álláson voltak. Így köszönt el sóhajtva Geréb Józsi a kicsapott tehéntől: – Ó, szegény Riska, mikor jősz majd te vissza!

***

73. Egy farkaslaki legény megkérdezte a sokak által csodált és irigyelt Fancsali Anti tréfás zenésztől:

- Úgy-e, A. bácsi magának sok fehérnépe volt, igaz-e, hogy nagy kurvás volt maga?

F. A. önelégülten mosolygott.

– No, hány volt ugyanbiza? – faggatózott tovább a legényecske. Antinak kényelmetlen lehetett az intim kérdés.

– Hát, ide figyelj, anyád: – egy, Mariska néned: kettő, Rebi ángyod: három....

– Ne velük kezdje!

– Anyád egy...

– Nem érti ne vele kezdje!

– Avval kell, hogy kezdjem, akivel kezdtem annak idején is! – Ezzel bedugta a száját a kíváncsiskodónak.

***

74. Egy másik kíváncsiskodó megkérdezte F. A.-tól, hogy miért nincs nekik csúfnevük. Azt válaszolta A., hogy azért, mert ők adták a mellékneveket az egész falunak[151]

***

75. *Ambrus Ferenc* a régi román időben képviselő volt. A környéken nagy ismeretségnek örvendett. Elment Varságra a búcsúra. A mise után várta, hogy valaki elhívja ebédre, de ott maradt, mert senki sem hívta vendégségbe, s aztán a kocsmába kötött ki. Másnap kérdezték itthon, hogy milyen búcsú volt Varságon. Azt válaszolta, hogy attól függ, kinek, mert én sok helyre mehettem volna ebédre, a román jegyzőhöz, a bíróhoz... stb.

– Hát miért nem ment? – szakította félbe az egyik kérdező.

Mert nem hívtak – ismerte be kényszerűen a szomorú valóságot [152]

---

151. Adatközlő: Boldizsár János tanár, sz. 1934. Szentlélek,

152. Adatközlő: Tamás András

[Erdélyi Magyar Adatbank]

***

76. Kecsetben dolgozott az egyik felső-nyikómenti *építő csoport*. Vezetőjük katolikus egyházi megyebíró volt, akivel minden déli harangszókor együtt, levett kalappal imádkoztak a munkások. Egyik szombaton, a déli ima után, ahogy eltávozott haza a mester, azzal állt elő a furfangosságáról jól ismert kőműves, hogy nem találják ki a társai, milyen ötlete támadt az imádkozás alatt.

– Azt gondoltam, hogy az öreg most hazamegy, s nem is jön vissza ma, s ha engem elengednétek, akkor elhoznám azt a szekér száraz fát, amit tudok régóta, nehogy más elvigye, eladnám, s holnap, vasárnap délután meginnók az áldomását.

– Beleegyeztek a társak, s be is tartotta a szavát F. – mondta el az egyik résztvevő.

***

77. *Koszta Gyurka* bá pulykát lopott (de egyebet is, amikor tehette, amihez hozzáfért, nem volt forró, azt ő megfogta, s vitte is). A milicia elriasztó példaként a lopott pulykát a tolvaj hátára kötötte, s a falun végighordoztatta vele. Közben kiáltania kellett, hogy aki pulykát lop, mind így jár. Gyurka bá tudta, hogy a milicista gyengén beszél magyarul, hát megpróbált cselezni.

– A pulykák mind így járnak! – kiáltotta, s huncut vigyorral figyelte a milicistát. Az pedig nem értette meg a csalafintaságot, s biztatta:

– Aşa, măi Gyurka, zi, mai zi! (Így, te Gyurka, mondjad, még mondjad!)

A vén tolvaj vigyorgott, s a falubeliek a becsapott rendőrön mulattak, nem a gazember huncutsága miatt háborogtak. [153]

***

78. H. L. messzi *idegenből hozott feleséget*. Akkoriban nem volt szokás a faluból kimenni asszonyért. Az a szólás járta, hogy ne menj a szomszéd faluba disznóért, ha a faluban malacot kapsz. H. L. házassága nem sikerült, az asszony itt hagyta. Ezután kezdték mondogatni, hogy ez is olyan, mint H. L. házassága, azt is csak Vak Mihály bá látta volt jónak. [154]

***

79. K. Á. is beütötte magát egyszer a kocsmába. Elég ritkán jutott neki erre módja. Igyekezett is arra, hogy észrevegyék a *„rendeslátogatók"*, hogy íme, ő is itt van. Megállt a söntésnél, s kért egy pohár fröccsöt, mert csak

153. Elmondta: Hajdó Mihály, sz. 1946, Székelyszentlélek,nr. 146.
154. Adatközlő: Geréb István Szentlélek, sz. 1956.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ennyire volt pénze. Körül nézett, hogy, lám, észre vették-e, s hogy biztos legyen a hatás, oda köszönt a közelben álló *„jólmenő"* kőműves kollégájának, aki mindenapos volt itt:

Szerusz, koma, erőt, egészséget! Hát te is itt vagy? – s mintha magyarázni akarná saját jelenlétét, így folytatta: – Beütöttem magam megint, mert csürkepaprikást vacsoráztam, s azt leszoktam öblíteni.

A koma megérezte K. Á. szavai mögött bujkáló ostoba hencegést, s kaján vigyor kíséretében csapott le az oktalan dicsekvőre:

Tényleg, koma, *ott látom a csirketollát a melleden*!

K. Á. önkéntelenül lenézett, s keserűen tapasztalta, hogy a szegényes vacsorájának nyoma, a lecsorgatott savanyótej, ott éktelenkedik a mellén.[155]

***

80. G. J. jó serdülő legényecske volt. Sokféle munkát rá lehetett bízni a gazdaságban, mint például a trágyakihordást is. Az apja elmondta neki, hogy öthoncsoknyit (rakást) terheljen a szekérre, s a Baknyatetőn lévő földjükön egyenlő távolságra ürítse le. Addig folytatja ezt, ameddig kiér a szántójuk végére. Az ötödik szekérről már leürített négy honcsokot, amikor észrevette, hogy egy rakásra való még megmarad, de az apja utasítása szerint végezve a dolgát, kiért a föld végére. Úgy gondolta G. J., hogy befejezte a munkát, s az ötödik rakást nem ürítheti a szomszéd földjére, hát akkor a szekéren hagyta, s hazahozatta a tehenekkel az udvarra. Az apja meglátva a szófogadó fiát, csak vakarta a fejét, mást nem tehetett. Azóta maradt fenn a szólás, hogy *hazahordja a ganyét, mint G. J.*.[55]

***

81. A. F. bá' a két világháború között parlamenti képviselő volt. A hatvanas években szeretett volna a gyermekeihez látogatóba utazni, Magyarországra. Többször beadta a kérését az útlevélosztályon, de mindig elutasították. Valaki azt tanácsolta, hogy kérjen kihallgatást a milicia főnökénél, s adja elő, hogy ő nem osztályellenség, és nem akar kint maradni, sem ország ellenes propagandát kifejteni, csupán családi indokai vannak az utazásának. A kihallgatást elintézte számára egy jóakarója. A fogadáson azt a választ kapta, hogy öregségére való tekintettel aggódnak érte, s ez a kérése elutasításának az oka.

---

155. Adatközlő: Geréb István

156. Elmondta Ambrus Ferenc 88 éves, 1975-ben. Szentlélek

157. Elmondta Ambrus Ferenc 88 éves, 1975-ben. Szentlélek

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Uraim, én *nem gyalog akarok menni*, nekem kifizetik a gyermekeim a vonatjegyet! – vágta a kétszínkedők szeme közé a leleplező igazságot [156]

***

82. A. F. bá'-t is behívatták a kollektív gazdaságszervezők az irodába. Ott addig forgatták jobbra- balra az öreget, hogy megunta már, felállt a székről. Tette magát, mintha ki akarna jönni a teremből, de a ruhafogasnak tartott, ahonnan leakasztotta a neki legjobban tetsző kabátot, és kezdte felölteni. A tulajdonos elvtárs rászólt:

– Hó, tata, megálljon, az nem a magáé!

– Mit számít egy kabát, *maguk az egész életem munkáját akarják eltulajdonítani.* – volt az A. F. szót beléjük fojtó válasza. [157]

***

83. Menyek a betonúton bé Udvarhely felé, gyalogosan, ahogy szoktuk. Jön velem szembe a forgalmi milicia kocsija. Feltűnt nekem, hogy az egyik milicista mintha igen megnézett volna engem. Rögtön észbe kapok:

– Hát, szép Szűz-Máriám, én nem jó oldalon közlekedek, a gyalogosnak ez a drágábbik útszéle!

Gondolom magamban, hogy amíg valaki észre venné, de különösképpen a forgalmisták, hátraarcot csinálok, s mindjárt a jó oldalon leszek. Elindulok visszafelé. Hát a rendőrautó is megfordult a Baknyatetőn, s lám jönnek szembe velem.

– Most légy okos Domokos, mit mondok nekik, most?

A kocsi lassított, mihelyt velem egy irányba ért.

– Ilyen hamar megtért, bácsi? – kérdi a rendőr.

– Meg én, hallják-e, mert itthon felejtettem a városba járó szemüvegem.

– Éppen vettem észre, tudja bácsi, *én is székely vagyok.* [56]

***

84. Haldoklik az öreg rák. Hagyakozik a fiainak:

– Fiaim, ti menjetek mindig csak előre!

– Apám azt hogy tegyük, mert magától olyant nem láttunk soha!

Legjobb tanács a példaadás – zárja be a tanítómesét ezzel a csattanóval Tamás András.

***

85. Az újszülöttnek nem szabad levágni ollóval a körmét, csupán az anyja fogával rághatja le, mert ellenkező esetben, a hiedelem szerint, tolvaj

[Erdélyi Magyar Adatbank]

lesz a gyermek. Az unokája születése után Tamás András éppen akkor toppant be a házba, amikor a csecsemő körmeit kezdte lerágni az anyja.

– Állj meg, leányom, legalább az egyik kezén hagyd meg a körmeit, mert *a mai világban nem lehet megélni egy-egy kicsi lopicskálás nélkül.*

***

86. A Székelyudvarhely- Farkaslaka közti műút építésekor az útmester a temetőben legeltette a lovait éjnek idején, hogy senki se lássa. A készülőben lévő gidres-gödrös úton egy latyakkal tele kátyúba beledöccent a korondi edényes szekere. A szegény fuvaros mindhiába biztatgatta a gebéit, nem sikerült kikecmeregni onnan. Türelme fogytán felkiáltott:

– *Jertek, halottak, segítsetek*!

– Hányan mennyünk! – hangzott az útmester kísérteties válasza.

Nem lehet tudni, hogy a szekeres vagy a lovak ijedtek-e meg jobban, tény az, hogy a hajnal a Baknyatetőn virradt reájuk. [158]

***

87. Sz. S. elitkánosodott (részegesedett). Alig tudott haza tántorogni a kocsmából. A felesége így korholta: – Miért nem iszik rendivel!

S. a következő alkalommal ugyancsak tántorogva-szédelegve érkezett haza, de talán inkább tettette magát, s a ahogy benyitott a házba, előre tolta komáját, a téglavető mestert, Rendit:

– No, asszony, látod-e, *Rendivel ittam.*

***

88. Az asszony nem értette a tréfát. Azon nyomban felfogadtatta az urával, hogy többet nem iszik.

A fogadalom nem sokáig tartott. Egyszer jön a komaasszony, hogy a koma ismét a kocsmában dáridózik. Uram Isten, mit láttak szemei: az ura egy tányérból kanalazta a pálinkát, mert megfogadta, hogy többet nem iszik, hát akkor eszik, gondolta ő. Pap elé hívatta azután az emberét, hogy valamiképp megszabaduljon az átoktól. Ott is kiforgatta a szót:

– Esküszöm, tiszteletes úr, *többet nem iszom*, de annyit ezután is igen, amennyit eddig ittam.

– Kutyából nem lesz szalonna, ha lesz is, csak kutyaszalonna – mondta kiábrándult feleség, s otthagyta örökre az urát.

***

89. *Beteg a purdé.* A dádé próbálja a lelket tartani benne: – Ó, ne halj meg, lelkem-gyermekem! Mindent ide hozok neked. Mondd, mit kívánsz?

---

158. A 75.,76., 77. és 78. sorsz. Adatközlője: ifj. Szente Dénes, 1915- 1989, Szentlélek

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Epröt, mánát!

– Hogy a fene egye ki szüvit, máját, minek kéván télen epröt, málnát!

***

90. Szentléleken temették Kiss Károly, a bírót. A család nem a falu plébánosát hívta a szertartás elvégzésére, mert haragban volt az elhunyt a pappal a szövetkezet miatt. A bíró és a falu vezetősége kölcsönkérték a keresztény szövetkezet tőkéjét a plébánostól, aki ügyvezetője volt a szövetkezetnek. Jött a konverzió (1930 után), a román állam rendeletileg eltörölte az adósok visszafizetési kötelezettségeit. A falu népét a vezetőség a pap ellen hangolta, ő pedig rámutatott a bűnös klikkre. Innen származott az ellentét.

Az udvaron volt felravatalozva a halott. Szóltak a harangok, s a kapuban megjelent a megyetanácsosok kíséretében Gegő plébános. A bánatos özvegy, amikor meglátta a bevonulókat hangosan feljajdult:

– *Még is eljőve a gyalázatos*!

Mindenki tudta kiről van szó, de vegyes érzésekkel, s fanyar derűvel fogadták az özvegy Anikó nén' keserveit. [159]

***

91. Mint *fonákjára sikerült halottsiratást* emlegették, s adták elő a legények Szentléleken a kórusban és a színdarabpróbákon. A fiatal férj oldalzsebes, bársonyszegős zakót rendelt a falubeli úriszabónál. Nagyon tetszett az új divatú, szép kabátja. Különösen az, hogy az oldalzsebekbe kényelmesen bedughatta a kezét, ha fázott. A hírtelen, tragikusan elhunyt ifjú férjet így siratta a szomorú özvegy: – Milyen jól állt neki, mikor tette belé, s vette ki!... (Ti. A kezét az oldalzsebébe)

***

92. H. D. nagydarab ember volt, a felesége takaros kicsi asszony. Farsangoláskor, amikor szomszédasszonyok, komámasszonyok és sógornők összegyűltek és a csöröge-fánk és a kisüsti vagy a köményes pálinka mellett felszabadultak a beszélgetés korlátai, azt kérdezi az egyik komámasszony: – Te, Erzsi, te olyan kicsi vagy, s az urad akkora, hogy tudtok együtt élni?

Ha azt akarod tudni, hogy D.-é mekkora, tudd meg, hogy éppen jókora. Ha az takarod tudni, hogy az enyém milyen, hát nem hallottad, hogy a vékás zsáknak is akkora a szája, mint a négyvékásnak.

Igazad van, komámasszony, *kicsi béka nagy szájat tát*. – Hagyta helyben a harmadik. [160]

---

159. Adatközlő: Udvard Róbert, 1926, Szentlélek

[Erdélyi Magyar Adatbank]

***

93. M. Á. részeges pap egész szombat éjszaka kártyázott. A harangozója megkereste, hogy a vasárnapi istentiszteletre az első harangszót elhúzhatja-e. Rábólintott a pap, hogy mehet. A másodiknál hasonló képen. A harmadik harangozás előtt az egyházfi nem hagyta ennyire, figyelmeztette a papját, hogy hagyja abba a kártyázást, mert ő megy beharangozni. Elengedte, hogy menjen a szolgatársa, mert rögtön követni fogja ő is. Nem így lett, s a harangozó karon fogta a főnökét, és mint akik teljesen egyet értenek, elindultak a templomdombon kifele. A hívek, akik nem egyszer járták meg, hogy a beharangszókor nem volt ott a papjuk, látva, hogy az meneget ki azon, ők is elindultak szép csendesen. Amikor, azonban a templom kapujához értek, meglepődtek, hogy a tiszteletes a palásttal a karján jön szemben velük:

– Már lejárt, hol szédelegnek maguk! – s ezzel sietett vissza, hogy a kártyapartnereit még ott találja.

Ezt a magatartást az esperes a diktatúra erkölcs sorvasztó egyházellenes aknamunkájának rovására írta. [161].

***

94. A kántor egész éjszaka dorbézolt. A kártyapartiról egyenesen a templomba ment. Az ima alatt elszenderedett. A pap köhécselésére tért magához, s rögtön a szendergés hangulatát folytatva lenyomta az orgona billentyűit és elbődülte magát:

– Zúg az erdő, zúg a nádas...

A pap felkiáltott:

– Zúg magának a feje, szálljon le az orgonától!

***

95. Karácsonyi légáció előtt a gyakorlati teológia professzora meghallgatta az ünnepi szolgálatra kiküldendő diákjait, hogy miként vannak felkészülve a tiszteletes urak. Az egyik felületes, s még ráadásul drukkos teológus megy fel a szószékre. Elkezdi mondani a betlehemi utazás történetét. Jön a hatásvadász kérdés:

Bírod-e még, Mária?...

Valami megzavarja a szónokot. Talán a padokban ülő kollegái arcán fedezett fel valami visszajelzés szerűt? Ki tudja! Ismétli a kérdést... Szűnet... Ismétlés, de elég síró, könyörgő hangon.

---

160. Adatközlő: Boldizsár Mária sz. Simó, 1937. Atyha

161. A tarcsafalviak vallomásait 1962-ben B. D. rögzítette, a 67.,68 és 69. s. sz.-t is

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Lehet, hogy Mária még bírná, de mi már nem! Tiszteletes úr, szálljon le szószékről!

***

96. *Fancsali István* első világháborús orosz fogságot szenvedett, Azt mondta, miután hazajött, hogy a vörösekkel együtt harcolt, s ő tudja, mi a kommunizmus. A második világháború után, amikor a faluban gyűléseket kezdtek tartani az elvtársak, egyik alkalommal, a kulákok szorongatása idején, felszólalt Pista bá:

– Emberek, én a kommunizmust úgy képzeltem el, hogy én is olyan jómódú leszek, mint a kulák G. D., s nem pedig azt, hogy belőle is olyan szegény lesz, mint én. [162]

***

97. Az egyik székelypálfalvi családban, mint máshol is a keresztények, étel előtt imádkozott a család. A nagyapa, aki vezette az imádságot, igen hosszúra nyújtotta a szertartást, s az éhes unoka közbeszólt:

Ámen, táti, kihűl a puliszka! [163]

***

98. C. F. *oroszhegyi embernek meghalt az anyósa.* Elment a plébánoshoz, hogy bejelentse. A pap jól tudta, hogy C. F. régóta el van maradva az egyházfenntartási hozzájárulás kifizetésével. Most elérkezettnek látta az időt arra, hogy meggondolkoztassa a hívét, s azt mondta neki, most nem ér rá, hogy vele foglalkozzon. Jöjjön máskor. Az ember megértette, miről van szó, s tudta, hogy szépszerével nem fog menni a dolog. Váltott az esze:

Plébános úr, én hazamenyek, elkészítsük anyósomat, s koporsóba teszszük, s idehozzuk magának, hogy amikor ráér, majd temesse el.

***

99. *A kollektívszervezéskor* P. K.-t is hívatták az irodára, hogy írja alá a belépési nyilatkozatot. Azt kérdezte P. K.:

– Mondják meg nekem, hogy milyen az a kollektív?

– Elvtárs, ezt magyarázzuk magának, mi ebben olyan érthetetlen?

– Azt mondják meg nekem, hogy kerek-e vagy hosszú!

– Mit akar ebből kihozni?

– Én azt, hogyha kerek, akkor nincs vége, de ha hosszú, akkor annak vége lesz, akármilyen hosszú is legyen.

Erre aztán felhorkant az egyik türelmetlenebb elvtárs, de egy helybéli súgott neki valamit, s még mutatott is P. K. fele. Mintha azt lehetett volna

---

162. A 85. és 87. s. sz. adatközlője: Tamás András

163. Ilyés Péter Árpád sz. 1907, Székelypálfalva

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kitalálni ebből, hogy: – Elvtárs, evvel nem érdemes foglalkozni, csak rá kell nézni és látszik, hogy ki az.

Békét hagytak P. K.-nak az elvtársak. A falubeliek viszont nem győzték csodálni a bátorságát és a szellemességét a testi fogyatékos fiatalembernek.[164]

***

100. *Léggömbök* keringtek az ország felett. A hatóság minden eszközzel tudtára adta a lakosságnak, hogy ezek az imperialisták propaganda anyagát hivatottak leszórni a fiatal demokratikus ország dolgozó népének a félrevezetésére. Egy ilyen reggelen találkozik P. K. a milicistákkal, akik a ledobott anyagok után kutattak.

– Na, K., mondjon valami hírt! – szólítja meg az őrsparancsnok, s látva azt, hogy K. vállat ránt, s hümmög magában valamit, provokáló vigyorral folytatja:

– Hallom, hogy borjút vágott!? (Tilos volt a borjúvágás magánszemélyeknek.)

– Én igen, tiszta igaz, ma reggel, amikor a csordába csaptam ki a marhákat.

– Ej, maga nagy hólyag, K. elvtárs.

– De még mekkorák keringnek odafent a levegőben!

– Magával nem lehet komolyan beszélni, K. ! – mondja tettetett haraggal a parancsnok.

– Hát nem jól pászol a szónk, parancsnok elvtárs!

***

101. *Csunyi Péter székelyszentmihályi* roma az Erdő utca végén lakott. A sükei ember beszólt hozzá, az udvaron foglalatoskodóhoz, hogy segítsen rajta a szekere megjavításában, mert az erdőn át befele meglazult a szekér lórúdja. Csunyi Péter így válaszolt:

– Drága jó ember, szívesen segítenék. Tudja meg, hogy a sok jó szerszámot megszereztem, s jöttek ide ezek a maggyarok, üsmerték meg, s vitték el.

***

102. Felsőbencédi Mátéfi Elek és József a bárói udvarban udvarban kádárok voltak. Mesterember létükre sem haladtak előre, szegények voltak. Elek vénlegény volt, elment leánykérőbe:

– Adja hezzám Ilonát, bátyámuram!

---

164. A 88.,89. és 90. s. sz. a Pap Károly szóbeli közlése

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– Nem eladó ez a leány, mert nem tud sem főzni, sem sütni – utasította el a kérőt az apa.

Éppen ilyen kell nálunk, mert nekünk úgy sincs, amiből süssön. [165]

***

103. Kadácsban parciálist tartott a keresztúri unitárius egyházkör. A gyűlés nagyon kinyúlt, s a közebédre késő délután került sor. Az asztalnál két papkolléga egymás mellé került. Az egyik éhesebb, s talán mohóbb is volt, mert ahogy az első kanállal a forró levest felhörpintette, bosszúsan felkapta a fejét, és a parókia gerendás mennyezetére meresztett a szemét, mintha suttogott volna valamit. A cinikus kolléga megkérdezte:

– Miért nézed úgy azt a mennyezetet?

– Vajon hol faragták ezeket a szép gerendákat? – szólt a mentegetőzés.

A fújd meg patakában, komám! – csattant a válasz.

***

104. *A nagykadácsi templom cinterem ajtaja* közvetlenül az utcára nyílik. A vecsernye alatt az öregasszonyok a cinterem padján szoktak ülni. A csordából hazatérő kecske bekukkintott a pitvarajtón, s a bóbiskoló vénaszszonyt türkölni készülő társának hitte, mert visszahőkölt, s mint szokásuk, szembetürkölt a vénasszonnyal, aki nyomban leesett a padról. A pap, aki sokat bosszankodott a templomba csak szundikálni menők miatt, amikor ezt meglátta, nagy elégtétellel mondta:

– Ember vagy kecske, helyettem tetted!

***

105. Az alsó-nyikómenti falvakban az istentisztelet után a templomból kijövő férfiak karéjban állnak a templom előtt, és elbeszélgetnek a lelkésszel, s egymás között. Néha jó kedélyre derülnek, ha tréfára fordul a szó. Az egyik faluban a kelekótya harangozó is szellemeskedni próbált:

– Tudja-e, tiszteletes úr, én is voltam Lengyelfalván bihal lelkész (a lelkipásztor és a bivalypásztorból a pásztort felcserélte a lelkésszel, ami nem azonos jelentésű ebben az estben[166]

***

106. Egy felsőbencédi öreg édesanya azzal a kéréssel fordult a lelkészhez, hogy az ő részeges fiának beszéljen a lelkére, mert mindjárt tönkremegy. Egyszer már Udvarhelyen majdnem belefagyott a Küküllőbe, Szentmihályon ittas állapotban szivarral a szájában elaludt egy szénacsúr-

---

165. A 91.,92., 93., 95 és a 99. s. sz. a Pap Sámuel szóbeli közlése

166. Balázsi Dénes saját feljegyzése

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ben, és szinte benne égett a fia, Áron. Az aggódó, bánatos édesanyának megígérte, hogy ha elhozza a fiát a templomba, akkor megpróbál segíteni.

Részeges Áron és az anyja ott voltak a templomba. A pap gyönyörűen prédikált, a tékozló fú példázatából indult ki. Mindenki sírt, aki ott volt, és hallotta prédikációt. A templomból kijövet az édesanya hálálkodott a papnak, de a fia a legutolsók közt jött ki, s amikor kezet fogott a lelkésszel, azt monda vigyorogva:

– Tiszteletes úr, érti a lúd a vezsegetést (hessegetést)!

A várt fordulat nem állt be a R. Áron életébe.

***

107. Siménfalván Gellért Imre lelkészsége idején beválasztottak a keblitanácsba egy rendes roma családfőt is. Mindjárt megbízatást is kapott. A magyar egyházfival el kellett, hogy járják a tehetősebb roma családokat az egyházfenntartáshoz való hozzájárulásra mozgósításuk érdekében. Az egyik családnál előadják jövetelük célját, hogy kepét (régen gabonában fizették a lelkészt és az énekvezért, akkor tértek rá a pénzbeli hozzájárulással való fenntartási díjra) szednek. A románé nem ismerve a szó jelentését, megkérdezte az új presbitert:

– Te Jánó, miféle kefét kér ez a magyar?

***

108. Egy módos romát temettek Siménfalván. Saját gyermekük nem lett, s ezért örökbe vették egyik rokonuk fiát. Az nem sokáig bírta a testvéreitől való távolságot és hazaszökött, de a temetésen mint családtag ott állt, s mögötte az édesapja is. Az özvegynek a sirató *„vájkárálása"* közben egyszer kihallatszott az édesapa korholó hangja:

Te átok purdé, nem tudtál volna még egy kicsit maradni? Látod-e, most ez a szép nagy ház reád szakadt volna! (örökölted volna).[167]

***

109. Fiatal roma férjet temettek Siménfalván. A háromgyerekes fiatal özvegy magán kívüli állapotban jajveszékelt. Fenyegetőzött, hogy megöli magát, mindjárt a sírba ugrik az ura után. A testvérek, rokonok, akik gyámolították, karon fogták, csillapították a szegény özvegyet:

– Ne bolondozz, Máriskó, ne menjen el az eszed, csak nem teszed meg!

Az őt komolyan nem vevő rokonok kezéből egyszer csak kiugrott az özvegy, de nagy meglepetésükre úgy átrepült a sírgödör felett, hogy szinte leverte a lábukról a túlsó szélen álló rokonokat.

---

167. A 96., 97. és 98.. s, sz. adatközlője Jakab Dénes unit. lelkész sz. 1939 Siménfalva

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Itt volt szükség papi önfegyelemre és szolgálati komolyságra, hogy a szertartást annak rendje és módja szerint be lehessen fejezni!

***

110. Az árvátfalvi kocsmáros a Medgyes környékbeli szásztól szállíttatta a bort. Megegyeztek két hordó borban. Azt mondja székely a szásznak: – Ne, most nincs pénzem, de visszajövök, s akkor kiegyenlítem az adósságot. Itt hagyom zálogba az egyik hordót.

A székely elhozta az egyik hordó bort. A szász csak utána gondolta meg, hogy ez így nem jól fog kijönni. Eljött fel Udvarhelyre, de sem a falu, sem a kocsmáros nevét nem tudta pontosan megjegyezni. Így érdeklődött a vásárfeles társa után:

– Hol van falu, melyik nem van sem apád, sem anyád?

– Valahogy kisütötték a jóakaratú emberek, hogy az Árvátfalva kell legyen. Az emberét meg így írta le:

– Kerek kalap, szakáll szürke, posztónadrág, felszökik meg leszáll.

– Az Felszegi László lesz! – ismertek rá a szász magyarázata alapján a falubelijükre az árvátfalviak

***

111. ALUSZ-jelentést (Szovjet–Román Baráti Társaság) is kértek az ötvenes években a falusi tanítóktól sok egyéb más munkaterv és munka mellett, amelyek közül a legtöbbnek semmi köze nem volt a tanítói, iskolai oktató-nevelői munkához, mint például: az évenkénti állatösszeírás, az állami terménybeadás (kvóta) behajtása, a vetési, a cséplési stb. kampányokra való mozgósítás és a kollektív szervezésében való részvéte. A Vörös Kereszt, a sportmozgalom támogatása vagy irányítása szintén a tanító nyakán volt. Itt még nem beszéltünk a falusi ifjak és felnőttek kulturális és politikai, meg mezőgazdasági-szakmai oktatásáról és kommunista szellemben való neveléséről. Mondanom sem kell, hogy csordultig volt a pohár. Éjt nappá téve, pihenés nélkül rohantak, hogy teljesítsék legalább látszatra, színlelve, ahol lehetett, a feladatokat, mert a tanügyi, az állami és pártszervek állandó ellenőrzéssel tartották sakkban őket. Történt, hogy M. L. tanítóra rásürgönyöztek, hogy a jelentésekből hiányzik az ARLUSZ-jelentés. Hamar összehordott hasból, ami eszébejutott, s mert tudta, hogy legtöbbször el sem olvassák, odakanyarította a végére, hogy aki ezt a jelentést elolvassa, csókolja meg ott, ahol a nap nem süti. Ha nem sürgetett jelentés lett volna, valószínű, hogy el sem olvassa senki, de az ördög nem alszik, éber volt a pártunk is. Megtörtént az osztályellenség irgalmatlan leleplezése is. Szinte az állásába került szegény M. Lacinak ez a merész könnyelmű-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

sége. Szerencséje volt az egyik rajoni titkárral, aki jó vadászkollégaként húzta ki a csávából M. L-t.

***

112. L. telefonszolgálatra volt beosztva a néptanácsnál cséplési kampány idején. A napközben beérkezett cséplési eredményeket este 8 órakor kellett jelenteni a rajoni elnöknek.

Hogy ne unja magát, kártyapartit szervezett. Az idő gyorsan tovaszállt, nyolckor, amikor a rajon hívta, L-nak semmi adat nem volt a kezében. Nem ijedt meg, mert tudta, hogy országosan sok hasból odavetett adat jelenik meg a statisztikákban. K. rajoni elnök kérdezte, L. mondta, hogy ennyi búza, ebből annyi tavaszi, árpa stb. A végén azt kéri a rajoni elnök:

– Elvtárs, ismételje meg az adatokat! M L. hallgat.

– Elvtárs, hall engem, ismételje meg a jelentést! M. L. hallgat.

– Elvtárs reggel nyolc órakor jelentkezzen nálam, megértette?

– Igenis, elnök elvtárs.

Kemény szankciót róttak ki rá, s még megtoldották egy világvégi faluba való áthelyezéssel is.

***

113. Az egyik községi néptanácsnál az alkalmazottak fizetésnapi mulatságot tartottak munkaidő utána a hivatal gyűléstermében. Az altisztet, aki beteges és kissé szellemi fogyatékos is volt, oda tették telefonszolgálatra. A rajontól sürgős telefonüzenetet érkezett. A feladó pár szóból megállapította, hogy a drót másik végén értetlenkedik valaki. Szerette volna, ha megbízható ember t hívhatott volna az altiszt. Ezért kérdezte meg udvariasan:

– Elvtárs, magán kívül van-e ott még valaki?

– Elvtárs, itt *magánkívü*l van mindenki!

***

114. Félévi rajoni tanügyi munkaelemző plenáris ülésen a jelentésben felolvasták L. J. homoródújfalvi tanítót, hogy párttag létére nem végzi elég példaadóan a munkáját, mert a kimutatásokból kitűnik, van egy levizsgázatlan regruta analfabétája és egy beiskolázatlan negyedik osztályos tanulója. Hozzászólásában elmondta L. J., hogy a levizsgázatlan regruta analfabéta roma legény elszöktette a negyedik osztályos roma tanulólányt. Amikor a lányka anyjától számon kérte az esetet, hogy a kiskorú és iskolaköteles gyermekét miért engedte férjhez menni, azt felelte Rózáli néne:

– Akkor szép a rózsa, tanító úr, mikor leszakajtcsák!

A teremben kitört elismerő nevetés és moraj véget vetett a további elemzésnek.

***

[Erdélyi Magyar Adatbank]

115. Az analfabéta tanfolyamon nehezen haladt előre a regruta roma legény. Különösen az írással volt a baj. A kemény pléhes munkában eldurvult ujjak nem akarták oda vezetni a ceruzát, ahová kellett volna.

– Tudja mit, tanító bácsi, én ezeket a betűket mind kivágom pléhből.

Jó, Jankó, de előbb próbáljuk meg csak ceruzával megrajzolni.

***

116. A népes favágó család első gyermeke elkésett az iskolából. Az első osztályos Karcsi sírva állított be az osztályba.

– Miért sírsz, Karcsi? Valami családi tragédiára gondolt a tanító, mert gyakran megesett, hogy a vágtérről ittasan hazatérő munkások riogatták a családjukat.

– Azért, mert a tyúk nem akart megtojni. Cincogás, röhicskélés az osztályban.

– S hát azért mit kell sírnod?

– Mert anyámnak nem volt miből nekem reggelit készítsen.[168]

***

117 – Miért sírsz, Marcsa? – szólítja meg a tanítónő a kislányt.

– Azért, mert Árkó lerajzolt.

– Hát azért nem kellene sírnod.

– De a p... mat is oda rajzolta.[169]

***

118 A szülői segítség szükséges, különösen az első osztályosoknál. Némely szülő helytelenül értelmezi ezt. Marcsa folyékonyan olvassa az ábécéskönyv kis leckéit. A tanítónő észreveszi, hogy a kislány előtt fordítva áll a könyv, s figyelmezteti.

– Nem baj, tanító néni, *én így is tudok olvasni.*

***

119. Nyílt órán ott vannak a körzet tanítói. A tanító drukkolása nem alaptalan. Ilyenkor a szórakozottságon nem lehet csodálkozni.

– Fiam, miért nem másolod le te is a táblai vázlatot? – szólítja meg a tanító az egyik tanulót.

– Tanító bácsi, édesapám otthon eltetszettél venni a tollamat, s nem tetszettél még visszaadni – válaszol a tanító saját gyermeke.

***

---

168. A 100-105. sorszámig adatközlő: Bálint Dezső tanító, sz. 1928-2006, Székelyszentkiklós

169. A 106., 107. s. sz. adatközlője Pap sz. Sinka Eszter tanítónő, sz. 1936. Nyikómalomfalva

[Erdélyi Magyar Adatbank]

120. *Bandit*, az országos csavargót a milicia hozta vissza. Amíg itthon tartózkodott, rendesen eljárt az iskolába, de otthon soha sem készített házi feladatot. A tanító ezért visszatartotta, amikor a tanítás befejeződött, hogy együtt pótolják a hiányokat. Ismerte a tanuló helyzetét a tanító, öreg és beteges apjával gyakran éhezett a gyermek. Ilyenkor Bandi kapott a tanítótól egy szelet vegyes ízzel megkent kenyeret. Ez folytatódott egy ideig, de egyik nap a tanítónak gyűlésbe kellett mennie, s hamarabb befejezte a tanítást, hogy a tanyai megállónál elérje a város felé vivő egyetlen buszt. A gyermekek örömmel iramodtak haza a távoli tanyai házak felé, csak Bandi tétovázott az ajtóban:

– Tanító bácsi, nem csináljuk meg a házi feladatokat?

– Majd otthon, Bandi, most el kell mennem. Anna néni odaadja a kenyeredet, s indulj te is hazafelé!

***

121. Kiváló középiskolai fiatal tanárral is megesett, hogy *szórakozott* volt. Különleges tanfelügyelői ellenőrzést várt a tanár. Az első órára nem érkezett meg a vendég, hát az izgalma fokozódott. A második órára a tanfelügyelő az igazgatói irodából egyenesen a kijelölt osztályba ment, és ott elhelyezkedett az egyik hátsó padban. A tanárunkat értesítette az igazgató, hogy mehet az órára, mert várja már a vendége. A kolléga besietett az osztályba, hogy amíg bejön a tanfelügyelő az igazgatóval, addig elvégzi a házi feladatok ellenőrzést. A füzeteket nézte csupán, s röpke megjegyzések kíséretében firkantotta alá a feladatokat, fel sem egyenesedve az egyik padtól a másikig.

– Fiam, hogy lehet ilyen trehányul írni! – teszi a megjegyzést az utolsó padban lévő füzetnél, amelynek a gazdája rögtön felállt, s kirohant az osztályból. A távozó tanfelügyelő láttán kővé dermedten maradt az üres pad mögött a szórakozott tanár. [170]

---

170. A 108., 109. és a 110. s. sz. Balázsi Dénes tanító visszaemlékezései

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mellékletek

I. Fejezet

PAÁL SÁNDOR RUGONFALVI FÖLDMŰVES ÉLETÉNEK LEÍRÁSA, Kézirat, Rugonfalva, 1966.

A dolgozatban nem idézett, de a gazdálkodásra és a vidék életére nézve fontos információk:

10. o.: *„1906 tavaszán Rugonfalváról s Betfalváról is Amerikába készültek. Az útlevél kéréseket a jegyzőségen kellett megcsináltatni"*

29. o.: *„Apámmal kimentünk megnézni az állatokat. Volt szépen. 4 tehén, mind borjús, 2 szép fehér ökör már meg voltak hizlalva, és még a község bikája is ott volt. 16 darab fejős juh már otthon voltak a legfelső pajtában. S több disznó is volt, már jó kövérek s már egyet le is vágtak a régebbi szokás szerint, mivel ősszel a gazdaembernél szükség volt korán disznót ölni, ahol ilyen nagy család is volt."*

36. o.: *„Igen jó termés volt mindenből 1911-ben; sok törökbúza lett, megtelt a kas s a nagyház padlása és még a mi házunk padlását is megtöltöttük, s azt apám nekünk is adta, hogy legyen mivel külön is disznót és egyebet is tartsunk a jövő esztendőben."* (Az ifjú házasok- meg. B. D.)

– *Az időjárásról* – 37. o. – 1912 *„... július utolsó napján kezdődött az esős idő, s minden munkát s a terméynek betakarítását is megakadályozta, s ott a mezőn rothadt el minden, mert elhozni semmit sem lehetett. Minden nap esett az eső s szekérrel a mezőre kimenni nem lehetett, elsűlyedt a szekér s állat, s még az ember is kellett féljen, olyan elázott, s vízzel letelve mindenütt. A Nyikó mindennap kiöntött, s a teres helyekről a terményeket elsodorta, megsemmisítette. A hegyes dombos helyek megcsusztak, akár kaszáló vagy szántó volt. Még a falukban is történt, hogy a dombos részeken a házak és más épületek 20-30 métereket csúsztak el, az épültek sok helyen összeomlottak. A 80-90 éves emberek ilyent még nem értek, mint akkor volt 1912. augusztus 1-től 1913. április közepéig. A Székelyföldön még ma is vannak nyomai ennek a rendkívüli időjárásnak. 1912 őszén búzát vetni nem lehetett, a földet előkészíteni búzavetésnek, nem lehetet. Ahogy nehezen a törökbúzát leszedtük, úgy a kocsány közé elvettettünk a hat véka búzát, még megboronálni sem lehetett, a nagy eső kivert; mások meg sem próbáltak búzát vetni Még az erdőre szekérrel menni is nehéz, félős volt, elsűlyedt szekér, állat, s csak a nagy hídon lehetet menni, mert a Nyikó mindig nagy volt. 1913 április közepén kezdődött, hogy 1-1 nap kez-*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

dett maradni az esőzés, fel kezdett melegedni s lassan elkezdődött a tavaszi munka. Május 15-ig elvégeztünk, vetettünk mindent."

– A szolgák hozzájárulása a gazdálkodáshoz:

9. o.: *„1902-ben apánk bíró lett s ezzel is szaporodott a dolga. További s kellett cselédet tartani, hogy a gazdaságban a sok állatot legyen aki ellássa, és a szántás és egyéb munkákat rendesen végezhessük."*

29.: *„Ádám Izsák volt a szolgánk, bözödi legény, híres jó munkás volt. 80 forint, egész ruházat és karácsonyi csizma évi bér. Ez abban az időben olyanérték volt, hogy erre egy igen jó tehén kellett, hogy ki lehessen fizetni. Meg is kérdeztem apámtól, hogy Izsáknak még mennyivel tartozik. A biza még csak 20 forintot kért ki még csak újévkor, még hatvan forint kell. Megnyugtattam apámat, hogy nekem még 60 forintom van, ebből ki lehet fizetni. No, fiam, akkor te egy esztendő alatt szinte 1500 forintot kerestél"* (Amerikában- meg. B. D.)

31. o.: *„... az 1908 őszére elkészült közepesen sikerült terményeket betakarítottuk, s az őszi búzavetést is már szeptember végére akkori szokás szerint elvégeztük... Berei Zsiga nálunk lakott, olyan 16 éves jó kemény legényecske volt, minden munkát bírt végezni. Már akkor lovunk volt, azt azért vettük, hogy a fejős teheneket kíméljük, jobban tejelnek. A lovakat felhasználtuk arra is, apám kavicshordást vállalt ide a kőhidtól Kobátfalváig az útra hordani. a 10 km-es útszakaszra időközben kihordtuk. Ez a cseléd bérét s még egyebeket is segített, jól megfizették".*

33.: *„A nyár eltelt Az ősszel felszántott földben is törökbúza termett. Mikor vettük be géppel csak boronáltuk. A többi részében is törökbúza volt abban a táblában. Ahogy kezdtük a kapálást, első volt az őszi szántott, de az olyan könnyű volt, hogy az ember kívánta, de hogy belementünk a tavaszi szántásba, ott megálltunk s nem esett jól a nehéz kötött földnek a kapálása... Nehezen meglett és még egyszer. Az őszi szántást háromszor is megfutottuk. Szeptember 20-án leszedtük, hamarabb érett és sokkal jobb volt, mint a többi. Ekkor mondta apám: No, Sándor ezután ősszel mind meg kell szántania földet, csak az a baj hogy neked menni kell katonának s nem lesz ki négyes fogattal szántson. Berei Zsiga vállalta, hogy ő mind megszántja, s meg is tette, 4-es fogattal meg is szántotta ősszel... Bevonultam 1909 szeptember 3-án Udvarhelyre."*

„Ahogy elvégeztük a terménybetakarítást, négyes fogattal egy holdnyi földet jó mélyen, amennyire MISKOLCI EKÉVEL lehetett felszántottuk Zsigával. Apám nézte s a fejét csóválta..."

[Erdélyi Magyar Adatbank]

34. ou): 1910-re apám Zsigával újra megegyezett, 100 forint és egész ruházat bérért. Ez jó bér volt abban az időben, de Zsiga megérdemelte, jó munkás legény volt..."

„Zsiga elmondta, hogy az őszi szántást. .. mind elvégezte, a két lovat egész nap hajtotta, délelőtt ezzel a két tehénnel, s délután a más kettővel, a lovakat elöl fogva Juli a gyeplővel hajtotta; sokszor az öreg is eljött s így elvégezték az őszi szántást. A tehenek teje nem is apadt, mert azokat künn is etették, kettő délelőtt s a másik kettő délután s az ekehúzást is inkább a lovak vitték, azok elől fogva sebesebben is mentek, de azokon sem látszik, mert jól éltek az őszön."

Dénes András

Dénes András (sz. 1926. Farkaslaka, 134) gazdálkodó a következőkben foglalja össze az általa ismert és alkalmazott vetésforgók történetét:

Az 1930-as években a hármas határ rendszerben művelték a földet Farkaslakán. Az egyéves ugarolás alatt, a nyomáshatárban, pihentették a földet, juhokkal kosaraztatták, vagy istállótrágyával ganézták meg a földet, majd ugart törtek, forgattak, és előkészítették bele. Utána való évben kapásnövényt: pityókát (burgonyát), törökbúzát (kukoricát) vagy tavasziakat: zabot, árpát tettek bele.

Magyar időben (1940-1944) között, apósom, Hadnagy József, aranykalászos gazda, a négyes vetésforgót alkalmazta. Ezt zöldugarolásnak is nevezték, mert az ugaron hagyás helyett takarmánynövényt: herét vagy lucernát vetettek, ezzel nem csak a talaj termékenységét növelték, de kiváló állati eledelt is nyertek. A négyéves forgó így következett: első évben búza (szalmás), második évben kapásnövény, a harmadik évben szalmás (tavasziak: árpa, zab), és a negyedik évben takarmánynövényt vetettek a földbe. A Kalot-tanfolyamon, amelyen Dénes András is részt vett, a székelyföldi viszonyoknak megfelelő Norfolk-féle vetésforgót ajánlották. A kormányzat akciós fajállatok juttatásával támogatta a gazdákat az állattenyésztés fellendítése érdekében. A hegyes vidéki talajnak megfelelő takarmánynövényeket: baltacím és szarvaskerep meghonosítását segítették. Akkor ismerték meg a nagy hozamú itt is megfelelő búzafajtákat: az odvasit, a bánkútit, a konopit (csupasz fejű), a haratyit (kalászos). A sovány, köves talajt is bíró napraforgó termesztését vezették be a vidéken. Ekkor épült az Albert Géza olajütője a malma mellett.

Mi az, amit átmentettek ezekből az évekből a székely gazdák? A társas gazdaság idején (a kollektív gazdaság megalakulása előtt) még megengedett az állam bizonyos helyi vezetésbeli önállóságot. Akkor Jakab Árpád

[Erdélyi Magyar Adatbank]

felelősségére megpróbálták alkalmaznia négyes vetésforgót. Nagyon szép here vetés sikeredett. A kölcsönkapott heremagot vissza kellett volna adni, de nem volt honnan, mert a tagság neki esett, és a szép magnak való herét beérés előtt lekaszálta és hazavitte, mint takarmányt. Kénytelenek voltak kifizettetni a heremag árát, hogy lehessen megvásárolni a piacon a magot. Utána a here földben rekord búzatermés lett. A cukorrépa termesztése már új dolog volt ezen a vidéken. Az egyéves állami tervek (1949-1950) idején elkezdődött Udvarhely rajonban, de Farkaslakán a kollektív gazdaságban Persánszki mérnök kezdte el, nem sikertelenül, mint ahogyan azt egyes kollegái jósolták. A len termesztést is ekkor kezdték el. Sztojka Dénes volt a székelykeresztúri, majd a makkfalvi lenfeldolgozó farkaslaki begyűjtő központjának átvevő alkalmazottja.

A kollektívvel sem lett volna baj, ha azt a Dán szövetkezeti mintára szervezték és működtették volna, úgy ahogy azt a Kalot-tanfolymaon tanították Csíksomlyón – fejezi be visszaemlékezéseit Dénes András.

Agrofruct Részvénytársaság

Tulajdonosa Deák Dénes. 825 millió alaptőkével rendelkezik, amely a volt Állami Gazdaság vagyonából tevődik össze (épületek, gépek, valamint 1,2 ha belterület: udvar és a rajta lévő épületek).

A fő tevékenység gyümölcstermesztés és állattenyésztés volt 240 ha területen.

1994-ben 100 db. szarvasmarha volt, ami teljesen felszámolódott, mert a területek visszakerültek a volt tulajdonosok birtokába.

A magánosítás 2001. december 17-én történt. Az állami (ADS) vagyonalaptól Deák Dénes megvásárolta a részvényeket.

Főfoglalkozás: állattenyésztés, növénytermesztés és kis mértékben fafeldolgozás.

Földterület: 80 ha amiből
- 30 ha öröklés a szülők után
- 20 ha vásárolt földterület
- 30 ha bérelt földterület, legelővel

Állatállomány:
- 35 db szarvasmarha, amelyből
- 25 db fejőstehén

Gépek:

– traktor	3 db
– kombájn	1 db
– vetőgép	2 db

[Erdélyi Magyar Adatbank]

– szállítóeszköz 4 db
– vegyszerező gép 1 db
– trágyaszóró 1 db
– silózó gép 1 db
– kalapácsmalom 1 db
– fejőgép 2 db

Foglalkoztatottak száma:

Gépész: 2-3, akiből egy a tulajdonos és a második ennek az agrármérnök fia és alkalmi besegítő szezonban még egy szakmunkás.

Állattenyésztő: 2 dolgozó és a család tagjai.

Főfoglalkozás:

– Tejtermelés évi átlagban 70-80 ezer litert tesz ki.

– Növénytermesztésben az állatok takarmányozásához és a család élelmezéséhez szükséges gabonafélék művelésével foglalkoznak.

A takarmányszárítás 80%-ban gépesítve van. A szükséges takarmányt a természetes kaszálókról és a vetett takarmányok betakarításából biztosítják.

A tejet a bogárfalvi Gordon Prod Kft-nél értékesítik.

A fejlesztési lehetőség szűkös, mert nem nagyon jut erre a megtermelt áruk értékesítése után. Az állam által nyújtott támogatások minimálisak és későn érkeznek el a gazdálkodókhoz. Az európai pályázatok által ígért segítségben reménykednek...

Siklódi Albert

Siklódi Albert Álmos mezőgépesítő-mérnök (sz. 1967, Kobátfalva) mezőgazdasági termelő és értékesítő magánvállalkozást vezet. Fő termelési ága az állattenyésztés. Ennek érdekében 28 Ha lucernát, 6 Ha bükkönyt, 7 Ha silókukoricát, 10 Ha zabot és 30 Ha burgonyát termesztett az elmúlt évben. Emellett 20 Ha búzavetése is volt. Gépi ellátottsága a következő: 8 db traktor, 7 db eke, 2 db tárcsa, 2 db trágyaszóró, 1 db műtrágyszórógép, 2 db gabona vetőgép, 1 db krumpli ültetőgép, 3 db aratócséplőgép, 1 db burgonyapergető, 3 db kaszagép, 1 db gereblyegép, 1 db szénaprés, 1 db kukorica silózógép, 1 db TIH, 1 db RCU (ciszterna), 1 db permetezőgép és 1 db papucs Dácia kisgépkocsi. Állatállománya a következő: 13 db előhasú tinó, 28 db tejelő tehén, 11 db borjú, 1 db ló, 2 db anyasertés, 25 hízó sertés. Helyi termékfeldolgozással nem foglalkozik. A termésfölösleget a szabadpiacon és az állami kereskedelmi vállalatokon keresztül értékesíti. A további fejlődést a tej és hústermelés fokozásában, a gomba és a kosárnak való vesszőtermesztésében látja.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mai állattenyésztő farmergazdák:

Farkaslakán: Márton Géza, Fancsali Vince, Pakot Antal, Dénes Simon, Orbán József, Handnagy Géza, Kovács Géza, Hadnagy Gábor és mások állattenyésztő és növénytermesztő farmargazdák.

Szentléleken: Geréb Domokos és Geréb György állattenyésztő és novénytermesztő farmergazdák. Hajdó Mihály mezőgépesítési kis gépparkot működtet. Hajdó Levente sikerrel próbálkozik fűzfavessző termesztéssel.

Malomfalván Székely Csaba agrármérnök és Magyari József vezetése alatt tevékenykednek a mezőgazdasági társulás útján létrejött farmok. Ígéretes Sinka Lajos éticsigatnyésztése.

Kecsetben Bakk István mezőgépesítési csoportja szolgálja ki a kisgazdák igényeit.

Kobátfalván Török Mihály állattenyésztő és növénytermesztő gazdasága mellett a tarcsafalvi és tordátfalvi gazdák igényeit is kiszolgáló gépparkot is működtet.

Rugonfalván Mészáros Lajos farmergazda állattenyésztéssel és növénytermesztéssel foglalkozik. Virágkertészettel is sikerrel kísérletezik.

GORDON PROD Kft

GORDON PROD Kft, tejfeldolgozó üzemet 1993-ban jegyezték be és egy év múlva meg is kezdte a Nyikómente és Etéd környéke állattartó gazdái tejtermelésének a feldolgozását. 500 liter begyűjtésével kezdte, ma 25 000 liter tejet dolgoz fel 150 munkakönyves dolgozó. A begyűjtési területük is kibővült Derzs környékére is. Suceaván is működik egy fiók vállalata, 5000 literes termelés megvalósításával. Az európai pályázási lehetőségek figyelembe vételével megnyerték: Magyari Árpád és Péter János tulajdonosok a Sapard program keretében egy új európai igényeknek megfelelő gyár felépítésének támogatását, amely 2006. októberében 40.000 liter tej feldolgozására lesz képes. A vezetőség igyekszik megnyerni az állattartó gazdákat, hogy kapcsolódjanak be a farmprogramba, amely az együttműködő gazdákat megfelelő segéllyel látja el, hogy a tejtermelésük technológiáját az európai normák színvonalára tudják emelni.

GORDON kisvendéglő

GORDON kisvendéglő – Farkaslakán – a faluturizmus információs és irányító központjának a bejegyzése 1992-ben történt. Dr. Csáky Csabával a kapcsolatot Jakab Árpád és Gáll Ödön mérnökök teremtették meg. 1996-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ban már húsz személy állandó fogadására voltak képesek. Ma Kovács Sándor ügyvezető 32 minősített családi háznál 200 Tamási Áron szülőfalujába látogatni óhajtó vendéget tud fogadni. A vendégforgalom lebonyolításában nagy segítséget jelent a két farkaslaki bejegyzésű nemzetközi személyszállítási autóbusz kft.: a (Demény Attila) Transp. Tur International és a (Sándor Tamás) Scorpió Transp. International, amelyeket külföldi (Budapesti) utazási irodáknál is meglehet rendelni. Egy kiváló előnye ezeknek az utaztatásoknak, hogy a helyi gépkocsivezetők jól ismerik a turista útvonalakat.

Székelyszentléleken is beindult a falusi vendéglátás. Húsz háznál (esetleg + 10) 100 vendég fogadását és igényes ellátását biztosítják Márton Mária és Hadnagy Júlia irodavezetők. Reményre jogosít Szente István Tájház Vendégfogadó faluturizmusra beállított vállalkozása.

TERFIN Kft

TERFIN kft Székelyszentmihályon már 1992-ben elkezdte a tv parabola antenna gyártását. Az első kimondottan ipari jellegű vállalkozás volt az Alsó-Nyikómentén. Az alsóbencédi születésű PAP JENŐ és ANNA (élettársak) gépipari almérnökök az alapítók és tulajdonosok.

A nyersanyag és üzemanyag árak emelkedése, valamint az informatika gyorsfejlődésével nem tudták tartani a versenyt, és egy új termék gyártása mutatkozott ígéretesnek, ti. a fejőgépgyártás, amely a kevés megrendelés miatt nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket.

A vidék szükségletinek figyelembe vételével indították meg a pékséget. Hat évig kifizetődőnek látszott. A német gépek és a helyi kézi munkaerő már nem tudták felvenni a versenyt az automatizált, alagútkemencés, legújabb európai igények szerint elindított nagygalambfalvi pékséggel.

Visszatértek az antennagyártáshoz, de most ebben az esetben a legmodernebb igények szintjén. A rádiómodemes-internetes rendszerekhez készítenek és szerelnek fel antennákat. (Kábel nélküli internetes kapcsolatrendszerek kialakításával foglalkoznak)

A Terfin 18 alkalmazottjának biztosítani próbálják az állandó kereseti lehetőséget, de már megjelent a globális konkurencia az új műholdas-internet kapcsolatok csalóka ígéretével, s ez a vállalkozó rugalmasságát, gyors alkalmazkodó képességét mozgósítja.

Pap Jenőék a vidék embereinek, a helyi lakóságnak próbálnak megélhetést biztosítani, hogy ne kelljen a szülőföldről messze vándorolniuk a nyikómenti székelyeknek. Ráharaptak a faluturizmusra is. Vendégcsábító panziót építettek a falufeletti domboldalon. A gyümölcsös közepét díszítő

[Erdélyi Magyar Adatbank]

épület nem véletlenül kapta az ARANYALMA nevet. A 40 személy teljes kényelmű elszállásolására alkalmas panzió társa Fenyéden a DIÓFA vendéglátó egység (52 személy befogadására és minden igényeket kielégítő ellátására van felkészülve, az év bármely évszakában.) Sajnos a turizmus jövedelmezővé tétele már túllépi a Pap család hatókörét. A Nyikómentén a foltozott –toldozott, csupa gödrös út nem csábítja, de el riasztja azt a turistát is, aki tudja, hogy itt mit kellene megnéznie és megismernie, esetleg a pénzét hozná ide, hogy hozzáférhetőek legyenek az egyetemes kultúrkincsek. Pap Jenő bevallása szerint az ipari műhelyek jövedelméből foltozza a panziók bevételi hiányait, de unitárius létére hisz a feltámadásban, a vidéki, a falusi turizmus feltámadásában, mert most több az eszkimó mint a fóka, több a vendégfogadó, mint a vendég. Ezt nem zárhatjuk le csak Madáchi-módon. Isten őrizzen, hogy Tamásival mondjuk, hogy a Firtoslován elaludt...

Építkezési és fafeldolgozó Kft

Építkezési és fafeldolgozó kft. Pap Balázs és Pap Benczédi Gyula közös (50%) vállalkozása Székelyszentmihályon ács-kőműves csoporttal, asztalos műhellyel és fűrészüzemmel (gáttérrel) működik. 1992-ben egy asztalosműhellyel indultak. 2005-ben. 95%-ban saját anyagból dolgoznak. Hazai piacon értékesítik a termelt épületanyagot, fűrészárut, épületasztalos munkákat: ajtó, ablak, lépcső és korlátanyagokat, valamint a hulladék anyagból palettákat készítenek. A két főnök 23 szakképesített munkás tevékenységét szervezi és irányítja. Az alkalmazottak helybéli lakósok (95%) és a többiek szintén Siménfalva községből valók. Foglalkozás szerinti megoszlásuk: 4 asztalos, 5 ács, 5 gátteres és 6 kőműves. Az építő csoport is belföldi, környékbeli munkákat vállal.

ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES

ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES autóipari alkatrészeket (autóbiztonsági légzsákhuzatot) gyártó holland tőkéjű cég részlege indult be 2004-ben Székelyszentmihályon.

A befektetett érték meghaladja a 150.000 Eu-t. Három váltásban 48 dolgozót (kapacitása kb. 50) foglalkoztat, amelyből 45 szentmihályi és környékbeli lakós. Öten ingáznak a 14 km-re lévő Székelyudvarhelyről (vezetőség, adminisztratív személyzet). A nők száma kb. 40 lesz. A munkásnők az udvarhelyi konfekció ipari gyárakból jöttek haza a családjaikhoz. Az életkorúk 40 éven aluli. Európai normázási rendszer szerinti fizetésben

[Erdélyi Magyar Adatbank]

részesülnek, ami felülmúlja az eddigi keresetüket. A napi termelés a három váltásban kb. 19200 db. légzsák huzat. Sokféle típusú márkájú gépkocsinál alkalmazható. Állandó a megrendelés, a világpiacon tartós jelenlétre számítanak. A fejlődés dinamikusnak mondható.

Az egységet négytagú vezetőség irányítja. Igazgató: Hajdó Csaba európai tanulmányokat végzett, rátermett fiatal vállalkozó.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

III. Fejezet

1. 7. 1.

Imre Mária megyen férhez

Folyó 1905 Junius 4-én Szent Léleki Imre Antal és neje Tamás Terézia münket alol irtakat megszolittottak ara hogy leányok Imre Mária megyen férhez hogy amiket által adnak azt megbecsülnök és az leányok elismerése szerint jegyeznök meg melyeket az alábbiak szerint találtuk.

	Ft	K
1. Egy kanapé egy kaszten egy asztal egy háló ágy két karos szék	*16*	*40*
2. Két derekaly két rend hajal	*20*	
3. Tiz párna két rend hajal	*20*	
4. Négy lepedő	*4*	
5. Két nagy ágytakaró	*4*	
6. Hét darabb asztali abrosz	*3*	*50*
7. Hét darabb kender kendö	*1*	*40*
8. Hét zsák egy általvetö	*2*	*40*
9. Két surdé két kétszély lepedö	*3*	
10. Négy viselö párnahaj	*1*	*20*
11. Két kép fali	*1*	
12. Hat takaroruha	*–*	*60*
13. Két rend szörgunya	*10*	
14. Egy rend szöttesgunya	*2*	*.50*
15. Három rend szöttes rokolya	*6*	
16. Két rend szatin gunya	*8*	
17. Egy fejrevalo nagykandö	*4*	
18. Hat darabb fejrevalo ruha	*5*	*60*
Összesen:	***112 Ft***	***60 K***

Hogy ezen fentirtakat elöttünk és általunk megbecsültettek és mint két fél által elismertettek ezek valodiságát igazoljuk.

Szent Léleken 1905 Julius 4 én

Tanuk	*becsüsök*
Geréb Márton	*Tamás Rózália*
Piros Anna	*Geréb Katalin*
néviroja Geréb Márton	*néviroja Geréb Márton*

Utánjegyzés ujbol adtam egy sofalvi csergét	*11 fr*	*20K*
egy szoknya és egy nagy ujas összesen	*20 fr*	
összesen:	*31,*	*20*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 2.

Folyó 1913 Augusztus ho 10 én Szentléleki Biro Mihály münket alat irtakot megszolitott ara hogy leánya ***Biro Terézia megyen ferhez*** *hogy amiket altal adott azt becsülnök meg amelyeket az alábbiak szerint találták*

Az ingoság megnevezése	*becs ár*	
	Kr	*F*
1 Egy kaszzten		
2 Egy kanapé		
3 Egy sifon		
4 Két ágy		
5 két karosszék	*73*	
6 Egy gép	*30*	
7 Két derékalj egy rend héjal	*60*	
8 Tiz párna egy rend héjal	*60*	
9 Egy fehér urkolt lepedő	*10*	
10 Két bolti abrosz egy ágyteritő	*14*	
11 Tiz lepedő	*40*	
12 Két abrosz	*14*	
13 Három szervét	*1 Kr*	*50*
14 Tizennégy darab törülköző kendő	*8*	
15 Tiz darab takaró ruha	*2*	
16 Két átalvető nyolc zsák	*9*	
17 Egy pokrocz	*10*	
18 Hat darab buluz	*6*	
19 Tiz darab fersing	*30*	
20 Egy kobát	*12*	
21 Négy darab fejkendő	*10*	
22 Három duszahéj	*6*	
23 Egy tükör egy fali kép	*5*	
24 Egy esőernyő	*2*	
25 Három darab surcz	*3*	
Összesen	*405 Kr 50 F.*	

Hogy ezen fent irtakot előttünk és általunk meg becsültettek és mint két fél által elismertettek további ezek valodiságát igazoljuk.

Szent léleken1913 Augusztus 10én

tanuk Geréb Márton *becsüsök*

+ Dimény Ferncz *Tamás Juliana*

néviroja Geréb Márton *+ Hajdo Zsuzsánna*

+ Biro Juliánna

névirojok Geréb Márton *if Geréb Márton*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 3.

Szente Juliánnának kiálitásba ***staférung*** *becsérték a következő*

2 derkalj 1 rend huzattal	*1200*
11 párna 1 rend huzattal	*2200*
4 csütkés lepedő	*300*
1 lepedő	*250*
5 lepedő .	*500*
8 kendő	*400*
9 takaróruha	*180*
3 duszahéj	*250*
10 zsák	*400*
1 átalvető	*240*
1fejtős lepedő	*200*
3 kép	*150*
1 tükör	*70*
2 szörrokolya	*300*
3 rokolya	*500*
1 bluz	*500*
4 abrosz	*150*
4 fejkendő	*600*
1 üveges	*600*
1 sifon	*600*
1 kaszten	*1000*
1 ágy	*300*
1 kanapé	*150*
2 szék	*150*
1 asztal	*150*
1 cserge	*1000*
1 marha ára	*1700*
Összesen:	*13690*
Saját szerzeményéből:	
2 ágyteritő 1 asztalteritő	*1260*
1 rend ruha	*800*
1 reend ruha	*300*
3 fejkendő	*250*
3 bluz	*170*
1 ing	*60*
6 gyolcsing ingaljjal	*800*
1 szervvét	*60*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1 kosár	*100*
4 darab kézimunka	*100*
	összesen: 9300

A felkért becsüsök kezük aláirásával igazolják hogy ezen becsértéka valóságnak megfelel Geréb Márton tanú Lakatos Mihély tanú, becsüsök: if Szente Dénené özv Szente Józsefné (1920 március)

Egyezmény

Mely a mai alatt irt napon a következőkben jött létre, ugymint

1 Először Szente Mózesné Született Márton Anna néhai Szente Mózes hagyatékát élvezetileg átengedi a két leányának az alábbi megnevezett birtokokban és pedig

Juliánna leányomnak adom a fergettyü dülőben 1 darab 2 vékás szántó a Szente Mihály és Márton András szomszédságában 1 darab szántó 1 vékás kétágu fánál Szente János és Fancsali Mihály szomszédságában 1 darab 3 vékás szántó Páter Györgyné Körtövélye dülőben Bálint István ás Geréb Márton Szomszédságában Kicsinyirben 1 darab 3/ vékás szántó Kiss Károly if Fancsali Mihály szomszéd-ságában Szőlőoldalban 1 darab 2 vékás szántó Lakatos Menyhárt és Szente Mihály szomszédségában és ugyan ott a nevezett 4/ vékás föld a másik fele részét Juliánna kapja a benvaló részben amelynek ellenében a Juliánna kezeirásával lemond a Veronika jvára viszont a Julánna javára Veronika mond le ugy annyira a Kerekeger beli föld fele részéről a jelenlévő tanuk előtt az adás vételi szerződést mindkét fél egyik a másiknak köteles aláirni és a Szotyó nevü düllőben 1/ darab 2 vékás területü kaszáló és egy darab kaszálló Kicsirétben 1/ vékás kora kaszállót.

Az itt meg nem nevezett birtokok ma Szente Mózes hagyatékából átadom Veronika leányomnak.

Ezen fentnevezett vagyonállást mindkét részre haszonélvezetileg érvényes Szente Mózesné született Márton Anna haláláig, a halála bekövetkezte után a két testvér belátása szerint örök tulajdon jogilag tetszése szerint egyenlő arányban ossza meg az összes birtokot kivéve a Szent e utcabeli belsőség jelenleg egészen Veronikának a Kerekeger beli 8 vékás föld Juliánnának ezen kettő darabra mind a két testvér köteles az adásvételi szerződést egyik a másiknak javára köteles aláirni.

Kelt Szentlélek 1923 évi julius 1én. Geréb Márton Lakatos Mihály Hajdó Tamás

Márton Anna Fancsali Dénesné Imre Józsefné

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 4.

Jegyzék

Szente Simon-né Benedek Márta ingóságai tárgyának megnevezése és becsétékéről

Folyó-szám	*Darab-szám*	*Megnevezés*	*Lei*
1.	*8*	*1 üveges, 1 sifon, 2 ágy, 1 asztal kerek, 1 kanapé, 2 szék*	*4000*
2.	*8*	*6 párna, 2 derékalj 1 rend héjjal*	*5000*
3.	*2*	*Szalmazsák*	*400*
4.	*12*	*Törülköző*	*480*
5.	*3*	*Ágy terittő*	*1550*
6.	*4*	*Lepedő*	*800*
7.	*2*	*Csipkés lepedő*	*600*
8.	*3*	*Alsó lepedő*	*300*
9.	*7*	*Fehér abrosz ezekből 1 drb hosszú*	*1250*
10.	*3*	*Piros abrosz*	*700*
11.	*10*	*Takaró ruha*	*160*
12.	*1*	*Tarka ágyterittő*	*150*
13.	*4*	*Tarka párnahéj*	*250*
14.	*3*	*Fal védő*	*150*
15.	*2*	*Kalános zacskó*	*30*
16.	*2*	*Kézi mukás szervét*	*200*
17.	*1*	*Rend posztó ruha*	*1500*
18.	*1*	*Rend fekete szzőttes ruha*	*550*
19.	*1*	*Szőttes rokoja blúzzal*	*200*
20.	*1*	*Szőr rokoja blúzzal*	*200*
21.	*1*	*Szőttes rokoja piros lájbival*	*100*
22.	*1*	*Kék karton rokoja fehér blúzzal*	*100*
23.	*2*	*Fejre való kendő*	*300*
24.	*1*	*Nagy ruha*	*300*
25.	*1*	*Rend selyem vászon ruha*	*800*
26.	*2*	*Rojtos ruha*	*100*
27.	*2*	*Alsó fehér szoknya*	*150*
28.	*1*	*Vasaló*	....
		Becsérték összege:	***20320 Lei***

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ezen fenn leírt ingó tárgyakat mint menyasszonyi hozományt Benedek Lajostól mint apától Szente Simon és neje Benedek Márta a ami napon át vettük a melyet saját kezünk aláírásával igazolunk.

Szentlélek, 1927. év Julius hó 10. én

Átvettük Ifj Szente Simon és neje Benedek Mártha

1. 7. 5.

Jegyző könyv

felvétetet Szentléleken az Hajdó Tamás házánál az Erzsi Leánya ingóságáról az alábbiakban

1 dr.	*Tehén*	*2000*
2 dr ágy, 2 Szekrény, 2 Asztal, 4 Szék,		
2 Kanapé 1 Toálet 2 Nád Szék		*3500*
8	*Párna*	*1600*
1	*Derékaj*	*500*
14	*Törülköző*	*280*
12	*Lepedő*	*1200*
10	*Zsák*	*400*
13	*Abrosz*	*1000*
40	*Sing gyolcs*	*300*
4	*Tarka párnahéj*	*120*
1	*Derékaj héj*	*10(*
	Méter Sifon gyolcs	*60*
3	*Dusza héj*	*24(*
3	*Szőttes*	*35(*
17	*Szervéta*	*170*
1	*Cserge*	*400*
1	*Pokrócz*	*100*
2	*Átalvető*	*50*
	Összesen:	***12860 Leu***

Ezen jegyző könyv felvétetet felolvastatot és becsülő bizotság által alá iratot. Kelt Szentléleken 1953 Junius 3 án

Roth Jozsef — *Bizotság*

Hajdo Erzsi — *Biró Dénesné*

Hegyi Mihályné

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 6.

A budapesti szoba berendezésének LELTÁRA

1.	*1 db*	*paplan huzattal*	*500*
2.	*1 db*	*új lepedő*	*150*
3.	*1 db*	*régi lepedő*	*20*
4.	*1 db*	*pokróc*	*80*
5.	*1 db*	*szalmazsák*	*150*
6.	*2 db*	*párna huzattal*	*300*
7.	*1 db*	*női hosszú kabát*	*100*
8.	*1 db*	*új férfi posztókabát*	*500*
9.	*1 db*	*használt nadrág*	*50*
10.	*1 db*	*férfi fekete kalap*	*50*
11.	*1 db*	*gyapjúkötény*	*30*
12.	*2 db*	*törülköző*	*80*
13.	*2 db*	*szervét*	*40*
14.	*1 db*	*konyhaabrosz*	*50*
15.	*1 db*	*újkendő*	*10*
16.	*1 db*	*nadrágszíj*	*10*
17.	*1 db*	*függöny*	*15*
18.	*1 db*	*mosdótál*	*20*
19.	*1 db*	*tésztástál*	*10*
20.	*1 db*	*vizesveder*	*19*
21.	*1 db*	*3 literesfazék*	*6*
22.	*1 db*	*11/1 literes fazék*	*4*
23.	*1 db*	*1 literes fazék*	*3*
24.	*1 db*	*3 literes lábos*	*7*
25.	*1 db*	*1 literes lábos*	*4*
26.	*1 db*	*pléhtányér*	*2*
27.	*4 db*	*nagy porcelán tányér*	*20*
28.	*2 db*	*kicsi porcelán tányér*	*5*
29.	*1 db*	*tésztaszűrő*	*8*
30.	*1 db*	*teaszűrő*	*2*
31.	*1 db*	*levesszűrő*	*2*
32.	*1 db*	*levesmerő*	*4*
33.	*1 db*	*palacsinta sütő*	*5*
34.	*1 db*	*zsírnyomó*	*20*
35.	*1 db*	*vasaló*	*25*
36.	*1 db*	*tölcsér*	*2*
37.	*2 db*	*reszelő*	*6*
38.	*1 db*	*lakat*	*6*
39.	*2 db*	*fedő*	*6*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

40.	3 db	tepsi	15
41.	1 db	sótartó	5
42.	1 db	szappantartó	5
43.	1 db	vizespohár	3
44.	8 db	porceláncsésze	8
45.	3 db	pálinkáspohár	6
46.	2 db	borospohár	4
47.	1 db	söröspohár	3
48.	4 db	befőttesüveg	6
49.	1 db	1 1/2 csattosüveg	2
50.	8 db	literesüveg	10
51.	1 db	cigerettahamutartó	3
52.	1 db	falikereszt	4
53.	2 db	konyhadeszka	11
54.	1 db	laskatésztasodró	3
55.	2 db	fakanál	3
56.	2 db	konyha kés	13
57.	2 db	evővilla vas	4
58.	2 db	kávéskanál	3
59.	2 db	katonakanál	4
60.	2 db	evőkanál	4
61.	2 db	asztalikás	6
62.	1 db	fűrész	11
63.	1 db	balta	7
64.	1 db	kalapács	3
65.	1 db	harapófogó	4
66.	1 db	tűzikankó	3
67.	1 db	szemétlapát	2
68.	1 db	seprű	4
69.	1 db	perzsaszőnyeg	60
70.	1 db	ruhafogas	4
71.	1 bd	fűrúszreszelő	3
72.	1 db	ruhakefe	18
73.	3 db	cipőkefe	20
74.	1 db	tentaceruza	4
75.	1 db	szita	20
76.	2 üveg	tinta	8
77.	2	doboz cipőkrém	3
78.	1 db	katonaláda	50
79.	1 db	szállító nagy láda	30
80.	1 szál	nagy gyertya	8

[Erdélyi Magyar Adatbank]

81.	*3 szál*	*kisebb gyertya*	*6*
82.	*3 db*	*lámpaelem*	*10*
82.	*8 db*	*mosószappan*	*8*
83.	*6 db*	*mosószappan*	*6*
84.	*2 kg*	*mosószóda*	*10*
85.	*3 pakk*	*gyufa*	*30*
86.	*3 db*	*karikacérna*	*6*
87.	*5 q*	*fa*	*60*
88.	*1/4 q*	*szén*	*10*
89.	*3*	*vászonzsák, rövid*	*30*
90.	*1 pár*	*férfibakancs, használt*	*100*
91.	*1 pár*	*usa cipő, rossz*	*30*
92.	*1 db*	*villanyrezsó*	*25*
93.	*3*	*literes üveg zsírral*	*70*
92.	*2 kg*	*cukor*	*10*
93.	*1/2 kg*	*mák*	*8*
94.	*1 kg*	*szemeskávé*	*5*
95.	*1 doboz*	*frank kávé*	*8*
96.	*1 1/2 kg*	*kenyérliszt*	*60*
97.	*?*	*finomliszt*	*40*
98.	*?*	*fuszujka*	*6*
99.	*2 kg*	*sárgaborsó*	*4*
100.	*1 kg*	*lencse*	*2*
101.	*1/2 láda*	*gyümölcsíz*	*12*
102.	*1 db*	*vállfa*	*5*
103.	*1 db*	*tükör*	*5*
104.	*5 m*	*tapéta*	*10*
105.	*1 db*	*súrlókefe*	*4*
106.	*1 db*	*tésztavágó*	*2*
107.	*1 csomag*	*?*	*5*
		Összegezés:	*3337*

A fenti leltárhoz kopcsolódik Tamás Albert (Szentlélek, 1915. febr 15-én) és Jakab Erzsébet (Farkaslaka, 1922. aug 26.) 1943. okt. 28-án házasságot kötött ifjúpár Házassági anyakönyvi kivonatának másolata. A leltáron nincs keltezés, sem a leltárkészítésen résztvevők megnevezése, valamint a leltározás céljának megjelölése is hiányzik. Az utód, Tamás Albert (sz. 1954.) bocsátotta rendelkezésemre a fenti iratokat.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 7.

Geréb Rózának ***Kiálitása staferungja.*** *1951. VII. 26.*

1.	*Egy szoba berendezés*	*12 darab*	*43 ezer*
2.	*Szalmazsák*	*2*	*2800száz*
3.	*Hat párna nagy egy kicsi*	*6*	*6000ezer*
4.	*Egy derékaj héjal*	*1*	*6000 ezer*
5.	*Egy paplan*	*1*	*7000ezer*
6.	*Egy pokroc*	*1*	*4000ezer*
7.	*Ágyteritő 2 falvédő 2*	*4*	*7000ezer*
8.	*Négy darab ketŏ himes lepedŏ*	*4*	*8000ezer*
9.	*Három himes abrosz*	*3*	*5000ezer*
10.	*Takarozó lepedő*	*5*	*5000ezer*
11.	*Hat zsák*	*6*	*3000ezer*
12.	*Viselő abrosz*	*4*	*4000ezer*
13.	*Üneplő kendő viselő kendő*	*12*	*6000ezer*
14.	*Átalvető 2 tarisnya 2*	*4*	*2000ezer*
15.	*Servét*	*12*	*2000ezer*
16.	*Zacskó egyszéj lepedő*	*3*	*700 száz*
17.	*Kosárteritő*	*2*	*1000ezer*
18.	*Párna huzat*	*2*	*1400 ezer*
19.	*Ing*	*9*	*3600 ezer*
20.	*Száras cipő*	*1*	*1000ezer*
21.	*Két hoszu kabát*	*2*	*1000ezer*
22.	*Kosztim*	*1*	*5000ezer*
23.	*Ruha 3 szövet 2 selyem 1 K*	*6*	*10000ezer*
24.	*Két szoknya 3 bluz*	*5*	*7000ezer*
25.	*Három darab fejkendő*	*3*	*500*

			150000

Átvevő: Tamás Ágaston
Értékelők: Györgydeák Menyhártné Szente Mihályné
Tanuk: Szente Simon Geréb Albert

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 8.

Becsübizonyitvány

Amely létrejött Geréb Domokos és neje Hegyi Berta a nevelt leányuk Gagyi Erzsébet-nek menyasszonyi hozományként adott háziszőttes dolgoknak leltári értékéről:

Folyószám	Leltári tárgyak	Darabszám	Értéke lei	Összérték
1.	Sifon öveges kőrisfa	1	300	300
2.	Ágy hengeres	1	250	250
3.	Ruha szekrény	1	300	300
4.	Kerek asztal kőrisfa	1	150	150
5.	Nádszék	2	100	200
6.	Derékalj huzattal	2	500	1000
7.	Párnák huzattal	6	100	600
8.	Kis diszpárna	2	50	100
9.	Szalma zsák	2	100	200
10.	Takarodzo lepedő 3 széles	3	100	300
11.	Also lepedő 2 széles	3	75	225
12.	Garnitura ágyteritő és abrosz	3		2000
13.	Gyapju ágyteritő 2 db, falvédő 2 db, 1 db ábrosz	5		1500
14.	Nagylepedő 3 széles masinás	1	100	100
15.	Himes abrosz 1 sárga 1 piros	2	150	300
16.	Damasz abrosz	1	100	100
17.	Fehér abrosz himes	1	50	50
18.	Fehér nec abrosz	1	50	50
19.	Abrosz strappa	2	50	100
20.	Himestörülköző	2	50	100
21.	Törülköző masinás csipkés	6	25	150
22.	Törülköző kender strappa	6	20	120
23.	Szalvéták himes és masinás	10	15	150
24.	Függönyök gyolcs csipke betéttel	6		80
25.	Párnahuzat	2		50
26.	Asztalfutók	6		100
27.	Falvédők	4		50
28.	Kefe és fésü tartók	2		10
29.	Lisztes kis tarisznya	5		25

[Erdélyi Magyar Adatbank]

30.	Kosárteritő	2		100
31.	Zsákok fekte pántlikával	8	30	240
32.	Átalvető fehér és egy gyapju	2		10
33.	Gyapju tarisnya	1		20
34.	Himes fehér teritő	1		50
35.	Szürke kosztüm	1 rend		240
36.	Fekete szövetruha	1 rend		200
37.	Lerakott szövet szoknya	1 rend		100
38.	Selyem ruha	1		100
39.	Selyem ruha	1		50
40.	Selyem bluz	2	50	100
41.	Parkét és karton ruha	4	50	200
42.	Székely ruha	1 rend		350
43.	Téli nagykabát	1		200
44.	Bundáskabát	1		200
45.	Viselő kabát	1		50
46.	Szvetter	1		50
47.	Egy szoknya és 2 db bluz	1		100
48.	Hárászkendő	1		50
49.	Fejkendők	4		250
50.	székelyruhának való	5 méter		175
51.	Bakancs	1pár		150
52.	Félcipő	1		130
53.	Félcipő viselő	1		80
54.	Szárascipő viselő	1		50
55.	Zokni	5		20
56.	Harisnya	4		50
57.	Singer női varrógép jó	1 db		2000
58.	Paplan huzattal			550
59.	Gyapjupokróc	2		700
60.	Cserge viselő	1		200
61.	Fonókerék	1		100
62.	Szőnyegnek való	35 sing		300
	Összesen:			 15805

Szentlélek 1952. Junius 22.
Geréb Péter leltárvezető Becsüsök Hajdó Ferencné
Értk adók: Geréb Domokos, Hegyi Berta,
Átvevők: Geréb Albert, Gagyi Erzsébet

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 9.

Becsülevél

Azon javakrol, melyeket Varga Rózának férjhezmenetele alkalmával édes apja Varga Mózes és édes anyja Varga Mózesné Szász Anna maguk javaikbol kiadtak az alábbiak szerint:

Sor Szám	*Tárgyak megnevezése és darab száma*	*Értéke Korona*	*fillér*
1.	*1 drb sifon ruhatartó 2 drb ágy*	*1400*	
2.	*3 derkalj egy rend hajal*	*120*	
3.	*11 drb párna egy rend héjal*	*200*	
4.	*2 csörge 1 drb paplan*	*200*	
5.	*2 ágyterítő 2 drb asztalterítő szőr*		
6.	*2 falvédő együt véve a hat drb.*	*200*	
7.	*9 ágyterítő alsó és felső fehér lepedő*	*180*	
8.	*12 fehér asztalterítő 4drb hímes*	*240*	
9.	*15 zsák 3 drb átalvető 3 drb tarisznya*	*190*	
10.	*12 drb kendő*	*48*	
11.	*17 fehér szervét és három színes szervét*	*40*	
12.	*2 szalmazsák és egy durga*	*80*	
13.	*3 szötte fersing és 4 drb szür fersing*	*140*	
14.	*1 posztó kabát*	*60*	
15.	*6 blúz*	*120*	
16.	*4 fehér alsó szoknya*	*80*	
	Összesen:	*-- 3288*	

A tuloldalon feljegyzett tárgyak nem a jeleni drága árakra és nemis a régi olcsó árra hanem a közép renden lett az alulirt becsüsök által becsülve.

Kecsetkisfaludon Kelt 1920. November 8-án

Becsüsök: Özv. Bözödi Sándorné *Völegény*
névíró Bözödi István *Jakab Gyula*
Szász Ferencné
névíró Bözödi István

1. 7. 10.

László István emlékezik, hogy hozománylevelet írtak Nyikómalomfalván istöbb alkalommal, de ezeket már ma nem találjuk sehol.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 11.

Árverezési lista (jegyzőkönyv)

1920-ban Nyikómalom-falván Piros Imre (sz. 1919.) édesanyja, Andrási Márta elhalálozása után az Árvai Szék által rendezett árverésen. Hivatalos gyámok: a helyi plébános: Fülöp János, Imre anyai nagynénje, keresztanyja: Rózália és testvérei vannak jelen. A három árva: Imre 6 hónapos csecsemő, Piros Pál 11 éves és Piros Gáspár 12 éves. Az árverésen összegyűlt összeget: 6062 Leit az Udvarhelyi Árvai Széknél helyezték el. Az 1940-es impériumváltozással odaveszett a pénz.

Sor-szám.	A vásárló neve	A tárgy darabszáma és neve	Ára Lei, bani	Megjegyzés
1.	Székely Dénes	1 kézi kosár	50	fizetve
2.	Hadnagy Dénesné	2 kávéscsésze	15	- „ -
3.	Hadnagy Dénesné	2 – „ -	20	- ” –
4.	Andrási Mihály ifj.	2 – „ -	23	- „ –
5.	Sinka Áron	2 – „ -	06	- „ -
6.	Székely Ferencné	1 leveses tál	11	- „ -
7.	Piros Gáspár	1 légyfogó	10	- „ -
8.	Geréb Mihályné	4 befőttes üveg	12	- „ -
9.	Lakatos Péterné	1 leveses lábas	40	- „ -
10.	Király Imréné	1 – „ – „ – „	08	- „ -
11.	Hadnagy Sándorné	4 tányér	20	- „ -
12.	Sinka Ignácné	4 tányér	18	- „ -
13.	Hadnagy Dénesné	3 tányér	29	- „ -
14.	Andrási Mihályné	6 tányér	100	- „ -
15.	Hadnagy Dénesné	2 pohár	14	- „ -
16.	– „ – „ – „ – „ -	3 boros pohár	16	- „ -
17.	Lakatos Miklósné	3 vizes kancsó	17	- „ -
18.	Hadnagy Dénesné	4 boros pohár, 1 tárca 38	- „ -	
19.	– „ – „ – „ -	3 pálinkás pohár	24	- „ -
20.	Lakatos Lajosné	3 – „ – „ -	12	- „ -
21.	Király Imréné	1 sótartó	05	- „ -
22.	Sebestyén Gáspárné	1 tárca	20	- „ -
23.	Jakab Márta	1 lámpa	20	- „ -

[Erdélyi Magyar Adatbank]

24.	Sinka Jánosné	1 leveses kalán	14	- „ -
25.	Miklós Péter	1 szűrő	40	- „ -
26.	– „ – „ -	1 lábas	40	- „ -
27.	– „ – „ -	1 pléh tál	35	- „ -
28.	Lakatos Miklósné	1 pléh tál	31	- „ -
29.	Jakab Ignácné	1 rézgyertyatartó	53	- „ -
30.	Miklós Péter	1 gyertyatartó	50	- „ -
31.	Lakatos Dénesné idős	1 esőernyő	135	- „ -
32.	Magyari Tamás	1 sujok	10	- „ -
33.	– „ – „ -	1 guzsaly	10	- „ -
34.	– „ – „ -	1 motola	05	- „ -
35.	Jakab Gáspár	1 tekerő leánka	13	- „ -
36.	Jakab Ignácné	1 tekerő levél	14	- „ -
37.	Sinka Lázárné	2 kisképp	10	- „ -
38.	Magyari Tamás	2 kisképp	05	- „ -
39.	Piros Márta	1 nagy kép	33	- „ -
40.	Miklós Péter	1 nagy kép	37	- „ -
41.	– „ – „ -	1 – „ – „	45	- „ -
42.	Sinka Lázárné	2 nagy kép	106	- „ -
43.	Miklós Péter	1 tükör	145	- „ -
44.	Andrási Mihály	2 szervét	30	- „ -
45.	Lakatos Áronné	2 szervét	33	- „ -
46.	Bálint Lázárné	1 szervét piros	67	- „ -
47.	Magyari Andrásné	1 szervét	33	- „ -
48.	Andrási Mihály	1 szervét	62	- „ -
49.	Király Imréné	1 abrosz piros	130	- „ -
50.	Magyari Andrásné	1 abrosz 1 ágyterítő	200	- „ -
51.	– „ – „ – „ -	1 fehér abrosz	60	- „ -
52.	– „ – „ – „ -	1 – „ – „ -	100	- „ -
53.	Andrási Rózsi	1 fehér lepedő	110	- „ -
54.	Miklós Péter	1 falvédő	40	- „ -
55.	Lakatos Miklósné	1 falvédő	26	- „ -
56.	Bálint Ferencné	3 párna	305	- „ -
57.	Piros Márta	3 párna	320	- „ -

[Erdélyi Magyar Adatbank]

58.	*Király Ferencné*	*3 párna*	*323*	- „ -
59.	*Benedek Borbára*	*1 derékaj*	*334*	- „ -
60.	*Lakatos Dénesné*	*1 derékaj*	*395*	- „ -
61.	*Piros Sándorné*	*2 derékaj héj*	*561*	- „ -
62.	*Józsa Imréné*	*1 fehér ágyterítő*	*93*	- „ -
63.	*Jakab Ignácné*	*1 tarka ágyterítő*	*241*	- „ -
64.	*Jakab Dénesné*	*1 ágy vetett*	*163*	- „ -
65.	*Piros Dénes*	*1 kaszten*	*210*	- „ -
66.	*Miklós Péter*	*1 kanapé*	*185*	- „ -
67.	*Andrási Rozsi*	*1 üveges almárium*	*555*	- „ -
68.	*Benedek Borbára*	*1 asztal*	*143*	- „ -
69.	*Piros Gáspár*	*1 szék*	*64*	- „ -

Megjegyzés: a férjnek 1 db szentmihályi fonottszéket hagytak az árverezők. Az apa egy négy gyermekes hadiözvegyet vett feleségül. Még egy közös gyermekük is született. A szegénységben a testvérek holtig összetartottak, szeretettel és ragaszkodással. (Piros Imre vallomása után)

1. 7. 12.

Hozomány bejegyzést találtam a Biblia üres oldalán Székelyszentmihályon Pap Károlynál.

1940-ben kb., amikor anyai nagynénje Pap Zsuzsanna férjhezment Tóth József kéményseprőhöz, írták be a következőket: *16 párna, 3 derékalj, 1 donyha, 1 matrácz, 2 paplan, 4 takaró.* (Adatközlő: Pap Károly sz. 1929. Székelyszentmihály 41. sz., lejegyzés: 2005. május)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 13.

Jegyzet

Mely felvétetett KORONDON 1892. évi Jinius ho 19-én

Az Imre György lejánya Imre Rákhel férjhez menése alkalmával hazi butorok és ágylepek felvétele és meg becsüléséről

Nr.	Tárgy megnevezése	Érték Frt	Kr	Jegyzet
1.	KK2 derekaj 9 nagy párna és 3 kicsi 1111 cserge 3 ágytakaro és vetett ágy Ööszes értéke	50		Ezekből saját keresménye: lepedő cserge derekaj héj 25 Frt, 2 párna 3 Frt 20
2.	4 párna haj ocska	1		
3.	7 párna haj uj	2		
4.	2 derekaj haj	2		
5.	2 derekaj haj ocska	1		
6.	1 lepedő		40	
7.	1abrosz,1 abrosz, 1 abrosz		50	
8.	1 kanapé, 1 kaszten, 1 háló ágy 1 asztal 4 kaosszék 1 üvegtartó 1 kalántartó 1 nagy lapito	17	84	Ezen 17 Frt 84 Kr értékű faportéka saját szerzeménye
9.	1 régi láda	2		Ez is saját szerzemény
10.	1 abrosz	2	20	
11.	2 szervisz ruha		90	
12.	8 rendbéli öltöző ruha és a fejre valo ruhák összesen	37	80	Ez is saját szerzemény
13.	5 db kendő és 5 ruha	2		
14.	1 lájbi és 1 fejér fersing	2		
15.	1 pár uj csizma	1		
16.	viselő ágynemüek	2		
17.	vaslábas szűrő szita kalta reszelő kalán	1	2	
18.	kana			
	1 szegös ruha	2		
	Összeg	130	66	

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ezen leltár felvétetett Korondon 1892 Junius 19-én általunk betsülők által megbetsültetett

Előttünk Máté István Lőrintz Lajosné néviroja Imre Márton Máté Istvánné névirója Máté

Az alul irt holmik az az tárgyakat hogy mi az Imre Rákhel férjéhez szálitottuk Vintzefi Imrehez igazoljuk

Mi elöttünk — *Tofalvi Sándor*

Korondon 892. 19 Junius

Máté István — *Tofalvi Márton*

Imre István — *Káruly Antal néviroja Máté*

Imre Lajos — *Lászlo Mihály néviroja Máté*

Korondi idős Imre György adományozta Szőcs Lajos tanítónak ezen hozománylevél eredetijét, melynek másolatát szívesen kölcsönözte a számunkra.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 14.

Tőzsér Ágnes férjhezmenetele ***tesztákájáról való lajstrom.***

1879. május 5-én. Kinek férje Biró János

C. / jegyzés

Folyó 1879. évi Május 5 én Tőzsér Ágnes férjhezmenetele alkalmával mely javakat vitt magának Tőzsér Péternő házától, vagyis mint gyermek szülői háztól:

Folyó Szám	*Megnevezése a felkelhető és fekvő vagyonoknak*	*becsérték osztrák értékben frt.*	*Kr.*
Ruha neműekben:			
1.	*Tíz. 10: darab fersing uj 8 darab veresses, szőttes, a 9. és 10. setét szöttes, darabja 2frt. 25 kr ba számitva*	*20.*	*25.*
2.	*9 azaz kilenc darab előruha 5 darab szőr per 80 kr.-jával 2darab szöttes 80kr. és 2 darab karton per 50 kr.-ja*	*6*	*60*
3.	*Lájbi két darab uj szőr per 1frt. a más 17 krajcárjával*	*2*	*34*
4.	*Két posztószoknya egyik 4frt. a másik 7 frt. jával összesen*	*11*	
5.	*Két ujas, egyik posztó 6frt. a másik fláner 3 frt. összesen*	*9*	
6.	*Visike 2 darab szöttes per 1 frt 50 kr*	*3*	
7.	*Visike 1 oleancz fekete, 2 darab szőr veres rozsás 1 drb szürke per darbja 3frt. jával a 4 drb összesen*	*12*	
8.	*Egy flaner visike*	*2*	*60*
9.	*Egy drb fekete selyem ruha virágos szélyű*	*3*	
10.	*4 drb posztó ruha 1szürke rojtos, 1 kávé szin, 1 veres kockás, 1 setét lilaszén mindegyik rojtos szélyű per 1frtjával 3drb, a negyedik lilás szén per 2 frtjával összesen 4 drb. 5 3 szőr ruha, 1 kávé szin rozsás, a másik szürke szin lilás, a 3. fekete szin rozsás per 2 frtjával, összesen*	*6*	

[Erdélyi Magyar Adatbank]

11.	*Ismét 6 drb szőr ruha, 2 drb fekete földű, 3 drb kávé szin, mind veres rózsás szélyűek, és egy tiszta fekete, az előbbiek ára per 1 frtjával, a későbbieknek 66 kr, összesen 6 drb*	*5*	*66*
12.	*2 előruha, egy szoknya, tisztességes állapotban, és ahhoz való 4 kartonruha*		
13.	*2 pár jó csizma 3 frtjával*	*6*	
14.	*Ezen kívül egy viselő csizma*	*1*	*50*
Parafernale.			
15.	*12 drb párna vörös héjjal ellátva*	*19*	*20*
	Átvitel összege	*111*	*65*
16.	*12. drb veresses szőttes párnahéj per kr. jával*	*8*	*40*
17.	*2derekaly uj héjjal ellátva*	*18*	*-*
18.	*1 drb nagy uj cserge*	*10*	*-*
19.	*1 drb pokrócz 4 szély uj*	*6*	*-*
20.	*2 uj ágyra való lepedő vere szőttes*	*6*	*-*
21.	*Egy fejtős uj lepedő*	*1*	*33*
22.	*Asztalnemü: 2 abrosz 3 frt., 3 szervét 1 frt 65kr.*	*4*	*65*
23.	*Két kendő és egy takaró ruha*	*-*	*60*
24.	*Még két párnahéj veresses uj, viselni per 60 kr. Jával*	*1*	
25.	*20 sing gyapottas vászon, singe: 16 kr. jával*	*3*	
26.	*Egy uj kasztenláda*	*5*	
27.	*Kér drb szék per 60 krajcáczárjával*	*1*	*20*
28.	*Egy asztal festett*	*3*	*50*
29.	*Egy drb festet pad*	*3*	*50*
30.	*Aranyrámájú festett kép 3frt.*	*3*	*-*
Gazdasági szerekben:			
31. Egy pálinka főző üst (azonban ezen portéka nem i		*15*	*-*
hanem pénzül odatak neki kezébe,		*5*	*-*
azon kívül még készpénzben)		*58*	*-*
Egy borjudzó tehén		*50*	*-*
2 drb juh, bárányokkal		*15*	*-*
1 kecske fiastól		*5*	*-*
1 gője sertés, és egy fiatal süldő		*12*	*-*
	Összesen:	*347 frt*	*23 kr*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az előirt vagyont és portékát mind jelenlévő szemtanuk látván ugyan annak valóságos értékét elismervén tanusitjuk.

Kelt Máréfalván 1879 Máius 5 én.

Becsülők: *Biro János sk völegény*

tanú Péter Jakab sk *Tőzsér Ágnes sk vőleány*

tanú László István sk

+ Papp Ferenczné szül. Péter Therézia névirója Tőzsér László sk és tanú

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 15.

Perefárnális Levél

Felvétetett Satul no községben 1935 év Julius 17 di Egyed Eszter férhesz menetele alkalmával melyet édes Apja és édes Anya Egyed Péter és Burján Julis adnak lenti tárgyaknak meg nevezet Leu Értékben

Tétel	*Tárgyak meg nevezése*	*Becsérték*
1.	*egy sifon 1 üveges 2 ágy 1 kanapé*	
	egy asztal 4 szék 1 tálas 1 edényfogas	*2200Leu*
2.	*két darab dagaszto tekenyö és egy tözsölö tekenyö*	*350*
3.	*1 laskadeszka és 2 lapito és fonoszék*	*100*
4.	*1 derekaj 2 rend hajal*	*1500*
5.	*6 párna 4 egy rend hajal*	*800*
	és 2 darab három rend hajal	*400*
6.	*2 darab diszpárna egy rend hajal*	*300*
7.	*2 darab paplan egy egylepedővel,*	*1800*
8.	*egy garnitura*	*975*
9.	*négy darab csüpkés gyócs lepedő*	*600*
10.	*4 darab also lepedö*	*320*
11.	*3 szalmazsák*	*480*
12.	*10 darab köblös zsák 2 darab kétvékás*	*550*
13.	*3 himes abrosz*	*450*
14.	*4 viselő abrosz*	*320*
15.	*4 gyolcs kendő és 6 gyapot*	*270*
16.	*2 himes szalvéta*	*350*
17.	*takaró ruha*	*120*
18.	*6 darab dörgölő*	*60*
19.	*3 darab függöny*	*275*
20.	*4 falvédő*	*200*
21.	*4 tálas csik*	*100*
22.	*2 asztal futó*	*120*
23.	*2 keredenc teritő 2 kosár teritő*	
	2 torta teritő 2 fakalány tartó 2 füsütartó	*260*
24.	*5 táca teritő 2 üveges cuk 1 laskasiritő tartó*	*110*
25.	*nyóc darab alsó ing*	*600*
26.	*6 ingalj*	*180*
27.	*5 fehér rokolya*	*360*
28.	*egy rend felső ruha szöel ször*	*840*
29.	*egy rend felső ruha drapt*	*700*
30.	*egy rend felső ruha fekete selyem*	*650*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

31.	*egy rend felső ruha vászon*	*260*
32.	*egy rend felső ruha parkét*	*260*
33.	*egy rend felső ruha piros*	*260*
34.	*4 ineplő bluz*	*400*
35.	*4 lájbi*	*330*
36.	*8 kötény*	*320*
37.	*5 fejkendő*	*450*
38.	*2 rend viselő ruha bucsi és rokolja*	*300*
39.	*1 barna hárászkendő*	*250*
40.	*szveter*	*300*
41.	*2 pár száras cipő*	*500*
42.	*1 pár félcipő*	*150*
43.	*1 pléh lábas 2 liter ár 55 Lé*	
	1 érc lábas 5 literes 63 Léu 1 zománcos mosdótál á75 Leu	*193*
44.	*1 torma reszelő á 18 Leu és*	
	1 tepszi á 25 Leu 1 szerváló tárca á 25 Leu	*68*
45.	*6 evőkanál 10 evővilla 4 kés négy kávés kanál*	*151*
46.	*6 porcelán tál*	*140*
47.	*1 leves tál 1 sültes tál*	*120*
48.	*4 porcelán csúpor*	*60*
49.	*1 üveg tál*	*60*
50.	*üveg kancsó 6 darab vizes pohár*	*100*
51.	*6 boros pohár*	*30*
52.	*egy félliteres pálinkás üveg 6 pohárral*	*65*
53.	*egy cukor tartó és egy és 1 sótartó üvegből*	*35*
54.	*4 virág váza üveg*	*60*
55.	*4 mázas cserép fazék és egy tál*	*50*
56.	*1 laskasiritő 1 keverő 6 fakalány*	*40*
57.	*egy darab négy éves előhasú borjuszó szimental teheny*	*4800*
		29092

Hogy ezen fent jelzett ingó ságot lelkiismeretesen becsültük bármikor felelőséget válalunk érte. Sátul nó 1935 Julius 17 dikén Barta Mozesné becsülő Dénes Józsefné becsülő Dénes József tanú

Megjegyzés: Satul Nou: Homoródújfalu-t jelent. Az akkori állami törvények szerint a helységneveket kötelezően románul kellett írni a hivatalos

[Erdélyi Magyar Adatbank]

iratokban. Bár ez magánirat, de hivatalos értéket kívántak adni a román név használatával is.-B. D.

Sorszám		*Öss.*
Áthozatal		*26092 Leu*
58.	*ércfazék új 11 l 170 Leu 1 négy l fazék új 60 Leu 1 lábas új 30 Leu*	*260*
59.	*mankós fazék á 80 Leu főző pléh zománcos fazék á 48 Leu lábasok: 20 Leu, 50 Leu, 20 Leu, 2 drb leveses kanálja 36 Leu*	*218*
60.	*tál leveses zománcos á 48 Leu 2drb zománcos bögre, 2drb á 24 Leu*	*108*
61.	*1 drb új vasaló 200 Leu 1 drb pléh sajtár á 45 Leu 1 drb szűrő á 15*	*60*
62.	*1 drb üveg tál á 80 Leu 6 drb kompótos tányér üveg 1 drb á 10 Leu*	*140*
63.	*tortástál üveg 6 tányérral á összes 185 Leu 6 pohár 6 üveg kancsó*	*275*
64.	*10 drb porcelán tányér ö. Á 80 Leu 4 kis tányér ö á 20 Leu 8 porcelán bögre á 56 Leu*	*156*
65.	*2 drb vizes pohár á 16 Leu 2 boros pohár á 12 Leu 2 pálinkás pohár 6 Leu*	*34*
66.	*1 drb sótartó üveg á 10 Leu 1 günyás kosár á 35 Leu*	*45*
67.	*1 drb abrosz á 80 Leu 1 köblös zsák á 50 Leu 3 törülköző 90 Leu*	*220*
68.	*5 drb takaró ruha á 75 Leu 2 kender szalvéta 60 Leu*	*135*

irva is összesen HUSZONHÉREZER-HÉTSZÁZNEGYVENHÁROM Leu ---27743–

Ezen perefernálisban felvet ingóság mely egy összegben kitesz huszonhatezerkilencvenkét Leut becsérték szerint mely mely az Egyed Eszter Tulajdonát képezi a mai napon hogy átvetem bármikor elismerem melynek elenében két aláirt kezest biztositok.

K. Satulnou 1935 év Julius 17 dikén

Fodor Lajos kezes *Balási János átvevő*

Dénes József kezes

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Hogy ezen fent jelzett ingó ságot lelkiismeretesen becsültük bármikor felelőséget válalunk érte. Sátul nó 1935 Julius 17 dikén Barta Mozesné becsülő Dénes Józsefné becsülő Dénes József tanú

Megjegyzés: Satul Nou: Homoródújfalu-t jelent. Az akkori állami törvények szerint a helységneveket kötelezően románul kellett írni a hivatalos iratokban. Bár ez magánirat, de hivatalos értéket kívántak adni a román név használatával is.-B. D.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 16.

NÁSZ – HOZOMÁNYA Csorba Juliánnának ifj Benedek huszár Jánosal egybekelésük alkalmával szülői Csorba György és Ráduly Borbára által adományozott javai az alábbiakban jegyeztetnek fel u. m.:

Sorsz.	*A hozomány megnevezése egyenkint*	*Értéke frt*	*kr*
	Ruhaneműekben		
1.	*Négy rend szőr ruha*	*50*	
2.	*Egy rend posztó ruha*	*12*	
3.	*Egy rend vadmon*	*7*	
4.	*Négy rend szőtes ruha*	*16*	*50*
5.	*Két rend karton egy rend szaten*	*18*	
6.	*Két alsó szoknya*	*3*	*50*
7.	*Három fehér szoknya három derékal*	*7*	
8.	*Egy posztó felsőre*	*15*	
9.	*Két posztó derék*	*14*	*50*
10.	*Két nagy posztó kendő*	*12*	
11.	*Négy hárasz kendő*	*11*	
12.	*Tizenkét darab gazmét kendő*	*11*	*30*
13.	*Tizennégy darab változó ing*	*18*	
14.	*Két kalap*	*5*	
15.	*Két pár cipő*	*8*	*60*
16.	*Hat darab házi kötény*	*3*	*50*
Átvitel: –		*212*	*90*
17.	*Egy darab nyakkendő*	*1*	*80*
18.	*Négy pár kesztyű*	*1*	*50*
19.	*Egy darab esőernyő*	*1*	*50*
20.	*Négy pár strimfli egyneműekben*	*1*	*40*
21.	*Négy derékaly két rend hajakal*	*68*	
22.	*Tizenöt nagy párna kesseb 2 rend hajal*	*70*	*50*
23.	*Két sifon ágyterítő*	*6*	
24.	*Tizenkét alsó lepedő*	*18*	
25.	*Két vastag ágy takaró bólti*	*9*	
26.	*Két ágyterítő*	*4*	
27.	*Egy kötöt ágyterítő*	*10*	
28.	*Négy paplan lepedőkel*	*40*	
29.	*Egy házi szőt gyapju lepedő*	*3*	
30.	*Négy darab szalmazsák*	*6*	
31.	*Egy ponyva*	*1*	*60*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

32.	*Harminc darab zsák 24 nagy 6 örlő*	*17*	*10*
33.	*Két posztó tarisznya*	*2*	
34.	*Egy szár sing gyapot vászon*	*15*	
35.	*Ötven sing gyolcs vászon*	*7*	
36.	*Tizenkét gyapot kendő*	*6*	
37.	*Tizenkét kender kendő*	*4*	*20*
Átvitel: –		*506*	*50*
38.	*Hat darab törlő kendő*		*90*
Asztalnemüekben			
39.	*Egy bolti abrosz tizenkét szalvétával*	*8*	
40.	*Egy bolti abrosz 6 szalvétával*	*5*	*50*
41.	*Egy házi szőt gyolcs abrosz 12 szalvétával*	*5*	*55*
42.	*Egy piros abrosz6 szalvétával*	*2*	*80*
43.	*Egy piros és egy kék abrosz 6 szalvétával*	*6*	*40*
44.	*Tíz gyapot abrosz melyből egy hosszú*	*15*	*50*
45.	*Öt kender abrosz melyből egy hosszú*	*5*	*50*
46.	*Tizenkét takaró ruha*	*1*	*80*
47.	*Egy tuczet kés egy tuczet villa*	*7*	
48.	*Egy tuczet kés villa*	*1*	*40*
49.	*Egy tuczet evő kanál*	*2*	
50.	*Egy tuczet kávés kanál*	*1*	*10*
51.	*Egy leves merő wgy tej merő kanál*	*1*	*10*
52.	*Egy tuczet porcelán leveses tányér, egy tuczet sültes egy tucz. tésztás, egy leveses csésze, egy szószos csésze egy leveses tál, 1 sültes tál, 1 tésztás tál – össz..*	*9*	*50*
53.	*Üvegneműekben összesítve:*	*8*	*49*
54.	*Két darab pohár tárcza*	*1*	*30*
	butorneműekben		
55.	*Két siffoner*	*44*	
56.	*Egy darab üveges*	*25*	
Átvitel: -		*659*	*34*
57.	*Egy dián elejibe való asztal*	*18*	
58.	*Egy ebédlő asztal*	*12*	
59.	*Két darab dívány*	*40*	
60.	*Négy darab nád szék*	*10*	
61.	*Négy darab bikfa szék*	*6*	
62.	*Egy kaszten*	*13*	
63.	*Három ágy*	*13*	
64.	*Egy kanapé*	*4*	

[Erdélyi Magyar Adatbank]

65.	Két nagy tükör	19	
66.	Egy kisebb tükör	1	
67.	Egy varró gép ollóval	71	
68.	Egy függő lámpa	6	20
69.	Hárompár függöny kiakasztó láncokal	14	50
70.	Egy asztal alávaló szőnyeg	4	
71.	Huszonkét sing szőnyeg	11	
72.	Egy ruha tartó láda	4	
	Konyha edényekben		
73.	kolbásztöltő, 1 tehénfejő sajtár, 1 szűrő szita, 1 gyertyatartó 1 borsó törő, 1 literes, 1 féliteres, 1 fertájos kanna, drb tölcsér, 2 torma reszelő, 1 tejhordó kanna, habszedő kanál és egy tuczet evő kanál	5	10
74.	Egy mosdó tál	1	20
Átvitel:		15	34
75.	Egy kávé őrlő egy öntővel	2	30
76.	Egy téglázó massina	1	50
77.	Két tejforraló kászró fedőkkel	1	
78.	drb étcz kászró	1	20
79.	pléh kászró	1	20
80.	vas fazék fedőkel	3	50
81.	konyha kés 1 nagy villa		80
82.	réz gyertya tartó	1	
83.	réz mosár	1	50
84.	6drb tál 12 tányéral	1	
85.	1 laskadeszka 5 kisszó	1	50
86.	2 drb teknő, 1 véka, 1 vagdaló	5	10
87.	1 káposztás kád vas abronccsal	5	
88.	1 lugzó kád	2	
89.	1 itató cseber	1	
90.	1 törzsölő cseber	1	
91.	1 kis cseber 2 vizes kártya	1	10
92.	1 tejverő dézsa		40
93.	1 lugzó és egy dagasztó székláb	1	
94.	1 törő, 1 tiló, 1 héhel, 1 pár gereben	2	20
95.	1 osztováta, 1 csörlő kerék, tekerő levél ahányal 1 fonal vető és 1 motola	8	50

[Erdélyi Magyar Adatbank]

96.	*1 fátyol, 1 gyakor, 1 félgyakor, 1 gyér szita, 1 rosta*	*2*	*40*
97.	*2 drb ércz üst*	*2*	*80*
98.	*2 kosár*		*60*
99.	*1 szárasztó spárga és 1 laskasírító*	*1*	*40*
100.	*1 kapa, 1 sarló, 1 vas kanál*		*75*
Gabonaneműekben			
101.	*2 hl kukoricza*	*71*	
102.	*2 hl búza*	*11*	
103.	*1 hl rozs*	*3*	*50*
104.	*2 hl zab*	*5*	
105.	*1 véka paszuly*	*1*	
106.	*1 véka kender mag*	*1*	
107.	*10 kg here mag*	*6*	
108.	*1 szalona 4 sódor*	*16*	
Házi állatokban			
109.	*2 db két éves csikó*	*120*	
110.	*2 db tulok*	*72*	
111.	*1 db tehén*	*40*	
112.	*10 db juh*	*55*	
113.	*2 db sertés*	*15*	
Ingatlanokban			
114.	*A Nagy Istvánéból megvásárolt bírtok*	*850*	
115.	*Az Egres patak melletti kert fele része*	*300*	
116.	*Egres patakba búzával bevetett nyolc vékás szántó*	*130*	
117.	*Nagy földön egy négy vékás szántó rozsal bévetve*	*70*	
118.	*A rétbe egy kaszáló*	*100*	
119.	*Sástetőn egy harmadfélvékás föld*	*50*	
120.	*Belsőmánlikatyán egy két vékás föld*	*40*	
121.	*Kurta pataknál egy hatodfélvékás föld*	*130*	
122.	*Gyerkovácsba a futásba 3 boglyára való a bánya felől*	*60*	
Fő összeg:		*-3049frt*	*59kr*

Benedek Huszár Borbála (Boriska) Benedek Elek nagy székely író lányának, Flóra néni unokahúga, 1918-ban végezte a gimnáziumot és az érettségi vizsgán elvágták román nyelvből. Vigasztalásul a bátyja vásárolt egy írógépet, és arra bíztatta Boriskát, hogy tanuljon meg írógépelni, és

[Erdélyi Magyar Adatbank]

majd alkalmazni fogja a Cimboránál titkárnőnek. 1922-1926-ig sikerrel töltötte be ezt a nemes hivatást a gyermeklapnál. Boriska néni 1980 tájáig Székelyudvarhelyen lakott. Itt adományozta a nála található értékes családi okiratot Szőcs Lajos korondi tanítónak, akiben hűséges Benedek Elek tanítványt ismert meg. (Gyászjelentés: özv. Benedek Huszár Borbála életének 93. évében 1997. február 9-én csendesen elhunyt.)

A Nász-hozomány levélből hiányzó dátumozást is a család még élő tagjai következtették ki: 1987. április.

A Nász hozománya c. iratban szereplő ifj. Benedek Huszár János az író Benedek Elek testvéröccsének, Gábornak (sz. 1843.) állami anyakönyvvezető, körjegyzőnek a fia, aki született 1864-ben Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai (Székelyudvarhely, 1900.) szerint (30. oldal, II. tábla) és Lengyel József:Benedek Elek Emlékkkönyve (Szerkesztette: Lengyel László (Móra Ferenc Könyvkiadó, 1990., 9. o.) is megerősíti Gábort az író testvéreinek sorában.

A Benedek Huszár Borbálát nem tudtam azonosítani, mert az említett Pálmay családfát csak 1900-ig, a könyv megjelenésének évéig, vezette.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 17.

Inventárium

Csik Madarasi Böjte István hajadon lányának Rózáliának minden névvel nevezendő perefernumba számlált javainak öszve irása az alább következők u. m.

Folyó Szám	*ó. é. Nevezetesen*	*Darab*	*Bets ár frt.*	*krj.*
1.	*Vagyon láda zárostol*	*2*	*4*	*66*
2.	*festet pad*	*2*	*5*	
3.	*festet asztal*	*1*	*4*	*66*
4.	*hosszu bunda*	*1*	*27*	
5.	*fekete zeke*	*1*	*6*	
6.	*Cserge*	*4*	*26*	
7.	*Festékes*	*1*	*6*	
8.	*Derekaj héjastol*	*2*	*14*	
9.	*Vánkos két rend hé*	*13*	*24*	
10.	*Pokrotz*	*2*	*14*	
11.	*Agy takaro magok szőtte*	*1*	*2*	
12.	*Ágyra valo lepedő*	*5*	*5*	*33*
13.	*Szoknya bolti és maga szőtte*	*5*	*18*	
14.	*Rokoja*	*6*	*18*	
15.	*Elö ruha*	*8*	*18*	
16.	*Före és nyakra valo keszkenyö*	*14*	*23*	*33*
17.	*Lájbi*	*5*	*6*	*66*
18.	*Ujos*	*2*	*3*	
19.	*Kurti*	*4*	*12*	
20.	*Bunda ujjostol*	*3*	*8*	
21.	*Ing ujjostol*	*8*	*8*	
22.	*Gyolts Ing*	*6*	*7*	
23.	*Csizma párjá*	*3*	*6*	*66*
24.	*Abrosz*	*6*	*8*	
25.	*Rudra valo lepedö*	*6*	*12*	
26.	*Kendezö kendö és takargato*	*16*	*5*	*50*
27.	*Kendö szeg és fogas*	*2*	*–*	*90*
28.	*Karos szék*	*2*	*1*	*33*
29.	*Gyertya tarto*	*1*	*–*	*17*
30.	*Torma reszelö*	*1*	*–*	*15*
31.	*Töke gyertya*	*1*	*1*	

[Erdélyi Magyar Adatbank]

32.	*Küpü méh*	*2*	*12*	
33.	*Búza aszalo*	*1*	*1*	
34.	*Egy három éves diszke tehén*	*1*	*40*	
35.	*éves borju*	*1*	*13*	*33*
36.	*fijas juhot 2. és 1 bárán*	*3*	*15*	

Egy darab kaszállo tekergeszo nevezetü helyen amely megterem egy szekér szénát, a z Antal János árvája és Balázs István kaszálloik szomszédságaik között. ... 25

Langba egy szekér derék szénát termő hely a Böjte Péter maradvái és Dánfalva községLegelöje szomszédságaik között. ... 10

Őszvesen: 398 frt 68krj

Hogy a tul és fent irt felvétel alol irtak által vétetett fel és becsültetet légyen meg annak valoságárol hivatalosan bizonyitunk. – Csík Madarason Január 17-én 1869.

(Aláírók:) Bogáts Imre Ágoston ésJuhász Ignátz, Csáki János jegyzö Balázsi Dénes megjegyzi: Pál-Antal Sándor tudományos kutató találta meg Bogács Imrénél Csíkmadarason, 578. sz., a perefernum apai nagyanyjáé volt, ma is birtokában van az eredeti.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 18.

Inventárium

Csík Madarasi Ványolos István és neje Süket Juliánna hajadon leányok Erzsébet minden ingo és ingatlan vagyona ösze irása

Sor szám	*Darab szám*	*Tárgyak megnevezése*	*Pénz öszeg L*	*b*
1.	*2*	*Ágy*	*1000*	
2.	*2*	*Kanapés pad*	*1000*	
3.	*1*	*Asztal*	*500*	
4.	*2*	*Karos szék*	*300*	
5.	*1*	*Kasztenos láda*	*800*	
6.	*1*	*Üveges*	*1200*	
7.	*1*	*Sütö tekenyő*	*200*	
8.	*1*	*Törzsölő tekenyő*	*100*	
9.	*1*	*Mosogato cseber*	*100*	
10.	*11*	*Förevalo kendö*	*2200*	
11	*4*	*Hárász kendö*	*2000*	
12.	*12 rend*	*Ruha*	*8400*	
13.	*2 rend*	*Kosztüm*	*3000*	
14.	*1 dr*	*Téli Kabát*	*1700*	
15.	*1 dr*	*Hoszu Kabát*	*600*	
16.	*1 dr*	*Nagy Kendö*	*500*	
17.	*12 dr*	*Ing*	*1200*	
18.	*1 pár*	*Csizma*	*750*	
19.	*4 dr*	*Kötény*	*400*	
20.	*3 pár*	*Czipö*	*1700*	
21.	*7 dr*	*Abrosz*	*1400*	
22.	*12 „*	*Törülközö Kendö*	*720*	
23.	*4 „*	*Szelvét*	*280*	
24.	*2 „*	*Kasra valo Szelvét*	*300*	
25.	*1 „*	*Asztalfuto*	*200*	
26.	*2 „*	*Asztalfuto kicsi*	*100*	
27.	*9.”*	*Fövánkos két huzattal*	*4500*	
28.	*3 „*	*Fövánkos kicsi*	*150*	
29.	*2 „*	*Derékaj 1 huzattal*	*2600*	
30.	*2 „*	*Cserge*	*2000*	
31.	*1 „*	*Ványolt pokrocz*	*500*	
32.	*1 „*	*Festett pokrocz*	*500*	
33.	*5 „*	*Ágyteritö*	*2000*	

[Erdélyi Magyar Adatbank]

34.	5 „	Also lepedö	1000
35.	2 „	Szalma zsák	300
36.	8 „	Zsák 2 kicsi 6 nagy	700
37.	1 „	Búza száraszto	100
38.	2 „	Falvédö	500
39.	3 „	Ablakravalo függöny	400
40.		Konyha felszerelés	1000
41.	12 „	Kalán evö	90
42.	12 „	Kávés kanál	48
43.	12 „	Villa	120
44.	12 „	Kés	170
45.	1 dr	fügö lámpa	500
46.	1 „	kávé örlö	180
47.	1 „	vasalo	160
48.	1 „	mozsdo tál	110
49.	1 „	varo gép	8000
50.	1 „	réz mozsár	200
51.	1darab 3 vékás föld a Vágás dülöben Lörincz Dénes és Kedves János szomszédságában		7000
52.	1 dr Kaszálo 2 szekér szénát termö Ködkertiben Juhász Péter és Imre Dénes szomszédságában		1400
53.	1 dr 4 éves unötino		6000
	Összesen:		76778

Hogy a tul és fen irot ingok és ingatlanok általunk az alul irotak átc felvétetek ás le becsültetek a melyet tiszta lélek ismeretünk szerint tetünk a mit szükség esetén hitünkel is igazolunk.

Kelt Madaras 1929 Oktober 5

Tanuk *Ványolos István és név iroja Juhász Dénes*

Juhász Dénes *Süket Juliána*

Bogács Gergely, Bogács Erzsébet

Adományozók Bogács Tamás, Ványolos Erzsi

Köszönetel fogadjuk

Megjegyzés: Csíkmadarasi Bogács Imre édesanyjának hozománylevele.
Pál-Antal Sándor

Szíves közlése után. B. D. –2006.02. 20.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 19.

Hozomány levél

Mely létre jött Göröcsfalván Kosa Ignác házánál, leánya Teréz férjhez menetele alkalmával fel vett javairol

Sor szám	*dr.*		*Érték leibe*
1.	*1*	*Szoba butor hálo*	*4500*
2.	*1*	*Konyha butor és sezlon*	*2000*
3.	*1*	*Kasznika varro gép*	*2600*
4.	*1*	*dupla derékaly 1dr dunha*	*1000*
5.	*2*	*Paplan 1 pökroc*	*1175*
6.	*6*	*nagy párna, kicsi 2, dr 8 dr disz párna*	*1250*
7.	*3*	*garnitura 1dr sezlon teritö 2 falvédö*	*950*
8.	*3*	*függöny 2 paplan huzat 1derekaly 2 dunha*	*1300*
9.	*18*	*párna huzat, 6 dr kicsi, 12 dr lepedö*	*2250*
10.	*16*	*abrosz 18 dr szalvéta 1 konyha garnitura*	*1800*
11.	*30*	*törülközö 14 konyha törlö 18 dr kézi munka*	*2465*
12.	*30*	*Csipke kézimunka 6 dr kötény*	*620*
13.	*13 dr.*	*kombiné 2 dr alsó szoknya 5 dr melltarto*	*730*
14.	*7 dr*	*hálo ing 20 dr bugyogo 24 dr zsebkendö*	*600*
15.	*13 dr*	*fejkendö 6 dr fali kép 7 dr zsák*	*1100*
16.	*3 dr*	*Téli kabát 2 dr tavaszi 1 rend ruha*	*4150*
17.	*5 dr*	*szvetter 2 kosztum 9 rend szövet ruha*	*3950*
18.	*11 dr*	*nyári ruha 1 tergál szoknya 8 puluver*	*2700*
19.	*1 dr*	*esernyő, 7 pár félcipő 1 pár csiz*	*1620*
20.	*3 pár*	*kesztyű, 2 dr imakönyv és feszület*	*190*
21.	*2 dr*	*utazóbörönd 1 dr kézi táska*	*400*
22.	*44 m*	*szőnyeg, 1 dr kosár*	*680*
		Végösszeg:	*– 38 030*

A fenti javak becsületesen lettek felvéve és értékelve, amelyet aláírásunkkal bizonyittunk. Göröcsfalva 1967. XI. 29-én.

Adományozók
Kósa Ignác, Bogács Imre
Kosa Ignácné

Átvevők, Tanuk
Bálint Jakab, Szőcs János, Szőcs Jánosné
Kósa Teréz,
Csiszér Árpádné

Megjegyzés: Csíkmadarasi Bogács Imre feleségének hozománylevele, Pál-Antal Sándor juttatta el hozzánk a másolatot. B. D.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 20.

LELTÁR

Azon ingo és ingatlan vagyonokról, amelyet Gidro István és neje, Gizella nevű leányoknak férjhez menése alkalmával adnak, amelyeket magával visz az Antal Sándor lakására.

	Db.	Tárgyak megnevezése	becsérték lei	bani
1.	6 dr.	párna két huzattal	2400	
2.	2	* * derekaj	1600	
3.	2	cserge	1600	
4.	2	paplan egy huzattal	2800	
5.	2	ványolatlan pokróc	900	
6.	2	ágy teritő	500	
7.	1	ágyi garnitura	1400	
8.	8	alsó lepedő	1000	
9.	3	szalma zsákok	150	
10.	10	zsákok	500	
11.	8	abroszok	1600	
12.	14	szarvéták	350	
13.	12	törülköző	600	
14.	18	ingek	1440	
15.	6	bugyigo	300	
16.	15 sing	ház földrongy	300	
17.	12 rend	ruha	6100	
18.	1	hoszu kabát	2000	
19.	2	kabátok	1000	
20.	8	fejkendők	800	
21.	2	hárász kendő	500	
22.	2	alsó szoknya	150	
23.	12	többféle kézimunka	500	
24.	1 pár	csizma	800	
25.	1 pár	félcipő	500	
26.	1 pár	hócipő	350	
27.	1 pár	bokacipő	500	
28.	6	* * függöny	350	
29.	2	ágyak	800	
30.	1	sifon	800	
31.	1	tükör álvány 2dr. éjeli szekrény	2300	
32.	1	utazó kosár	100	
33.	3	marha: 2 három éves ökrök, 1 tehén	15 000	

[Erdélyi Magyar Adatbank]

34.	*1*	*kávés készlet*	*400*
35.	*1*	*húsdaráló*	*220*
36.	*12*	*tángyérok*	*360*
	Összesen:		*– 50 970 lei*

Ingatlan vagyonok

37. A Keleti fordulóban Lőke düllőben egy négy vékás szántó föld az Antal Ferenc szomszédságában.

38. A Lőke düllőben egy szekér szénát termő kaszállo a Gidró Ignáncz szomszédságában.

39. Madicsa düllőben egy szekér szénát termő kaszállo a Miklos Dimén szomszédságában.

40. Madicsa düllőben egy szekér szénát termő kaszállo Mihály Gergely szomszédságában.

41. Bakacs düllőben hat vékás szánto a Farkas István szomszédságában.

A fönt felsorolt ingo és ingatlan dolgot adám leányomnak Gizellának azon szándékkal, hogy azokat sértetlenül használhatja. –

Előtünk: olvashatatlan aláírás

Antal Albert (a Leltár kaligráfiájával azonos) aláírás

Páll Antal Sándor az édesanyja hozománylevelének keltezését 1937-re teszi. Ezúton köszönöm a másolat szíves rendelkezésemre bocsátását. – Tisztelettel Balázsi Dénes

(* a szám betűvel is * drb – helyeit kihagytam – B. D.)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 21.

Perefernumlevél

Mely fölvétetett Csikcsekefalvi Páll Dávid házánál leánya Páll Anna férjhez menetele alkalmával, amit elvisz az apai háztól ingó és ingatlan vagyonokban.

Sor szám	A tárgy megnevezése	Érték P.	fill.	Jegyzet
1.	Egy drb ovális asztal			
2.	két (továbbiakban számmal) ágy			
3.	2 éjeli szekrény			
4.	2 ruha szekrény			
5.	1 toalett (tükör)			
6.	1 sezlony			
7.	4 szék ——— összesen ———	800	–	
8.	1 asztal (konyha)			
9.	1 kredencz			
10.	1 mosogató szekrény			
11.	4 szék 2 függöny ráma			
12.	1 mosó teknő, 1 laskadeszka siritővel összesen: ———	250	–	
13.	1 varó gép, karikahajós	200	–	
14.	2 paplan 2 rend huzattal	200	–	
15.	1 piros cserge és 1 pokrócz	150	–	
16.	2 derekalj huzattal	160	–	
17.	2 szalma zsák	20	–	
18.	6 nagy párna három rend huzattal	–	–	
19.	3 kicsi párna két rend huzattal	300	–	
20.	3 ágy terítő festékes	300	–	
21.	8 alsó lepedő	160	–	
22.	törülküző	80	–	
25.	áthozat			
26.	5 drb abrosz 18 drb szalvéta	375	–	
27.	8 edény törölő	30	–	
28.	6 konyha kötény	20	–	
29.	1 konyha kézi munka garnitura	40	–	
30.	2 függöny drapériával	80	–	
31.	2 falvédő székely vaota	30	–	
32.	24 zsák	100	–	
33.	2 vég szőnyeg	500	–	

[Erdélyi Magyar Adatbank]

34.	18 drb női ingek	150	–
35.	2 női kabát	180	–
36.	1 kosztüm ruha	100	–
37.	6 szövet ruha	300	–
38.	6 nyári ruha	180	–
39.	5 pár cipő	100	–
40.	3 pár harisnya és 3 pár kesztyű	20	–
41.	1 drb függő és egy asztali lámpa	20	–szám lett
42.	12 porcelán tányér	15	–elhozva
43.	1 porcelán tál, egy sültes tál	6	–
44.	2 tésztás tál 12 drb tányérral	10	–
45.	1 drb boros és 1 pálinkás készlet	22	–
46.	6 tejes kávés csésze	7	–
47.	1 zsiros bödön	16	–
48.	1 vizes veder	12	–
49.	3 zománcos pléh tál 3 drb tányér	20	–
50.	1 lábos, 1 főző fazék zsírfogos		
51.	1 palacsinta sütő és 1 tölcsér	25	–
52.	1 pityóka nyomó, tálca, habverő, huspotyoló	15	–
53.	6 evő kanál, 1 merítő, 2 konyhakés	5	–
54.	átvitel 55. áthozat		
56.	1 drb mosó fazék, mosogató tál 2 kalács sütő, 1 szűrőszita	35	–
57.	6 kenyeres kosár, 2 drb ruhás kosár, 1 ruha szárító spárga	20	–
58.	1 tinó két éves	250	–
59.	1 egy és fél éves sertés, hízott	250	–
60.	2 juh	30	–
61.	2 zsák búza, 1 zsák rozs, 1 zsák zab, 4 zsák pityóka Nyírszeg dűlőjében Kozán Imre szomszédságában 2 és fél vékás	500	–
62.	Borvíznél Keresztes Gyula szomszédságában két és fél vékás	500	–
63.	Nagy gödöre menő Nagy Antal szomszédságában egy vékás	100	–
64.	Nyírség útján kívül való két vékás megyes árban	200	–
65.	Veress dűlőjében Mátyás Gyula szomszédságában egészben kaszáló réti	300	–

[Erdélyi Magyar Adatbank]

66. *Petek dűlőben Tamás Imre szomszédságában egy darab 8 vékás föld* 1600 –
67. *Ugyan abban a dűlőben Szőcs Sándor szomszédságában egészben kaszáló réti* 150 –
68. *Ugyancsak Veres dűlőben Miklós István Ambrus szomszédságában* 250 –
69. *Erdei kaszáló Szetye ddűlőben Miklósi József szomszédságában egészben* 250 –

ÖSSZESEN: 9173 Pengő

Mivel több föl irni való nincs ezen perefernumlevél lezáratott, és annak valódiságát és értékét az alol irottak saját nevük alá irásával szükség eseén is igazolják.

1941 Nov. 20 án Csikcsekefalva

Tanuk:

Vitéz Vitós István	*Páll Dávid*
Sass B Dávid	*Páll Dávidné*
Sass B Dávidné	*Miklós István*
Vitos István-né	*Páll Anna*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 22.

Perefernális levél

Amely felvétetett Csikcsekefalván Részeg József ás Péter Apollonia házánál Részeg Rozália Lötényi Ferenczhez valo férhez menetele alkalmával minden nemü ingo és ingatlannal együt név szerinti és darab szerinti megjegyzéssel a mai ár viszonynak megfelelő alapján

Tárgymegnevezés	*Érték lejben*
1. 2 darab Kredencz	
2. 2 Rua szekrény	
3. 2 Ágy	
4. 2 éjeli szekrény	
5. 1 szoba és egy konyha asztal összesen 2 drb	
6. 1 drb Toalet tükörrel	
7. 4 drb Szoba és 4 drb konyha szék összesen 8 drb	
8. 1 drb mosdoasztal 1 vizszék	
9. 3 drb függönyráma	
Öszesen:	*3.000.000*
10. 2 drb szalmazsák	*400.000*
11. 2 drb derekalj töltve hu	*600.000*
12. 1 drb gya	*150.000*
13. 2 drb gyapj	*600.000*
14. 1 drb paplan huzattal	*300.000*
15. 9 drb nagy párna 2 huzattal darabonkin	*250.000*
16. 2 drb kicsike párna huzattal	*50.000*
17. 1 drb diszpárna	*200.000*
18. 4 drb diszpárna kiseb	*200.000*
19. 1 rend gyári garnitura	*500.000*
20. 1 rend gyapju garnitura	*1 000.000*
21. 1 drb Sezlon terittövel	*600.000*
22. 3 drb gyolcs lepedő	*600.000*
23. 10 drb kender lepedő	*1 000.000*
24. 9 drb gyolcs törülköző	*900.000*
25. 12 drb Törülköző kender	*600.000*
26. 4 drb konyha kötény	*200.000*
27. 9 drb gyolcs 3 drb színes abrosz	*3 600.000*
28. 7 drb viselő abrosz	*1 050.000*
29. 12 drb konyha törlő	*300.000*
30. 12 drb takaró ruha	*300.000*
31. 18 drb szelvét eböl 2 színes	*540.000*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

32.	*8 drb férfiing*	*1 200.000*
33.	*4 drb lábravalo*	*400.000*
34.	*14 drb női ing*	*1 400.000*
35.	*26 drb kézimunka*	*300.000*
36.	*3 drb kézimunka gyapju*	*300.000*
37.	*16 drrrb zseebkendő*	*200.000*
38.	*28 drb zsák*	*2 800.000*
39.	*1 drb magvető átalvető 1 ponyva*	*400.000*
40.	*3 drb poszto tarisznya*	*150.000*
41.	*2 drb és 1 drb háilag készült függöny*	*850.000*
42.	*1 vég gyapju és 1 vég kender szőnyeg*	*400.000*
43.	*5 drb női szövet ruha*	*2 000.000*
44.	*9 nyári ruha*	*1 800.000*
45.	*1 téli ésd tavaszi kabát*	*800.000*
46.	*1 ujas bunda*	*100.000*
47.	*1 fekete hárászkendő*	*300.000*
48.	*2 cveter*	*200.000*
49.	*6 fejkendő*	*900.000*
50.	*2 kötén*	*100.000*
51.	*1 pár csizma 1 boka cipő 3 pár félcipő*	*1.500.000*
52.	*3 pár harisnya*	*180.000*
53.	*1 rend ebédlő készlet*	*1.000.000*
54.	*1 fekete kávés készlet*	*200.000*
55.	*1 tejeskávés készlet*	*200.000*
56.	*6 drb porcelán tán*	*60.000*
57.	*2 leveses tál porcelán*	*300.000*
58.	*1 sültes tál porcelán*	*150.000*
59.	*1 rend vizes készlet 6 pohárral*	*50.000*
60.	*1 boros készlet 6 pohárral*	*50.000*
61.	*1 rend pálinkás készlet 12 drb pohárral*	*100.000*
62.	*2 vizes pohár 6 drb bor 6 drb nikelezet tárca*	*70.000*
63.	*1 kompotos készlet 6 tányérral*	*50.000*
64.	*1 drb tortás tál*	*50.000*
65.	*1 drb hus őrölő*	*200.000*
66.	*1 réz mozsár*	*50.000*
67.	*1 gyertya tarto*	*50.000*
68.	*1 vasalo*	*30.000*
69.	*12 kés 12 villa 12 kanál 2 drb levesmerő*	*190.000*
70.	*1 tészta szedő 1 drb reszelő*	*40.000*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

71.	*3 mázas fazék 1 fedő 7 drb mázas lábas*	*300.000*
72.	*2 mosogató tál cin 1 ruha főző fazék 1 veder cin*	*200.000*
73.	*1 mozsdotál bléken 1 palacsinta sütő 1 tésztaszürő*	*100.000*
74.	*1 kis fazék zsirnyomo*	*40.000*
75.	*4 fonot kas*	*150.000*
76.	*3 kis tekenyö 1 paszirozo 1 restás szita*	*100.000*
77.	*1 osztováta teljesen, 1 tilo, 1 vonogálo gerben, 1 léhel 1 vető fa 1 csörlő kerék, 1 tekerő levél 1 Lánka*	*400.000*
78.	*1 törzsölő tekenyő 1 moso pad 1 sujok*	*40.000*
79.	*2 zsák rozs*	*320.000*
80.	*2 drb két éves tehén egy hozza ment*	*3 000.000*
81.	*3 drb fiazö számbeli juh egy juhval f fatik ment*	*180.000*
82.	*1 drb három honapos ártán südő sertés*	*400.000*
83.	*1 drb szánto patkos láljában 5 vékás területü*	
84.	*1 drb szánto megyevápája 4 vékás területü terményel együt*	*900.000*
85.	*1 drb forgos kaszállo sárkutban 2 vékás*	
86.	*1 drb forgos kaszállo kotormányi rész 3 vékás*	*400.000*
	ÖSSZESEN:	*56.540.000*

Azaz irva is ötvenhatmilioötszáznegyvenezer lej. Ezen ingo és ingatlanok haszonélvezetileg adatnak át, ugy szintén az ingoság is. Ezen leltárban feltüntetet értékeket a legjobb belátásunk alapján becsültük, amelyért hitteles elegetteszünk szükség esetén.

Mindezek után elfogadtatot és saját kezüleg aláiratot.

Kelt Csikcsekefalva 1946Julius 10 én.

Tanuk

Dánél István

Keresztes Erzsábet

Vitos Gábor

Potyó Vilma

Részegh József

Potyo Apollonija

Sűtény Ignácz

Részegh Rozsika

(Sajátkezű aláírások. Az eredeti kéziratról készült xerox másolatot Burus János csíkszeredai tanár szíves közlésének köszönhetem. Megj. Balázsi D.)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. 7. 23.

LELTÁR

Azon ingóságokról melyek Baricz Ilona férjhez menetelekor kapott illetve s. tulajdonát képezi.

1.	*2. drb.*	*Ruhásszekrény*	
2.	*2...*	*Ágy*	
3.	*2...*	*jeli szekrény*	
4.	*1..*	*Asztal*	*1.000.000 lei*
5.	*1. .*	*női varógép*	*1.000.000*
6.	*12. rend*	*ünneplő ruha (á/ 300.000 lei)*	*3.600.000*
7.	*3..r.*	*kosztum (á/ 500.000 lei)*	*1.500.000*
8.	*2. r.*	*viselő ruha (á/ 100.000 lei)*	*200.000*
9.	*4drb.*	*ünnepi fejkendő (á/ 50.000 lei)*	*200.000*
10.	*6*	*női ing (á/ 100.000 lei)*	*600.000*
11.	*2.*	*háló ing (á/ 100.000 lei)*	*200.000*
12.	*1.*	*alsó szoknya*	*100.000*
13.	*2.*	*téli kabát (hosszú) (á/ 500.000 lei)*	*1.000.000*
14.	*2 pár*	*női félcipő (á/ 200.000 lei)*	*400.00'*
15.	*1*	*női félcipő*	*200.00.*
16.	*6 drb*	*abrosz (á/ 500.000 lei)*	*3.000.00.*
17.	*1 drb*	*abrosz tizenkétszemélyes*	*1.000.000*
18.	*12*	*szalvéta (asztali) (á/ 10.000 lei)*	*120.000*
19.	*6*	*kenyér szalvéta (á/ 20.0000 lei)*	*120.000*
20.	*4*	*szalvéta damaszt (á/ 30.000 lei)*	*120.000*
21.	*30 drb*	*kézimunka*	*1.000.000*
22.	*11*	*kézimunka (nagyobb)*	*500.000*
23.	*6*	*párna (á/ 150.000 lei)*	*900.000*
24.	*8*	*párnahuzat (á/ 150.000 lei)*	*1.200.000*
25.	*1*	*derékalj huzattal (á/ 500.000 lei)*	*500.000*
26.	*2*	*szalmazsák*	*200.000*
27.	*6*	*alsólepedő (á/ 200.000)*	*1.200.000*
28.	*1*	*garnitur (gyapju)*	*1.000.000*
29.	*1*	*garnitur (kötött)*	*500.000*
30.	*1*	*garnitur (butorhuzat)*	*500.000*
31.	*2*	*paplanhuzat (á/ 600.000)*	*1.200.000*
32.	*1*	*gyapju lepedő*	*600.000*
33.	*3*	*diszpárna*	*200.000*
34.	*12*	*törülköző kendő (á/ 500.000)*	*600.000*
35.	*8*	*zsák (á/ 30.0000)*	*240.000*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

36.	28 méter	szőnyeg (padlás) (á/ 10.000)	28 000
37.	6	konyhakendő (á/ 10.000)	60.000
38.	11	zománcos edény	250.000
39.	1	mákdaráló	16 000
40.	1	óramérleg	30.000
41.	1	pleh tortasütő	5 000
42.	2	porcelán sültes tál	40.000
43.	12 lapos	porcelán tányér	120.000
44.	1 üveg	tésztás készlet	50.000
45.	6	vizes pohár	12 000
46.	6	boros pohár	6 000
47.	6	pálinkás pohár	6 000
48.	2 drb	kávés csésze (pörcelán)	10.000
49.	1	török kávés készlet	40.000
50.	4	ugorkás üveg	10.000
51.	4	dunsztos üveg	10.000

Ezen leltár 1-51 tételig a mi jelenlétünkben lett felvéve.

Kelt Gyergyóalfalu 1946 julius 22-én

Tanuk:

1. Lackó János

2. Ambrus István

körjegyző

Átvevők:

Szente Gyula

Baricz Ilona

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Postscriptum
Utószó
A Nyikómenti hármaskönyvhöz

Nem a Dózsa György, székely vitéz, vezette parasztfelkelés véres megtorlását követő sötét korszak termékére, a Werbőczy rettenetes regulakönyvére, amely szerint *„megregulázták"* és *„földhözköttötték"* a földnépét, nem erre akarok emlékeztetni a fő- és alcímben, mert nincs erre összehasonlítási alapom, hacsak nem hozom be ide a két világháborút, a majdnem félévszázados kommunista diktatúrát, a felemásra sikerült rendszerváltást és a 2005. augusztus 23-i *„székelyföldi cunamit"*.

Nem a történelmi, társadalmi és természeti katasztrófák egyike vagy összességük adják az én könyvemhez az összehasonlítási alapot, hanem azok az élő törvények, amelyek írva és íratlanul, nem a külső kényszernek engedve működtek, hanem abból a belső túlélési parancsból jöttek, és hatottak, hogy mindenkor mindent, muszáj túlélni. Ezt tömören három tényezőben nevezem meg úgy, mint: – a hangyaszorgalmú, kitartó és hozzáértő munka rendje, – az állandó elmeélesítési hajlam és akarat és a nemzet megtartó hagyományhoz való hűség. Ez a három alaptörvény: a munka, az önművelés és a hagyomány, amelyekről nemcsak három, sem 33, de nem is 333 stb. számú könyvben *„magyarázhatnám a bizonyítványom"*, de remélem e három szóból is ért, aki érteni akar, hiszen áthallik a szövegeken a szándék. Hát útjára engedem az üzenetemet a Nyikómentéről, hogy visszhangozzék a Homoródok, a Küküllők, a Nyárádok, a Feketeügy, az Olt, a Maros, a Tisza, a Duna és minden folyó és állóvizeken innen és túl a magyar lélek és szó megtartó ereje: Él az Isten, aki megsegít, hogy túléljük, amit ránk hoznak a történelmi és a katonai századok, meg a természeti szennyes áradatok. Fennen hirdetem, hogy a Firtoslován felébredt a Gondviselés, és reánk mosolyog áldott napja, azokra is, akiket az Istenhátamögé utalt a mostoha történelem.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

RAJZOK,
FOTÓK,
DOKUMENTUMOK

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI
MINISZTERE

EMLÉKLAP

Siklódi Albert Álmos
részére

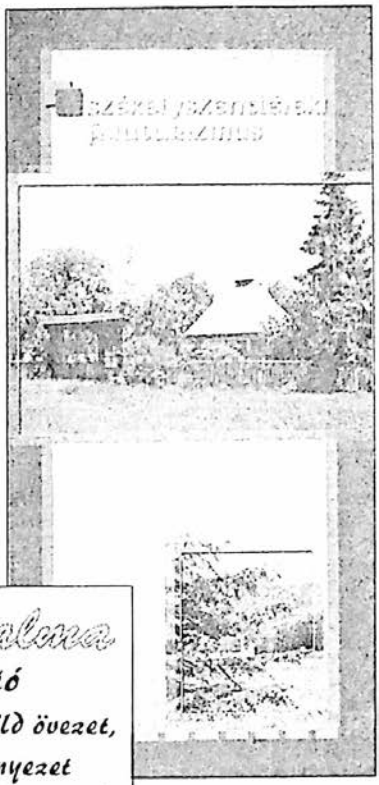
Az állattenyésztés területén kifejtett tevékenysége
elismeréséül

Budapest, 2004. május 15.

dr. NÉMETH IMRE
miniszter

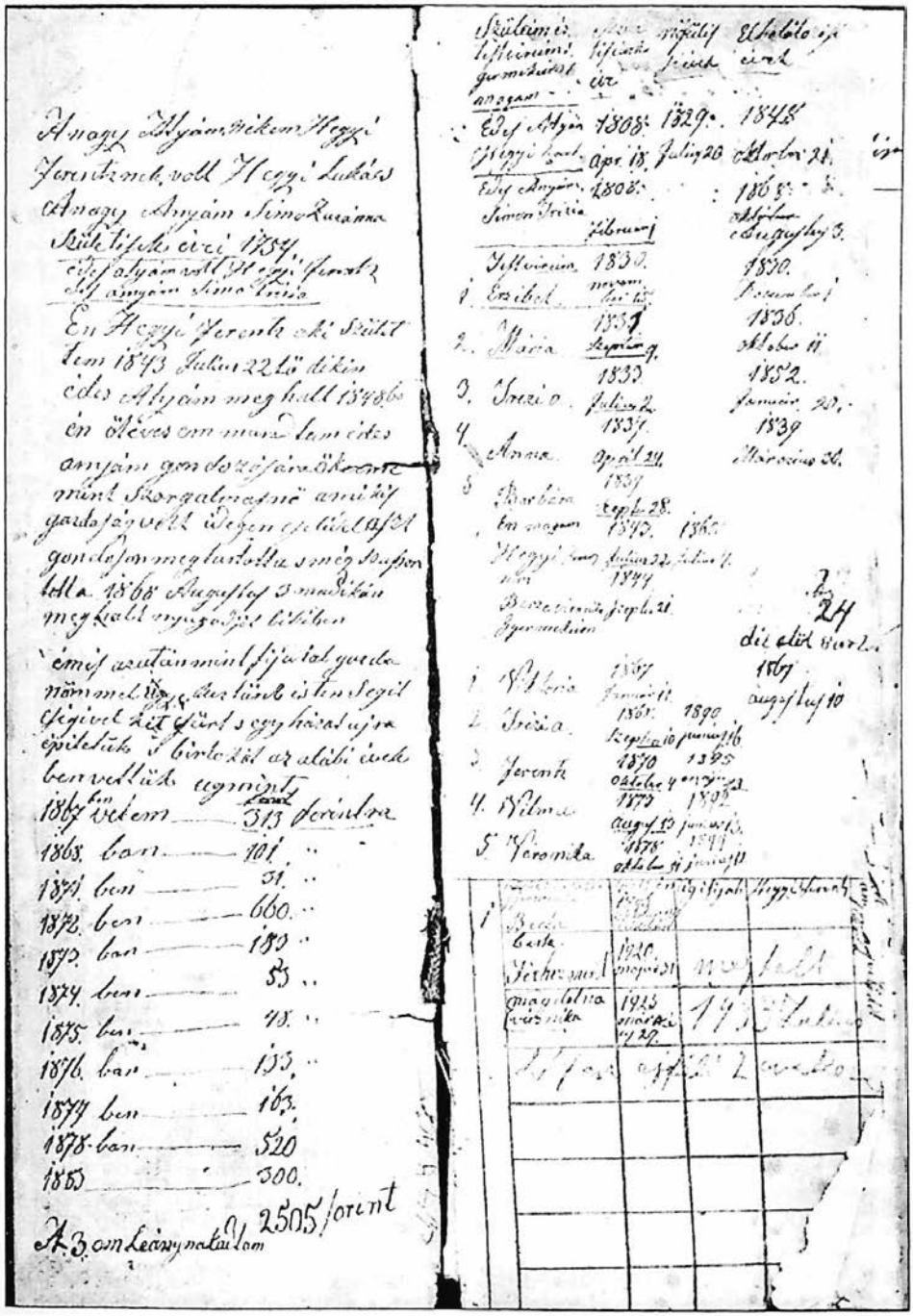
[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Anagy Atyám Fiekem Hegyi Jeremiásnak volt Hegyi Lukács Anagy Anyám Simo Zuzsánna Születtek ezei 1857. Ez Atyámnak volt Hegyi Jeremiás Ez Anyám Simo Emília

En Hegyi Jeremiás ekí Születtem 1843 Julius 22-ik dikin édes Atyám meghalt 1848-ban én öteves em maradtam édes anyám gondozásában ekkor mint Szegalmagnő annálfogva gondjaiba volt Depen epitkezésben gondosan megtartotta s még Sepsiben tolla 1868 Augusztus 3 napjáig meg tartotta anyai házában

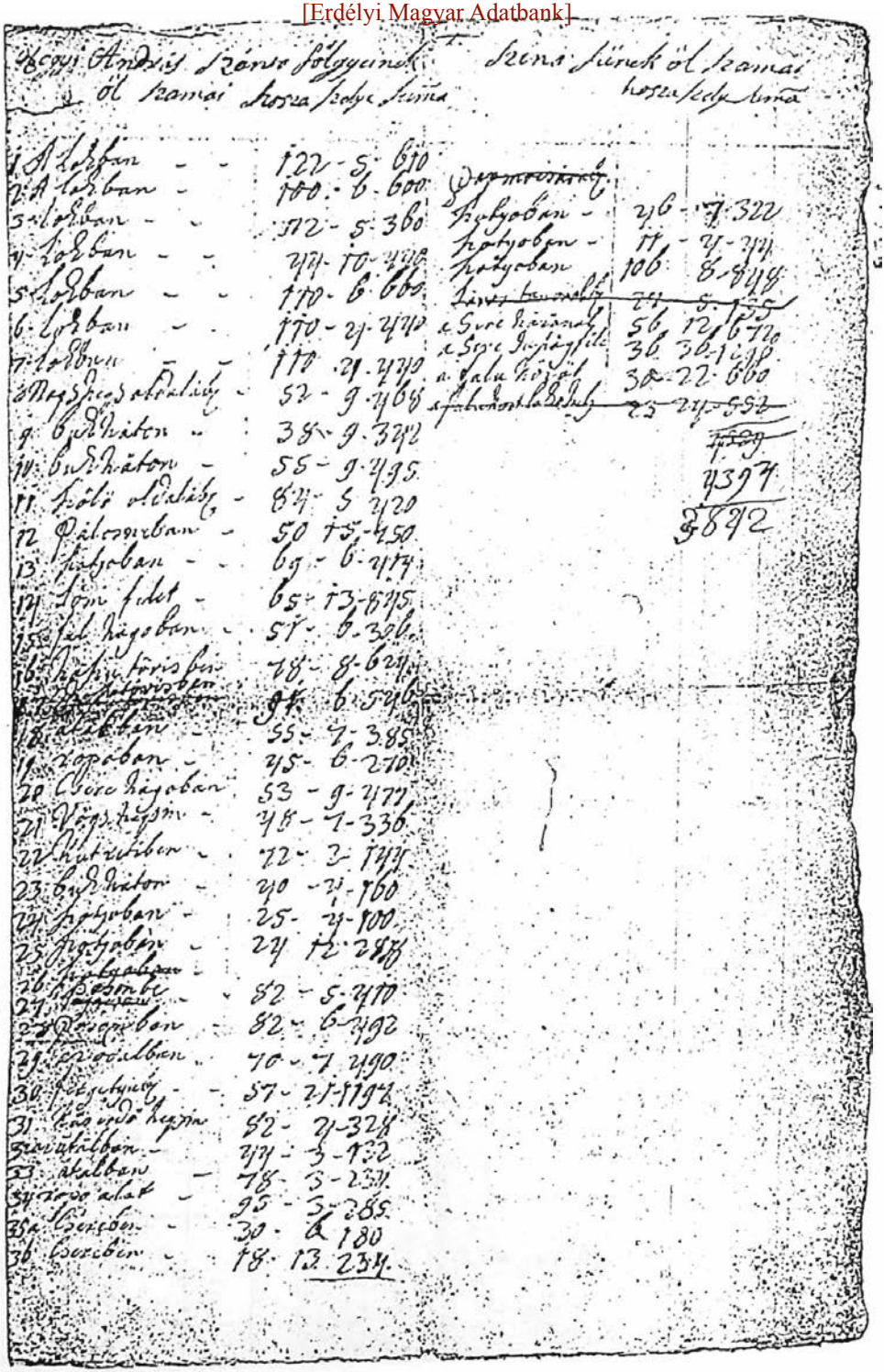
Emely azután mint sajátal gondnőnem mellett Fiai Lukács és Simon Segitségével Segitségével Zöld Szárt s egy házas ujra épitették s birtokát az alabbi évek ben vezették ugymint

1867	Evekem	313 forintba
1868.	ban	101 ..
1871.	ben	31. ..
1872.	ben	660. ..
1873.	ban	180 ..
1874.	ben	53 ..
1875.	ben	48. ..
1876.	ban	155. ..
1877	ben	163.
1878.	ban	520
1885		300.
Az Összes Leányoknak		2505 forint

	Születési	Keresztelő	Házasság	Elhalálozási
	Születési Esztendő	Keresztelő Esztendő	Házasság Esztendő	Elhalálozási Esztendő
Ez Atyám	1808. apr. 18.	1829. Julius 20		1848 Szeptember 21.
Ez Anyám	1808. Februarj			1885. Augusztus 3.
1. Emília	1830. nov. 12.			1830. Szeptember 1.
2. Mária	1831. Szeptember			1836. Október 11.
3. Zuzsa	1833. Julius 2.			1852. Januar 20.
4. Anna	1837. April 24.			1839 Március 30.
5. Barbara	1839. Szept. 28.			
Ez magam	1843.	1843.		
Hegyi Simon Fiam	Julius 22. 1844.	Julius 4.		
Borbirtokos Agronomus	Szept. 21.			24 dik élt Korab.
1. Mária	1857. Januarius			1867. Augusztus 10.
2. Zuzsa	1861. Szept. 10	1899. Januarius 16.		
3. Jeremiás	1870. Oktober 4	1895. Januarius 23.		
4. Vilma	1872. Augusztus 29	1892. Januarius 15.		
5. Veronika	1878. Oktober 11	1941. Januarius 10.		

1.	Bella			
	Lenke	1920.		
	Férjhez ment	Augusztus 31		
	Magtalan özvegyen	1945. Március 29.		

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Egy Ember Szántó földyének öl számai hossza	Széles	Szüretkor öl számai hossza	Széles
1 A Lábban	122 - 5 - 610		
2 A Lábban	100 - 6 - 600	Dombrovinek	
3 A Lábban	72 - 5 - 360	Hátyában	96 - 7 - 322
4 Lábban	44 - 10 - 440	Hátyában	11 - 4 - 44
5 Lábban	110 - 6 - 660	Hátyában	100 - 8 - 848
6 Lábban	110 - 2 - 440	Szeri házánál	56 - 12 - 672
7 Lábban	110 - 2 - 440	a Szeri Szőlőjéből	36 - 36 - 1296
8 Meg Szántatlan	52 - 9 - 468	a Gabu Földjéből	30 - 22 - 660
9 Barázdában	38 - 9 - 342	a Szabadon Lábban	22 - 24 - 552
10 Barázdában	55 - 9 - 495		4397
11 Szőlő oldalban	84 - 5 - 420		3892
12 Pálcásban	50 - 13 - 650		
13 Hátyában	69 - 6 - 414		
14 Som földet	65 - 13 - 845		
15 Fel hágóban	57 - 6 - 396		
16 Hátyában	78 - 8 - 624		
17 Hátyában	84 - 6 - 504		
18 Alábban	55 - 7 - 385		
19 Hágóban	45 - 6 - 270		
20 Szeri hágóban	53 - 9 - 477		
21 Vége hágóm	48 - 7 - 336		
22 Hátyában	72 - 3 - 144		
23 Barázdában	40 - 4 - 160		
24 Hátyában	25 - 4 - 100		
25 Hátyában	24 - 12 - 288		
26 Hátyában			
27 Hágóban	82 - 5 - 410		
28 Szegében	82 - 6 - 492		
29 Szegében	70 - 7 - 490		
30 Hágotyán	57 - 21 - 1197		
31 Hágóm Hágóm	82 - 4 - 328		
32 Alatban	44 - 3 - 132		
33 Alatban	78 - 3 - 234		
34 Szőlő alat	95 - 3 - 285		
35 Szegben	30 - 6 - 180		
36 Szegében	18 - 13 - 234		

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Sz. 3102—1892.
polg.

Ő Felsége a király nevében

a székely-udvarhelyi kir. törvényszék a szentléleki italmérési jog kártalanítása iránti ügyben az 1892. évi február hó 22-én megtartott tárgyalás alapján az egyéni részesedés megállapítása tekintetében a mai napon tartott nyilvános ülésben következő

ítéletet

hozott:

I.

A Hadnagy Mária által 806—1892. szám alatt, a Hajdó Ignácz által 832. sz. alatt, a Hajdó László által 833. sz. alatt, az ifj. Hegyi Ferencz által 834. sz. alatt, a Hajdo Antal gyám által az 1884. sz. alatt és a Pakott B. Gergelyné Marton Anna és társai által 1185. sz. alatt és végül a Gyarmathy Ferencz ügyvéd által képviselt Kis Károly és társai által 3102—1892 szám alatt történt s különböző engedményre és vételekre vonatkozó bejelentéseknek ezuttali figyelmen kivül hagyásával kimondja a kir. törvényszék, hogy a most nevezett bejelentők a kártalanítási eljárás teljes befejezéséig ezen engedményekre vonatkozólag támasztott igényeiket a 45886/1890 szám a. kelt igazságügy miniszteri rendelet 52. illetőleg 49. §-ban előirt kellékekkel biró okmányok alapján érvényesithetik.

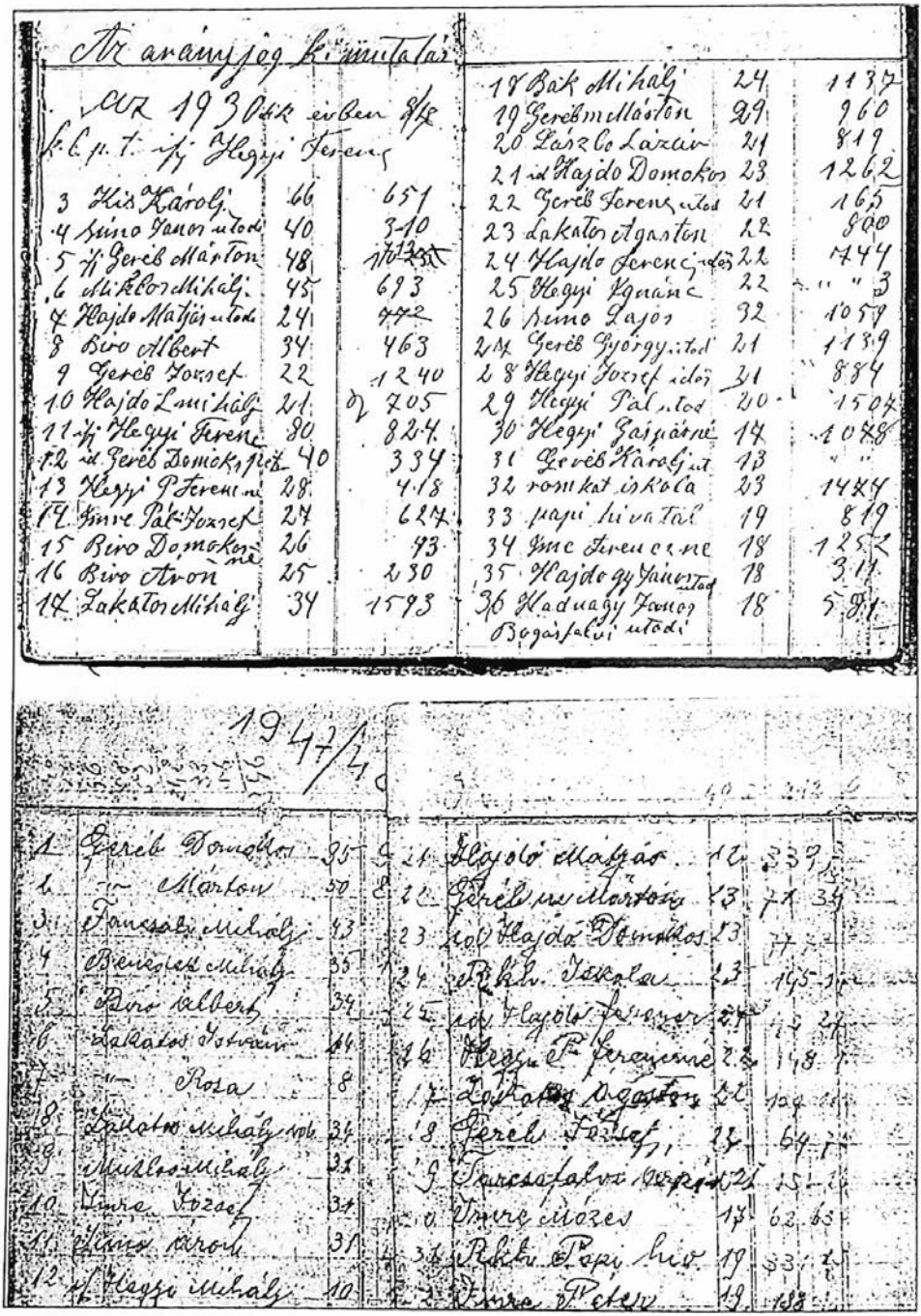
Egyuttjaraleg a szakértő mérnök által készitett, az 1892. évi február hó 22-én helyesbitett és hitelesitett egyéni birtok kimutatás, illetve aránytáblázat a következőleg helyesbittetik:

Az 1. folyószám alatt, Hajdó László és neje helyett Albert János (farkaslaki) iratik, a 171. folyószám alatt ifj. Hegyi Ferencz helyett Jakab Mózes (farkaslaki) iratik, és a 226 folyószám alatt Hajdó Ignácz (farkaslaki) iratik.

II.

A 13765 frt 80 kr kártalanitási összegből a közbirtokossági tagok az alábbi módon részesülnek az elfogadott birtok területi kulcs alapján birtoknak arányában, illetve illetménye fejében kap:

Arany-lista szám folyó-szám	Tulajdonos neve	Értékpapir	Készpénz frt	kr	Arany-lista szám folyó-szám	Tulajdonos neve	Értékpapir	Készpénz frt	kr
1	Albert János	—	5	43	32	Biró Mózes	100	10	99
2	Albert [illegible] farkaslaki lakosok	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible] Hajdó Gy. János és neje Hegyi Ter[illegible]	[illegible]	[illegible]	
3	Albert Márton	—	3	20		Gy. János és neje Hegyi Ter[illegible]	—	22	49
4	Albert Sándor	—	3	27	34	Özv. Biró Páluc Imre Erzsébet	50	36	18
5	Ambrus András	50	12	43	35	Boldizsár Ferencz oroszhegyi lakós	—	1	24
6	Özv. Ambrus Ignáczné Gál Anna	—	7	16	36	Borbely Gergely szombatfalvi	—	3	47
7	Ambrus János	—	2	39	37	Csáki János	—	40	76
8	Ambrus Mihály utódi: Szente Jánosné Ambrus Juliánna, Fancsali Istvánné Ambrus Terézia együtt	—	11	53	38	Demény Ferencz	—	20	43
					39	Demény János farkaslaki lakós	—	1	91
					40	Dénes András	—	3	40
9	Ambrus Mihály ifju és neje Hajdó Anna	150	33	39	41	Dénes Antal	—	2	92
10	Bakk Albert	100	10	31	42	Dénes János és neje Ungvári Rozália	450	7	97
11	Bakk Mózes	—	4	64	43	Dobai János bogárfalvi lakós	—	2	83
12	Bakk Péter	50	33	88	44	Fábián István farkaslaki	—	1	57
13	Bakó Gergely bogárfalvi lakós	—	—	50	45	Fábián Sándorné Hajdó Julián. farkl. l.	—	2	31
14	Balla Ferencz farkaslaki lakós	—	1	96	46	Hajdó Gy. Lajosné Fancsali Borbára	—	19	05
15	Bálint István bogárfalvi	50	4	27	47	Fancsali Ignácz és Fancsali István ifj. malomfalvi lakós	—	21	74
16	Bálint Lajos, Bálint Juliánna, Bálint Zuzsánna	50	26	90	48	Fancsali János ifj. farkaslaki lakós	—	3	63
17	Bálint Márton bogárfalvi lakós	—	1	20	49	Fancsali András, Fancsali József, Fancsali Gergely, Fancsali Antal és Fancsali János bogárfalvi lakósok	—	11	51
18	Albert Sándorné Bálint Rozália felerészben Hadnagy Ignácz és neje Albert Márta másfele részben együtt	50	33	40	50	Fancsali Mihály	—	4	26
19	Bátint Ferencz oroszhegyi lakós	—	8	95	51	Fancsali János, Fancsali Károly, Fancsali András, Fancsali Sándor, Biró Ignáczné Fancsali Teréz, Fancsali Ferenczné Fancsali Rozália és Juli	—	9	79
20	Balog Mihály	—	18	85					
21	Balog Mihály és Fancsali István	—	1	51					
22	Geréb Lőrinczné Fancsali Márta lak. Szombatfalván felerészben Ambrus Jánosné Fancsali Juliánna lakik Farkaslakán 1/2 r.	—	11	44	52	Fancsali Péter farkaslaki lakós	—	4	05
					53	Fancsali Tamás	—	7	47
					54	Farkas György malomfalvi lakós	—	6	89
					55	Gáspár András bogárfalvi	—	6	94
23	Benedek Simon, Tankó Mihályné Benedek Veronika együtt	—	—	92	56	Gáspár Ferencz	—	27	26
					57	Gáspár Mihály	—	19	33
24	Benedek Ferencz malomfalvi lakós	—	—	85	58	Geréb András	50	49	58
25	Benedek Ferencz szentléleki	—	43	39	59	Gál Ferencz ülkei lakós	—	21	26
26	Benedek Gergely bogárfalvi	—	5	60	60	Jakab Józsefné Geréb Anna	50	30	83
27	Benedek Istvánné Györgydeák Juli.	—	13	15	61	Geréb Juliánna, Hulki Vaszilikáné Geréb Erzsébet, Geréb Sándor	—	15	23
28	Fancsali János és neje Kis Terézia bogárfalvi lakósok	—	7	73	62	Geréb István alsó	200	8	17
29	Biró András	—	48	86	163	Geréb István felső és Geréb János ifj.	—	33	71
30	Biró Andrásné Jakab Anna	—	21	78	164	Geréb János	100	24	06

A arányjog kimutatás

Az 1930ik évben 8/15

k.b.p.t. ifj. Hegyi Ferenc

3	Kis Károly	66	651
4	Simo János utódai	40	3-10
5	ifj. Gerébb Márton	48	10 1351
6	Miklós Mihály	45	693
7	Hajdo Mátyás utódai	241	772
8	Biro Albert	34	463
9	Gerébb József	22	1240
10	Hajdo Lajos Mihály	21	705
11	ifj. Hegyi Ferenc	80	824
12	id Gerébb Domokos özv.	40	334
13	Hegyi P. Ferenc	28	418
14	Simo Pál József	27	627
15	Biro Domokos	26	43
16	Biro Márton	25	230
17	Lakatos Mihály	34	1593
18	Bak Mihály	24	1137
19	Gerébb mellőston	29	960
20	László Lázár	21	819
21	id Hajdo Domokos	23	1262
22	Gerébb Ferenc utódai	21	165
23	Lakatos Ágoston	22	900
24	Hajdo Ferenc özv.	22	744
25	Hegyi Ignácné	22	" " 3
26	Simo Lajos	32	1059
27	Gerébb György utódai	21	1139
28	Hegyi József id.	31	884
29	Hegyi Pál utódai	20	1507
30	Hegyi Gáspárné	14	4078
31	Gerébb Károly ifj.	13	" "
32	romkat iskola	23	1474
33	papi hivatal	19	819
34	Imre Ferenc ezne	18	1257
35	Hajdo Gy. János utódai	18	314
36	Hadnagy János Bogárfalvi utódai	18	591

1947/48

1	Gerébb Domokos	35	21	Hajdó Mátyás	12	337
2	" Márton	50	22	Gerébb Márton	13	21 34
3	Tancsa Mihály	43	23	Hajdó Domokos	13	17
4	Benedek Mihály	35	24	Pákh. Iskola	13	145
5	Biro Albert	34	25	Hajdó Ferenc	23	23
6	Lakatos Ferenc	44	26	Hegyi P. Ferencné	23	148
7	" Rosa	8	27	Lakatos Ágoston	22	104
8	Lakatos Mihály	34	28	Gerébb József	22	64
9	Miklós Mihály	31	29	Tancsa Mihály	21	15
10	Imre József	34	30	Imre Mózes	17	62 63
11	Hegyi Károly	31	31	Pákh. Papi hiv.	19	33 2
12	ifj. Hegyi Mihály	10	32	Imre Péter	19	188

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Felvétetett 1955 március hó 4-én a szentlőrinci Néptanácsi Iroda helyiségében.

Jelen vannak: Gábos Lajos Nép.elnök, Kádár Imre Népt.titkár, Magyar Lőrinc alapszervezeti titkár, Csonka Ágoston gazdasági előljáró, Tőkési István lőcsöji holdas és Csonka Domokosné szül. Nagyi Berta szentlőrinci lakos, Birtokából a 118 H.Ö.L. alapján és az ingatlanokkal következő.

Csonka Domokosné a szentlőrinci Néptanácsnak megnevezés végett át adja 114. számú tanúlatot mivel is fenjo Csonka Domokos a Népitanyaszék területe alapján lőcsöji tanyaingatlanáról bizony jelen idéve ő van tavalitva és ugyanúl nem lévén a földjét megmívelni azon tanúlatot a lévő kező külön szerint szolgál:

1. Hosszu tövis	kát.	0. 44
2. Sárga szőr		0. 98
		0. 04 kát.
3. Templom alja		0. 04 kát.
4. Kicsi szőr		0. 99 kát.
5. Lejti kaszás		0. 72 kát.
6. Külső vápa		0. 26 kát.
7. Belső vápa		0. 16 kát.
8. Ingó tövis		0. 20 kát.
9. Belső árok		0. 97 kát.
10. Nagyhegy oldala/Sárosk alatt/		0. 21 kát.
11. Juharos patakja		0. 99 kát.
12. Kis erdő hegy		0. 27 kát.
XX. Uca erdő		0. 49 kát.
14. Kicsi kaszás		0. 90 kát.
15. Szoros		0. 99 kát.
16. Kis erdő alja		0. 12 kát.
17. Nagy hegy		0. 23 kát.
18. Dűk alja		0. 17 kát.
19. Kopasbük.		0. 26 kát.
20. Kicsi rét		0. 15 kát.
21. Hegy alja		0. 15 kát.
22. Hosszú		0. 11 kát.
23. Hegy rét		0. 21 kát.
24. Kal on kert 1/		0. 16 kát.
25. Kalonkert 2/		0. 05 kát.
26. Kőbánya alatt		0. 12 kát.
	Összesen:	12. 98 kát. hold.

Jelen jegyzőkönyv négypéldányban készült melyből egy példány melyből egy példány Csonka Ágostonnál gazdasági előljárónál található, egy példány a szentlőrinci népfanácsnál, egy a Magyar Lőrinc alapszervezeti titkárnál található és a negyedik példány pedig a Csonka Domokosné jegyzőkönyv felolvasa és után a jelenvalók előtt felolvasás után aláírásuk alá írták.

K.m.f.

Népfanács elnök

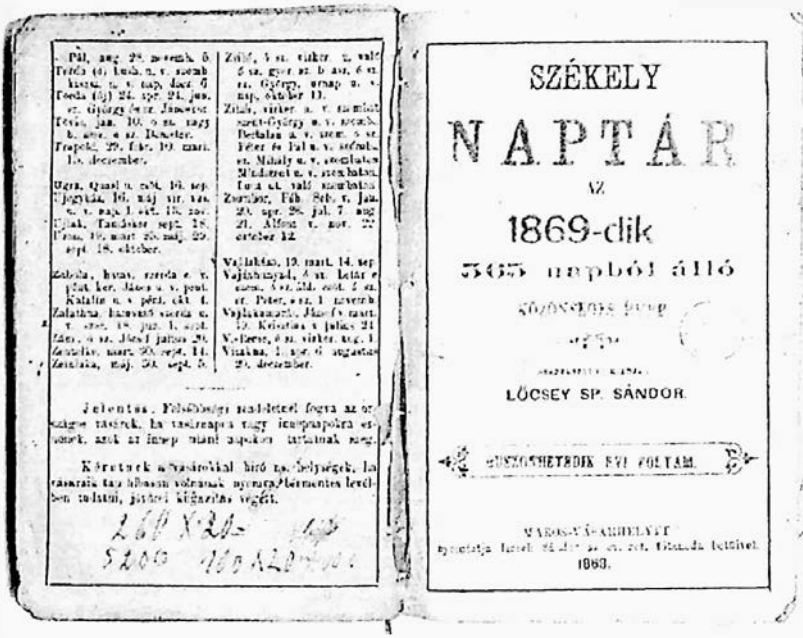
Népfanácsi titkár

Magyar Lőrinc alapszervezeti titkár

Csonka Ágoston gazdasági előljáró

Csonka Domokosné

[Erdélyi Magyar Adatbank]

SZÉKELY

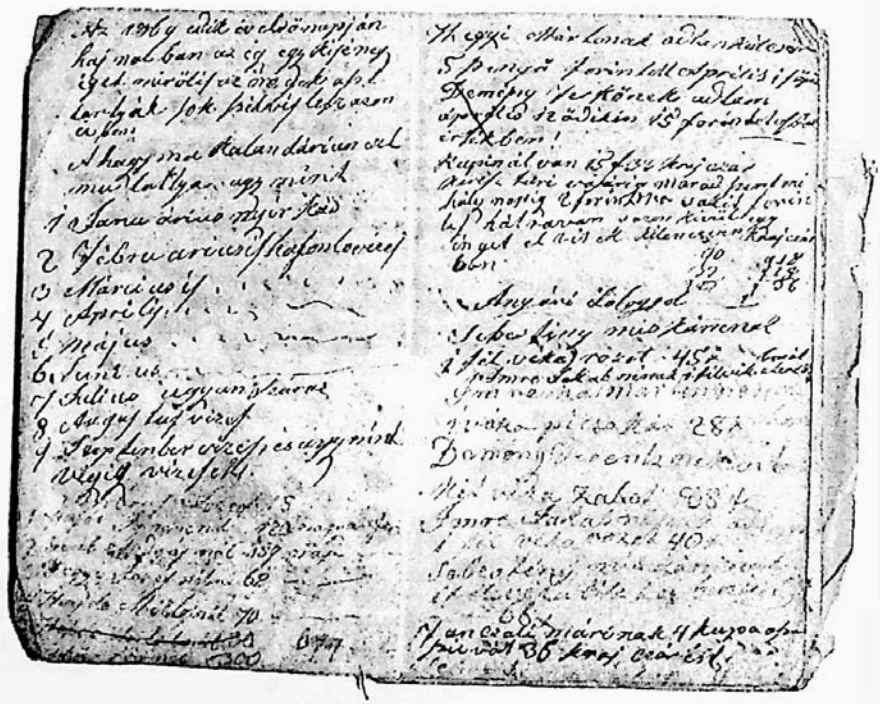
NAPTÁR

AZ

1869-dik

5865 napból álló

LŐCSEY SP. SÁNDOR

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1893 május 13-ának délutánján olyan nagy zápor esett, hogy felülről oly nagy víz lett, hogy a falu határán hogy [illegible] elvitt két házat és egy szűrt két asszonyt és egy gyermeket. Szent Illés völgy Gerib Dávidhoz nőtt házat szűrt felesége gyermekit Dávid Dávidnét a szűrt Dávid Jánosnét és nőtt az házát és az anyját.

1896 Augusztus 12-én délután délután 5 órakor nagy haladással oly erősödött hogy ajég a falu határon 2 ablakot betört a szobán tűzhelyre tette házakról a cserepet vasárnapig levette a terasznak mutt lakmind egy hét szobába hogy és a jánosnénál a cseber fülét bőr árnyékkal kifeszíteni oly formán

1903 év nyarán két rét volt oly nagy víz hogy a rétből kerülték füvét mindet sepre oly sósvíz lett a falu június hav. Julius havas idő nagy jószolt egész nyáron át mind je szárazidőivel a szüretig nagy hangal nincsen lehetett át el szűrt után tűt egy hét jó emlék nagy bajat nem tett egy nyár tűk a falu egész szüretig ajó lett kifán ho nem tett mind szárazidő volt ez - új év 1904 szárazhideg tett egész télen át 1904 év 13-án délután 3 órakor nagy hideg lett egész tavaszig.

1907 év május 25-én délután egy hét dögig esett felől oly hatalmas forgószél jött hogy sok házat elvitt a hogy [illegible] mancsa kiadva azt onnan le házakat szűrt mind öszvetörte [illegible] szűrt a templomtól a [illegible] mind kifosztotta a templomból mind [illegible] a falu egész lányuszába hét szűrt és két hegyet egészen ökrével romba lett és [illegible] ahol ujában volt mind öszvetörte.

1910 évben június 22-én délután a nagy [illegible] egy 6 óráig tartó hatalmas [illegible] de nagy kárt nem tett.

1914 évben [illegible] hó [illegible] hóval [illegible] [illegible] [illegible]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ifjú Hegyi Ferenc
és neje Berze Veronika

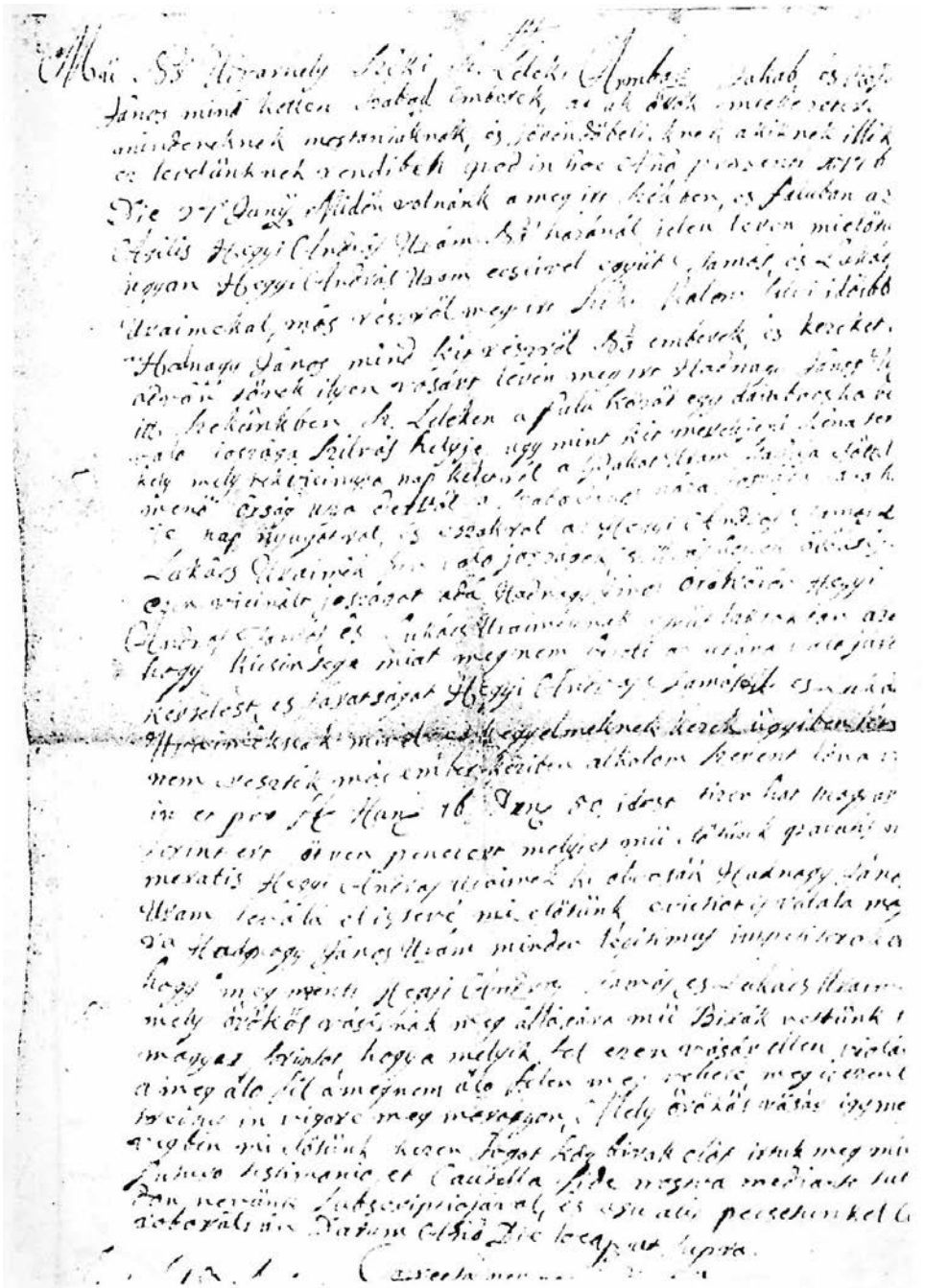

Geréb Domokos
és neje Hegyi Berta
és az örökösök:
Geréb Albert,
neje Gagyi Erzsébet
leányuk Klára

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Egy lénye által
meg parancsolja angyalainak hogy ojjak meg minden
elemségeit: és azonnal meg
semmisülnek jézus krisztus
elemségei és minden (bün
bánat nélküli) bünösnek
ber és a föld gyarlatságá
valik, akkor béke álhe
és az emberek ki engesztel
lik az istent jézus krisztus
fogják szolgálni és imádni
és magasztalni minden
fel virágzik a szeretet az
uj kinálják jobbik karját
fogják képezni az egyház
nak meg enös alázatos
jámbor szegény burga éjjé
zus krisztus erényeinek bur
ga követője ez az evangél
liomot mindenüvé hirdet
ni fogják és az emberek
nagy elkapkodását tesz
a kútban mert egy szóval
nalkodni jézus krisztus
munkáiról bort: és az em
berek isten félelemben
fognak élni.

22) Ez a béke az ember
nek között nem sokáig fog
tartani a 25-ik évi gazdag
aratás el fogja feledtetni
velök hogy az emberek bű
nei képesek béke ellen
az on bajok okát megtet
a földet érik .....

30

Szent áldások

a szent olvasók meg
maradnak áldva
ban a keresztes
napi buzgalmat minden
egyes szemre.
a többi áldások ebben lét
tek feladva a nagy sajnos
apátnő által.
a szent olvasókon kívül
Domonkosi buzgó áldás,
kívül a Brigitta áldás
és a szent József áldás
tétek feladva
a szent olvasó keresz
tek megáldhatók a pápai
áldással a szent keresz
tes alakzatos buzgalmak
és a halálok buzgalmával

1914 ben megkezdődött világ háború
az első évben a berbék megy ellenük
akron évődöst és mejtis más oszlad meg
laimolok a magyar védelmi mindhalok, azután
megy az orosz, magyar ország kiáll 1916 ban
október havában megjöttek el szegedre
gyere gyo. Cik, Szőreg sik, és a vár
hely mezőkre, ahonnét mindhalok állnak
és egyenlők is magyar állatok is szaban
jöttek a nemzet és magyar ország, és
visszavertek romániát vissza, ugy helyreink
jól az orosznak, és imposztok és Szovjet ural
és ügyvédelem ben lettek az orosz
1918 ban kezdtek abból kiáll hazaba

ügyvédelmi világ háborúban és ott hiány
volt minden amit nagy bajok mi az orosz
földet ami ember jött a háború 1918 ban kiáll haza
ban 900 ezer ember ipar ipari ember 280 ezer
gép ma 220 ezer ipari ember 1 egy
gépet ötöt négy ötöt ezer ember egy kapás
kalan egy ember ötöt ember ember.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az 1893.-i árvíz
áldozatainak
emlékére

A 2005 augusztus
23-i árvíz nyomai

[Erdélyi Magyar Adatbank]

VIII.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Székelyszentmiklóson 1922 január hó 21-én: az Olvasó és Ifj. Egylet rendes gyűléséről.

Jelen voltak: Az Egylet összes tagjai.

Elnök a gyűlést megnyitván:

Tárgyak voltak:

1) A múlt gyűlésről felvett jegyzőkönyv felolvastatván:

Elfogadtatott.

Indítványok nem tétettek; miért is:

A közreműködőkről szólhatván következett.

2) Felolvasást tartott: Tóboldi Mihály
Szavalt: Farkas Albert. Péter Anna
Számoltak: ifj. Márton András. —
Harmonium kíséretével énekeltek: Szentannai Sándor, Szentannai Flóra stb.

A közreműködőknek a gyűlés megköszöntetett.

3) A jövő gyűlésen közreműködnek:
Felolvas: Tóboldi József
Szavalnak: ifj. Márton András Farkas Péter
Énekelnek: Vári Flóra. Vári Zigmond
Énekelnek: Márton Teréz. Fortélyos Gyula.

Több tárgy nem lévén, Elnök gyűlést bezárta.

Kmf.

Tóboldi Mihály
Egyl. pénztáros

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

MEGHIVÓ.

A farkaslaki Ifjuságí Egyesület

folyó hó 14.-én, szombaton,

a községháza nagytermében

szinielőadással egybekötött

tánczmulatságot

rendez,

melyre T. czimet és családját tisztelettel meghivja

a Rendezőség.

Szinre kerül:

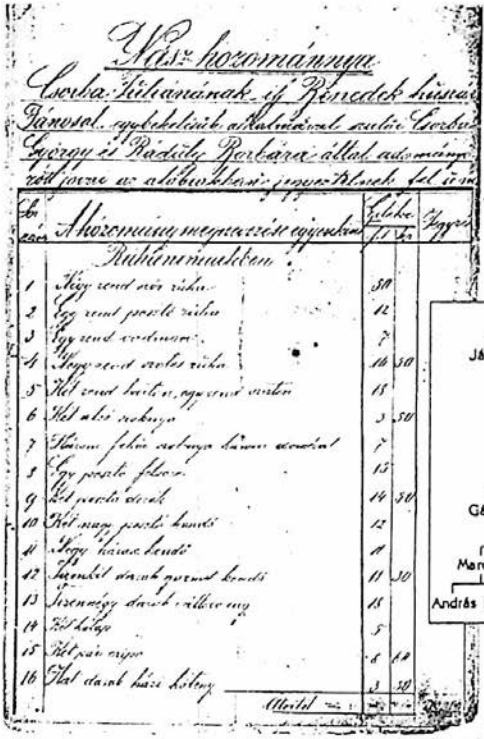
A piros bugyelláris

(Csepréghy Ferencztől)

Helyárak: Ülőhely I. 15 L.; II. 10 L. Állóhely 8 L.

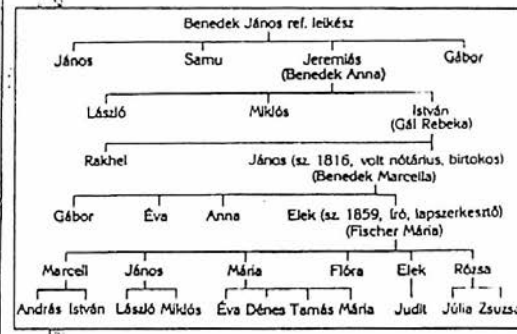
Kezdete este 7 órakor.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

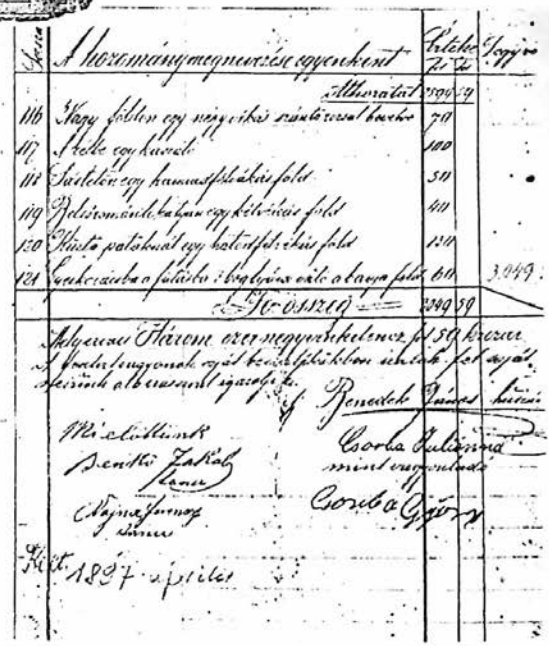
Vász hozománynyo
Csorba Sárának ifj Benedek Jánossal egybekelésük alkalmával szülei Csorba György és Bándity Borbára által adományoz[ott]
vász jószer az alábbiakban jegyzett Részek szerint ...

Sz.	A hozomány megnevezése egyenként	Forint	Krajcár
	Ruhaneműekben		
1	Négy rend nő ruha	50	
2	Egy rend posztó ruha	12	
3	Egy rend szoknya	7	
4	Egy rend szoros ruha	16	50
5	Két rend bársony egy rend szoros	18	
6	Két alsó szoknya	3	50
7	Három fehér szoknya hímes derekával	7	
8	Egy posztó felső	15	
9	Két posztó derék	14	50
10	Két nagy posztó kendő	12	
11	Egy hímes kendő	11	
12	Tizenkét darab gyermek kendő	11	50
13	Tizennégy darab vállra való	18	
14	Két kötő	5	
15	Két pár cipő	6	10
16	Hat darab hímes kötény	3	50
	Átvitel		

A Benedek család címere

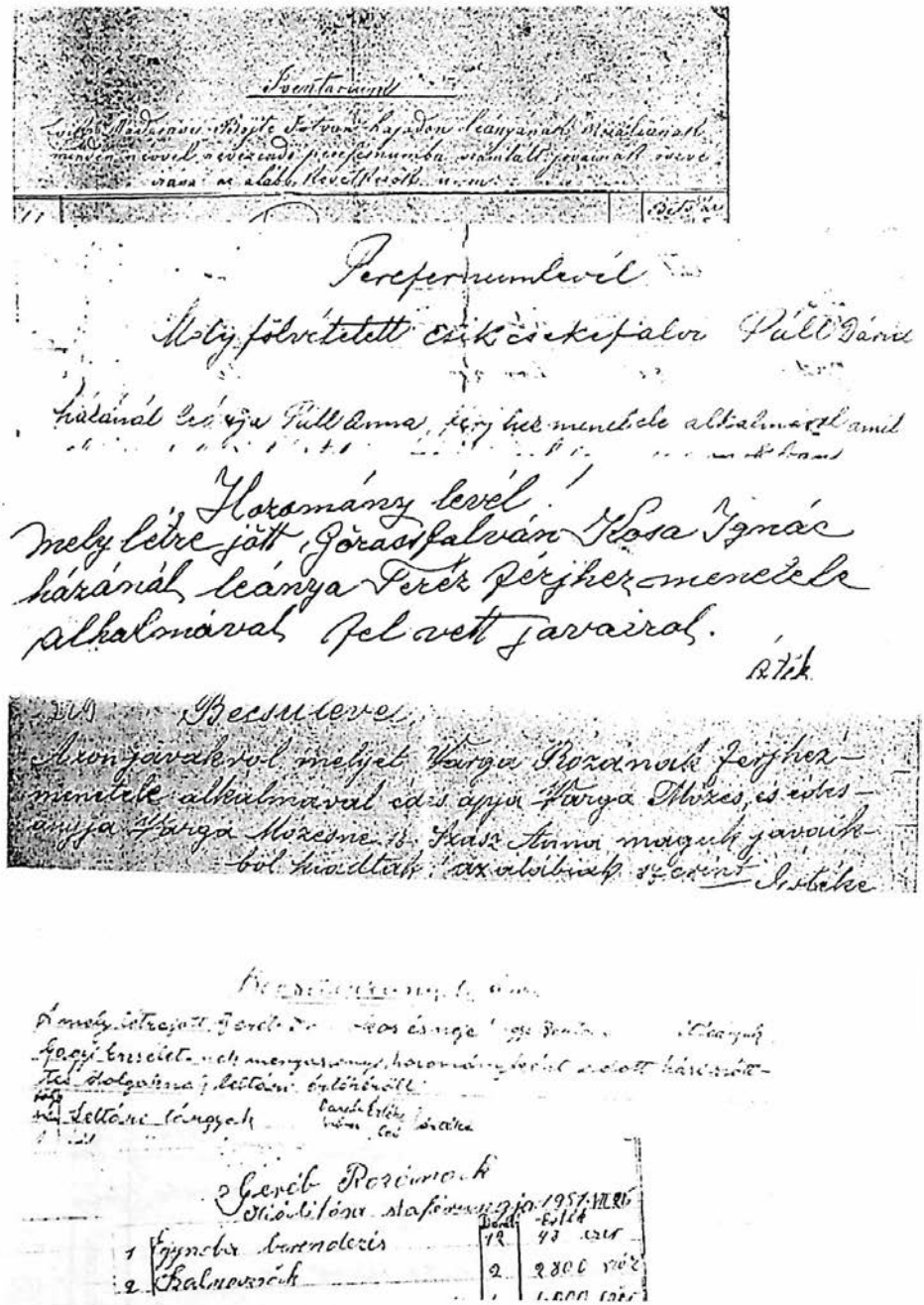

Sz.	A hozomány megnevezése egyenként	Forint	Krajcár
	Átvitetett	299	50
116	Hagy földben egy négyökrös szántóval bucsu	70	
117	Szeke egy kaszáló	100	
118	Sárfelében egy kamasfelaki föld	50	
119	Földvármándi határban egy kétökrös föld	40	
120	Kiistó patakmal egy határfelhéki föld	130	
121	Szentkirályba a szőlőbe 3 hegyben vitt a lagya föld	60	
	Összesen	349	50

Helyesnek Három ezer negyvenkilencz forint 50 krajczár
A fenti tételeknek egyedül hitelesítésükben ichtek kelt napját
aláírásunk alkalmával igazolja.

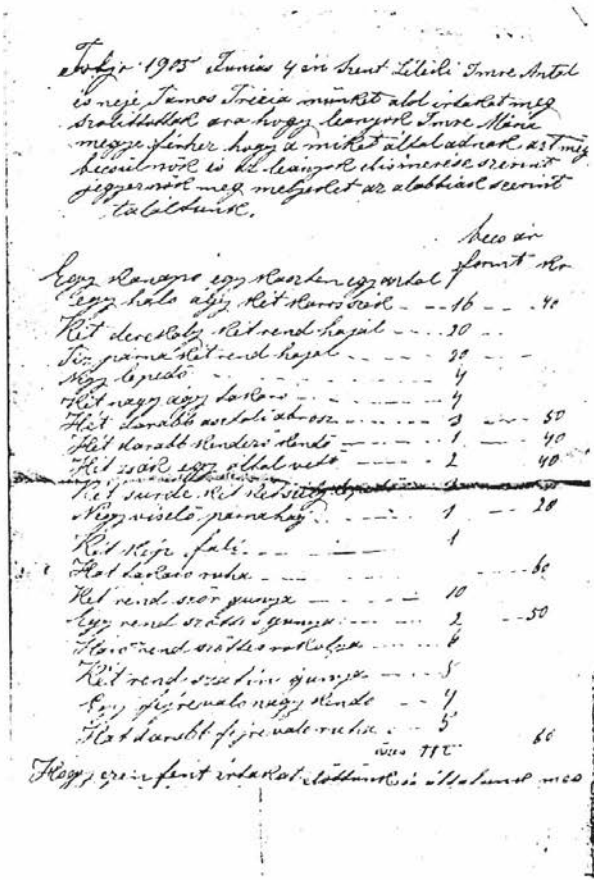
Benedek János kézírása

Mi alulírottak
Benedek Jakab
Csorba Julianna
mint eskümintások
Csorba György
Nagy János
Kelt 1857 április

Leltárról
Melly felvétetett özv. Csekefalvi Páll Dánné
halálánál Csekefalva, hogy hozzá menetele alkalmával
Hozomány levél
melly létre jött Gyárasfalván Kosa Ignác
házánál leánya Péter férjhez menetele
alkalmával felvett javairól.
Bírák
Becslevél
Arvonjavakról melyek Varga Rozalnak férjhez
menetele alkalmával ezen apja Varga Mózes, és anyja Varga Mózesné sz. Kasa Anna magok javaikból kiadattak: ax alóbbiak sz. szerint becsültek
Gerébi Rozinak
Kiadólevél
1 Gyenka darabolásra
2 Kalmozásra

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Tolyó 1875 Junius 4-ik napon Szent Lélek Imre Antal és neje Tamás Teréza mindkét ágbeli örökösök megjelentek előttünk azon kívánattal, hogy Szentgyörgyi Imre Mária megyei fenhéjazó hagyatékának osztályozásához és közönséges összeírásához szükséges jegyzéket megtegyük és megosztást az alábbiak szerint találtunk.

	Becsü ár forintokban	
Egy darócz egy kaczagánnyal		
Egy halo alji Kék darócz szőr	16	40
Kék derekalj Kék rend hajjal	30	
Fin gyapjú Kék rend hajjal	20	
Nagy lepedő	4	
Kék nagy alsó takaró	4	
Kék Karabélyas asztali abrosz	3	50
Kék karabélyas kendő	1	40
Kék szálas egy oldalvetős	2	40
Kék surdé Kék kárpitos	1	20
Nagy viselő pamuchos	1	
Kék kajse falú	1	
Kék Lakodó ruha		60
Kék rend szőr gyunya	10	
Egy rend szálas gyunya	2	50
Három rend szálas vállocska	6	
Kék rend szálas gyunya	5	
Egy fejérnemü nagy kendő	4	
Hat darabból fejérnemü ruhácska	5	
Összve	111	60

Hogy ezen fenn irt irtakat elosztottuk és állomunk meg

Tolyó 1879 évi Május 8-án Tőzsér ágbeli fejérnemüekből alkalmával, mely javaslat nekünk magunknak Tőzsér Sárának hácától, nagyis minden gyermekünk részéről kiütött.

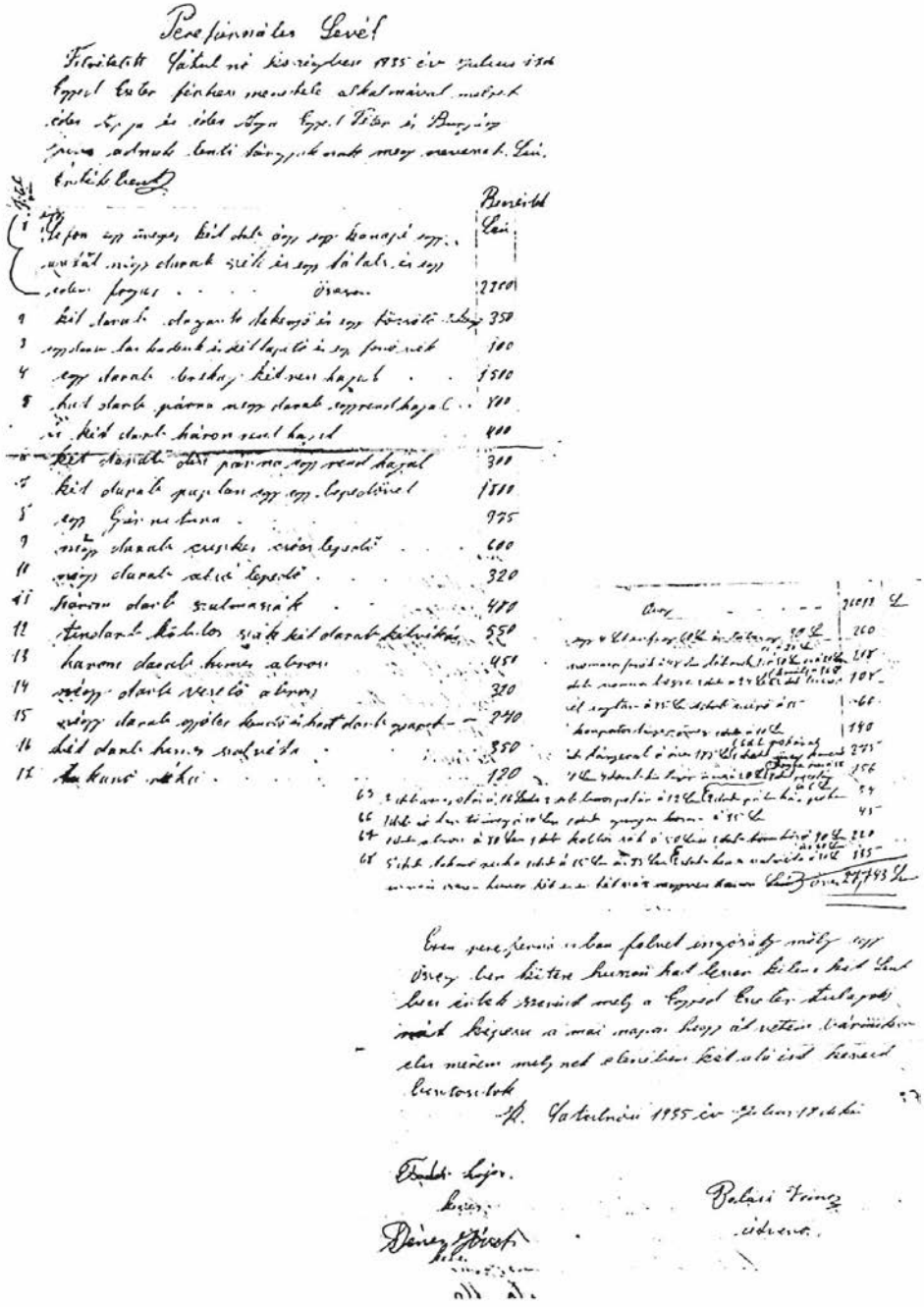
C.) 1491-4.

Megnevezése a fel Kelhető és fekvő vagyonoknak

Ruha nemüek Ebben:

1. Tiz 10 darab fiuing uj 8 darab ocskással, mátkás a 9 darab 10 sebtt mátkás darabja 2 frt 15 xr-ba számítva 20.25.
2. 9 darab kilenes darab dúcska 5 darab más par 10 xr-jával 2 darab mátkás 80 xr. és 2 darab Kartan par 50 xr-jé. 6 60
3. Fejki Kék darab ujj más par 1 frt 10 xr-jával . . 2 50
4. Kék pamuk szövetnek . . .

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Persefenyálás Levél

Tiszteletes Vásárhelyi ns. Kerületben 1855 ik évi julius 15 ik napjával tartott perbeni menetele alkalmával mutatok ezen Egyp. és ezen Ugyan Egyp. Tiszt. Bíró és Esküdtsége előtt adandó tanúi bizonyságok iránt mely szerint

Tanúk Lajstroma

		Bérírtak Lei
1	Egy ökör egy tinóra, kéthasú egy egy hónapi egy ...	
	... tól, mint olvasok szeik és egy hálabi és egy	
	... lovas fogyas . . . . Ösvarom	2700
2	Két darabi ökrendre lakenyér és egy kötelet	350
3	egy darab bar kordul és két lapátú és egy fúrónak	100
4	egy darabi bárdny két vas lapát . .	1510
5	két darab gárma egy darab egy vasal lapát	700
	és két darab három vasal lapát	400
	két darabi ökri patkóra egy vasal lapát	300
7	két ökrabi gazdaban egy egy kapcsolóval	1800
8	egy Gáz mustra . .	975
9	egy darabi szusikas vasas kapcsoló . .	600
10	egy darabi sabic kapcsoló . . .	320
11	három darab szalmaszék . .	480
12	tizenkét kötelek gyák két darabi kötelekkel	550
13	három darabi kemes abrosz	450
14	egy darab vasalo abrosz	320
15	egy darabi vasalo gyólcs kendő két darab gyapot	240
16	két darab kemes szalvéta	350
17	... kemes vállas	130

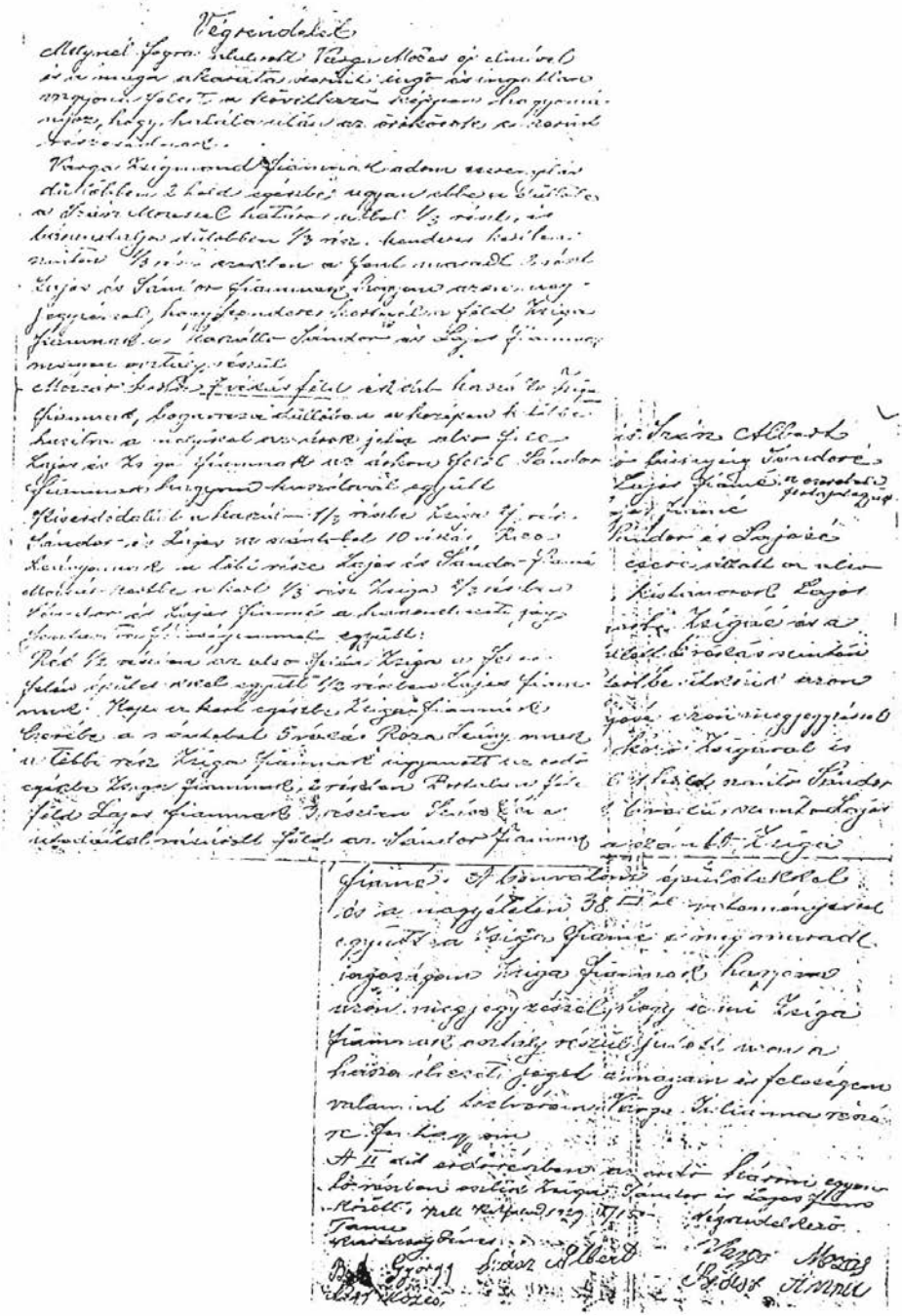
Ezen perfenyálás ... felvett irományok mely egy ... ezen kötetes kemenes két ... két ... ezen ... mely a ... tudnivalók ... kérjenek a mai napon ... ezen ... elen ... mely ... elmulasztás ... kérnek ... tanúsítok

M. Vásárhelyen 1855 ik évi julius 17 ik napján

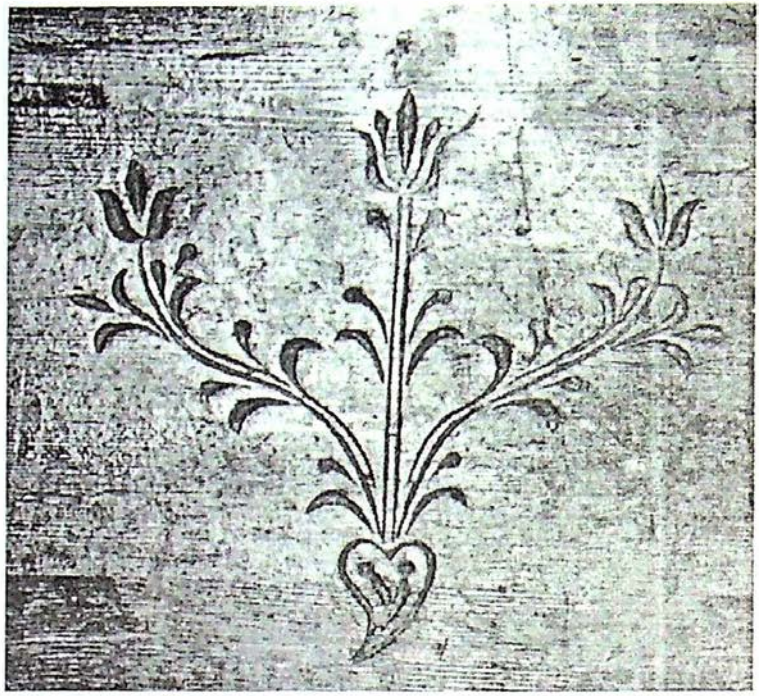
Esküdt Ujfalvi
Bíró:
Bányai József

Balázsi Ferenc
Jegyző.

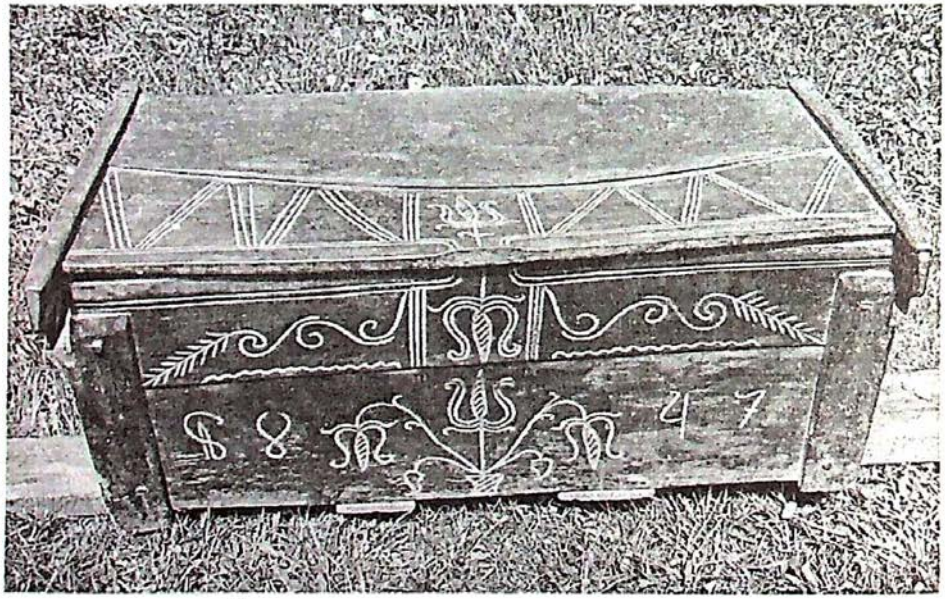
[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Díszítés egy 1783-ból való hozományos ládáról (Szentléleki Tájház).

Ácsolt szúszékláda (Szentléleki Tájház).

[Erdélyi Magyar Adatbank]

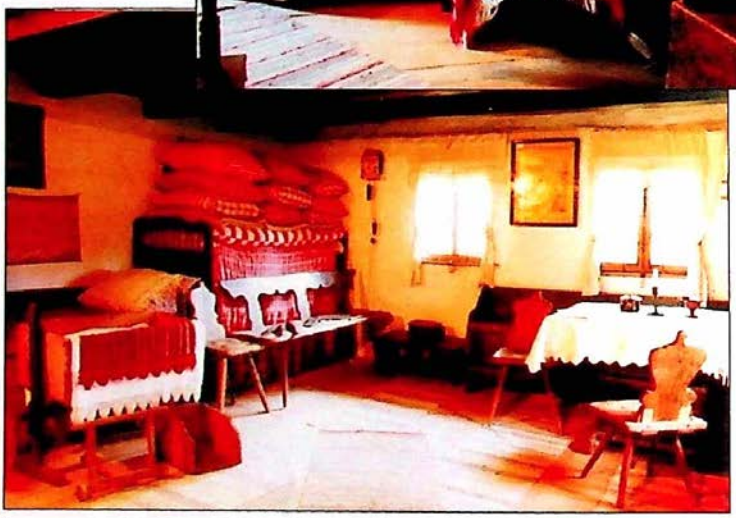

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

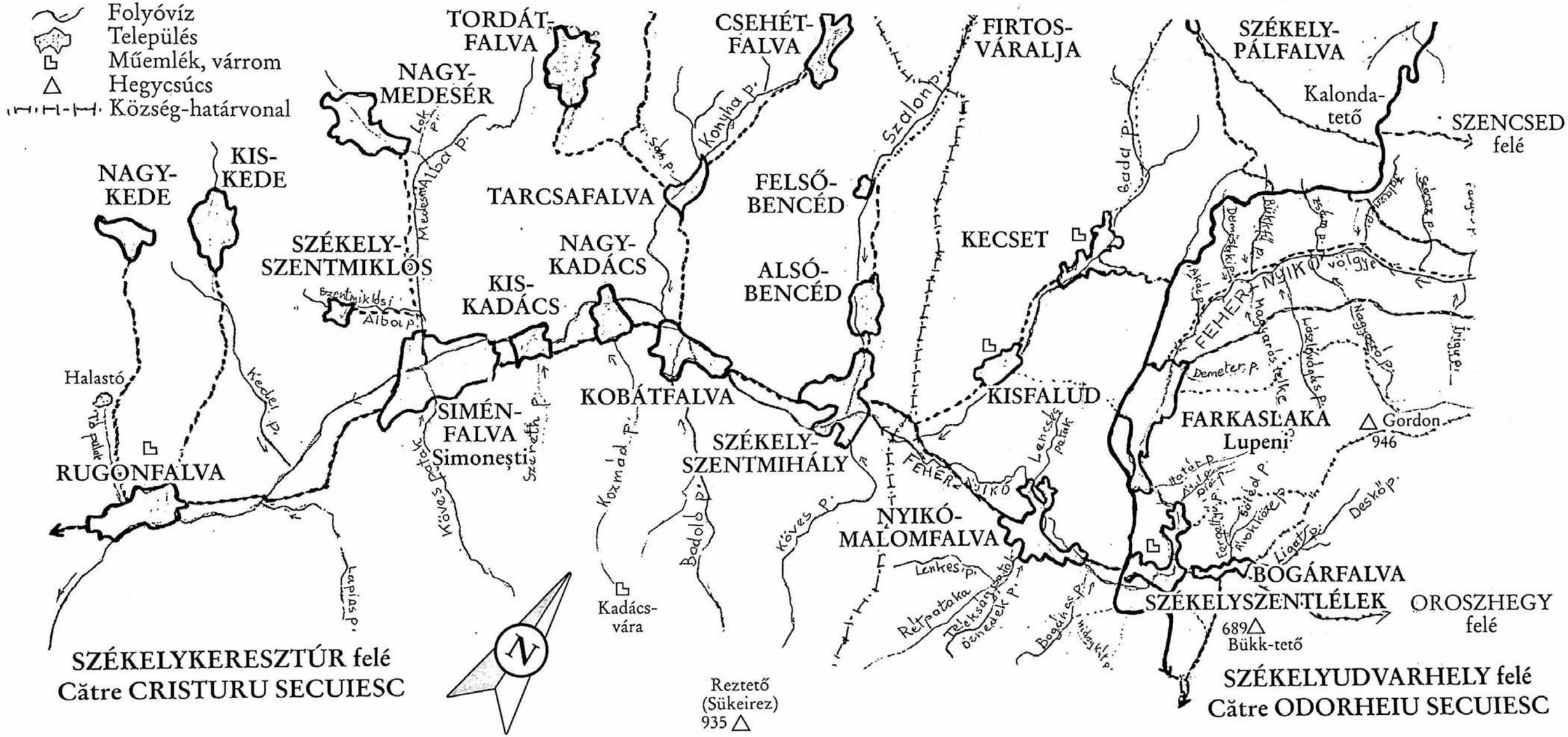
[Erdélyi Magyar Adatbank]

Támogatóink:

ABC-Impex – Székelyudvarhely
Advanced Label Technologies – Székelyszentmihály
Agrofruct kft – Kobátfalva
Aranyalma Panzió – Székelyszentmihály
Borsylva kft – Kobátfalva
Dénes András gazdálkodó – Farkaslaka
Dobai-Pataky Zsuzsanna – Székelyudvarhely
Dr. P. Benedek Fidél Ált. Iskola vezetősége – Székelyszentlélek
Dr. Szentannai Dénes – Orr-fül-gégész főorvos, Székelyudvarhely
Fafeldolgozó és Építő kft – Székelyszentmihály
Faluturizmus Tájékoztató Iroda – Székelyszentlélek
Farkas Dénes unit. lelkész-esperes – Kolozs
Farkaslaka Község Helyi Tanácsa
Geréb Ibolya – Székelyudvarhely
Gordon Kisvendéglő – Farkaslaka
Gordon Prod Tejfeldolgozó – Székelyszentlélek
Hadnagy Géza farmergazda – Farkaslaka
Hajdó István építész vállalkozó – Székelyszentlélek
Hajdó Levente – Székelyszentlélek 150/A
Hajdó Mihály – Székelyszentlélek
Laura Kulcsosház – Székelyszentlélek
Márton Géza farmergazda – Farkaslaka
Nyko kft – Székelyudvarhely
Orbán József farmergazda – Farkaslaka
Scorpion Trans – Farkaslaka
Siménfalva Község Helyi Tanácsa
Szász József – Székelyudvarhely
Székelykeresztúri Unitárius Egyházkör
Székelyszentléleki Közbirtokosság
Székelyszentléleki Vadrózsák Művelődési- és Szociális Egylet
Szente László műépítész – Brassó
Szombatfalvi József unit. lelkész-esperes – Székelykeresztúr
Transp Tour – Farkaslaka

[Erdélyi Magyar Adatbank]

FEHÉR-NYIKÓ VIDÉKE - VALEA NICOULUI-ALB

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Hibaigazítás

	Helytelenül	Helyesen
22. o. utolsó bek. 3. sor	*tudtak*	*tudott emelkedni*
96. o.		*Bálint Dezső tanító (1929-2006) visszaemlékezése (kézirat a család tulajdonában) megerősíti ezt azzal az észrevétellel, ...*
126. o.		*A hagyomány őrzésére buzdít*
155. o. 68.	*(hiányoznak: párbeszéd jelek)*	*...temetésen...; megfogott, megálltam.*
158. o. 77.		*Koszta Gyurka bá'*
177. o. Siklódi Albertnél, 4. sor	*30 Ha*	*0,30 Ha burgonyát*
184. o.	*Lakatos Mihély, ... if. Szente Dénené*	*Lakatos Mihály, ... és ifj. Szente Dénesné*
197. old. helyesen:	*Jinius „hazi bútorok"*	*„ ...Június" „ ... házi bútorok"*
220. o.		*„Szetye dűlőben"*
224. old.	*...melyek*	*„Azon ingóságokról melyeket..."*
239. o. 6. a.	*Hegyi Ferenc és neje*	*a Hegyi család zetelaki rokonai: Jakab István és Gagyi Vilma láthatók.*
Támogatóinknál:		TransTour International, Scorpion Tour International.

Kiegészítés

Mellékletek III. fejezethez, 255. old.

A 2005. augusztus 23-i árvíz áldozatainak névsora a szentléleki emlékművön:

Fancsali Anna - Farkaslaka
Fancsali Márta - Farkaslaka
Jakab Erzsébet - Farkaslaka
Tóth Anna - Székelyszentlélek
Hajdó Juliánna - Székelyszentlélek
Sinka Lajos - Nyikómalomfalva
Szász Erzsébet - Nyikómalomfalva
Székely Eszter - Nyikómalomfalva
Lakatos Árpád - Nyikómalomfalva
Tánczos Izabella - Siménfalva
Málnási Ágoston - Székelyudvarhely
Pap Erzsébet - Kobátfalva
Szász Erzsébet - Kobátfalva
Balázs Karolina - Kobátfalva
Csiszár Juliánna - Hodgya
Csiszár Béla - Hodgya

A „Szép a Nyikó, s a vidéke / Jámbor székely szabad széke" kezdetű Tiboldi István-dalt fonákjára fordította a 2005. augusztus 23-i szökőár, a székelyföldi cunami. Rúttá, rettenetessé, rémítővé vált a „szőkének", szelídnek becézett patak, s utána a vidéke dantei pokol kínzó iszapbugyraira emlékeztetett. A jámbor Szék szabad székely népét a végzet sötét angyala sodorta a halálfélelem iszapáradatával a kilátástalanság felé.
A villámgyorsan érkezett katasztrófa után „az Istenfélő jámbor nép" egymásra tekintett, s nem hitt a szemének, hogy még vagyunk, akik vagyunk, s kétkedve kérdezte, hogyan tovább.

ISBN 978 973 87605 - 5 - 4